

Barcode - 2020010004870

Title - d_f_karaka_naa_padamati_prayanamu

Subject - NULL

Author - adavi_bapiraju_vidva_viswam

Language - telugu

Pages - 302

Publication Year - 1947

Creator - Fast DLI Downloader

<https://github.com/cancerian0684/dli-downloader>

Barcode EAN.UCC-13

2020010004870

BY KARAKA

All my Yesterdays
Chunking Diary
Out of Dust
Oh! You English
The Pulse of Oxford

Novels

There lay the City
Just Flesh

Book-Pamphlets

Karaka Hits Propaganda

డి. యస్. కరకా

నా పడమటి ప్రయాణం

అనువాదము

అడివి బాపిరాజు
విద్యా విశ్వం

నాలుగు రూపాయలు బి. జి.

ప్రథమ ముద్రణము : 1947

కలనవదం హక్కులు : జి. యం. ఎ. కలచిర్రావాలాగారివి

*Printed at—The Meezan Printing Works,
A. C. Guards, Hyderabad.Dn.*

,

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

,

ప్రకరణాల్

ప్రార్థనా రంగం

శ్రీ జయనా

నామం

చోదరానిని

ఆంధ్ర రంగుల జ్యోతిషం

నామం

భాగ్యవిధాతలు

తిరుగుబాటు

రంగం

ప్రేమ, కామము, సౌతి

నమ్మకం

పాతనము - దురభిమానము

ఇంకా ముగియలేదు

ప్రవేశిక

కరకాగారు జగద్విఖ్యాతి పొందిన ఆంగ్లభాషా రచయితలు. గాఢ దేశాభిమాని, నవీన జీవితాభిమాని. ఆలా అవడంచేత దేశం మహా వేగంతో స్వరాజ్యం సంపాదించుకొని ప్రపంచంలోని మహా రాజ్యాలతో సమానం కావాలని ఆశిస్తాడు కరకాగారు.

ఇంగ్లండులో ఆక్సుఫర్డు విశ్వవిద్యాలయంలో చదువుకొన్న ధీమంతుడు. బాపుజీ అంటే ఎంతో గౌరవం వీరికి.

నుడికారంతో కాకుడితో రాసిన ఈ చక్కని ఆంగ్లభాషను సాధ్యమైనంతవరకూ తెనుగు నుడికారంలోకి మార్చాలని ప్రయత్నం చేశాము. మా ప్రయత్నం పాఠకలోకం ఎదుట పెట్టినాము. మీ సహృదయత్వం సర్వవిధాలా వాంఛిస్తున్నాము.

25 ఏప్రిల్ 1947 }
 చౌదరాబాదు-ద. }

అ డి వి బా పి రా జు ,
 వి ద్వా క్ , వి శ్వం .
 అ ను వా ది కు లు .

నా పడమటి ప్రయాణం

పూర్వరంగం

బ్రాస్టర్ ఉత్తమపరీక్షలో ఒక తూరీ, ఐ. సి. యస్ లో. ఒక తూరీ బాగా అపజయంపొందినప్పటికీ, నాకింకా బహు పెద్ద మర్యాద వుంది. రెండో తూరీ ఆ ఘనకార్యం జరిగినప్పుడు మా నాన్న గారనేశారు. బాగా అభివృద్ధికొస్తాడనీ ఒకప్పుడిండియీలో నన్ను గూర్చి, అనుకునేవారనీ, యిప్పుడు నా పేరు మంటలో కలిసిపోయిందనీ.

నాకు బున్దొచ్చినప్పటినుంచీ మర్యాద నా అడుగుజాడల్లో నడచింది. గౌరవమూ, సగృహాయమూ, ప్రతిష్ఠా గల కుటుంబానికి చెందినవాణ్ణి. మా నాన్న మర్యాదస్తుడైన ప్రభుత్వోద్యోగి. ఒక మాటనిసిగమకోకుండా ఉద్యోగం చేసి విశ్రాంతి పుచ్చుకున్నవాడు. అంతకుముందు వారితగడ్రిఅంతే, నారి తాతా అంతే. అందఱూ పెద్ద మనుష్యులు. చాళుర్యమూ లోకజ్ఞతా, విచక్షణాగలవారు.

సరే యథాపూర్వంగానే, నేను చక్కగా చదువుకునేవాణ్ణి, మర్యాదస్తుణ్ణి గనుక ఉద్యోగానికే నన్ను ఉద్దేశించారు. మా అవ్వ చెప్పిన సంగతి తొకటి జ్ఞాపకముంది. మా పూర్వుడొకాయన చనిపోగా స్టార్ ఆఫ్ ఇండియా పతకం వెనక్కివ్వాలిసాచ్చింది. ఆమెవమోదానికి వెనక ఓ గుర్తుపెట్టి, ఎన్నటికైనా ఆ పతకం తిరిగీ నాకు ప్రసా

దింపబడుగాకయని ప్రార్థించుకొని యిచ్చివేసిందట. కాని తర్వాత నీతి విలువ మారింది. నేను గానీ నా సంతానంలో యెవ్వరుగానీ మరీ ఆ పతకం మొగంచూడరనేది విస్పష్టమేగదా!

నేను పాపీని. అదేమంత విశేషంకాదు. భారతీయులకన్నా మాకొక ప్రత్యేకతందా? ఆ ప్రత్యేకత నిరర్థకమూ అననసరమూ కూడా-చూపేందుకు మా ప్రాచీనపర్షియా సంబంధాన్ని చెప్పుకోవడం మా వారిలో చాలామంది మామూలుగాచేసే పొరపాటే మేము పర్షియావదలి 1300 యేండ్లయింది. ప్రాముఖ్యానిజం మత చిహ్నం విడిస్తే, మిగతావారెంత భారతీయులో మేము అంటే.

మా ప్రవక్త జెరాతుస్త్రా, మా వేదం జెండ్ అవెస్తా. మాకో అగ్ని దేవాలయం వుంది. మేముక్కడ ప్రార్థనలు చేస్తాము. మా మాంస భవనశిఖరంమీద మృతులను గద్దలకు వేస్తాము. జెరాతుస్త్రా ఉవాచ ఉండోలేదో మాలోయేకొద్దిమందికో తెలుసును కానీ, నీషే సూ. మతవేదాంతం రాశాడు. చదివిననాళ్ళు మరీతక్కువ. ఇది మా విశిష్టత మా జాతిలక్షణ అసహజత. మాలో యే మహాత్మ్యమూలేను. మా వాల్మీకి బాంకు గుమాస్తాగా, బేహారుగా, సహజంగా తిరుగుబోతుజాతి. చక్కని గాలి యిలా విసిరేప్పటికి మా జాతి భారత తీరంలో దిగింది. తదాదిగా, ప్రజాభిప్రాయమెలాపోతే అలా వెమతున్నాం. బ్రిటిష్ రాజ్యం దృఢంగా బలంగా ఉన్నప్పుడు మేం ప్రభుభక్తి పరాయణులం. ఇప్పుడు కాంగ్రెసు భారీ ప్రవాహం పొంగిరావడం, భారత జాతీయోద్యమం పెరగడంతో, దేశానికై మనకర్తవ్యమిదని మా జాతి జాగృతమైంది. ఆరబ్ ఇస్లాం ఉప్పెననుంచీ పవిత్రాగ్నిని రక్షించు

కునేందుకై పదమూడు శతాబ్దలక్రింద పర్షియానుంచి పారివచ్చి నప్పుడు మా కాశ్మీరుమిచ్చింది యీ దేశం. ప్రపంచంలో మా సంఖ్య నూరువేలు. ఈ సంఖ్య సరియైందని ఋజువుచెయ్యడానికి పూనుకోను. అసలుసంగతి, మేము భారతంలో అత్యల్పసంఖ్యాకుల మనేదే అయినా యూధులలాగా డబ్బుసంపాదనలోనూ, ముఖ్యస్థానాలాక్రమించడంలోనూ మాది సహజప్రజ్ఞ.

ఏ విధంగానూ మాది గొప్పజాతికాదు. మాలో ప్రపంచ ప్రఖ్యాతులేరు. అంతపెద్దదానికి మేమాశించం. సంకుచితబుద్ధి. విశాల దృష్టి తక్కువ. మేమాట్టెదూరంవెళ్లం. వెళ్ళాలనే వారివిషయంలో మాకంత నమ్మకంలేదు. చుట్టూ దినమూ కన్పించేవే మాకర్థమవు తాయి. ఎక్కువగా పెట్టణాల్లోనేఉన్నా చిన్న పెట్టణాల రకం మనుష్యులం.

అదీ నా జీవితానికి పూర్వరంగం. ఎలాగో, రుస్తుమో సోరాసో మా పూర్వీకులుకదా అని గర్వపడే వాణ్ణొక్కప్పుడు. మా సంశయ కనీసంమరీ మరీ పెద్ద అనే సమ్మకంలో పెంచారు. అంత కులీనత కష్టంగా ఉండేది. చిన్నప్పుడు నా స్వతంత్రాని కది ఆటంకంగా తలచాను. మా మతపవిత్రతకూ, జాతిపరిశుద్ధతకూ, కుటుంబమర్యాదకూ, నావాంఛలూ, ఆదర్శాలూ సదాలాంగిప్రయ్యేవి క్రమంగా మిగతాభాధ్యతలు తలసూపినవి. పర్షియావంశజత్వం నన్ను ఎంతో దూరంతీసికెళ్ళలేదనీ, ఎన్నో తరాలనుంచీఉన్నట్టే ఇంతకూ యిండికూలోనే నాజీవితం గడవవలసివుందనీ, యీ సత్యాన్నెంత త్వరగాగ్రహిస్తే అంతమంచిదనీ తెలుసుకొనమొదలెట్టాను. బాల్య

ములూ ఉన్నదున్నట్లు అనుభవించాను. మిథ్యానటనలతో జీవిత మారంభించాలనే తలంపువదలివేశాను. చాలావాళ్ళ తర్వాత యింకో సంబంధం కల్గించుకున్నాను. అది కులమూ, ఆదర్శమూ, మతమూ జాతీ వీనిమీద ఆధారపడలేదు. మా దేశస్థులందరిలాగే నేనూ పక్కనున్న కోట్లమందివలెనే పుట్టుకతోనే నల్లవాణ్ణనే సత్యమీద అది ఆధారపడింది. మిగతావర్గీకరణాలన్నిటికన్నా నన్నిది యధారంవఱకు తీసుకువెళ్ళింది.

1911 లో పుట్టాను. కాలానుగుణంగా కుటిలనీతివ్యాప్తముగా త్పూర్వయుగానికి చెందినవాణ్ణి. కానీ స్వభావతః యుద్ధజానుణ్ణి. అభిప్రాయాల్లో యుద్ధానంతర సంతానానికి దగ్గరచుట్టాన్ని. ఆ శాల్యములూ, అన్నేండక్రిందట యూరోపులూ దారుణసంగ్రామం జరుగుతున్నదనే నేనెఱగను. దాని తీవ్రత అర్థంకాలేదు. ఇండియాలోనూ బాల్యం శాంతంగా నింపాదిగాగడిచింది. యూరోపులూనూ పుస్తాన్న గొప్ప సేనలగూర్చి ఇంట్లోయెన్నడూ యెన్నగూమాటలాడియెరుగను. స్పష్టంగాకనిపిస్తున్న భావం ఏమిటీ సంతృప్తి-ఆత్మత్వ స్త్రీకింద వారిసున్న పరిపూర్ణానందం. జాతీయతా హృదయమూ వీనిశాధయెరుగని నిశ్చల సౌఖ్యభావమిది. పిల్లలంతాకలసి ఇల్లెట్టే టెడ్ లగడకా న్యూస్ కాగితాలు తిరగ వేస్తూ ముండతీగకంచెలూ బిగదూకులూ శవాలూబొమ్మలపై కళ్ళు పెట్టచూస్తూ గాభరాతో యుద్ధం అని విస్తుపడిపోయేవాళ్ళం.

ఐనా మేం చూసిందల్లా అంతమాత్రపు యుద్ధమే! అలజడి అశాంతి యెక్కడో ఉన్నట్టుండేది. కనక అదింకో ప్రపంచం నే జరుగుతున్నట్టుండేది. మాకుగానీ. ఈ పక్కనున్న వాళ్ళకుగానీ యే చీకు

చింతా లేదు. మా ఆడవాళ్ళు బండెక్కి లేడీస్ జింకానాకు వెడు తూండేవారు. గాయపడినవారికని రెడ్ క్రాసుకు గుడ్డలు కుట్టించే వారు. ప్రతికుట్టుకూ మద్యే మద్యే చాంద్ విచ్ ఒకటి కేకుముక్క ఒకటి తింటూ ఎవరినో ఆడిపోసుకొని గప్పాలు కొడుతూ ఉండేవారు. అయినా ఈ మాత్రం చేస్తున్నారగుదా అని నేను గర్వపడేవాణ్ణి. ఇవి నా అతిశాల్య స్మృతులు. అస్పష్టంగా ఆన్యతంగా ఇప్పుడున్నవి. అవన్నీ తలచుకోడం కష్టమిప్పుడు.

ఇంతకూ, యెప్పుడూ యే గొప్పసంగతి జరిగేదికాదు. ఇది మామూలు దినచర్య. ఆఫీసూ, సాయంత్రం క్లబ్బూ; రాత్రి ఇంట్లో నో, మిత్రుల ఇంటిలోనో భోజనం, ఇది మగవాళ్ళబతుకు. ఆడ వాళ్ళేమో పొద్దునపూట పెద్దపెద్ద ఇంగ్లీషు స్టోరకెళ్ళి అనీ యివీ కొనేవారు గనుక చక్కగా సింగారించుకొనేవారు. మామూలు బజారుకు వెళ్ళేటట్టయితే మాసిపోతాయేమో అని మంచిమస్తులు వేసుకునేవారుకాదు. ఇంతకూ తామేమో బగ్గీలనుంచీ కార్లనుంచీ కాలుసూడా దింపకుండా అంగడి ఆయనే సామాన్లు తీసుకొచ్చే నరకగా కాచుకునేవారు.

భోజనాలప్పటి సంభాషణంతా పొట్టిన కొనుకున్న వానిని గూర్చే! అందులో వడుచువారు కొత్త పెత్తనాలను గూర్చి పుట్ట బొయ్యే పిల్లల్ని గూర్చి మాట్లాడుకొనేవారు. పొద్దుటికార్యభార శ్రమ తీర్చుకొనేందుకు మధ్యాహ్నం కాస్త కన్నుమూసేవారు. తర్వాత తేనీరు. సాయంత్రం యేచీర కట్టుకోవాలి అనేదానిపై

ఘాటైన చర్చలు. ఇవన్నీ, 'నా ఇండియాలో' అతిముఖ్యసంఘటనలు. మాకు తెలిసినవి రెండే ఋతువులు. ఎండకాయడమో, వాన

రావడమో ఎంతవాన కుఱిసేదని! అంతా నిక్కచ్చిగా నడిచేది. నిశ్చితంకాని విషయమేలేదు. చామనచాయ శరీరాలు చెమటో డేచెట్టు ఉక్కగానన్నాఉండేది. చల్లబడితే సాయంత్రం సముద్ర మారుతంలో చల్లగానన్నావుండేది. కాబట్టి మేమనుకున్నట్టే అన్నీ జరుగుతాయనే ఆశతోనే పెరిగాము. జీవితం యింతేననుకున్నాము. అనుకోకుండా ఉండేందు కాస్కారమేలేదు. మా జీవితనే శిష్యమే మంటే మా జీవితంపైన "పరదా ఏమీలేదు" అనీ ముద్రపడింది. మేము ధనికులంకాదు కానీ పేదతనం మాత్రం ఏమీలేదు. దురిత్రు లుకావడానికి మేము కులీనులం.

మాయింట్లో విందులు చేయడం నాకు జ్ఞప్తి కున్నది. వాటిలో పాల్గొనలేని చిన్నతనం నాది. పెద్దపెద్దవారు వస్తూంటే యేదోవాకిలి సందుల్లోంచి చూడాలని ముసలి 'ఆయా'ను వేధించేవాణ్ణి. డిన్నర్ జాకెట్లు సాయంకాలపు వస్త్రాన్ని నాకు చాలాయిష్టం. ప్రైల దుస్తులమీదంతా మెరిసే సరిగంచుబుచూచి మురిసిపోయేవాణ్ణి. ఒక పక్కగాఉన్న భోజనశాలలోకి అందఱూ క్రమంగా అదృశ్యులయ్యే వారు. అల్లరిచేయనని ఒప్పుకుంటే నేను నాపడకగదికి పోయేముందు వారిభోజనం ఆఖరి నడ్డన అయిన ఐస్ క్రిమిచ్చేవారు. కలలోనూ నాకు వీరే కన్పించేవారు. పొద్దున్నే లేస్తే చాలా గొప్పవారిని కలుసు కున్నట్టు భావనకలిగేది.

మా కుటుంబ చరిత్ర) నిరకరకాల ముక్కలూ కత్తిరింపులు ఒకచో సమకూర్చి రంగువేసి, సరిచూచి ఓగ్యతాపత్రాలందుకొన్న పిదప నా చెవినివేసేవారు ఏదో యెవ్వర్లు, వేల్పురాజకుమారుడుగారు భారతంలో దిగినప్పుడు మా ముత్తాత భారత ప్రజలపక్షంగా స్వాగత పత్రం చదివిన సంగతి పదేపదే ప్రస్తావించేవారు. ఎవ్వర్లు ఇంట్లోండు రాజుగా ఉన్న రోజుల్లో లండన్ లో జరిగిన ఓరాచవిందులో మా కుటుంబపు పెద్ద ఒకాయనతో యీ సంగతి చెప్పాడట. ఇలా మా కుటుంబచరిత్ర) భారతతీరాల్లోనూ యూరోపురాజాస్థానాలలోనూ ప్రసారమయింది.

నా పుట్టిన పండగలకు మానాన్ననాకు జాబులు రాయడం కూడా జ్ఞప్తి కుంది. ఆశీర్వాదాలమధ్యే అదోమాదిరి సంశయపడకుండా వుండేది. దాన్నొకమూలుచూస్తే నేనవతరించినకులంలోనివిజయాలూ బిరుదాలూ కనిపిస్తాయి, కాబట్టి నన్నుగూర్చి చాలాగొప్పవాడవు తాడని జోస్యం చెప్పేవారు. పూర్తి నేను చేయదలంచని గొప్పసంగతులు. ఏంజ్ఞ గడచినవి. సూక్ష్మం కాలేజీ, మామూలు దినచర్య మా నాన్నను మార్చినప్పుడుమాత్రము ఇల్లు మారడం మందీమార్పిళ్ళం కొత్త మొగాలూ అన్నీ అర్థంలేని సంగతులు. కావలసినదల్లా వాళ్ళంతా సెక్యూరిటీ కోసం పనిచేశారు. చక్కని ఉద్యోగాలు సంపాదించారు. కొడుకులను కన్నారు. మా ఆచిన్న ప్రపంచంలో సాంకర్యం కనిపించదు. ఒక్కడూ చేతులు కట్టుకోవడానికన్నా మంచేమీ చెయ్యలేదు. ఆడవాళ్ళసంగతి వివాహపరిభాషలో మాత్రమే ఆలోచించుకొనేవాళ్ళం.

ఒకనాడు 'నా' రాసిన 'కాండిడా'ను చదివాను. పాశ్చాత్య శ్రీలనుగూర్చి వాభావాలు రూపొందుతున్నాయి. ఆత్మవ్యక్తికరణ కోసం ఆరాటపడ్డాను. కలలు కంటున్న అన్యష్ట ప్రపంచాలకోసం, చుట్టూవున్న వారుకాక యితర జనావళి కోసం. ఆకోశిస్తూ ఆతిస్థిష్ట తో అలా నిలచిపోయాను.

రాత్రిళ్ళు పొద్దుపోయ్యేవరకూ గదిలోకూచూని చదువుకునే వాణ్ణి. మేమున్న కష్టంవూసు పైనుంచి అంగడికొట్లు రేకుల కప్పులు కనబడేవి. వెన్నెల్లో మంచుపడి జలజలలాడేవి. ఇంకొంచెంపైగా నల్లటి కేసీనులచాయూ విగ్రహాలు గగనంపై పడే కృత్రిమభాయలు. మిగుకుమిగుకుమంటూన్న రేవుదీపాలూ కనిపిస్తాయి. ఆ ప్రళాంత నిశానిశ్చలతలో దూరంలోని నీటికదలికలు వినొచ్చు. నేనెన్నడూ వెళ్ళని లండన్, ప్యారీస్, న్యూయార్క్, పట్టణాలను భావిగచుకో ప్రయత్నిస్తూ అవెందు కంతమూరంకో ఉన్నాయూ అనునేవల్ల పడమట యేదో ననాహ్యనిస్తూండేది. వాసిని భారత దేశంలో నాపరి సరాల ఆశుబర మర్యాదబయటికి రాసేలేదు.

నా చిన్నతనంలో మాఅవ్వు అంత్య సంగసూరాన్ని గూర్చి రాశాను. అదింకా జ్ఞాపకముగది. అదే నేను తొలిసారి శివాన్ని చూడడం. మమష్య శరీరాన్నావరించిన బూడిదరింగు తెరను చూచాను. తొలిసారి చల్లటి చలుసరాత్తిపై పడుకొని చావడ మంటే యేమిటో తెలుసుకున్నాను. నాశరీరాన్ని యేదో నకనాడు పార్శ్వ ఆచారప్రకారం మానశిఖరంలో గద్దలకు పడవేస్తారుకదా అనే విశ్వాసభావం తర్కాత కలిగింది. ఇలా అంతరిణియలు చెయ్యడం

కైస్తవుల సమాధివదతికన్నా ఆరోగ్యప్రదమమని వెళ్ళాని కులు వెల్లడించినప్పటికీ. నాకు చాలా వెగటుగా తోచింది. ఇదంతా భావించిరాశాను. నా భావం తేలికా. హృదయపూరితమూ!

ఆధునికుడని నే ననుకున్న రాబట్టుబూక్కు మీద రాసినవ్యాస మూ. దాన్ని చదివినప్పుడు మా నాన్న ముఖంలా తోచిన దర హాసమూ కూడా నాకు జ్ఞాపకమున్నాయి. నేను పిల్లవాడననీ రచన పేలవంగా ఉన్నదనీ అన్నట్లు తోచింది, అది నాకు కష్టం కలిగించి నది. నే నా నాటి. కరాచీ పత్రిక ఒక దానికి పేరులేకుండా పంపా ను. నాకు ఎంత ఆశ్చర్యమైనవంటే దాన్ని వాళ్ళంగీకరించినారు! అది తొట్టతొలి అచ్చుపడిన నా రచన కొన్నాళ్ళయిన తర్వాత సింధు అబ్జర్వరును విప్పిచూస్తే మా నాన్న. చూపిన ఔదాసీన్యాని పై దెబ్బగా సంబరం కలిగింది.

అట్లా జీవితం గడచింది నాకు. నాకు కుటుంబంలో యెంత ప్రోత్సాహమున్నా. ఇవన్నీ ప్రవహిస్తూన్న ఊహల్లాగా. చమత్కారంగా ఉన్నవినోదాల్లాగా మట్టుకే నాకు కపబడ్డాయి కాని ఒక పెద్ద చిక్కునచ్చింది. ఇండియాలో పత్రికారచన (జర్నలిజం) సార స్వతరచనా, న్యాయవాదవృత్తిని. సివిల్ పర్సన్స్ వృత్తిని చూచినంత గౌరవంగాచూడరు. ఇంగ్లీషు సివిల్ సర్వీసు మర్యాదస్తులకు గీటు రాళ్ళూ, సజయిన పెద్దమనిషి లక్షణాలూ. కాబోయ్యే అత్త గార్లకు పెండ్లిబజారులో కనిపించే రెండు అద్భుత గుణాలు.

నేను పుట్టిన కాలం నాటి ఇండియానూ. అప్పుడు మావై అధికారంచేస్తున్న అభిప్రాయాలనూ గ్రహించుకొనేందుకీ విషయం

చెప్పడం అవసరం. భారత గుణాలన్నిటికన్నా ఆత్మగౌరవం మాకు
 అతి సన్నిహితం. అయితే మా స్వతంత్ర ప్రోరాటములో యువకులు
 తమ తలిదండ్రులు ప్రతిపక్షంలో ఉన్నట్టు గుర్తించి తెల్లపోయారు.
 వివరాలన్నీ చక్కగా తెలుసుగనక నా జీవితంలోనుంచే ఉదహరిం
 చాను గానీ ఇదంతా మా తరం వారందరి యధార్థకథనం. కేసలం
 సూత్రప్రాయంగా యితరులు వివరించే సమస్యలను స్వతహాగా విమ
 ర్శించుకొని పనిచేయడానికి ఈ భావాలు ప్రతిపదికలైనవి. చెప్పి
 నట్టు వినే నూరుమంది సేవకులూ గంటమీద వేలుపెడితే చిత్తం
 అంటూండే సివిల్ సర్వీసులో చేరివుంటే యెంత బాగుండేది ?
 ఇంకెప్పటికైనా కాంక్షలు ముందు తీర్తాయో యేమో ? నెలనెలా
 ఒకటో తేదీ ఖచ్చితమైనమొత్తం నా స్వంత ఖజానాకు జమ అవు
 తూ, ఉద్యోగంచేసే కొద్దీ పెరిగిపోగలిగే ఉద్యోగం ఎంత బాగుం
 టుంది, ఇల్లా, ఇల్లాలూ, పిల్లలూ, కావలసిన వసతులూ చక్కగా
 ఉంటే యెంత మేలు ! ముసలి తనం పన్నెన్ కూడా వచ్చేదిగనా!
 వీటన్నిటికీ యెన్నడైనా ఆవేదన చెందుతానో లేదో యిప్పుడు
 మాత్రం చెప్పలేను. ఈ నడుమ నా హృదయాన్నీ చైత్యనాన్నీ
 చాలా భాగం అత్మ స్థిరీకరణయుద్ధం అలుముకుంది. రాయాలనే
 వాంఛను (సంబరమని కాని ఉబలాటమని కాని అనడం అక్రమం.)
 అణచిపెట్టలేకపోయాను. వాక్స్వాతంత్ర్యవాంఛ, భావిస్వతంత్ర్యవాంఛ,
 ప్రపంచయాత్రావాంఛ; అధికారమహత్త్వాది కేవలభౌతికవిషయ
 వాంఛా; మర్యాదకులూచారాది ధిక్కారవాంఛా; పానవాంఛా;
 కామినీవాంఛా; నా ధయనులోని మనిషికి సహజమైన యీ వాంఛ

లు ప్రప్రథమం సంత్పత్తి పొందాలి.

నా జీవితం ముగిసిన తర్వాత శవాన్ని గద్దలకు వేసినాసరే నాకు దాంతో పనిలేదు. అంత్యక్రియల తర్వాత నా యవ్వనంలోని అవిచక్షణతను క్షమించమని ప్రార్థిస్తారు. నా తర్వాత వారు తమకు ఇష్టం వచ్చినట్టు నిర్ణయాలు చేసుకోవచ్చుండే ?

ఇదీ మానవస్వభావమార్గం. ఇతరులనుంచీ పరస్పరసంభాషణాలనుంచీ ఇదే మనం నేర్చుకుంటాము. ఆసంభాషణా విషయాలు వైయుక్తికాలే మనసు మీద శాశ్వత అవిచ్ఛిన్నముద్రలను అంకితం చేస్తాయి. ఒక నాడు సభాభవనంలో మూలగా గోడకానుకొని నిల్చుని సరోజినీదేవి యువకుల కొరకుచేసిన ప్రసంగం విన్నాను. యువకుణ్ణి ఒరలో మడచిన ఖడ్గం..... అన్న దామె! వయసు చెల్లిపోయిన యీ సుందర మహిళ, (ఈ మాట కాస్తకటువుగా కనిపిస్తే నన్నామె క్షమించాలె) జీవితాన్ని సంపూర్ణంగా అనుభవించినది. జీవితాన్నుంచీ తానెంతో లాభం పొందింది. ప్రోత్సాహమవసరమైన నా వంటి వానికి కావలసినంత ప్రసాదించినదామె ఆరోగ్యంగా వున్న నా శరీరంపై కప్పుకున్న మాలిన్యాన్ని తుడిచివేసేందుకై హృదయానికి తగిన ఉత్సాహాన్ని కలుగజేసింది. యశావ్వనమంటే యెలాంటిదో. దాన్ని అనుభవించగల నామర్థ్యమంటే యేమిటో అప్పుడే నాకు తెలిసింది.

మొదటిది నన్నావరించివుండే పరిసరాలకు చిహ్నంగా ఒక ఖడ్గమూ దాని పద్మనైనఅంచూ; చండ్రుకూ ఖండించేందుకూ దానికున్న శక్తి; దాని మిఱమిఱలూ మెఱుగూ; మా తరం వారి

అశాంతే ఓటలూ చిక్కుకోవడం. అది యువకుడయ్యేందుకు అప్పటిమంచి ఆ భావ చిత్రాన్ని నా తోనే ఉంచుకున్నాను. సరోజినీ దేవి చాలా రాసింది, చాలా చెప్పింది. తఱచుగా ఆమెను భారత కోకిలమంటూంటారు. కానీ నా కదంతా ముఖ్యంకాదు. రాజకీయ రంగంలో ఆమె కురిపించే వాగ్ధాటితో నేను ఆకర్షితుడనూ నాలేదు. చూపనాన్నామే అర్థంచేసుకున్న విషయానికివన్నీ రెండోవే. ఆ విషయంలో ఆమె ఆఖరు మాట చెప్పివేసింది. అది కేవలం ఉటంకించడానికి అన్నమాటే అయినా సరే!

ఇదంతా జ్ఞప్తికొస్తోంది. యీ సంఘటనలు కాలక్రమంగా యివ్వాలని నా తలంపుకాదులెండి. కానీ ప్రతి చిన్న సంఘటనా ఒక ప్రత్యేకతపొంది. చెఱపరాని గుర్తునుంచిపోయినది. ఇంకా మిగతా చిన్న సంఘటనలు కూడా తమ గుర్తులనుగంచి పోనూ ఉంటాయి.

గ్రీస్సుభవనంలోని ఒక భాగంనుండి, కొత్తనెస్రాయి ఆగమననైభవాన్ని చూశాను. ఆయన లార్డు ఇర్విస్. ఇస్లామ లార్డు హాలిఫాక్సు. అది ఏప్రిల్ నెల. భారత సింహాగ్నార శిలలపై (గేట్ వ ఆఫ్ ఇండియా) ఆతపం మెఱుస్తోంది. సిమెంటు చేసిన గచ్చునేలపై యెఱ్ఱ తివానీ పరచారు. ముఖ్యస్థులందరూ తమ తమ నిర్ణీత వేషాలల్లా భారతవస్త్రాల్లా. రాజసేననంశో రంగుపోయిన పొద్దుటధరించే అంగరఖాలలో మెఱిసిపోతున్నారు. ఈ రకరకాల దుస్తులకలగావులగంమధ్య భారతసేవను చుట్టపెట్టిన కాకీదుస్తులు అక్కడక్కడా చెదరివున్నవి,

ఓడ రేవులో దిగేస్థలానికి ఎదురు పి. అండ్ ఓ. కంపెనీవారి మహానౌక లంగరు నదిలింది. బ్రిటిషువారి పతాకం ఎగురు ఒక ప్రత్యేకలాంచి హిట్ ఎక్స్ లెంసీ దంపతులను భారతీయ సింహద్వార సోపాన పంక్తి పాదమూలానికి కొనివచ్చింది. అక్కడ వైశ్రామ్యదంపతులు ఆ చిన్న నౌక దిగి గారు. సింహద్వారం క్రింద బంగారు పూతపూసిన ఏర్రీ మొఖిమల్ ఆసనాలపైన వారు అధివసించి స్రజలతరపున అర్పించిన స్వాగతపత్రం ఆందుకొన్నారు. ఇదివట్టి అతిశయోక్తి, మన దేశములో నూటికి ఆరుమందే చదువుకున్నవారు అయినా “స్రజల” తరపున బొంబాయి, మేయరో షెరిపుగారో “తమ విధేయులు” “కృతజ్ఞత” “ఎక్స్ లెంసీ గారయిన తమకు” అని వచ్చిన చోటల్లా తలవంచి, వంగి, నమత్ర తెలుపుతూ ఆపత్రం చదివారు. ఆపత్రంనిండా నడుం పూర్తిగా పడినో యోటటు వంగవలసిన ఆలాంటి షూటలు లెక్కలేనన్ని ఉన్నాయి. ఆ షూన పత్రసమర్పణ అయింది. పట్టణవీధుల వైశ్రామ్య దంపతులు రాజ ఊరేగింపు బయలుదేరారు. ఊరేగింపు గౌరవార్థం వీధులన్నీ ఖాళీచేశారు. ప్రభుత్వభవనం వరకూ ఊరేగింపు సాగింది. అక్కడ మనునాటి ఉదయంవరకూ వారు విడిదిచేసి, ఒక ప్రత్యేక రైలుబండి మీద ఢిల్లీకి ప్రయాణమయ్యారు.

మేయరుగారు స్వాగతపత్రం చదువుతూఉంటే, కాంగ్రెసు వారు హర్తాళం జరుపుతున్నారు. దేశవిచార సూచకంగా బజారు లన్నీ మూసివేసినారు. అండ్ ను పత్రికలో ప్రధాన వ్యాసాలు

వార్తలూ రాజప్రతినిధి ప్రజల హృదయాలలో చిరనివాసం ఏర్పాటు చేసుకున్నాడనిన్నీ బ్రిటిషు సామ్రాజ్యం ఎప్పటివల్లనే సురక్షితంగా ఉన్నదనిన్నీ ఉద్ఘోషించాయి. ఈ చిన్న నాటకం భారతదేశ సింహద్వారం దగ్గర ప్రతి అయిదు సంవత్సరాలకూ ఆడబడుతూ ఉంటుంది. ఇందులో పాత్రలైన నాయక నాయికా భూమికలు ఈ చిట్ట మూగ నాటకంలో మారుతూ మాత్రం ఉంటారు.

ఘోంకానాలోనూ క్లబ్బులోనూ ఆ సాయంకాలం మా సాంఘిక నాయకులందరూ వారి వారి భావాలను సరిచూచుకొన్నారు. కొత్త వైశ్రాంతిగారిని గూర్చి ఎవరి అభిప్రాయాలు వారు వెళ్ళబుచ్చుకున్నారు. కాని కొత్త గవర్నరు జనరలుగారి మోము గంభీరమైనదనీ ఆయన చాలా పామేదగా కనబడినాడనీ వారందరు మాత్రం ఏకాభిప్రాయులైనారు. ఈ మన సంఘ నాయకులైన నీరికి ఎవరికి వాళ్ళకు ఏదో విచిత్ర భావనాశక్తి ఉన్నది. ఒక మనిషిగాని ఒక నస్తువుగాని పనికివచ్చేదీ లేనిదీ అన్నది వాని వాని రూపువిలాసాలని పట్టి నీశ్చయం చేస్తారు వీరు. తాము నివసించడానికి అదునుగా ఉన్న ఇల్లు అందమైనది. ఆకర్షణీయమైన మందహాసంచేసే వనిత చాలా మంచిది. ఎప్పుడూ తగ్గని ఆదాయం కలిగిన యువకుడు మంచివాడు. లండనులో స్ట్రెయిట్ అండు స్మిత్తు కంపెనీనుంచీ వచ్చిన లాగూ కోటూ, సుల్తానుంచివచ్చిన టయ్యూ అందమయినవి మంచివీ. కాబట్టి హిందూ దేశ గవర్నరు జనరలు వైశ్రాంతిగానూ ఆలాగే తప్పక మంచివాడు అయితీరాలి.

హిందూ దేశానికి ఒక కొత్త వైశ్రామ్య రావడం కొంత ముఖ్యమైన విషయమే. కాని హిందూ దేశంలో నగర వీధుల్లో వైశ్రామ్య గారి రాజ ఊరేగింపు, ఇంగ్లండు దేశంలో నగర వీధులలో రాజుగారి రాజ ఊరేగింపు వంటిది కాదు. ఇంగ్లండులో ఇంగ్లీషు ప్రజలకు తమ రాజంపే ఉన్న గౌరవమూ భారత దేశంలోని భారతీయులకు గవర్నరు జనరలు పదవి యందు ఏలా ఉంటుంది. ఇంగ్లండులో రాజ సంస్థ ఇంగ్లీషు ప్రజా హృదయంలోంచి ఉద్భవించింది గనుక వారికి తమ రాజు అంటే తగని ప్రేమ. రాజ సంస్థ వారిలో భాగం దానికి తగినట్లు ఈ మధ్య వచ్చిన ఇంగ్లండు రాజులు కూడా ప్రజల గౌరవ భక్తి ప్రేమలకు తగినటు సంచరిస్తున్నారు. ఎంతకాలం ఇంగ్లీషు ప్రజా గౌరవం నిలిచి ఉంటుందో అంతకాలం ఆ రాజ సంస్థ నిలిచి ఉంటుంది. అదిపోయిన మరుసటి క్షణం ఆ రాజుకు సింహాసన పరిత్యాగం తప్ప వేరే గత్యంతరం లేదు. అదే ఈ మధ్య మనం కళ్ళారా చూచాము.

కాబట్టి, ఇంగ్లండులో రాజ పదవి నజీవమై, అనుభవనీయమై ప్రజారాజ్య పాలకులగు రాజులవల్ల మానవమై నిలిచి ఉన్నది. ఈ కారణం ఇంగ్లండు రాజ సంస్థాభావం ప్రియతరమైంది.

రాజ భవనం చుట్టూ మూగిన గుంపులు ఆనాటి యింగ్లీషు ప్రజల భావపరంపరలకు ప్రతిరూపాలు. జాతీయత అనండి, దేశ భక్తి అనండి, రాజుమీదా దేశంమీదా వున్న ప్రేమ అనండి, ఏదో విద్యుచ్ఛక్తి,

యేదో ఉత్సాహం, యేదో దివ్యమూ బాధానివారకమూ అయినది
 ఇంగ్లీషుప్రజలో విద్యుత్ప్రవాహంలాగా ప్రాకిపోయినది. వారది
 తెలుసుకున్నారు. తమ భావవ్యక్తికరణం చేయగలవ్యక్తి తమరాజ్
 తమ దేశభక్తికీ, తమ స్వదేశప్రేమకూ ఆయన సజీవచిహ్నం

కాని ఇండియాలో మాకది వేరు. మారాజభి కి ప్రభుత్వసాహ
 చర్యల వైఖుఃఖ్యానికీ, రాజప్రతినిధుల రూపంతోవున్న నకిలీ
 రాచరికం వారెంత మంచివారైనా అసలువస్తువు యింగ్లీషుప్రజలకు
 తోచినట్టుగా మాకెన్నటికీ తోచదు. బ్రిటింగ్ నోను రాజభవ
 నంచుట్టూ దర్శనార్థం ప్రజలు ఇంగ్లండులో మూగినట్టుగా వైస్రాయి
 భవనం చుట్టూ మూగరు. ఏదో ఒక టెప్పుడూ లోపించినట్టు కనిపి
 సుంది. కొత్త వైస్రాయితో రాజరథం భారతవ్యారంవదిలి యెందు
 వెలుగులో వెళుతుండగా యేదో లోపించినట్టు నాకు తోచింది.

ఇందుకు చక్కని ప్రత్యామ్నాయంగా సి. ఆర్. : దాసు
 అధ్యక్షసంస్కార చిత్రం నామనసు నున్నది. ఆయనవృత్తిలో వకీలు;
 భావలో జాతీయవాదీ కాంగ్రెసువాదీ; స్వభావతః దేశభక్తుడు
 ఆయిన్న సామాన్యంగా దేశబంధుడాసంటారు తమ దేశాన్నికే
 గొప్పత్యాగం చేసినవారే ప్రియతమమైన ఆనామధేయంతో పిలివబ
 డతారు. “దేశబంధు” ఏ వ్యక్తి అయినా యింగ్లీషువ్యక్తికీచ్చే బిరుదం
 కాదు. ఏమాత్రం ముందుగా చర్చలూ సమావేశాలూ లేకనే,
 అమాంతంగా ప్రజల్లోనుంచి పొంగివచ్చేది.

ఆయన కలకత్తాలో చనిపోయాడు గనకా, నేను చాలాదూరంలో ఉన్నాను గనకా, ఆ అంత్య క్రియల్లో నేను లేను; కానీ-నేనాయిన మరణశయ్య దాపున ఉన్నట్టుగా, ఆ జీవితం నాకు ముఖ్యనిత్రువై నట్టుగా భేదాన్ని, స్వదేశీయుని మరణాన్ని భావించుకున్నాను. దేశమంతా ఆలాగే అయింది. అంత్య సంస్కారం 'చూపే ఛాయా చిత్రాలు ఆయిన్న ఆఖరుదర్శనం చేసుకొని పోయేందుకు వచ్చిన జనసమూహాన్ని తెలియజేసినవి. నిరాడంబరమైన అనంతశయనంపై దహనప్రదేశాని కాయన్ను తీసుకెళ్ళారు. హిందూ ఆచార ప్రకారం అంత్యక్రియలు జరిపి అస్తులను కలిపివేస్తారు అనుచరుల్లేరు, అంగరక్షకుల్లేరు ఆయుధాలు తలకిందుగా పట్టుకున్న సైనికుల్లేరు గౌరవార్థం బందూకాలు వేల్చలేదు. ఆ చూపిన గౌరవమంతా, ప్రజల హృదయాల్లోంచే తొలగినది. ఆ దాయన కెంతో ప్రియమని నా చిమ్మకం.

అప్పుడు నాకు తెలిసింది. నా దేశాన్ని నే నర్థంచేసుకోవా లంటే, నా నెత్తినపడినభావాలు తుడిచివేసుకొని నా చుట్టూవున్న పరిసరాలను తెంచుకొని, సరికొత్తగా ప్రారంభించాలని! అదేమంత సులువైనదికాదు. తరతరాల శ్రమను నిర్మూలించడం నాకెంతో ఆప్తులైనవారిని దూరంచేసుకోవడం అన్నమాట. నాలో ఏ కాస్త వ్యక్తిత్వాన్ని అనుమానించినా, కుటుంబములోని పెద్దల విచారణసమితి సభ జరిపి, యెన్నెన్నడూ వేరొచ్చావించుకోని యింటిలోకి చొరనున్న

యీ మహా అవినీతి భావానికి కారణమేమో ఆలోచిస్తారు. ఏదైనా సరిపడని పక్షుబడి నా లేత బుర్రమీదపడిందేమోననేవారు. అలాంటిప్పుడుదాన్ని వెంటనే చికిత్స చెయ్యాలి. వ్యాధి ముదరకముందే క్రిమి చంపాలి. నా మిత్రుల జాబితా జాగ్రత్తగా పరీక్షించేవారు. చదివే పుస్తకాలు సెన్సార్ చేసేవారు. ఆ విచారణ ఫలితమేమైనా కానీ ఆరోగ్యానికి నాకు చికిత్సేమో జరిగేది. అప్పుడప్పుడు నాపై అవిధేయత, మూర్ఖత కృతఘ్నత, అనే నేరాలుమోపబడేవి. ఏదైనా చెబుతామంటే అది కోరుధిక్కరణం కిందకివచ్చేది. నే రాపాదకులూ జూరీలూ న్యాయాధిపతి అంతా ఒకరే. తీర్పు సామాన్యంగా దోషి అనే. ఏదో మొదటి పొరబాటు మన్నించడమనే వాదంతో సామాన్యంగా క్షమాపణ దొరికేది. కొన్ని తూర్పు కొన్ని గంటలసేపు నిజంగా నేనెంతవిచారపడుతున్నానో చూచితేతప్ప ఆపై అధికారులు మాటాడేందుకు నిరాకరించేవారు. ఎప్పుడు మంచిరకం చార్జీచార్జిన్ సినిమా చూడాలన్నా, శృంగార గాథలో గాంధీను చూడాలన్నా ఇది సామాన్యంగా జరిగేది.

జనసామాన్యం అనుభవించే బాధలకన్నా, భారత దేశ దరిద్రం కన్నా, బ్రిటిష్ పాలనా ఫలితం కన్నా, అవి నా కప్పుడు ఎక్కువ ముఖ్యంగా ఉండేవి. సరే విచారపడుతున్నట్లు ప్రకటించి సినిమాకు వెళ్ళేవాణ్ణి. మా కుటుంబంతో నేను చేసుకున్న సంధిని, హిట్లరు, జర్మనీ వర్సేల్ సంధిని చూస్తున్నట్టే చూచేవాణ్ణి.

ఇదంతా చాలానాళ్ళ కిందట జరిగింది. గాంధీటోపీ పెట్టు కోవడం నేరంగా భావింపబడే రోజులవి. ప్రభుత్వ కార్యాలయాలో దాదాపురాజద్రోహంకింద, లేదా ఆక్షిద్దేశ్యంఉన్నట్లొక్కొక్కంపబడేది. ఎలా అయినా ఆ నేరం ప్రమాదకరమైనదే. ఆ దురదృష్టవంతు డెంత త్వరగా గుర్తిస్తే అంత ఉత్తమం. పై నాలుగునూర్లు కుటుంబాలో అదో గొప్ప కార్యంలా హై నెక్ స్వెటర్ తో లంకన్ డెరీ స్వాగతానికి వెళ్లాలంటిది.

ఆ తర్వాత గంగలో చాలా నీరు ప్రవహించింది. ఆ జలంలో స్నానంచేసే చిన్నపిల్లలు యువతీ యువకులుగా పెరిగినారు. తీరంలో కొత్తపచ్చిక మొలిచింది. తుంగమాత్రమే పూర్వముండేది. ఇంకొప్పుడు బీటలువారిన భూమికాదు ఇప్పుడు సంప్రదాయంపేరుతో అదృశ్య చాందస సైనికబలం తమ బలువుజోళ్ళతో భూమిని దద్దరిల్ల చేయుటంలేదు. కొత్త రాజ్యాంగాలు, కొత్త ఓటరు, కొత్త నీతిస్థాయి, కొత్త ఆదర్శాలు, కొత్త జీవితం పుట్టుకొచ్చినవి.

మేమీమూర్ఖు గమనించాము. వ డి కి న బ ట్ట లంటూనే మొగం తిప్పుకునే నాజూకు నాతులు తమ సరిగ సిల్కుచీరలనువిడిచి ఖద్దరు కట్టడం చూచాము. అయినా సిల్కేమో యిప్పుడు పారిస్ నుండి షాంగై నుంచీకాక కాశీనుంచీ పితాపురంనుంచీ వస్తున్నది. "పినేట్" బూడ్సులు వదిలి భారత చర్మకారులుచేయూ చెప్పలు నచ్చి

నవి. ప్రఖ్యాత స్వదేశీ-పాపుల్లో కూచుని కులీన కుటుంబాలకు చెందిన హుషారు బాలలులు దినమూ గంటలకొలది స్వచ్ఛందంగా పనిచేస్తున్నారు. ఇదంతా ఓ మెఱుసులా జరిగిపోయింది ఈ మార్పు తోపాటు నడవలేనివారు వెనకే నిల్చిపోయినారు. తండ్రికీ కొడుకుల వచ్చిన భావసంఘర్షణల కొన్ని కుటుంబాలు విచ్ఛిన్నమైపోయినవి.

కాబట్టి, దృక్పథంలోనూ, ఆదర్శాల్లోనూ దినదినమూ మాగు తున్న యీ దేశం మనకుకూడా కొత్తదే. కిష్కింగు రచనలు చక్కని సార్వస్వతమే కావచ్చు. కాని నేటికది బొమ్మగా సరిపడిని సంగతి. కిష్కింగువంటివారే భారతదేశాన్ని భారతీయులకు చూసింప దలచుకొని 'నాగరికత' దేశాలనుండి వచ్చిన మిస్ మేయోవంటి సంస్కారభోధకులున్నూ. మనలనుగూర్చి మనలోవాళ్ళే వ్రాయనలసిన సమయమిది. విక్టోరియా కాలంనాటి పాతరకం స్వగతిలగాట్టి శైలిలో కాక, మన తప్పులుకూడా ఒప్పుకొంటూ కొత్త శైలిలో రామాలి-మనది రాగిరంగైనా మనలనుకూడా మొహాన్ని ఎఱ్ఱబరిచేటంత సిగ్గు బడవలసినంత కారణం ఉంది.

మన దేశస్థుల్లో భాగ్యవంతులు పలుకుబడి ప్రాముఖ్యం కల వాగూ ఎంత అసహ్యంగా ప్రవర్తించేవాళ్లుంటే వాళ్ళని చూస్తేనే వశిషిపోయేవాడిని. మన పరిసరాల రక్షణ వీడిపోయినా, తే బిచ్చటి ప్రపంచంలో యెంత అసంబద్ధంగా వుంటామో నాకు తెలుసును.

ఇల్లు వదలిపోవడమంటే ప్రపంచంలోకి దూకడమంటే
 యేమిటో నాకు తెలుసు ఆ ప్రపంచం నీ వంశాన్నిగానీ జాతిపవిత్ర
 తనుగానీ మీ కుటుంబ పరిశుద్ధ చరిత్రనుగానీ లెక్కపెట్టదు.
 అక్కడ లెక్కకొచ్చేవి రెండే, నీ బాంకులో ఖాతా, నీ రంగూ!
 అప్పుడు నేను పారశీకుణ్ణికాను, భారతీయుడను గాను. ఇంకేదీజ్ఞా పక
 ముండదు తోచే ప్రధాన సత్యమే నేను నల్లగా పుట్టాననే. నల్ల
 పుట్టుక దక్షిణాఫ్రికాలో తాత్కాలికంగా తెల్లవారికినచ్చే శ్యామలం
 నగటిది కాదు. ఇంక మా దేశంనుంచి యిక్కడికివచ్చే చాలామంది
 పెద్దనుసుస్మ్యులకు ఈలా బండగా మనుష్యుల్ని విభాగించడం సరిపడదు.
 ఏలాగో ఏదో రకమైన ఇంగ్లీషు సమాజంలోకి మాయగావచ్చిన కొం
 దరు ఈ విభాగాన్ని నిరసిస్తారు. పర్షియన్లనో బ్రిటిషువారనో పిలిపిం
 చుకొనడానికి యిట్టపడతారుగాని నల్లవాళ్ళనీ భారతీయులనీ అంటే
 వారికి తలినంపు. కాని నిజంగా మనమంతే కాదా! నేనూ ఆలాగే
 బాధపడేవాణ్ణి. కాలక్రమేణా నా మనస్సు మొద్దుబారి సున్నిత
 మైన భావాలు కరడుకట్టాయి నాకు. ఇల్లు విడిచిన యీ యేడేండ్లలో
 నాలో ఉన్న దేదో చచ్చిపోయింది. అదే మంచిదయింది. మనం
 ఇంగ్లండుకు వచ్చినప్పుడంత అమాయకంగా అంత ఆశాపూర్ణంగా
 అంత విశ్వాసంతో ఉండకూడదని యెన్నిమార్లలో అనుకుంటాను.
 కాని నాలాగే సంతోషంతో గడిపి మన గృహాలనుంచి బయలుదేరి.
 ఇంగ్లండులో చదువుకొనే ప్రయత్నంతో వచ్చేవారిని ప్రతి

పి. అండ్ ఓ. స్టీమరు చాలామందిని తీసుకొనివస్తూనే ఉంటుంది. ఈ వైరుధ్యం మాత్రం భరింపరానిదవుతుంది. మన తలదండ్రులు, మనం ఇంట్లో ఉన్నప్పుడు పక్కసందుకు మలుపు తిరుగనిచ్చేవారు కాదే, ఆలాంటిది మనలను వేలకొలది మెళ్ళు చదువుకోసం ఎల్లా వెళ్ళనిచ్చేవారో అని ఆశ్చర్యంపడుతూ ఉండేవాడిని ప్రపంచమంటే ఏమిటో, అంతకన్నా జీవితం అంటే ఏమిటో యేమీ తెలియదని ఉన్నప్పుడు వాళ్ళకు కనబడుతాము.

మార్చెల్సునుంచి రైలులో నాతో ప్రయాణించిన మన దేశస్థుని ఒకాయన చేసిన పని తలుచుకుంటే సిగ్గుపడిపోతాను. అతనో పచ్చట్రంకును ప్రయాణికులతో నిండిన ఆపెట్టెలో వాళ్ళు కేదుగుగా లాగి దింపాడు. దానిమీద శ్లోటి పెద్ద అక్షరాలతో ఆయన పూర్తి పేరు సలానా "బి. ఏ., ఎల్. ఎల్. బి." అనే బి దూ కనిపించింది. అందుకాయిన్నప్పుడూ ఊమిచలేను నేను. చదువుకోన్న సామాన్యపు భారతీయుని హృదయమూ ఆత్మా ఏలాటివో నాకు అవగాహనం అయింది జర్మనీలో డాక్టరు బి. దులా లెక్కలేనన్ని బి. ఏ. లూ ఎం ఏ. లూ, ఎల్. ఎల్. బి. లూ మనకు లెక్కలేనంతమంది ఉన్నారు. ఇక యూరోపు మధ్యలో ఆ పసుపురంగు ఇనపట్రంకు మీద ఆ మామూలు డిగ్రీలు ప్రదర్శించడం నాబోటి సున్నితమైన మనస్సులు కలవాళ్ళు మాత్రం భరించలేని విషయం. కాని పాపం అతనికెప్పుడూ అవకాశం చిక్కందే? అందుకనే నాకు చారిస్ చేకే

లోగా ఆ బాలకుడంటే చాలా జాలేసింది ఎప్పుడూ యిల్లు విడవని
 ఇతడు పాపం ఏ అలంకారానికో ఇంట్లోంచి దూరమవుతున్నాడని
 ఒక్కొక్కప్పుడు అదే అసలు నిజం! ఆలా విలాసాల ననుభవించే
 వచ్చేవాళ్ళు డబ్బు చాలా కర్చుపెట్టుకుంటారు. అతణ్ణి గమనిస్తూ
 ఈలా అనుకుంటూండగానే పారిస్ గ రేడిలయాన్ను సేషనుకుముగదు
 వచ్చే డియో, లక్షాన్ను వగైరా సేషన్లు రెలుదాటింది పూర్వ
 సంప్రదానం శాఖాహారి ఆవడంవల్ల పన్నెండు గంటలు అతడు
 ఒక్కొక్క కబళమై గా నోట వేసుకోలేదు. ఒక్కొక్క స్టేషన్లలో తప్ప ఇల్లు
 దాటి తడు ఇంకోచోట భోజనంచేయలే దిదివరకు అక్కడైనా
 మాత్రం అన్నీ తెలిసిన. పి.. అండ్ ఓ. వాళ్ళు తమ సనాతనానార
 వంతులైన భారత ప్రయాణీకులకు శాఖాహారం ఇస్తూఉంటారు.
 ఉదయం తిన్న మాంసంవంటకమూ, మధ్యాహ్నం తిన్న చేపవంటకమూ
 యింకా నా నోట్లో చవులూ ముత్యం ఉన్నాయి. రాత్రి పొద్దుపో . నాక
 పారిస్ కు వెడితే అక్కడ భోజనానికి ఏమి ఏర్పాటుచేసుకొన్నారని
 అడిగాను ఆయన్ను. ఫ్రెంచిభాష ఒక్కమాటరాదు. అతనికి రెండు
 డిగ్రీలున్నా ఇంగ్లీషు అధ్యాన్నమే! తనకేమి లెక్కలేనట్లు
 “బజారులో యేదో పండు కొనుక్కుంటాను.” అన్నాడు. ఒక్కసారి
 కాదు. పదిసార్లు ఆయనకన్న ముందుగావచ్చిన మాబోటివాళ్ళు
 దద్దమ్మలె నట్లుగానే ఆయనా యూరపుమాత్ర మిల్లులో నలిగితయారు
 కావలసినదే! ఒకటి! ఈయన క్రింద అంతస్తులోకాక అతిఅడుగు
 భాగంనుంచీ ప్రారంభించాలన్నమాట!

నా అదృష్టంచొప్పున నా కది మాత్రం ప్రథమ యూరపు
 యాత్ర కాదు. పారిసు నాకు బాగా తెలుసు. నా కా పట్నం అంటే
 అతి ప్రేమ. ఆయనకు మాత్రం ఆ నగరం ఓ దొంగల గూఢం. అక్క
 డుండే మనుష్యులంతా నరాంతకులు, కాస్త రేపితే కస్తులు
 దూస్తారు; ఆడవాళ్ళను చావగొట్టారు. “ఫలీను బర్గీని” గుర్తించి
 ఆయన విన్నాడు. ఆడవాళ్ళంతా నగ్నంగా అక్కడ ఉంటారట.
 అందువల్ల అవినీతిపలట వాళ్ళంతా! సరే జీవితసంగ్రామాన్ని
 యెదుర్కొనేందుకు సర్వసన్నద్ధుడై ఏం చెయ్యాలో మోచెయ్య
 రాదో వివరంగా యింటివద్ద చెప్పించుకొని వచ్చాడాయన. కాబట్టి
 నే నేమీ ఆయనకు నాయపడలేకపోయాను. చాలా వారాల తర్వాత
 లండన్ లో ఆయన్ను యాదాలోపంగా కలుసుకొని పా'సు అంత
 ఘోరంగా లేదుగదా అని అడిగాను. నేనన్నట్లు ఘోరంగా నే
 ఉండట! మన దేశీయుడే ఒకడు ఆత్మజ్ఞి సువాసన మార్గాన్ని పట్టించా
 డట కొత్తవారికి సహాయంచేసే. పెన్సిమనిషిలా స్టేషన్లో మనమిత్రుని
 కలుసుకొని తన దేశంవాడు కనుక నాయపడుతున్నానని పది నిమిషా
 లలో పారిసు పట్టణంలో మారుమూలలో ఓ చిన్న హోటలులో
 దించాడట. ఏమాత్రం అనుమానించకుండా టోపీలో పడిపోయినాడు.
 మనమిత్రుడు. ఆరాత్రి కొంతసేపైన తర్వాత ఆతను స్నానంచేసి
 వచ్చేటప్పటికి తన పక్కమీద ఓలువని పేరంటం ఒకావిడి వెల్లకిలా
 పడుకుని ఉంది.

ఏదో రకంగాచేసుకొన్న ఒదులుగొను లోనుంచి ఊటలూరించే నగ్నస్వరూపాన్ని వెలువరుస్తూంది. అది ప్రమాదకరమైన స్వరూపమని నెరిగే ఉన్నానని పాపం అతను ఒప్పుకున్నాడు. ఫ్రెంచి పోష్టుకారు బొమ్మ యధార్థమైనట్టుగానే వుండటం.

ఎంతో కష్టం మీ ఆమె నతను వదిలించుకోగలిగాడు. డబ్బు సంచీ కూడా ఖాళీఅయింది. బాగానే ఖాళీఅయింది, పైగా ఆమె యితని డబ్బు సంచీలోంచి అతని రైల్వే టికెట్టున్నూ, బంగారు గడియారాన్నీ కొటివేసింది తన కథంతా చెప్పతూ తాను మాత్రం చాలా అదృష్టవంతుడవటంవల్ల చాలా చొకగా తప్పించుకోగలిగా న్నడు

భారత దేశంలో మేము ఇతరులతో పోలిస్తే చాలా అమాయకులం. మా మర్యాదగూడి పట్టుదల మమ్ము చాలామూరం తీసుకపోదు. మాయప్రపంచ పద్ధతుల మేము చదువుకున్నవారంకాదు. ఇంకా ప్రాచీన కాలపు మనుష్యులం. విదేశీయమైన నాగరకతను వెట్టిగా అనుకరింపబోతూ, మా సంప్రదాయానుగతమైన సభ్యతను తిరస్కరిస్తూఉన్నము. పూర్వ నాగరకతలో కావలసివది. త్రవ్వి తీసుకొనడానికి సిగ్గుపడుతున్నాము. అందుకే మేము ఆధునికులకు చాలా వెనకవారిగానూ ప్రాచీనులకు నమ్మకంలేనివాళ్ళుగానూ నిలిచిపోయాము మా సంతానం ఏ నా యో మేల్కొని తామే పక్కకు వెళ్ళాలో నిర్ధారించుకొంటారేమో! నిజంగా తమ దేశం

ఇలావుండో చూచే అవకాశం వారికిచిక్కి అప్పుడు యేం చెయ్యాలో వారు నిర్ణయించుకోనూవచ్చు. ఆలాంటి అవకాశమే నా కోశనివారం మధ్యాహ్నం దొరికింది. నేను “పురుషుడూ, మహాపురుషుడూ అన్నమాగారి నాటకం పుటలు తిప్పతూ అందులో కొన్ని భాగాలను “ఈ నాటివి” అని గుర్తు పెడుతున్నాను. మా నాన్నగారా గో జుత్వరగా ఆఫీసునుంచీవచ్చారు. కాసేపు నన్నెగ్గాదిగా చూచి ఏషూ లేకుండానే “నీకు ఆకస్మికార్థుపోవడం ఇషమేనా?” అని చటుక్కున ప్రశ్నించారు.

వై మె రు గు

సరే మరో అధ్యాయం ప్రారంభమైంది. ఇంకో యేడాదికి లింకాలన్ కళాశాల పోర్టర్ నివాసంలో 'క'నిఅగుర్తు పెట్టిన గూటి లోని రకరకాల జాబులను తీసుకుంటూ కూచున్నాను. అందులో చాలాభాగం ప్లానలు చైనా, క్రీడాసాధనాలు, మొదలైన ఆకస్మికుల కొత్త గావచ్చినవారికి అవసరమైన వస్తువులగూర్చి వ్యాపారములు పంపిన ప్రకటనలు అందులో కొన్ని నాకు చాలా పరిచితాలైన తపాలబిళ్ళలతో ఇండియానుంచి వచ్చినవి. వానిలోని సంగతులు కనీసం పక్షం రోజుల కిందటివి. ఆ ఇండియా నా కిప్పుడెంతో దూరం. ఆ తొలిజాబులు మాత్రం ఎంతో సంతోషం కలిగించాయి, ఎంతైనా అదే మా దేశం అనే భావం నా కెప్పుడూ ఉండేది.

నడుమనడుమ ఎన్నో కళాశాలల కార్యదర్శులు ఆ క్లబ్బులో చేరమనీ, యీ సమాజంలో చేరమనీ అందులో చేరితే ఉన్న అవకాశాలను గూర్చి నన్నడగడానికి వసూండడంవల్ల ఆగిపోతూ వున్న యెలాగో ఆ జాబులన్నీ చదివేశాను. తర్వాత పరిచితమైన ఆడదస్తూరీతో ఒక జాబు కనిపించింది. బిళ్ళమీద ఆకస్మికుల తపాలా ముద్ర ఉంది. లోపలి విలాసం వుడ్ స్టాక్ రోడ్డు అనివుంది. ముక్త సరిగా నాలుగు మాటలతో ఉందా జాబు.

“ప్రియమైన కరకాగారూ,

మీరు ఇండియానుండి వచ్చారని? తెలిసింది. మీ దగ్గర 'బై బిల్' ప్రతి వున్నదా? లేకపోతే నేను పంపనా?

మీ విశ్వాస పాత్రురాలు

“ఫలానా ఫలానా”

“ఓస్తిమేఛ్చస్త్రీలు !” నాలో నేననుకున్నాను. ఆ ప్రియవనిత గారు నన్ను మ్లేచ్ఛుడుగానే భావించివుంటుంది. ఒక మత గురువు వితంతు వామే అనీ, “ఆమెకు” పుంజాబ్ (సంజాబ్)లో ఒక చెత్త లుండనీ తర్వాత నాకు తెలిసింది. ఆవిడ ద్వారా చేరినలచుకున్న ఆశాపథం చేరే ఆవకాశంవచ్చింది నాకు. ఏమో చూతామని ఒక మధ్యాహ్నం ఆమె యింటికి తేనీటికి వెళ్ళాను. కాస్త ఆలస్యమైంది. నేను పోయేప్పటికే ఆక్రడో మరి సన్నెండుగురు నాలాటి మేచ్చులే ఓ ఇంగ్లీషువారి గృహాంతరంకోకి వచ్చినవాళ్ళు నాకుదర్శనమిచ్చారు.

సంభాషణ ఇండియావెళ్ళు చాలాదూరం ప్రసరించింది. గబగబా నేనూ కలుసుకున్నాను. మా దేశమంతా సింగపూర్లో పులులతో నిండివున్న సంగతప్పుడే తొలిసారి నాకు తెలిసింది. బొంగాయి, కలకత్తాల వీధుల్లో ఆ మృగాలు దుముకుతూ, టూచుట, క్రైస్తవ మత బోధకులూ రెండో రకం ఇంగ్లీషు రాజకీయ వేత్తలూ ఇంగ్లండులో ఇటూకటూ ప్రయాణిస్తు యాదాలోపంగా హిందూ దేశాన్ని గురించి అన్న ముక్కలమీదే లక్షమంది ఇంగ్లీషువారికి హిందూ దేశాన్ని గూర్చిన పరిజ్ఞానం ఆధారపడి ఉన్నదన్నమాట. భారత దేశంలో తలదండ్రిలు తమ దేశాన్ని గూర్చి తమ పిల్లలకు బోధించేది ఆత్మహత్య యితే, ఇంగ్లీషువారు తమ పిల్లలకు ఈ తమ సామ్రాజ్యభాగం గూర్చి బోధించేది నీయే.

ఆకుఫర్డులోగాని, లండనులోగాని, ఈ ప్రియస్ట్రీగారింటికిగాని, ఇంకో ప్రియస్ట్రీగారింటికిగాని ఇంకో చోటకుగాని నేను తేనీటి విందుకు వెళ్లడం అదే ఆఖరుసారి. ఈ విందులో నేనొక్కడినేకాదు! నాతోపాటు ఆకుఫర్డుకు వచ్చిన తక్కిన అతిథులున్నూ నేనూ కలిసి, మాకు ఆతిథ్యం ఇచ్చిన ఆవిడకు, మాలో చాలామంది పశ్చిమ కనుమలలో ఎక్కడో చిన్న చిన్న రాతి విగ్రహాలకు పూజలు అర్పించమనీ, మావాళ్లకు చాలామందికి చదువు లేకపోయినా, మా మతాలలో వట్టి ఆడంబరపు పూజలు చాలా ఉన్నా, మాలోనూ శక్తి, జీవమూ కలిగిన దేదో యదార్థమైనది ఉందనీ చెప్పడానికి ఎన్నిసార్లు గట్టిగా ప్రయత్నించాము. జీవితం అంటే లెక్కలేనట్లు ఆడంబరంగా కనబడడం, ఎప్పుడూ ఏమన్నా విసుగు కనబర్చడంలాంటి అక్కడి దొంగ నవజవానులకుమలే కాకపోయినా మేమూ నా గరికత కలవాళ్లమే అని తెల్ప ప్రయత్నించాము.

వాళ్లు ప్రయత్నించి, ప్రయత్నించి లాభంలేదని వదిలేశారు. ఉత్తర ఆకుఫర్డులోఉన్న ఆ దేవాలయంపై తిరుగుబాటుచేసిన ఒక్కొక్క కొత్త పాపాత్ముని కలుసుకొన్నప్పుడల్లా నాకు సంతోషం కలిగేది.

భారత సమస్యలో ఆదోభాగం. ఇంగ్లీషువారు అది తమ మత విధి అనుకుంటారు. ఆ మాటంటే నాకు మంట. ఈ సంగతి తమకు

కుంటే ఓ విషయం జ్ఞాపకం వస్తుంది. పెద్ద కుటుంబాల స్త్రీలు కొందరు పతి త స్త్రీ ల కోసం ఉద్ధారకసంస్థలు స్థాపిస్తూఉంటారు. వాళ్ళకు వీలయినప్పుడు దయచూపిస్తూ నీ తి ని గూ ర్చి బోధిస్తూ ఉంటారు. కడుపునిండా మెక్కే భోజనసమమూల గ్ల పాపం ఈ త్ల బానిసలగూర్చి విచారిస్తూ మాయ క బుద్ధు చెప్పగంటూ ఉంటారు. అందుకని మేము పాపం ఇల్లూ వాణ్ణి విడిచి ఎంతో దూరం ఆశా, కీర్తి నిండిఉన్న ఈ దేశానికివచ్చినట్ట జాలిచూపించగల చిన్న హిందూ బాలురము. ఉత్తర ఆక్సుఫర్డులోఉన్న ఈ కరుణార్థి హృదయులైన ముసలమ్మలు మా చేతులు పట్టుకుని మమ్మల్ని కష్టపుదారియైన సత్యసుందరపథంలో సడిపించుకు తీసుకునివెళ్లి డాక్టరీ ప్రయత్నం చేస్తూఉన్నారు.

ఇంగ్లీషు పాఠశాలలలో చదివితేతప్ప, ఏ భారతీయనికనా ఆక్సుఫర్డులో ఉండటం బహు ఇబ్బందిగా ఉంటుంది. ఆక్సుఫర్డులో ఎన్నో రహస్యకూటాలు ఒక గానికొకటి అంటుకుంటాయి ఏళ్ళతరబడి ఉన్నాయి కాబట్టే పైవాడునస్తే ఏమీ వెలియక ఉక్కిరి బిక్కిరి అయిపోతాడు. మాలో చాలామంది ఒంటరితనంవల్ల గాఢసడి ఆక్సు ఫర్డుంటే అసహ్యించుకుంటాం. కాని కొందరు కొందరు అదృష్టవం తులూ ఉంటూఉంటారు.

నేనుమాత్రం యూనియన్ చుట్టూ తిరిగే చిన్న మిత్రశ్రేణిలో చేరాను. యూనియన్ లో చేరిన పట్టపరీక్షకు చదివే విద్యార్థులు

కొందరు మాతో కాఫీకివస్తూ, మా విందు లన్నిటిలోనూ పాల్గొనే వారు అందులో కొందరు సహృదయులు. అది సహజమే మరి. కానీ తిక్కినవారు అలా దూరదూరంగా ఉండడానికి కారణమేదో ఉందని గ్రహించుకోవడానికి నాకు చాలాకాలం పట్టింది. ఆ కారణం వ్యక్తిగతం కాదు, నా రంగుకు సంబంధించింది. అక్కడనుంచి జాగ్రత్తగా పరిశీలించనాగాను.

నీ యోగ్యతనల్లనో అయోగ్యతవల్లనో నన్ను సరీగా చూడ లేదనుకోడంవేళ ఇంట్లాండుకు ముఖ్య విశ్వకళా నిలయంలో ఓ కులీనాంగ్ల కన్యక నిన్ను తారసిల్లిందంటే ఆమె పెద్దలు ఆవమె భారతీయులన్నా చైనా దేశీయులన్నా వాళ్ళతో సంబంధంపెట్టుకోవద్దని తీవ్ర నియమాలుచేశారని ఎలా నుకుంటాం? నేను తారసిల్లిన ఆశాలిక ఫిన్లను పుచ్చుకున్న ఓ. ఐ సి. యస్ గారి కుమారె అతడు బ్రతికిందీ, కుడిచిందీ, తన పిల్లలను చదివించిందీ భారత ద్రవ్యంతోనే! ఇప్పటికీ అతను పుచ్చుకునే పెన్లను, ఇండియా ధనాగారంనుంచే వస్తున్నది, అప్పుడే మొదటిసారి గాంధీజీయూ మరెకొందరూ భారత ద్రవ్య దుర్వ్యయంగూర్చి చెప్పే మాటల్లో యేదో సత్యనంతమైనది ఉందని తెలుసుకోగలిగాను మా దేశస్థులు చాలామందికి కలిగే ద్వేషానికి నిజమైన కారణంఉందని నిశ్చయించుకొన్నా ఎప్పుడో ఒకప్పుడు గాకీలు సజ్జీతో తీరుతాయి అన్న నమ్మకంవల్ల ఆ ద్వేషం కొంచెం నల్లారుతూఉంటుంది.

కొన్ని నెలలు గడిచాయి. ఆక్సుఫర్డులో కొత్త నెలలు ప్రారంభమయినాయి. నేను లింకన్ పురం వెడుతూ "టరల్"లోకి తిరిగాను. ఆ అమ్మాయి నావైపు వస్తూ కనిపించింది. ఈమె ఎన్ని తూర్లో కావాలని నన్ను తప్పించుకొనేది. మాయిద్దరికీ యీ తారసిల్లడం కష్టంగానే ఉంటుందని నాకు తెలుసు. ఆమెను కలుసుకోడానికి నాకు ముఖ్యంగా ఇష్టంలేదు. కాబట్టి ఆ సీధి మలుపులో ఒక దాపు కోకిపోయాను. వెళ్ళి కనబడేటట్లు ప్రదర్శించిన ఒకచొక్కా భరించుకోగూర్చి ఉబుసుపోని ప్రశ్నలు వేస్తుండటాని. నేను బయటికి వచ్చే వరకూ ఆమె నాకోసమే వేచిఉంది; ఎప్పుడూ ఏమీ జరగనటుగా చాలా ఆదరంగా మాట్లాడసాగింది. నేనెక్కువగా మాట్లాడకుండా నిల్చుంటే, ఆమె చాలా ఉత్సాహంగా వచ్చే "టర్ను"లోని విందులు సమావేశాలను చర్చించసాగింది. చాలాసేపటికీ నేను ప్రశ్నించా.

“ఏమిటీ మార్పు—”

“నే పెరిగాను అంతే.” అన్నదామె.

అంతకుమించి చెప్పవలసిందేముంది! ఆమె తాను పెరిగినట్లు నాకు తెలియాలని ఇల్లాచేసింది అంతే! పైకి కనబరచకున్నా నాకు సంతోషం కలిగింది. పైగా నేనే, శెచ్చిపెట్టుకొన్న దరహాసం పెదవి చివరల అవహాసం వంపులు తిరగుతూ కాస్త నిరసన చూపినంగా కావాలని అతిమర్యాదగా మాట్లాడాను. నా నడత క్రికెట్టు

కాపోవచ్చును, కాని క్రికెట్టు ప్రత్యేకం ఇంగ్లీషువారి సామ్మూ-మా హిందూ దేశంలోను ఆడడం ప్రారంభించాం ఒక్కొక్కప్పుడు దాని నియమాలు మరిచిపోవాలనీ కోరుతూ ఉంటాము.

నేనింకా ఆక్సుఫర్డులో ఉన్నప్పుడే అనేక ముఖ్యసంఘటనలు హిందూ దేశంలో ఇంగ్లండులో సంభవించాయి. గుండ్ర బల్లల సమావేశాలు, గాంధీగారు రావడాలు, కొత్త రాజ్యాంగం ఏర్పరచడమూ హిందూ దేశ సమస్యను ముందుకు కొనవచ్చాయి. భరత దేశంలో జరిగిన సంఘటనలగుర్చి తెలిసికోడానికి కష్టపడే షాబోటి వాళ్ళంటే ఆక్సుఫర్డువారు కలసుకోవడానికి ఎక్కువ కుతూహలం కనబరచసాగారు. ఈ కొత్త విషయంలో మేము పండితులైపోయాం.

ఆక్సుఫర్డు సంఘుక్త సమితి సమావేశంలో భరత దేశాన్ని గూర్చి వ్రాసిన నా మొదటి ఉపన్యాసం చదివాను. వెంటనే గ్రంథాలయ సంఘానికి ఆ తర్వాత స్థాయిసంఘానికి నన్ను ఎన్నుకొన్నారు. లఖిరికి "రాజా-శమూ అన్న విషయాన్ని గూర్చి మేము చర్చించిన ఆ గడబిడ 'టెరమ్'లోనే నేను కార్యసర్పి కూడా అయ్యాను. ఆ చర్చావిషయోపన్యాసం అవ్వీ రాయడంలో శాగా సరదా కలిగిందినాకు. ఆ 'టెరమ్' మిగతభాగమంతా తెల్లవారేసరికి ప్రపంచ వివిధ ప్రాంతాలనుండి వచ్చే వందల జాబులలో మునిగి ఆనందించాను. అదే ఒక విజ్ఞానసాధనం. ఆ అనుభవమూల్యాన్ని నా పేరుకంటించిన యే డిగ్రీగా ఎప్పటికీ తెలియజేయలేవు.

ఆ యూనియన్ లోని సంఘటననంతా యితరులకన్నా నేను వేరు దృక్పథంతో చూడగలిగాను. ఈ వివాదాస్పదచర్చాసందర్భం లోకి వివిధపరిస్థితుల సమ్మేళనంతో ఆసమితిలోకి పరాయిగా వచ్చిన వాడననే సంగ తెప్పడూ నాకు జ్ఞాపకమే! ఇంగాండు యువజనులు ఛాందసంపై సాధారణ ప్రజాభిప్రాయంపై తిరుగుబాటుచేయడం చూస్తే ఎంతో తృప్తి కలిగేది నాకు. సమితిని అధిక సంఖ్యాకుల లాగే నేనూ ఆలోచించడాని కెన్నోనాళ్ళు పట్టలేదు. యూరోపు ఆలాటి కలుషిత మనస్కంగా ఉన్న ఈ సమయంలో అహింసే అందరికీ నచ్చింది.

ఒక వారమయినాక మేం కలిసినప్పుడు యథా ప్రకారం అధ్యక్షుడు కార్యదర్శిని గత సభానివేదిక చదవమన్నాడు. జాతీయ అంతర్జాతీయ పత్రికల్లో అప్పటికే తుపాను రేగింది. గనక సభ్యులు క్రిక్కిరిసి వున్నారు. రాసేఅదను నాకు వచ్చిందనే గర్వంతో చదివి కూచున్నాను. నేనుకూచున్నట్టుగానే చాలామంది సభ్యులువచ్చి కూర్చున్నారు. అప్పుడయ్యా నాకు లెసింది: కొందరు నాచుట్టూ మూగారనీ, మరునిమిషంలో దేశభక్తులైన యువకులు కొందరు ఆ నివేదికను చించివేస్తూ రనీని—వారి దేశభక్తి క స్మాత్తుగా పొంగిపోయింది. నాదగ్గరో చిన్న ముక్క ఉంచుకొని మళ్ళీ రాశా నా నివేదికను. అప్పటికప్పుడున్న వారెవరూ యిలా జగుగుతుందని యెరగను. కాని, ఇంత జనాకర్షణ హంగామా వార్తను, ఈకొత్త రకంమాపును ప్రతికలసి, పెద్దగా ప్రకటించాయి.

మాంచి ఉత్సాహవంతుడైన పత్రికా రచయితగారి కల్పన వల్ల నన్నో ఆమె చ్యూర్ ముష్టియుద్ధ వీరుణ్ణిగా ప్రఖ్యాత ముష్టియుద్ధ నిపుణునిగా ముష్టియుద్ధంలో ప్రధముడుగా చిత్రించారు. ముష్టియుద్ధపు గ్లోవుసంచీలవో చేతులు పెటడమన్నా ఎరగను నేను లండను వార్తాపత్రికల్లోమాత్రం ఆ ప్రఖ్యాతి నిలిచిపోయింది. ఎవరో ఆకాశ రామన్నలూ అతి దేశ భక్తులు నన్ను భయ పెడుతూ ఉత్త రాలుూ రాయసాగించినారు ఈ పేరునాకు ధైర్యం ఇచ్చింది. ఆలాంటి సమయం వో మంచి ముష్టియుద్ధ ప్రవీణుడన్న కీర్తి చాలా ఉపయుక్తం గనక ఆ వార లను కాదనలేదు. ఏ కొందరు రాడి లేంచేస్తారో తెలియదు గనక, దుస్తులో లేని యూనివర్సిటీ పోలీసులు జాగర్తగా నా గదిని చాలా రోజులు కాపలాకాశారు. ఈ సంబంధపు గ్రంథంనుంచి ఆ నివేదికను తుడిచి వే .ంచాలనే తీర్మానాన్ని రాండోల్పు చర్చిలూ లార్డు స్టాన్లీ ఆఫ్ ఆల్డర్ గారు పెట్టిపడిపోయినరోజు కొందరు పట్టపరీక్ష విద్యార్థులు చర్చా మందిరంలోకి పొడుగాటి నల్లగడ్డాలు ఆ ఊళ్ళో వేసాల కొట్టుకోకోని తగిలించుకొనివచ్చారు. దానివల్ల ఈ తీవ్ర విషయ చర్చలో కాస్తా వినోదం కూడా కలిగింది. నేనూ యేలాగో ఆలాంటి గడ్డాన్నే సంపాదించాను. సర్కిగా నాకుకుదిరిపోయిందది. ఆరాత్రి వినోదాలతో గడిపాను. అర్ధరాత్రికి మా ఇంటికొచ్చి గడ్డంతో లోనికి నడిచేసరికి మూ యింటామె నవ్వి నవ్వి నదిలింది. ఓ నిమిషమైనాక తలుపు గంట మోగింది. దుస్తులు లేని పోలీసు అప్పుడే లోనికివచ్చిన గడ్డంనునిషిని

గూర్చి ప్రశ్నించాడు. పోలీసులు నన్ను చాలా జాగ్రత్తగా చూస్తున్నారని అప్పుడు తెలిసింది నాకు.

కార్యదర్శిపదవి, కోశాధికారిపదవి, గ్రంథాలయాధికారం వరసగా అన్నీ పొందాను. దగ్గిరదారులేమీ ప్రయత్నించలేదు. ఎందుకంటే: నాపై ఉన్న అధికారవర్గం నాకన్నా బలవంతులు. అందులోనూ ఇద్దరు నాకు పరమమిత్రులు. వారితో నా ప్రతిటరమ్ లోనూ చాలా భాగం గడిపాను. నా నంతు వచ్చేప్పటికి నా మూడేండ్ల చదువూ ముగిసేదే! నే నెంతో అభిలషించే అధ్యక్షపదవికి ప్రయత్నించకుండా వెళ్ళిపోవడం నాకు సిగ్గయినవిషయమనిపించింది ఇంకో టరమ్ ఉంటే, ఆఖరులో ఎన్నికల ఫలితం తెలుస్తుందనీ, ఇంకో టరమ్ కూడా ఉండనిన్నవనీ మాతండ్రికి జాబు రాశాను. అంటే నా సివిల్ సర్విస్ ప్రయత్నానికి వాయిదావెచ్చుడనే. కానీ నాకా అవకాశ మాయన యిచ్చాడు. అందుకెప్పుడూ నేను వారికి కృతజ్ఞుణ్ణి.

పరిస్థితులన్నీ నా కనుకూలి చాయి. ఓట్లు లెక్కపెడుతున్న రాత్రి పొద్దుపోయాక వార్త తెలియగానే అస్పష్టదరహాసంతో నవ్వాను. ఏంజరిగిందో పూర్తిగా తెలుసుకొనేందుకు నేనుమరీ ఒద్రెకుడనై వున్నానపడు. నన్నుగూర్చి, జీవితాన్ని గూర్చి, ఆస్తులనుగూర్చి సంతృప్తి కలిగింది. నా యెన్నిక నా వ్యక్తిగత

జయంకాదు. దాన్ని త్రోసిపుచ్చే పరిస్థితు లెన్నో వచ్చాయి. నాకన్నా బాగా ఎక్కువ అర్హులైన అభ్యర్థులను లోనికి రానివ్వని కఠోర సంప్రదాయపు కోటను ఛేదించి చొచ్చుకున్నట్లే వచ్చాను. పొద్దున్నే కళాశాలకు పోయేటప్పుడు నేనో కొత్త మనిషినయినట్లు భావం. ఏదో మహాత్తరమైనది సాధించినట్టు తోచింది. నాకేకాదు నా దేశీయులక్కూడా! నేను భారతీయుణ్ణిగనకా, నూజాతి నల్లనిదిగనకా మొదటి మూడేండ్లూ నన్ను చూడనివారుకూడా అంత పనికిమాలిన వాడుకాదులే. నుకోసాగినారు. నన్ను చూస్తే ఆసహ్యించుకొనేవారు కూడా యూనియన్లో మాటాడే అదను సంపాదించుకొనే ఆశతోనే ఫలహారాలకీ భోజనాలకీ నన్ను సిలవసాగారు. అయినా యీ రోజు సరదా అంతా ఓ లండను పత్రికలోని ఒక పేరాతో పాడయి పోయింది. మర్యాద విహీనంగా అందులో నూచించిందేమంటే, ఇప్పుడు యూనియనుకు భారతీయుడు అధ్యక్షుడయినందువల్ల ఆ స్థానానికి గౌరవంలేదని దాన్నెన్నడూ మరవలేదు దాన్ని వ్రాసినవాణ్ణి క్షమించాలేదు అదియెప్పుడో బాకీ తీర్చనలసిన విషయంగా నిలిచిపోయింది.

కాని ఆక్సుఫర్డు మటుకు నన్ను బాగా గౌరవించింది. ఆ సమయంలో ఆక్సుఫర్డులో రాజకీయభావా పొదివికొనిఉన్నాయి. తి వాదులజట్టుబలగా ఉండక్కడ. నా అదృష్టంకొద్దీ వారంతా విజ్ఞానంలో పెద్దవాళ్ళు. ఇంకేమిచేసినా చెయ్యకపోయినా ఆక్సుఫర్డులో గడిపిన ఆ చివర టరం. మాత్రం నాకు ఎ. సి. యస్. పనికి రాదని

నిర్ణయించుకోజేసింది. ముందూ వెనకూ చూడకుండా ఆ పరీక్షకు హాజరుకావడం నాకు మంచిదికాదు. ఆ సర్వీసుకూ అందులో ఏలాగో దూరగలిగితే ఆ పదవికీ మంచిదికాదు. ఆస్పృహలోగానీ ఇండియాలో గానీ మొదటి తరగతుల్లో పడేందు కేమీ ప్రయత్నంచేయలేదు. కానీ యెప్పుడూ పరీక్షలలో ఓడిపోలేదు నేను ఎవ్వరూ తోసుకు వచ్చేవాణ్ణి. ఏదో అపజయం తెచ్చుకోవడమంటే నాకు సరిపడదు. ఎలాగో కూర్చొని నేను అపజయం పొందాను. ఆస్పృహలో గడిపిన కాలంలో చాలా ఆనందాన్ని ఆ అపజయం మింగివేసింది

నావంటి రకం యెన్నిటికీ సివిలు సర్వీసులో చేరలేదని నాకు తెలుసు. కట్టుబాటుంటే నాకు పడదు. నా ఉన్నానోద్యోగి తోడి భేదాభిప్రాయాలతో నాకు శాస్త్ర అవ్యేది. సివిల్ సర్వీసుకు దిట్టంగా, ఆరోగ్యంగా మర్యాదగా ఉండి రకం కావాలి కానికీ పనికివచ్చేందుకు ఇంతనిశ్చలీవి కావాలి. ఆమిశ్చలైన శ్రమ పడ గలగాలి. దినానికీన్ని గంటలు బట్టియం మిగాదే విజయం ఆధారపడి వుంటుంది. విధిగావున్న సతనీయాంశ్లా, సామాన్య విజ్ఞానవిషయ మొకటి. మంచునుగూర్చి ఆదెలా తయారవుతుందనే దాన్ని గూర్చి నా కెందుకు తెలియాలో అర్థంకాలేదు. ఇంకా సామాన్య ఇంగ్లీషు భాషా ప్రశ్నాపత్రంలో ఒక పాదంవిడిచి ఒక పాదానికి అంత్యప్రసంగా నాలుగు పాదాల పద్యాలు శుక్రగృహంలోనికి పోయినచ్చిన వైమా నికునిగూర్చి మమ్ముల్ని వ్రాయమన్నా. సివిల్ సర్వీసు ఉద్యోగి

జీవితంలో ఈశక్తి భావనా బలప్రదర్శనానికి కాకపోతే నాలుగు పాదాల అంత్యప్రాస పద్య రచనకు అవసరం ఏమి కలుగుతుంది? ఏలాగో కాలం వెళ్ళబుచ్చడం నేర్చుకోవడమా ఇది, ఎప్పుడైనా నూరస్థలానికి మారవలసివస్తే?

బ్రిటిషు పరిచాలనలో భారత రాజ్యాంగములలో వేరే కోర వలసింది మరేమీ లేదనుకొనే ఐ సి. యస్. లు-భారతీయులమాటే యెవ్వరూ లేరనే చెప్పొచ్చు. పై పెచ్చు యెన్ని తీవ్ర విమర్శలు సివిల్ సర్వీసులోని యువజనంలోనుంచీ వస్తున్నవి! కాని వారు కాస్త చాతుర్యమూ విచక్షణాకలవారు గనక తమకు సుపరిచితమైన వర్గాలలోనే వెల్లడిస్తారు. మనతండ్రిల ఉద్యోగపు సివిలుసర్వీసుకూ దీనికి చాలా తేడా ఉంది. అయినా వాళ్ళ స్వతంత్రానికి పరిమితి ఉండదు. చాలావిధాలుగా అది మండ్లెడుకూడుకు ఆత్మకమ్ముకోవడం అంటిదే.

అయినా ఆ పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుని కాకపోవడంవల్ల జన్మతేం ఓ రకం ఆరుచి పుట్టించింది. ఇండియాలో నా మిత్రులన్నవారిలో చాలామందిని దానివల్ల పోగొట్టుకున్నాను. ఒక్కరాత్రిలో అభివృద్ధి కొచ్చే అభ్యాసం నన్ను భావననుంచి, నా కాలాన్నీ మానాన్న సొమ్మున్నూ పొడిచేసేవాణ్ణయిపోయాను, బాగా తాగుతాడు కాబోలు అన్నారు వాళ్ళు. హేమాదానుమించి తిరిగినవాణ్ణయ్యూ

నన్నారు. అవినీతిగా ప్రవర్తిస్తున్నానన్నారు, వారి ఉద్దేశం ఏదైనా కానీ ఇంతకూ నేను ఏమీ పనికిరాని కుట్టవాడిని నన్నెవరూ అనుకరించరాదు అని సారాంశం తేల్చారు. ఇంతా అయినా నామీద విశ్వాసమున్న బహుకొద్దిమంది మిగిలారు. కానీ ఈకొద్దిమందికూడా తగ్గిపోయారు. ఒక్క నలుగురు మాత్రం ఆశ్రవదులుకోలేదు. తంజీ, తల్లీ, చెల్లెలూ, తమ్ముడూను, వారివల్ల కాకుంటే, ఆకుఫర్లు నాకు సాధ్యమయ్యేదేకాదు, నా జీవితంలో నిర్వహించినవని ఏదీ సాధ్యమయ్యేదికాదు.

ఆకుఫర్లే నాకు మార్పు తెచ్చిన ప్రదేశం అంతకు ముందేదీ చెయ్యనిరీతిగా, భారతాన్ని గూర్చి నా కండ్లను తెరిచింది. గంటల కొలదీ, రాండుటేబిలు సమావేశపు నివేదికలు రెండు సంప్రటాలనూ చూచేవాణ్ణి. పుటలుపుటలుగా నా క్ష్యాలు చదివేవాణ్ణి అక్కడక్కడా ఆకర్షకంగా వున్నా చాలాభాగం చచ్చుగా విసుగెత్తించేవి. మొత్తం మీద వచ్చిన భావమేమంటే ఇంగ్లాండుకు కొంతమంది భారత రాజకీయ వేత్తలు విందులు కుడిచేందుకు విలాసయాత్రగావచ్చారనీ, దీ ఇంగ్లీషు రాజకీయాజ్ఞులతో కలిసి భాయి భాయి అనుకునే సమ్మేళనం అనీ ఈభావం ఇంగ్లాండు వ్యాపించింది. భారతప్రతినిధులనబడే వారు వైస్రాయి యేరుకున్నవారు. మర్త్యాదగా ప్రవర్తించే వారే పంపబడ్డారన్నమాట. అలవాటులేని ఉదయసాయంత్రనస్త్రాల్లోకి మార్చుకుంటూ, వారు బయటికి పోలికి గంతులు వేయడంచూస్తే

మొదటినుంచి భారత సమస్యారోపణ—ఎలాగైనా కాగితంమీదే
 లెండి జరుగుతుందనిపించింది. రెండు దేశాలమధ్యా ఉన్న అన్యోన్య
 సద్భావాన్ని గూర్చి ఉపన్యాసాలు చేశారు. కనులనీళ్ళతో, ఎంత
 కాలం విడిచి ఉండేదీ' అన్న పాటల శ్రుతితో వీడుకో లిచ్చు
 కొన్నారు.

ప్రకాశ

మన ప్రతినిధులందరూ యింతేసనికాదు నేననేని, చాలా
 మంది యింతేసని. వారి శక్తిసామర్థ్యాలు మధ్యరకంవి. ఇంగ్లీషు
 మహా మేధావులను తమ కెదురుగా చూచేప్పటికి మన ప్రతినిధులు
 చాలామంది తాముచేసేవి అధిక ప్రసంగాలేనూ అని భయపడినారు.
 మన ప్రతినిధుల కలవాటుపడిన నోట కాకుండా సభ యేర్పరచినందు
 వల్లనూ మన దేశంలోనే సభ ఏర్పాటుయిఉంటేనూ తెలిసిన దానికన్న
 మననాయకుల యోగ్యత నాకు చక్కగా తెలిసింది. ఇలా విందునుంచి
 విందుకు పరువెత్తడం అక్కడ ప్రభువులతో మాట్లాడడం వారిని
 స్పృశించడం అంటే చాలానుందికి గాభరా తెచ్చింది. మన భారత
 నాయకమ్మనూ లెంతోనుంది నైట్ హుడ్లకోసం ఆత్మల్ని కూడా
 బలి ఇచ్చడానికి సిద్ధం. దానివల్ల వాళ్ళకు ఆకాశంమీద తేలిపోయినట్లే
 అవుతుంది. ఇంక మన బారో నెట్టులా, వాళ్ళు తేలిపోయే ఆకాశం
 శుద్ధ నీలమయిన ప్రాణజనిత పాయసహిత ఆకాశమే అంటారు.
 ముట్టని అసలు గాజుగొట్టాలలోనుంచి వచ్చినదట. ఆ ప్రాణజని.

భారత సమస్యలు పత్రికా ప్రధమపుటల్లో పడుతున్న గోజుల్లో ఆక్సుఫర్డ్ యూనివర్సిటీ లిబరల్ క్లబ్బుకు లాయిడ్ జార్జి గారు వచ్చారు. పట్టపరీక్షకు పోతున్న విద్యార్థులకది చాలా ముఖ్యమైన సంఘటన అందుకని ఆ సమయానికి యూనియను సభామందిరము అడిగి తీసుకున్నారు. ఆయన తాను ఉపన్యాసమిచ్చేముందు క్లబ్బుకనివారి చ్చినవిందుకు అతిథిగా వచ్చాడు. మహాత్ కిష పరిసెతిలో ఇంగ్లాండుకు ప్రధానిగా ఉండిన యీ పూజనీయవ్యక్తి శౌరవార్ధం మేమంతా అర్థ చంద్రకా రకంగా వున్న బల్లముందు భోజనానికి సిద్ధమై కళ్ళు అప్పగించి కూర్చున్నాము. ఆయన కళ్ళలో జీవకళ మెరుస్తోంది. ఆయన మంచువన్నె నెరిసిన నెండుకలు ముఖభంగిమను మృదుతరం చేస్తున్నవి. భోజనమయ్యేటంతసేపూ సమానవంతులమై పూజించే చూపులతో ఆయన్ను చూస్తూ కూచున్నాము. కాఫీ అయింది ఆయన లేచి ముందునడిచాడు. అధ్యక్షుడు వెనకనడిచాడు. ఆయనకు ముందుగా ఆయనకు దారీ యిచ్చేందుకని మేమంతా గోడకు ఇరుకుగా ఆనుకున్నాము. ఆయన మెల్లగా మమ్ముల్ని ప్రతి ఒక్కరి ముఖంలోకి చూస్తూ నడుస్తున్నాడు, అనుకోకుండానే మేము ంగరక్షకుల పంక్తిగా వర్ణవేక్షణకై సలిచినట్లయింది ఆయన వస్తూఉండగా ఆయన్ని గమనిస్తూ నిలిచాను. నా ముందు నిలబడి ఆయన నన్ను ప్రశ్నించాడు.

“యిండియా యెలా వుంది ?”

ఆయనకు బదులేం చెప్పానో జ్ఞాపకంలేదు. ఆ చెప్పిందేమీ అంత సందర్భశుద్ధికలదిగా ఉండిఉండదు; ఎందుకంటే నేను గాభరా పడిపోయాను. అలాంటి అవకాశమే మళ్ళీ గొరికితే, “మా దేశమా?” రక్తం స్రవిస్తూవుంది. నమస్కారం! అని చెప్పి, బదులేమొస్తుందో ఎదురుచూచేవాణ్ణి. అదే అప్పుడు తోచివుంటే అనేందుకేమీ వెనుదీసివుండనని నా నమ్మకం. అదే ఇండియాలోనే అయితే, అలా ఆనిఉండను. గౌరవ కుటుంబానికి చెందిన మర్యాదస్తుడైన నేను ఆలా అసివుందునా? ముమ్మాటికి అసను. అప్పటి భారతస్థాయినిబట్టి చూస్తే యిలా సమాధానముండాలి, “పూజ్యపాదు లడిగిన ప్రశ్నకు నే నెంతో ధన్యుణ్ణి. నే జన్మించిన దేశపరిస్థితిని వెల్లడించుటకు సాహసించుచున్నందుకు ఊతవ్యుణ్ణి! భగవంతుని కరుణవల్లనూ, బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ కృపాకటాక్షముననూ భారతములోని బ్రిటిష్ విధాన ఆదర్శం క్రమక్రమాభివృద్ధి నందుచున్నది. అదే మన సామాజ్యంతర్భాగముననే యెన్నాళ్ళనుండియో కోరుచున్న అధినివేశ ప్రతిపత్తిని సాధించుటకై స్వపరిపాలనా సంస్థలు నెలకొల్పుచున్నది” ఆ ప్రశ్నకు ఆ క్షుభ్దులో నేనేం చెప్పివుందునో దానికీ ఇండియాలోనేనేం చెప్పచునిప్పుమో ఆ గొప్ప దానికి అంత తేజా ఉంది. ఆవిశ్వ విద్యాలయంలో మూడున్న రేండ్లు ఉండడంవల్ల భారత సమస్యపై నా దృక్పథమార్పు ఎల్లా చెందిందో దీనివల్ల ఆ కారణంకూడా సూచిత మాత్రుంది

ఎన్నో ఆస్పత్తులు సమాజాలకు చాలామంది ప్రతినిధులు అతిథులుగా వచ్చారు - గాంధీ, నరసింహ, జయకర్, నరసింహదేవి, మాలవ్యా, యికా యెంతోమంది. నాగరికతనూ అరాజకతనూ నింపుకోవడానికే గోపురాలతో నింపిన ఆ విద్యా దేవాలయానికి వచ్చిన మా భారతీయ యువకులకు గొండు పూటలు చెప్పేందుకు గాంధీజీ అరుదెంచిన సాయంత్రం నాకు బాగా జ్ఞాపకం. అప్పుడే అద్భుతమైన శక్తి తెరలా, ఆవరించిఉన్న ఆయున్న, ఓమారు నర్మిండు కుండామని నగర సభాభవనంలో మేనుం తావే రాము. ఆయున్ను ఉండన్న తెరవంటిది జహారాఫ్ చుట్టూ అరేబియాలో నులముట్టే "నూ" అనే లేదు అవును. అది ఒక పరమారహస్యమే ఆయున్ను లోని లోని కేవలం దిగలేదు. ఆయున్ను గొండు తేలియు దగ్గరకు భాగం ప్రతినిధిగా ఇంగ్లండుకు వచ్చినాడు.

ప్రపంచమంతా ఆయున్ను సలిపే ప్రతి కార్యాన్ని గమనిస్తూ ఆయున్న ప్రపంచాలను గ్రహించుకుంటున్నది. వానిమీదనే గొండు దేశాల గొండు జాతుల అన్యత్వం ఆధారపడివుండని ప్రపంచానికి తెలుసు. అయినా తన భుజములపై ఉన్న "భారాసి కామున దోమాత్రం కలతనడలేదు. పరిశుద్ధుడుగా మిమ్మిలలాడుతూ సుని పాపలా లండను తూర్పునీధిని పిల్లలతో, చ్చటి కీ సగ్గవలె లోని పిల్లలతో, పేదవారి పాపలతో ఆడుకున్నాడు. కాని ఇంగ్లీషు వారుమాత్రం ఆయున్ను గగచేసుకోలేదు. ఆయున్న మూలులు

తేటగా ఉంటాయి. జీవితవిధానం ఋషితుల్యం. క్రైస్తవుల కాయన ఉత్తమ క్రైస్తవుడు. ఆయన నడిచిన ప్రదేశమంతా పవిత్ర తేత్రమనీ, ఆయన అడుగుజాడలనంటి అవతార పురుషునిగావించి భారత ప్రజాకోటి చరిస్తుందనీ వారికి చెప్పారు. ఆయనెక్కడవున్నా ఏదో శాంతిపుంజంలా ఆయన ఉన్నట్లు ప్రతివారి హృదయానకూ తోచేది. ఆళ్లగే నాకూ అనుభవమయింది. కానీ నేను అనుకున్నది వేరు. ఆక్సుఫర్డు కోరేది వేరొకటి. ఏదో వాగ్ధోరణి కావాలి. సప్రాజయకర్లు వారి కర్పించినలాంటిది కావాలి. ఆలాంటివి ఆక్సుఫర్డు వారు జుజ్జేశారు సగుగుగోలేకుండా. గాంధీజీ వారి విజ్ఞానగర్వాని కేమీ అందినవ్వలేదు. వారి మేధ సంతృప్తి పొందలేదు. హృదయోద్వేగంమాత్రం కలిగింది. నిజమైన భారతావని కెంతో దగ్గరగా ఉన్న ఈ భారతీయ మహాపురుషుడు వారికి నచ్చలేదు, ఎందుకంటే యీతడు కరడుకట్టిన ఆ శుష్కవేదాంతుల కర్థంకానిభాషలో ఆయన మాట్లాడినాడు. ఆయన్ను నిరాడంబర శుద్ధఖద్దరు వస్త్రాలల్లో చూడడం వారికి సరదాఅయింది అంతే. వాన కురుస్తూన్న అది వారం మధ్యాన్నం బొమ్మల పుస కం చూచుకుంటూకూర్చున్నట్లే.

యూనియన్లో నా పదవికాలం జరజరా జరిగిపోతున్నది. నేనో నూత్న ఆసక్తిని సభ్యులలో కలిగించాను. ఎన్నడూ చర్చలకు రానివాళ్ళు అప్పుడప్పుడూ తొంగిచూడడం మొదలెట్టారు. ప్రతి గురువారం ఎనిమిది గంటలకు తెల్లటి 'టై'నీ కుచ్చలూ తగిలించు

కొని ఆనాటి ఉపన్యాసకులనూ ఉద్యోగులనూ ముందుండి నడిపిస్తూ వచ్చేవాడిని. నేనిలా చేస్తున్నానని సిగ్గుకలిగేది. నా అదృష్టంకొద్దీ త్వరలో వారు నా కలవాటుపడ్డారు. లేదా నా ఆత్మజ్ఞత్వం చచ్చిపోయి ఉండాలి. ఎలాఅయినా వాళ్ళు నన్ను గౌరవించేవారు అందుకనే నేను బలి కావలసిన అవసరం లేకపోయింది. నన్ను భారతీయుణ్ణిగా భావించక సర్వదేశాలకు చెందినవాణ్ణిగా ఎంచుకున్నారు. ఈజిప్షియన్ మనిషికి దక్షిణమెరికన్ మనిషికి మధ్యరకం సంకరుణ్ణిగా, విదేశీయుణ్ణిగా, తెల్లనల్ల సంకరుని ఆకారంతో కలవానిగా, చక్కని ఇంగ్లీషు మాట్లాడేవానిగా చూచేవారు. అవసరమైతే ఆక్సుఫ్డు ఉచ్చారణతో మాట్లాడేవాణ్ణి. సెలవుల్లో పారిసుకుపోతూ రుంభానాట్యం ఆడేవాణ్ణి. తెల్లటి దుస్తులతో బండిమీద పారిస్ తిరిగి చూచేవాడిని ఈ వివరాలన్నీ కలసి సనాతనాచారపరుడైన భారతీయునకూ నాకూ తేడాలు కనబరచాయి వాళ్ళకు. అందువల్ల నన్ను యితర భారతీయులలాగే చూస్తారో లేదో నాకు తెలియదు. కానీ ఒకటే ఒక్క సామ్యమే నాతోటి దేశస్థులకూ నాకూ ఉంది. ఎన్నున్నా నన్ను ఇంకా రంగు మనిషిగానే భావిస్తూవచ్చారు. అందెంతో నాకు సంబరంకూర్చేది. నా కొచ్చేదంతా గ్రహించి చేతనైనప్పుడూ సరదా పుటినప్పుడూ తిరిగి దెబ్బకొట్టేవాణ్ణి. అవకాశంలేని యెన్నోవందలమంది దృక్పథాన్ని సమయం చిక్కినప్పుడెల్లా వెల్లడించేవాణ్ణి.

ఇలా నా ఆత్మవ్యక్తీకరణ ఆక్సుఫర్డులో జననంపొందింది. అలా జరగడానికికారణం నాజీవితంలో భావాలు గ్రహించుకునేయవ్వనంలో అక్కడ వుండడంవల్లనే కావచ్చు; లేక నా చుట్టూవున్న పరిస్థితుల ప్రాబల్యమైనా కావచ్చు; లేదా ఆత్మవ్యక్తీకరణేచ్చనాలో అణగివుంటే దానికి ఆక్సుఫర్డు ముందుకు నెట్టిఅయినా ఉండవచ్చు. ఏ సంగతీచెప్పడం కష్టమే! ఆమూసమయాల్లో నాలో కలిగే మార్పులన్నీ ఆ సమయాలకే అంటగట్టా లనిపిస్తుందినాకు. బర్న్స్ చెప్పే జీవశక్తి నేను దగ్గరచేరడానికి భయపడే వస్తువులదగ్గకేర కొనిపోతూండడం గ్రహించుకోగలిగాను. ఇది నాకు సంబంధంలేని బాహ్యశక్తి లేక ఆక్సుఫర్డులో గడపిన కాలమహిమో?

“ సమాజం ”

ఆక్సుఫర్డులో జరిగినదంతా నేను భాగమయిన భారత దేశానికి అర్థంకాదు. నా చుట్టాలకి వారికి నా గొప్పా తక్కువలు నా సివిల్ సర్వీస్ పరీక్ష జయాపజయాపాలమీదనే ఆధారపడిఉంటాయి ఇంకనూ పెద్దవీధి స్వస్తి అనేది విస్పష్టం చెప్పడం నావిషయం గో మాత్రమే అది, మలబార్ హిల్ అక్కడే మాకోటిశ్వరులంతా కేంద్రీకరించుకొన్నారు. అక్కడే కళలూ మేధస్సునూ, అక్కడే భాంకు నిల్వలూగా మూనగోస్థురం అదీ మా “సమాజం” పెద్ద “క్షరాలతో” రాజునలసి సమాజం! వాళ్ళయ్యా నా పై విచారణసలిపి “చ, చ” అనే పెన్సలు ఈ నేను పుట్టడమే. భాగ్యమని నేననుకొన్న సమాజ నవనీతాన్ని తలుచుకుంటే అప్పుడప్పుడు నాకు సిగ్గుకలుగుతుంది. వారి జీవితాల్లో సత్యబద్ధమైనది కాని నిత్యామూల్యమయినది కానీ శూన్యం. ఈ ప్రసంగానికి వారు చేసినది మృగ్యం. వాళ్ళ బ్రతుక్కే ఏమీ ప్రయోజనమంటూ లేదు. సాయంత్రం పొద్దుగుంకుతూనే యీ ఊరిపోయిన అంగుష్టమాత్రులు బంగారు గొలుసులున్న గడియారాలతో, కాకులను వ్రావాహంలో “కఫే పెరేడు”లో గంటకు రెండుమైళ్ళ ప్రకారం నడపుతూ కనిపిస్తారు. తలకు మించిన దబ్బా, వారి స్త్రీలు - వివాహ బంధనంతో వారికి భార్యలైనవారు - వారి పక్కన వజ్రాకకం

ణాలతో అడుక్కు కత్తిరించిన రవికలు వదలిన స్థలమంతా పచ్చలూ కేంపులూ హారాలు నింపుకొని, నగలు దిగేసుకొని కూచుంటారు. వీరిద్దరూ పవిత్ర వివాహంతో ఏకమై భగవత్ప్రీతిగా సంతానం కనడానికి ఒకరినొకరు కలుసుకొన్నారు. ఒక్కమాటు వారిని చూచారంటే నిలబడి ఆచోచించి చేతికి చిక్కిన నిఘంటువుకోసం పరుగెడతావు. నీవు వెదకే సదం “సంతాన నిరోధత్వం” అనేది మొన్న మొన్ననే ఒక పెద్ద సమాజం భారతస్త్రీ నేనిటీవలనే లండను నుంచీ తిరిగివచ్చానని తెలిసికొని “ఏపాఠశాలలో చదివావు?” అని అడిగింది. ఏదోక్షమాపూర్వకంగా “ఏదో ఆకుఫర్డుముగించా”నని చెప్పాను. ఇందుతో ఆమెకు కాస్త ఉత్సాహం కలిగింది. తాను ఇంగ్లాండుకు పోయివుంటిననీ, పెద్దరకం ఇంగ్లీషువాళ్ళల్లో తిరిగాననీ ఆమె చెప్పింది. వాళ్ల ఆహ్వానంపై నా వాళ్ళ పల్లెటూరి యిళ్ళల్లో వారాంతపు సెలవు రోజులెన్నో గడిపానని చెప్పింది. ఆమెను రాజదంపతులకు కూడా పరిచయం చేశారుట. నా మీద కుమ్మరించిన ఈమాటలన్నీ ఆకుఫర్డులో నాచదువునుముంచేశాయి. ఆమె సాంఘిక విజయాల జాబితాల మధ్య ఎవరో ఒకరు ఈమె స్వంత అల్లుడు కూడా ఆకుఫర్డులో చదివాడని తెలిపింది. ఆమె “అది కాదమ్మా నేనెరగనా అతను బాలియ్యో చదివాడు.” అని తనీమని జవాబిచ్చింది.

హాయిగా బతుకుతూ, తమ ఆమూల్య ఆభరణాలను చూడక పోతారేమోనని ఛాతీ కనబడేట్టు ముందుకుచాపి నిటారుగా కూర్చునే రకంలోని యీమె భారతదేశంలో కనబడే ఉత్కృష్ట మహిళా మణుల్లో ఒకతే, అంతమంది యెదురుగా నా కామె పితృదేవతా భక్తి కర్తవ్య నా రాం శం బోధించింది పాపం అది నా బాగు కోసమే. మర్యాదగా తలపంకిస్తూ, ఆమె చెప్పింది దాని కల్లా అవునన్నాను ఆమె చాలా తృప్తిపడి బొంబాయి గవర్నరి దరి పలుకులు ఉటంకించింది. కాసేపు ఊరికే నా అంతరాంతరాలు గ్రహించేటట్లు కళ్ళలోకి చూచింది. "ఇంగ్లాండులో నీకో అమ్మాయి ఉందనుకుంటాను!!" అని తీర్పు చెప్పింది. "ఇంగ్లాండులో చాలామంది అమ్మాయిలున్నారు కానీ..." అని తెలుపుతూ నేను పూర్తి చేసే లోగానే యే సూత్రం బాగా లేదన్నట్లుగా తలూపి ఆమె నూజాతి పరిశుద్ధతను సూర్చి మా కులీనతా సంప్రదాయాన్ని సూర్చి యే కరువుపెట్టింది నేను ఒప్పుకున్నాను కానీ "నీళ్ళు విడిచిన చేప" అనే ఓచిన్న ముచ్చటైనవాక్యం అంటేనేగాని ఆమె తృప్తి పడలేదు. తెల్ల ఆడవాళ్ళమీద ఆమె నిశ్చితాభిప్రాయమది. దాన్నామె వెళ్ళగ్రక్కాలి మరి. ఇండియాలో శ్వేతస్త్రీలు నీళ్ళువిడిచిన చేపలు. నేను మరో తూరి అంగీకారం తెలిపాను, కానీ నా యీ సంభాషణ వింటూన్న లోకజ్ఞతలేని మరో యువకుడామె ఆశ్చర్య తృప్తిని ఒక్కమాటతో చెదిర్చివేశాడు. "అయి - వాళ్ళు చేపలేగా?" అని

పిడుగుపడటట్లుగా ఆమె విలవిలలాడిపోయింది. పొడుచుకొనివచ్చిన ఆమె వక్షోజాలు గాలిపోయిన టైరలా అయిపోయినవి. “అబ్బ నే వినాలని ఎదురుచూస్తున్న నవ్య భారతకంఠమిది” అని అనుకున్నాను నాకో. తానన్నమాటలోని శక్తి ఆ యువకునికి ఏమీ గ్రహింపు కాలేదు.

అప్పుడు నేనో బొంబాయి పత్రికకు “కబుర్లు” అని కాలం రాసేవాణ్ణి. ఈ విషయాన్ని రికిద్దామని మూడుతూర్లు ప్రయత్నించినా మొదటనే తుంచివేశారు పత్రికాధిపతులూ భారత భాషాపత్రికలలో అంతకన్నా భారతంలోని ఆంగ్ల పత్రికలూ చప్ప బడ్డాయంతు, ఒక్క యీగను కూడా చంపడానికి జంతుతాయవి. ఇంగ్లాండులోనూ యితరచోట్లూ, పత్రికల దెబ్బకు హడలిపోతారు ప్రజలు. అలాంటి ఘాటైన విమర్శనలలో నేను “ఆర్చిబిషప్పుగారికి స్వాప్తమయిన మాటిది” అన్న వ్యాసంచదివాను అదిమిస్టర్ జేమ్సు డగ్లస్ రాశాడు. మాంచి తెలివైన వ్యంగ్యరచన. ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డు పదవీ విసర్జన కాలంలో, కల్పించుకున్నాడని ఆ కాంటర్బరీ ఆర్చిబిషప్పుపై నిరసనకై యిదిప్రయోగింపబడింది. కాని ఇండియాలో మాత్రం ప్రజలకే పత్రికలుభయపడతాయి.

ఎవరైనా ప్రఖ్యాతవ్యక్తి యెంత పాడుగా ఉపన్యసించినా విమర్శించడానికి వీలేదు. వచ్చేనెర్లో ఆయనతో సంపాదకుడుగారు సెలవు

దినాలుగడపబోతున్నారగాదామరి విందులో సంపాదకుని సతీమణిగారిని ఒక ఉత్తమ వనిత తానిచ్చిన విందుకు పిలవకపోవడంచేత ఆ ఉత్తమ వనితచేసిన సేవను పొగడడానికి వీలులేదు. భారతీయ ప్రముఖ పత్రికలకు ఇలాంటివారే సంపాదకులవుతారు. ఏ మొదటిరకం స్ట్రీటువీధి పత్రికారచయితా తలాంటి ఉద్యోగానికి వచ్చుకోదు కాస్త నైతిక బలం కలిగిన వాస్తవ పత్రికారచయిత మన దేశంలో పెట్టుకోగలిగిన నాడు. ఆ పత్రికాపాఠకులు మూడింతలు పెరుగుతారన్నమాటే! అంతవరకూ భారత పత్రికలు సామాజికమైనవేగానీ జాతీయమైనవి కాలేవు. ప్రభుత్వాన్ని విమర్శించలేవు అది రాజద్రోహం; సంస్థానాధిపతులతో లికి పోలేవు. వారికి రాజరక్షణదృష్టముంది. ఆ సంస్థానాధిపతులలో చాలామందికి ఆ సొం ముఖ్యానసరం.

మిస్టర్ మాక్స్టన్ పెండ్లినిగూర్చి నేను రాయడం జ్ఞాపకముంది. ఆయన బ్రహ్మచారిగా వున్నప్పుడు ముగ్గురు కలిసివుండేవారు ఇద్దరు ముదిరిన సోషలిస్టులు అనెక్కడో చదివాను జీవిత ప్రధాన సమస్యల మీద ఘాటుగా చర్చించేవారు గానీ వీలున్నప్పుడు బ్రిజ్జి లోట్ లోట్ అనే వీలున్నప్పుడు ముగ్గురే ఆడే ఆట ఆడుకొనేవారు. పందేలు మాత్రం విప్లవాత్మకమేనని వ్రాశాను. పత్రిక అచ్చు చూస్తే “ఆ విప్లవాత్మకమైన పందేం” అనే మాటలు తొలగించి వేశారు. అందుతో కథంతా చెడిపోయింది. స్థలంలేక దాన్ని తీసివేసివుంటే కూడా, మంచి సంపాదకత్వం మాత్రం కాదనుకున్నాను.

ఒకవేళ సిద్ధాంత దృష్ట్యా తొలగించివేశారేమో అని తర్వాత తోచింది. "విష్ణవం" అనేది వాడరాని చెడుపదం. నిరక్షరులైన భారత ప్రజలకు దుష్ట భావాలు మొలకెత్తించవచ్చు ఆ పదం! ఈ పత్రికకు కమ్యూనిస్టు భావాలున్నాయనే భావం కలిగించవచ్చు. అది పనికిరాదు, అలాంటి అతివాదం సమాజం ఒప్పుకోదు. ఈ సామాజికులంతా జేబుల్లో చేతులుంచితే బంగారు తగిలే రకం ఆయను

అప్పుడు ఈ పెద్ద కుటుంబాల సామాజికులు ధనవంతులు. వారి గౌరవమంతా వారి డబ్బుమీద ఆధారపడిందే. అందులో చాలా మంది బిరుదానకులు కలవారు. డబ్బు ఖర్చుచేసుకొన్నది ఆ బిరుదులు కొనడంకోసమే! వెల ఎంత అని ప్రభుత్వభవనాలకు వార ర్పించుకొంటారు. ఎందుకంటే పెద్ద ఇంట్ల షాపులలోలా ప్రభుత్వ బిరుదులకు నిర్ణీతమయిన ధరలున్నాయి. అప్పుడప్పుడు ఆ షాపుల వలెనే వీని క్రిస్టమస్ తగ్గింపు ధరలలాంటివి ఉన్నాయి.

నాగరితకోసం వారెంత ప్రయత్నించినా నాగరికులు మాత్రం కాలేదువాళ్ళు. నాజూమకూ నాగరికతకూ, ప్రేమకూ యాదృచ్ఛిక స్త్రీపురుష సమాగమానికీ, వారికి భేదం తెలుస్తుంది నుకోను. చీకటిలో తిరుగుతూ "గిగోలో" (ఆడవాళ్ళతో నాట్యంచేయడానికి ఇంగ్లండు నాట్యశాలలో ఏర్పాటు కాబడిన మగవాడు) లాంటి పదం

పట్టుకొని ఇదేదో పురుష పురుష స్త్రీ స్త్రీ దుష్టసంబంధాన్ని గురించిన దని వారనుకొంటారు. ఓ పెద్దమనిషి "హోర్సుడివోరెసు" (ఒకరకం తినుబండారం) కావాలి. అనేటప్పుడల్లా సిగ్గుపడేవాడట. ఎందుకంటే "హోర్సుడివోవర్ అజ్" (రండలు మన్ని మింగుతారు) అనే మోస్తరుగా ఆయన ఉచ్చరించేవాడు. తర్వాత ఆయన పారిసుకు వెళ్ళినప్పుడు "వీనస్ డిమెలో (గ్రీకు రతిదేవి శిల్పము) చూచేందుకు, 'లోగీ' తప్పక వెళ్ళాలని చెప్పాడట. తాను పోయే కష్టంపడలేక ఆమెగారిని తన హోటల్లోనే చూస్తానన్నాట. అదో దేవీ విగ్రహమని చెబితే, తన ఉద్యానవనంలోకి బాగా ఉంటుందని నిర్ణయించుకొని కొంటానన్నాడు. వాళ్ళమ్మనన్నారు గనక దాని ప్రతికృతిని చలవరాతిలో చేయించాలనుకొన్నాడు. తాను బొంబాయికి తిరిగి వచ్చాక చాలా నెలలకు ఆ సుందర స్త్రీ విగ్రహం పెన్ పెట్టికా దిగింది. అది చాలా విలువకలదిగనక తానే విప్పాడు. కానీ ఉద్యానంలో పెట్టుకోకుండానే దాన్ని తిరిగి వంపుతూ జాబు: "విగ్రహం విరిగిపోయివచ్చింది చేతులు కనిపించడంలేదు" అని (ఆ విగ్రహానికి చేతులు విరిగే ఉన్నాయి) రాశాడట!

కళ, వారికి అర్థంకాదు. ప్రకృతి వారిని ఉత్సాహపరచలేదు. వాళ్ళు లారెల్ హార్డీనే భిక్షు మెచ్చుకుంటారు. టర్నర్ నాయం కాల చిత్రాల నిర్ణయకాలు. "మొనాలిజా మందహాసం" (ఒక మహా ప్రసిద్ధ చిత్రం) అడిగితే గొ. కుతుందని వారి భావం. పేటర్ పేరు

(గొప్ప కళావిమర్శకుడు) వారెప్పుడూ వినలేదు. వారి సారస్వత విలాసయాత్ర మారిస్ డి కొగ్రా దాటిపోదు. అరేబియా లారెన్సుకూ “సకాస్ అండ్ లావర్స్” అనే పుస్తకంకూ యేదో సంబంధముందనీ, “షా” మహాకవి నిజంగా షేక్స్పియరేననీ, హామెట్ సమాప్తి సుఖాంతంగా బాగుండాలనీ వారి నమ్మకం.

ఒకోతూరి సంగీత కచ్చేరీలకువెళ్ళి షూబరును (జర్మన్ సంగీత పాటకుడు) వింటారు. “బీథోవెన్” పాటలను “వాగ్నర్” కు అంటగడతారు. “హచ్” సంగీతం శ్రుతికోసం అనుకుంటారు. బాలెట్ నాట్య సంగీతం వారికీపడదు. అదంతా యెగరడమేనట! వాళ్ళెప్పుడూ మా సైన్ అంటేగాని, మార్కోవా అంటేగాని విననేలేదు. సర్కసు లో ప్రెవీజీమీద ఉయ్యాల లూగడంమాత్రం ఎరుగుదురు.

వారికి ప్రతిభ తక్కువ. వారి రాజకీయాలన్నీ కలగాపులగం. వారు వార్తాపత్రికల్లో స్టోరీ కలు మించి చదవరు. అయినా కారల్ మార్క్సు గ్రంథాలు చదవరు. ఎందుకంటే సిసిమాల్లో మార్క్సు సోదరులు హాస్యగాళ్ళున్నారు. వాళ్ళతోపాటే. వారి సోదరుడు కారల్ మార్క్సునూ అంటారు. అయినా, శతాబ్దులముందు భవిష్యత్తు చెప్పిన అవతారపురుషులులా నగర వీధుల్లో కాంతిమండలాలు వారి వజ్రాల బొత్తాములచుట్టూ తళ తళ మంటూ ఉండగా

తిరుగుతూ ఉంటారు. వారు ప్రపంచానికిచ్చే సందేశ మొక్క తేడంది. వారి షర్టులు “శుల్కా” కంపెనీనుంచీ వచ్చినవని! షర్టులకు “మొయిరీస్” టైలకూ శుల్కాకంపెనీ మూడు ప్రధాననగరాల్లోనూ సుప్రసిద్ధం. “శుల్కా”లో వస్తువు కొనడమంటే అదో విలాసవంతమూ, గొప్పనూ. ఇండియాలోని ఈ నాల్గునూర్ల ధనికోన్నత కుటుంబాలలోనూ “శుల్కా” చీటీ ఉన్నవస్తువుండడం పెద్దమనిషికి యోగ్యతాచిహ్నం.

ఓ సాయంత్రం మా మేడమీదజరిగిన విందుకొచ్చిన పెద్దలను సాగనంపేభారం నా మీదపడింది. వారు పోవాలని సిద్ధంకాగానే, ప్రతి జతవెంటా నేను వెళ్ళి “లిప్టును” పెక్కి గంటమీటనొక్కి రప్పించి కిందికి వారితో వెళ్ళుతుంటిని. అలా కిందికి పోతూండడంలో నేను దారిచూపే ఒక పెద్దమనిషినిచూచి, నా అధికప్రసంగాన్ని మన్నించమని కోరుతూ ఆయన నల్లటి “టై” యెంతో ముచ్చటగా వుందని తెలిపాను.

“ఇది శుల్కా” అని ఆయన గర్వంగా చెప్పాడు.

“చాలా బాగుంది” అన్నాను.

“నా షర్టుకూడా ‘శుల్కా’దే”

“నిజంగా?”

“చాలా వస్తువు లక్కడే కొంటూఉంటాను”

“ఎంత చక్కని విషయమూ!”

కింది అంతస్తులో లిప్టలోనుంచీ దిగుతూనే ఆయన నామీదికి వంగి రహస్యంగా నా చెవిలో చెప్పాడు. “నేను లోపల ధరించేవి కూడా” అని. ఓహో పరిపూర్తిగా పెద్దమనిషి కావాలనే భావ మెలాంటిదో తెలుసుకున్నానప్పుడు. మన కందరికీ సాధ్యమయ్యే గొప్పతనం కాదది. లండనులో పెరిన విరాళ సంపాదనోత్సవంలో నూరుకాసులు చందా యిచ్చిన ఒక భారతీయ పెద్దమనిషి చరిత్ర ఓటిఉంది. ఆ సాయంకాలమే ఒక సమయంలో అధ్యక్షుడి విరాళాన్ని ప్రకటించాడు. ఆనందపడుతూ సభ్యులంతా హర్ష ధ్వానాలుచేశారు. ఆ మీదట మీ సోదర దేశీయుడు ఉరికిలేచి అంగీకార సూచకంగా చిరునవ్వి నవ్వి తన విరాళాన్ని ఇనుమడించినాడు. మ రిం త హర్ష ధ్వానులు లేచాయి. మర్రికీతన మూడోతూరిలేచి మళ్ళీ అంత అన్నాడు. తనపై తానే మూడుసార్లు వేలం ఆడుకొన్నాడు. ఈలా ఇంగ్లీషు సమాజ హృదయంలో శాశ్వత స్థానం సంపాదించు కొనేందుకు సరైన మార్గం తొక్కుకున్నాననే నిష్కపట విశ్వాసంతో తన పాటనే మూడుతూర్లు యెక్కించి ఆఖరుకు కూచున్నాడు. ఈయనే పె్న అతితిగా ఏ ఇంటికెనా వెడితే భారతాచార ప్రకారం రటాకుమీద వేళ్ళతో భ్రంచేస్తాడు. చేతులు కడుక్కున్న తరువాత నూరు గూపాయిలనోటు తీసి, మానేజరును గట్టిగా పిలుస్తాడు. అందరెదురుగా గృహస్థులు ఉక్కిరి బిక్కిరవుతూంటే దీన్ని సేనకులంతా పంచుకోండని తెలియ జెప్పుతాడు. మరెక్కడైనా ఈలాంటి చర్య పూర్తిగా అసహ్యించు

కొంటారు. కాని, ఇండియాలో మాత్రమిది గొప్పవాళ్ళ మర్యాదగా భావిస్తారు.

ఓ తూరి మదరాసుకు వెళ్ళినప్పుడు గవర్నరుగారి ప్రభుత్వ భావనానికి వెడదామని నిశ్చయించుకొన్నాను. ఆక్కడ భారతం కోని ఉత్తమ కుటుంబ మర్యాదలుంటాయని ఆశించేందుకు నాకు హక్కు ఉందిగామరి వెళ్ళి సందర్శించేవారిపుస్తకం కోసంతకంచేశాను. వృత్తిని మాత్రం వూరికే వదిలివేశాను. సువర్ణమకుట ముద్రతో ఓ చక్కని కార్డు కొన్నాళ్ళకు దిగింది. ఉద్యాననపు విందు అని మర్యాదగా పిలవబడే విందుకు, మధ్యాహ్నం నాలుగు గంటలకు మండు టెండలో బయలుదేరాను. మా కారు ముందున అద్దంమీద పెన ఎర్రటి అక్షరాలతో పి. ఇ. (ప్ర) ఎవేటు ఎంటీ-ప్రత్యేక ప్రవేశం) అని ఉంది, కాని భేదమేమీ కనిపించలేదు. అందరమూ అదే ద్వారము లోనే ప్రవేశించినారు. ఉద్యాన నన ద్వారంలోనూ అలాంటి గందరగోళమే.

నన్నేదేనా విందుకు పిలిస్తే నన్ను ఆ హోనించేందుకు గృహస్థు వస్తాడననుకుంటాను. అయి - మేము వెళ్ళేప్పటికి, తోటలో కొన్ని వందలమంది అతిథులు సమకూడారు. యెంచెయ్యూలో ఎక్కడికి పోవాలో వాళ్ళకేమీ పాలిపోవటంలేదు. ఏదో జరుగుతుందని కాదుకున్నాము. ఇద్దరు గవర్నరు అంగరక్షకులు తోటలో అటూ యిటూ గడగబా ఇటూ అటూ తిరుగుతున్నారు. కొంచెందూరంగా

బ్రిటిషు రాజగీతం కొద్దిగా వినబడుతూనే మేమంతా ఖచ్చితంగా లేచి రాజభక్తుల్లా కనిపిస్తూ నిలిచాము. ముందు నల్లరు సైనికాధికార దుస్తులలో ఉన్న మనుష్యులూ, వెనక నల్లరు బూడిదరంగు దుస్తుల్లో చేతిలో టోపీలుపట్టుకొని కూడరాగా హిజ్ ఎక్స్‌లెంసీగారు తమ భావనం వోనుంచి ప్రత్యక్షమయ్యారు. యెర్రటి రత్నకంబళిమీద నడుస్తూ వారా ప్రదేశంలో ఆఖరు కొసకు వెళ్ళారు. అక్కడ ఒక షామినా (నేల్లొట్ట పందిరి) నిర్మాణమైఉంది.

ఆరుమంది అంగరక్షకులు గవర్నరు పక్కన నిలుచున్నారు. ఆరున కెరుకపరుపబడేందుకు అతిథులు శ్రేణిగా నిల్చున్నారు. ఆరున వెనక ఆరున వైద్యుడు ని చున్నాడు ఇదంతా అతిథులకు ఏమి గౌరవం? సరే ఒకొక్కరినిగా మమ్ములకు ఎరుకపరిచారు. మా దగ్గర ఉన్న మా పేరులున్న అతిథి ఆహ్వానా పత్రాలుచూచి గోడలు దుంకివచ్చిన రకం కాదన్నట్టుగా మా శేఖ్య చదువుతూ ఎరుకపరిచారు. తర్వాత మేము ఫలహార స్థలానికి వెళ్ళాము. పాతశాల సంస్థాపకుని దినోత్సవంలో ఉచితంగా ఐస్ క్రీము పంచిపెడుతూఉంపే జొరబడేబడిసిల్లల గుంపులాఉంది దృశ్యంఅక్కడ. కరస్పర్శనకావించిన తర్వాత మా తోడ విందులో పాల్గొనేందుకు గవర్నరు గారు అనుదించారు. మా లో కొందరివైపు చూచి అస్పష్టంగా మందహాసం చేసి అక్కడున్న ఒకే ఒక బల్లముందు కూచోడానికి వెళ్ళారు, వచ్చిన నన్నూరుమంది అతిథులనుంచి యే అరుమందినో పిలిపించి

తన పంక్తికి బల్ల దగ్గరకు ఆహ్వానించాడు. మిగిలిన మేమంతా బల్ల ముందు హాయిగా కూచున్న మా గృహస్థు గవర్నరుగారిని చూస్తూ చుట్టూ నిల్చున్నాము భారత దేశంలోని 'సమాజం' అదీ.

గొప్పవాళ్ళూ బలవంతులూ అయిన వారి మర్యాదను విమర్శించడం అధిక ప్రసంగమవుతుంది. మా ఆతిథ్యానికై భారత ద్రవ్యం నుండి డబ్బు తీసుకొనేవారు, మమ్మలను ఆలా అవమానం చేయడం నాకు చాలా తలవంపులైంది. ఎప్పుడో ఎవరో దీన్ని సవరించే అర్థంగా చెప్పవచ్చు. ఉన్నత పదవులలోనివారి కనుసన్నల సవరించే మన సంఘం అలవాటుపడడంచేత, ఇలాగ గవర్నరుగారి భవన స్వారాల తిథి పుస్తకంలో సంతకాలు పెనుతూడంటాము, గొర్రెల మందలా చూడబడుతాము. ఆ సవిత్ర ప్రదేశాలలో మేసేటందుకు నిలబడతాము. అక్కడ వున్న ఆ ప్రముఖుల్లో ఒక్కరూ యేమనడానికి సాహసించలేదు. ఒక్క తెలివితక్కువచేస్తే "ఖాను బహదూర్" య్యో నకాశం శాశ్వతంగా పోయిందన్నమాటే! లేదూ 'సర్' బిరుదానికి వారు ఇంకా ఎక్కువ సమర్పించుకోవలసిందే

మా పిల్లు అవెన్నూలోని సుందర భవనాన్ని నివసించే సమాజ మలాంటిది, శాశ్వతంగా సంతోషులై అన్ధాల మేడల్లో నివసించుతూ ఒకరిపై నొకరు బలాని గింజలు విసురుకుంటూవుండే సంఘము మాది వారి జీవితాలకు ఉపయోగంలేదు. వారు జీవిత ప్రవాహం తేలుతూ 'ఆ నరదత్తో ఆటూ యిటూ కొంటుకుపోతూఉంటారు.

ప్రజాభిప్రాయం వారి దేవత, జనమేమంటారో అని వారికెప్పుడూ భయమే. వారికెప్పుడూ ఏమీ సంభవించదు. 'పిసా' ఒక(నగరం)లో గోపురంలా వారెప్పుడూ వినాశానికి సరివాద్దుల్లో ఉంటారు, అంతే సరిగ్గా అంచుల్లోనే! మా సమాజంలో గమ్మత్తు ఏమిటంటే దానికి గమ్మస్థానంలేదు, ఈ దినమక్కడ ఉంటుంది. రేపేక్కడికీపోదు, వాళ్ళు జీవించరు, జీవించనీరు. వారు ఛాయ-అతిడాబుగా ఉన్న మాయ కూసాలు అతిఖరీదుగల భ్రాంతి గూఢాలు. బ్రతుకుచారిలో వారు గాతుసారు-మాత్రమే వారు సమాజమయిన చావులే పొందుతారు. వాళ్ళు జ్ఞాపకం పెట్టుకోరు..

లండను పారిస్ నిగూర్చి ఎవ్వరూ వియన్నా పట్టణాలు ఇప్పుడు జ్ఞాపకం వస్తున్నాయి. ఆ పట్టణాలూ పాశ్చాత్య నగరాలు, అష్టాప భూయిష్ట పట్టణాలు, దుర్మార్గ సంకలిత నగరాలు అవి. 'కొటేడీ. అజూరునూ, దక్షిణస్రాన్సునూ, 'ష్యావిల్లీ'నీ తయచుకు. పెరెనీసునూ (ఫ్రాన్సు స్పెయిను మధ్యనున్న పర్వతపంక్తి) డాల్మేటియా తీరాన్ని- పంచుకప్పిన స్విస్ పర్వతాలను-నీలపు మధ్యధరా సముద్రాన్ని అక్కడి నసంత గగనాలను భావించుకుంటాను. ప్రతినానిలోనూ దాని సమాజంఉంది. ప్రతినానిలో రసికులయిన మనుష్యులు ఉన్నారు. అయితే వీళ్ళలో ఏదో జరుగుతూంటుంది. ప్రేమా, కామం మొదలైన భావాలు వారికి కలుగుతూంటాయి. విడాకుల కోర్టుల్లో వారిపై సచ్చే సాక్ష్యాల్లే అందుకు నివర్తనం. కాని పరిగరాలూ చిత్రచిత్ర చిత్రా

వరణమూ. ఆంధ్రేయత్వమందిన ప్రాచ్యస్థితీ అన్నిటితోబాటూ భారతీయ సమాజం నాకేమీ పులకరం కలిగించదు. ఏన్నో ఏండ్లుగా నాబోటి యువకులమంతా పెద్దలు చెప్పినదానికలా చేసిందానికల్లా తలవంచాము కాని పురుగుకూడ తనలోకి ఇనుముతనం ప్రవేశిస్తే ఎదురుతిరుగుతుంది.

వారో పాడుమూక. వారిలో శాడిజము (కూరి) అంకురాలున్నవి. అది మానసిక కూరత - మరొకటి వారికి అర్థంకాదు. ఇతరులను బాధించడం అంటే వారు ఆనందిస్తారు. వారిని మర్యాదగా చూస్తే నీ మొగాన ఊమ్మేస్తారు. కానీ వెనకాల తంటే నీ చెప్పలు నాకుతారు. మోస్తారు.

బీద సంతలకు వారి ఉదార విరాళాలనుగూర్చి చదువు తుంటావు. వాళ్ళిన్వడం ధర్మకోసంకాదు. వారి స్వోత్కర్ష దరిద్రాన్నే అవినీతిగాచేస్తుంది. వాళ్ళిచ్చే వద్దతి వారికీనీనుకోనేవారికీ కూడా నీచత్వమే! కృతజ్ఞతనువాళ్ళుస్పష్టంగావాంఛిస్తారు. కాబట్టేనీనుకున్నమందివాళ్ళముందు దుమ్మునని భావించుకోవలసినగతిపడుతుంది.

భరతదేశంలో మిగతా దేశమంతా మార్పువచ్చినా ఈ 'సమాజం' దుమ్ముబట్టిన భావాలనే పట్టుకొని వేలాడుతోందికా. ఇంకా ఈ సమాజానికి వారి జీవితపథంలో వాళ్ళ ఆచరణకు అవి అశయాతింక కొన్నేండ్లలో భారత భూమిమీద పేరులేకుండా తుడుచుకొని

పోయ్యేట్లు అవకాశాలు కనిపిస్తున్నావీరు ఓమాయగంధర్వనగరంలో విచారిస్తుండడంచూస్తే విచారం కలుగుతుంది. భారతంలో వారిస్థితి విస్తన ప్రారంభం సమయమందు జారు రష్యాలోని ప్రభువుల కుటుంబాల స్థితిలా ఉంది.

వారి జీవితమంతా ఆజ్ఞలిచ్చారు, అభిప్రాయాలు వెలిబుచ్చారు. 'తాము చెప్పిందానికంతా యువకులు 'దిత్త మండీ' నాలని ఆశించారు. మే మనకపోయేప్పటికి దిగ్భ్రాంతిలయ్యారు. అసమ్మతిగా తలవంకిస్తూ మమ్మలను కృతఘ్నులంటున్నారు. ఓ మధ్యాహ్నం బొంబాయి రోటరీ క్లబ్బువాళ్ళు నన్ను పన్యసించమని కోరినప్పుడలా జరిగింది. ఇండియాలో ధనికుల స్వంత విలాసం యీ రోటరీ ఉద్యమం వారానికో తూరి వారంతా ఫలసారానికి సరిగ్గా ఒంటిగంట కక్కడ దిగుతారు. వారి కోట్లమీద పేరూ నృతీ తగిలించుకొని వుంటారు తమలో యెవరో ఒకరు, వినీవినబడకుండా, యే చరిత్రనుగురించో ఏ అమెరికా ఇంగాండు ప్రయాణ స్మృతిని గురించో చేసే అస్పష్ట ఉపన్యాసం వింటూఉంటారు. ఇంకేమీ సంభవించదక్కడ. ఏమీ జరుగుతుందనీ అనుకోరువారు. కాబట్టి వాళ్ళ కార్యక్రమపత్రం ఖాళీ స్థలాన్ని పూర్తి చేయడానికి నన్ను ఉపన్యాసం ఇమ్మని వ్యవధి ఈయకుండా ఆహ్వానించారు. నే ప్రోవునప్పటికి ఆ మేనావులైన ఖోత్రం ముఖాల్ పచ్చి విసుగు కనిపెట్టాను. అందు చాలామంది నాకు రెండింతలు వయస్సున్నవారు. నన్ను తమకు జ్ఞాపకం

ఉన్నప్పటినుంచీ చూస్తూ ఉన్నవారు, వారు పలకరించడంలో చాలా దారుణంగా వాత్సల్యం కనిపించింది. పిల్లవాళ్ళను చూడాలి కానీ వినకూడదనే వారింకా నమ్ముతున్నట్టు నాకు తోచింది. ఫలహార సమయమంతటా నేనో కణం కూడా వోట్ బెట్టలేదు. అపలాగో ముగించుకొని బయటపడదామనుకున్నాను. వారు తింటూంటే చూస్తూకూచున్నాను. సోమరితనం, తృప్తి మంచితిగి, వారికింకో చింతేలేదు. ఇటలీ అబిసీనియామీద యుద్ధం ప్రకటించినని కానీ, నానా జాతి సమితి డెబల్ న్యూమోనియాతో శాశ్వతమైనదని కానీ వారికి తెలీదు. వారికి తెలిసిందల్లా, తాతా ఆర్థినరీ స్టేషన్ కొంటా పెరిగాయనీ బోచి పత్తి ధర అలాగే నిలిచివుందనీ ను టు క్షే-
 డపాకారమవుతూనే అధ్యక్షుడు లేచి ఆ దినం వసూళ్ళనుగూర్చి ఆ దినం ఉపన్యాసకుని సేతు ప్రకటించారు. నను పరిచయం చేయు వలసిన వసరంలేదని చెప్పి సారీ నున్న పరిచయంచేయు మొదలిడినారు. గౌరవం మాక్కులాంటి మాటలు కొన్ని ఉపయోగించి, కడపట, ఉపన్యాసకునికీ శ్రోతలకూ వ్యవధానం కల్పించనంటూ ముగించాడు. నిజానికీ చూట్లాడి, మాట్లాడకపోయినా ఆ శ్రోతలకు ఏమీ అవసరంలేదు. ఉపాసకరం స్వీకరించారు. సనూళ్ళ డబ్బీలో తమ విరాళంవేశారు. అంటే రోటరీ ప్రధాన సూత్రాలు రెండు పరిపూర్తి చేశారన్నమాట.

నేను మొదలెట్టాను. పశ్చిమో యిరుక్కున్న నలునులు కుట్టు కుంటూ. శ్రోతలు కాసేపు బుర్బుర్ శబ్దాలుచేశారు. తర్వాత నే నేదో హాస్యం వినిపిస్తాననుకొన్నారుకాబోలు. ఓ చిన్న హాసం వినిపించింది. కానీ తర్వాత గదంతా విషణ్ణమానం ఆవరించింది. మా పెద్దల ముఖాలు వివర్ణాలైనవి. కనుబొమ్మలు పైకెత్తి ముఖ మంతా భయంకరంచేసి యెప్పటికన్నా మరీ మిథ్యావాదిలాగా కనిపించేందుకు ప్రయత్నించాను. సమాప్తంచేస్తూ, ఏదో కంగారుగా మెడ కాలకును సవరించుకొంటున్న అధ్యక్షునివేపు తిరిగి యిలా అన్నాను:-

“ అధ్యక్షా, యిలా మీ తరానికీ మా తరానికీ పోరాటం జరుగుతూఉంది. ఇది విషాదదృశ్యమే, అయినా మీరు దీన్ని భావించ గలరని నా ఆశ. తన జీవిత మార్గద్వయమధ్యంలో నిబ్బున్న యువ కుని చిత్రమిది. రాత్రి, చీకటు అలముకొన్నవి. తుపాను వేగంవల్ల దారుఃచూపే సూచీఫలకం యెగిరిపోయింది. మరి యీ యువకునికి తా నేదారినుంచి వచ్చాడోకూడా జ్ఞానంలేదు. నే నిలా జరగడం ఎన్నిసార్లో చూచాను. తమ నవ వయస్సులో పొంగి పొరబడుతున్న భావాలతో తమ తరంవారి ఆత్మబలంతో నిబిడికృతులై దివ్య భవిష్యతుపై తాము చేయనున్న మహత్కార్యాలపై ఆశతోఉన్న యువకులను నేను చూచాను. మరి ఆ యువ్వనంలో నే యువకుమారులను తలలు వంచుకొని ఉత్సాహం అణగిపోయి సృష్టించే ఆశలన్నీ

పాడుపోయి, వ్యక్తిత్వం చచ్చిపోయి, సైబీరియా యెడారిలోని సేనలాగా పాలిపోయిన దయ్యాలవలె మరణప్రయాణం చేస్తున్నారు. ఇంతయినా మీ ముఖాల్లో క్షాసైనా విచారముందా? లేదు. ఆ విచార యాత్రాదళాన్ని చూచి మీకు చిరునవ్వుమాత్రం వస్తుంది. 'అప్పుడే చెప్పాం యిలా అవుతుందని' అని మాత్రమే మీ రంటారు. ఈ తీర్పు చెబుతూనే కుర్చీలపై ఆనుకుంటారు. తీరాన్ని ప్రాకులాడే నీటిని చూచేట్లు మీ సౌఖ్యమందిరాల్లో పొగ పీల్చడాని కోవృద్ధులలాగా మరుసటి సమయంకోసమే నిరీక్షిస్తూ కూచుంటారు."

కుర్చీలో కూలబడ్డాను. రొట్టె కావాలని అడక్కుండాదని హెచ్చరించిన తర్వాత, అక్కడున్న ప్రతివారికీ కంగారు కలిగేటట్టుగా, బల్ల పొడవునా ఎందుకై చేతులుచాపుతూ ఆ హెచ్చరికను మాత్రం తుచాతప్పకుండా అనుసరిస్తూ పిల్లవానిలా నాపని అయినదని అనిపించింది. కానీ యెలాగైనా యెంచుకుంటూ కలిగేట్టున్నా ఆ బిడ్డడికి రొట్టెమో చిక్కోది. తల వంచుకొని కూచున్నాను. ఎవ్వరినీ యెగా డిగా చూడలేకపోయాను. మర్యాదగా వారు చేతులు కొట్టారు. తర్వాత అధ్యక్షుడు లేచి, "అత్యంత చమత్కారమైన ఉపస్యాసం చేసినందుకు" అభినందించాడు. హేళన ఆయనకు చేసే ఉద్దేశ్యం లేనటు తర్వాత కనపెట్టాను. అంతేకాదు వారంతా ఓచోటచేరి ఈతని మాటలన్నిటిలో అర్థం ఏమిటి అనుకొని కుట్టవాడికి "దమ్ములు, ఉన్నాయని తేల్చుకొని నా ఉపస్యాసం శాగుండనుకో"

దానికి నిర్ధారణ చేసుకొన్నారు. ఈ 'సమాజం'లోని యే భాగాని కై నా ఉపన్యసించడం వర్తి మాటలదండుగని అప్పుడు గ్రహించు కున్నాను. వాళ్ళను రేగిపోయ్యేటట్టు చేయడం సాధ్యంకాదేమో ననిపించింది. ఎందుకంటే: నేను పయోగించిన పెద్దపెద్ద మాటలన్నీ, తమకు అభినందన వాక్యాలుగా లెక్క వేసుకొన్నారువారు. ఇంతకూ, మరో ఉపాహారపు విందు ఉండనేఉందిగదా. ఇంకో ఉపన్యాసకుడు వచ్చేవారం తమకుగురించి మంచిమాటలు నాలుగు చెప్పవచ్చు. కాబట్టి ఇంతట్లోనే మునిగిపోయిందేమిటి? వారు చేసిన విమర్శ ఒక్కటే నాకు కోపం తెప్పించింది. నా సోరణి చక్కగా ఉందనీ, కళ్ళు మూసుకుంటే ఇంగ్లీషువాడే మాట్లాడుతున్నాడనిపిస్తుందనీని వారన్నారు. దానినిబట్టి ఇకముందు నన్ను వీరు ఏదృక్పథంనుంచి విమర్శనచేస్తారో నాకు తెలిసిపోయింది. నీవు ఇంగ్లీషువానిలా మా డితేచాలు నీ వేంమాట్లాడినా పరవాలేదు. ఇండియాలోని 'సమాజం' యీ ఆదర్శంకోసమే ప్రాకులాడుతూంది. అలాంటివారే, నాకు నీతిని ఆదేశించేవారూ, జీవితము, సత్యము, సుందరము వీనిని గురించి వ్యాఖ్యానించి తెలిపేవారూను.

“చేయరానివి”

“రెండుజాతుల ప్రజలకూ చక్కని మైత్రి యేర్పడాలని” మొన్నమొన్ననే యేర్పాటుచేసిన భారత-విరోధీయ అభ్యుదయ సమాజాల సంగయక్త యాజమాన్యంతో జరుగుతున్న సభకు బొంబాయి తాజ్ మహల్ హోటలు మెట్లెక్కుతున్నాను. మీకది విడ్డూరంగా తోచనచ్చుగాని, భారతసమితికి నియమావళి రాయడంలా నేనూ తోడ్పడ్డాను. తాజ్ మహలు ప్రత్యేక గదుల్లో కలిసిన వాళ్ళు విస్తీర్ణ, నారింజరసాలు తాగుతూ మధ్యమధ్య తమ పక్షాన్నిగూర్చి చూపిన శ్రద్ధాభక్తులను చూచానుగనక ఆలా సాయ పడ్డాను. యువకులైన ప్రజ్ఞావంతుల్ని తమ ప్రక్కకు తిప్పకోవాలనే తీవ్ర వాంఛతోనూ, యేదో ఒక ప్రయోజనానికి యువలోకాభి ప్రాయాన్నొక నిర్మాణంలోకి తీసుకరావాలనే ఆసక్తితోనూ ఉన్నవారందులో కొందఱున్నమాట వాస్తవం. కానీ అసలు రాజకీయాలే తెలియనివారూ సభ నెలానడపాలో యెరగనివారూ చాలామంది ఉన్నారు. తాజ్ హోటలులో కలిసి ఏ రాజకీయ సమస్యకో చెందడం మర్యాదచిహ్న మనుకొనడంవల్ల చేరినవాళ్ళూ చాలామంది అందులో ఉన్నారు.

ఈనాటి సాయంత్రం సభకు ఉపన్యాసకుడు ఒక పార్సీ ధన వంతుడు కొవాన్జీ జెహంగీరు. ఒకప్పుడాయన గవర్నరు కార్యవర్గ సభ్యుడు. అందుకే యీయనతండ్రి పోయి వారి బారొనెట్నీ బిరుదు వారసత్వం పొందేముందు 'సర్' అయ్యాడు. ఇప్పుడియన కేంద్ర శాసనసభలో సభ్యుడు. ఉదార మితవాదుల దృక్పథాన్ని వెల్లడిస్తుంటాడు. ఆ పక్షానికీయన యిటీవల ప్రధాన నాయకుడు అయ్యాడు.

మరీ చిన్నతనంలో నేనీయన్ని ఎరుగుదును. ఇంకా చిన్నప్పుడే యీయన్నుగురించి విన్నాను. 'మంచి' పిల్లవాడుగా భావించిన కాలంలో తన కెమెరాతో నన్నీయన ఫోటోకూడా తీసుకున్నాడు. కాని తర్వాత చాలా కథ నడిచింది. సివిల్ సర్వీసులో పోవడం నా చరిత్రమీదో పెద్ద గీత గీసిపోయింది. అదీగాక బొంబాయి రోటరీ క్లబ్బు ఉపన్యాసంలో కాస్త మరుగుగా యీయన సంగతి ఎత్తాను: "మితవాదపక్షపు కారుముందు దీపాలవంటి ఇద్దరు కపటచ్ఛాయలను మన రాజకీయ విశ్వాసాంధకారంపై ప్రసారిస్తూ ఎల్లప్పుడూ రక్షణముందు అన్న భావం మనో పాతకాల్లోకల్లా పాతకం" ఆయన భావంప్రకారం నడచే పెద్దలు అన్నాను. ఆయన ఆ సభలూ లేడు గనక యెన్నరే నా చెప్పగా విన్నాడేమో అందుకు చాలా నొచ్చుకున్నాడేమోగానీ, తర్వాత నా ఫోటోలు తీసుకోవడం మానేశాడు.

ఆ సాయంకాలం ఓ అమ్మాయితో పాటూ మెట్లు ఎక్కుతూ ఒక గది దారిలో యీయన తారసిల్లితే పెద్దవాడుగనక టోపీ ఎత్తి

నమస్కారం చేశాను. నన్ను ఆ తర్వాత నాతోడన్న మూయినీ చూచి నాకు ప్రతి నమస్కారం చేయలేదు ఆయన. యేం మాట్లాడాలో ఆలోచిస్తూ పరధ్యానంగా నన్ను చూచివుండకపోవచ్చు. కొందరు మనుష్యులు తమలో తాము ఏదో ఆలోచిస్తూ, తాము చెప్పే ఉపన్యాసాన్ని గూర్చి ఆలోచిస్తూ ఉండవచ్చు. నేను ఆలా నమ్మవచ్చు కాని ఆ క్షణంలో ఆలా తోచలేదు నాకు.

నా నమస్కారం హృదయపూర్వకమూ గౌరవపూరితమూ గనక నా జీవితంలో అలా మరెప్పుడూ అవమానపడలేదు అని భావించుకొన్నాను. కానీ ఆఖరు తురుపుముక్క నా చేతుల్లోనే ఉండి అధ్యక్షుడు నన్ను వందన సమర్పణం చేయమని అడిగాడు.

గంటంపావుసేపు, విసుగెత్తించే కొత్త రాజ్యాంగచట్టాన్ని వివరిస్తూన్న నీరసపు చచ్చుమాటలతో ఆ సుతవాదపక్ష నాయకుడు ఉపన్యాసం వింటూ కసి తీర్చుకొనేందుకు కాచుకూ, చున్నాను. ఆయన ప్రసంగంలో అనుకున్నట్టుగానే హాస్యం లేదు రెండోరకం కళాశాలాచార్యుని స్థాయిలో చట్టంలోని వివరాలకు దిగాడు. వట్టి విషయాలు, లెఖిలురకంగా మాట్లాడుతూ, యే ముఖ్య విషయాలు మీదనోతప్ప ఆయన అభిప్రాయ మేదీ వెల్లడించక పోవడంవల్ల, దెబ్బ కొట్టడాని కందులో అవకాశం తక్కువై పోయింది. "అపూర్వమైన ఉపన్యాస మిచ్చినందుకు ఉపన్యాసకునికి కృతజ్ఞత" వందనము

లర్పించే ” భారతాచారంప్రకారం చెప్పడమే నాకు మిగిలిందింక. అలామాత్రం చేయడానికి నా కేమీ ఇష్టంలేదు. ఒక గంటముందే నన్నవమానించిన మనుష్యుడెవ్వడూ నావల్ల మామూలు ఆచారం ప్రకారం కృతజ్ఞతావందనా లందుకోలేడు. కాచుకొని వున్నాను. ఇంతలో దేవతలు ప్రసన్నులయ్యారు.

ఆయన సుదీర్ఘప్రసంగాంతలో తన్ను నూతనాధ్యక్షుడుగా యెన్నుకున్న మితవాద పక్షాన్ని గూర్చి యేదో గొప్ప చెప్పకోకుండా ఉండలేకపోయాడు. తను మా:- దేవిషయాని కి దేమీ సంబంధించిందికాదు. కాని తన యెన్నిక మనస్సు కలతపెడుతోందికాబోలు. రాజ్యాంగ విచ్ఛేదనం చేయాలనుకున్న కాంగ్రెసువారి చేతుల్లో ఆ నూతన రాజ్యాంగం పడితే యెంతో ప్రమాదాన్ని - భారతప్రజ యెదుర్కోవలసివస్తుందని వారికి మితవాదపక్ష మొక్కటే గతి అనిన్నీ చెప్పాడు. కూచున్నాడు. నుదురు తుడుచుకొన్నాడు. తర్వాత తన్నడిగిన కొన్ని ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చాడు. శ్రోతలు చాలా పలచబడిపోయారు. వెంటనే అధ్యక్షులు నన్ను వందనసమర్పణానికి పిల్చారు అప్పటి సంగతంతా సరీగా జ్ఞాపకంలేదుకానీ నా మనస్సులో ఉన్నదంతా గుమ్మరించేశాను. యింకా పూర్తిగా మనస్సు కన్నీరాలేదే అని విచారించాను. అదంతా పైకి కక్కివేసి నందుకు మాత్రం ఆనందం పొందా. నూనుంచీ మర్యాద కావాలనుకుంటే, ఆయననుంచీ ఆయన తరంవారినుంచీ మేమూ మర్యాద కావాలను

కొనే హక్కుందనీ ఆయన ఆయనవంటివారూ గ్రహించుకొంటారని నా మాటలు పనికివస్తాయని నా ఆశ. మేము వారికి టోపీ ఎత్తి నమస్కరించాలంటే వారూ అలా చేయాలని మేమూ అనుకుంటాము.

అయినా నేను మాట్లాడిందంతా సభా మర్యాదబద్ధమే హద్దుల దాటి నేనేమీ అనలేదు కాని చాలా నిర్దయగా మాత్రముందని బిచ్చవోక తప్పదు. నేను ముగిస్తూనే ఆయన కుర్చీలోంచి, ఉరికిలేచి, తన్నూ, తన పార్టీనీ సమిర్ధిస్తూ వాదించడం ప్రారంభించి నాకు కొంచెం అనుభవం, తెలివీ యింకా యేదో యేదోనూ తెచ్చుకుంటానని ముగించాడు. అంత వయసూ రాజకీయానుభవమూ వున్న మనిషి అలా మాట్లాడడమూ ఏమీ భాగాలేదు. కానీ యెల్లప్పుడూ తాను చెప్పిందానికంతా, యువకులు ఊకొట్టుతూండడాని కలకలం పడిన మనిషి విషయంలో అది క్షమార్హమే. తన్ను గూర్చి తన రాజకీయాలను గూర్చి యువకు లేమనుకుంటున్నారో తొలిసారి వినడంతో ఆయనకు పెద్ద దెబ్బ తగిలినట్టే అయింది, ఆతని ఆనాటి రాజకీయ జీవితఘట్టంతో ఆ దెబ్బ ఆయనకు చాలా కలతపెట్టి వుంటుంది. అయితే ఏంలాభం సజీవుడైన అసలు పార్టీ భారో నెట్ను తమ కులానికల్లా యెదురులేని నాయకుణ్ణి విమర్శించిన యువకుని వృధాభిప్రాయమెన్నటికైనా నుంచిందంటుందా? అలాంటి స్థితికివచ్చిన యే వ్యక్తికైనా ఆ మాటకొస్తే రాజకీయశక్తి, గౌరవం

తెలివీ, చదువూ అన్నీ ఆయనకు వున్నాయని అనుకుంటారు గాని. పనికిరాదండి! ఈలాంటి సంఘటన ఇండియాలో ఎప్పుడూ జరగదండి అని అందరూ నాతో చెప్పారు.

కానీ పెద్దవీ చిన్నవీ చాలా తప్పుటడుగులు వేశానని విచారపడుతున్నాను. ఆయితే ఏం వాటిని గురించి ఆలోచించడం చాలా రోజులకిందే మానివేశాను. నన్ను విమర్శించిన వాళ్ళంతా చాలా బుద్ధి దారిద్ర్యాన్ని వెల్లడించారు గనక, నన్ను గానీ ఇంకెవ్వరినీ గానీ విమర్శించే అధికారం వారు పోగొట్టుకున్నారు. సెలవు రోజులు కొంచెమెక్కువగా వున్నప్పుడు వెనక ఇంగ్లండు నుండి నేను బొంబాయి వచ్చిన మరుసటి దినం జ్ఞాపక మొస్తూంది. దారిలో గుడ్డలన్నీ అయిపోయాయి, దిగేప్పటికి నా భోజనకాలపు షర్టు మాసిపోయింది. తాజ్లో నన్ను ఒక విందుకు పిల్చారు పారిస్ నుంచి వచ్చిన నీగ్రోమేళం అక్కడ ఆవరోహణావరోహణలతో మేళం సాగిస్తోంది. అప్పుడే పట్టణంలో కొత్త సంగీత పాఠకులు ప్రవేశించారు. పారిస్, 'అంబాసెడరీ' వాడైన వియాన్, ప్లారెంసు నగరపు 'చెజ్' (ఒక సంగీత ప్రదర్శనశాల) నుంచి డిజ్నీ వచ్చాడు. ఇంకా ఎంతో మంది! వీరందరూ ఏలాంటి సంగీతం పాడుతున్నారంటే నీ నంటిమీద చీమలు పాకుతున్నాయా అనిపిస్తుంది. ఏరంగు దుస్తులో చాలా ముఖ్యం. చొక్కా రంగులోన ఖచ్చితమైన నియమమీలేదు. తేలిక లేతనీలిరంగు పొట్టిచేతుల చొక్కాతో డుక్కుని,

నల్లటి భోజనకాల 'బా' (మొడకు తగిలించుకొనేది) అలంకరించు కొన్నాను. ఇలా లేతచొక్కాపై భోజనకాలపు కోటుతో పోవడం మామూలయినట్టుగా నేను తాజ్ హోటలులో అడుగుపెట్టాను. నేనప్పుడే ఇంగ్లాండునుండి వచ్చిన వాణ్ణి. 'ఇజాబ్' 'సుల్కా' కేటలాగులను అట్టలతోసహా చదువుకున్న బొంబాయి ఫ్యాషను నాయకులు నన్నా ఊపించడానికి వెనుదీశారు "మనిషీ అతనిదుసులూ" అన్న పుస్తకం ఆఖరి కూర్పు ముద్రితప్రతిలో నా కనుకూలంగా రాశారేమోనని వారి జంకు. జయినా వారినిమించి పోతానేమోనని భావం వారికే తలవంపు. అందువల్ల కాస్త బాధపడ్డారు నా దుస్తులు బొంబాయి టెంపో (కాలానుసరణ)కు తగలేదు. అది 'మర్యాద' కూడా కాదు.

ఆ సాయంత్రం సంగీతం నా తలకెక్కింది. 'లియూక్' గారు రుంభా వాయింపడం మొదలుపెట్టేటప్పటికి, భోజనం బిల్లనుంచీ నాతో నాట్యంచేసే అమ్మాయితో పాటు నాకు సమర్పించిన "మలచాల"ను (ఒక విధమయిన సారాయి) మైకం తగ్గేట్లు నాట్యం చేశాను. ఆ క్షణాలలో నా కుటుంబ స్థితిని, సవిత్ర గణగానది ప్రసహించునట్టి నా పెద్దలు నివసించునట్టి స్వదేశానికి తిరిగివచ్చినాను అన్న సంగతిని, 'సీన్' నది చాలా దూరంగా ఉందన్న మాటనూ మరచిపోయాను.

మరుసటి రోజు పొద్దున్నే మా నాన్న నా గదిలోనికివచ్చాడు. నా మీద మోపిన నేరాలు నిజమా అని అడిగినాడు. “నేరా”లన్న కూటే ఉచితమైన మాటనుకొంటాను. వేకువనే ముగ్గురు నల్లరు మాతలిదండ్రిలకు తమ మురిపాల కొమరుని ప్రవర్తనను గూర్చి ఫోనులో చెప్పారు. ఆలాంటి నేరాలు జరుగకూడదంతే!

ఆ సమయంలో పారిసు నాకు జ్ఞాపకంవచ్చింది. ఆ ప్రియమైన మహానగరం ఫ్రాన్సుకు రాజధాని. ఓకనాటి సాయం సమయ స్వప్నాటు మనస్సులో మెరిసినాయి. ఆ దినం 1932 సంవత్సరాది అనుకుంటాను. నేనూ ఒక ఇంగ్లీషు యువకుడూ కలసినాం, అతడెవరైనా కావచ్చుకాని. ఇంగ్లీషు తనం ఏమీ ఆతనిలోలేదు. సుఖంగా ఉన్న తండ్రిగారి ఇల్లు వదిలి వచ్చినాడు. ఎప్పుడూ అతి తృప్తి ముద్దయిన ఇల్లు, విసుగెత్తించే ఇల్లు, కదలని ఇల్లు ఆశయానున్న ఆ యువకునికి విసుగెత్తించింది. వారానికి ఒక కాసు జీతంతో లండనులో బిల్లింగ్స్ గేటు (చేపల బజారు)లో లారీని తోలేవాడతడు. తరువాత పారిసు నగరంలో ఒక ప్రఖ్యాత అమెరికన్ వ్యాపార సంస్థలో ఉద్యోగం సంపాదించాడు అతడు, ఇక నేను! నాసంగతి మీరెరుగుదురు కదా! మర్యాదస్తులు కొందరు తమ జట్టుతోపాటు విందుకు రమ్మన్నాడు. కాని సందుల వేట హుషారుగా ఉంటుందని మాకు తోచింది. చక్కగా సందులు తిరగడం-తీయగా, గమ్మత్తుగా సందులు తిరగడం! ఎందుకు దాని సందులు వేటన్నాము? మా

బడాయి కొద్దీని, ఆ సాయంకాలం ఇప్పటికీ జ్ఞప్తికి వస్తూఉంటుంది. మా టోపీల్ని కాలిబంతులుచేసి “చాంపు ఎలిసీ” వీధిలో ఆడడం— “ప్లేస్—డి—ఎల్—ఓపెరా” వీధిలో పారావాడిచేతులు జాడించడం— అందువల్ల ఆ వీధిలో బళ్ళన్నీ ఆగిపోవడం—“హాబ నేరా” హోటలులో “రుంభా” నాట్యంచేయడం—అదుకని హోటలు అధికార్లు మమ్మల్ని మెచ్చుకుంటూ మాకు “ఛాంపేను” ద్రాక్ష సారాయి బుడ్డి బహుమతి ఇవ్వడం—“ పారీసు ”లో కలా కందంగా వేషంవేసుకొనేదీ. అద్భుతమయిన గాయకి అయిన “నినా—మే—మాకినే” కన్యకకు చీటిరాసి పంపడం—ఇవి ఏవీ మరచిపోలేను. “చెంజ్ ఫ్లారెంసు” భోజన శాలలో ఆమె పాడుతూ ఉండేది ఆక్కడికి అనేకులు ప్రసిద్ధులు ఇతర దేశాల రాజులు మూగుతూఉంటారు. ఆవిడరావడం చూచాను. ఏ జట్టుతో కలిసివచ్చిందా అని తర్కించుకొన్నాను, కాని ఆమె తిన్నగా, ఎత్తుగా ఉన్న వేదిక మీదకుపోయి, మధురమైన హాగ్లమ్ పాట ఓటి పాడసాగింది, అందరు అతిథులు నిశ్శబ్దంగా పూజ్య భావంతో వింటూన్నారు. ఓపాట మధ్యంలో నా చీటీ మకత విప్పి చూచింది. చటుక్కున వెళ్లి నవ్వు నవ్వడం ప్రారంభించింది. క్షణక్షణ వా రంతా ఏమిటీ అని ఆశ్చర్యం పడిపోయాను. నేనూ ఏమి జరిగిందా అని ఆశ్చర్యం పడ్డాను. ఆమె దిగివచ్చి “ఎవరా మనిషి, ఉంగరాల చుట్టువాడు.” అని అడిగింది. అదయ్యా ‘పారీసు’ అంటే, ఎప్పుడూమరుపుకు రానిది.

కాని ఇది చేయడమా వద్దా? దీనిని సనాతులు వప్పుకుంటారా ఒప్పుకోరా? నా దేశమైన ఇండియాలో దీనివల్ల ఏమి తగులాటము వుంది? అని ఆగి, ఆలోచించామనుకోండి. నా వయసు పురుషునికి సహజమైన హృదయవాంఛ నలుగురు వెట్టి ఆచారపరులకోసం అణిగిపోతుందా? వారు తృప్తి తీరక ఎండిపోయిన కామంతో తమ దద్దమ్మ జీవితాన్ని, ఆ తప్పనిసరి ఎండుతనాన్ని ధర్మపన్నాగాలు చెప్పి సమర్థించుకొంటారు. జీవితాని గూర్చి వేదాంతం బోధిస్తారు. ఆ వేదాంతం సరిహద్దులలోనన్నా మసలలేరు ఆ సనాతులు.

అవునండీ, భారత దేశంలో సనాతులకు నీధి బోధనలు చేయడానికి అంటేనూ నీతిగలజీవితంఉండాలని నిర్ణయించడమంటేనూ మహాసరదా ఒక నాటకంలో పార్శ్వ బాలిక ఒక తెనాయికగా, హిందూ యువకుడొకడు నాయకుడుగా నటించడం ఏర్పాటయింది. అప్పుడూ ఈనీతిఅమల్లోకి తేచ్చారు. ఏదో ఒకసంస్థను సహాయంచేయడానికి వేస్తున్న నాటకమిది. దానికి పాత్రధారులన్నంతా విశ్వవిద్యాలయ యువజనుల్నే ఎన్నుకొన్నారు. ఆ నాటకమూ కట్టు తప్పిన భావాలు కలది కాదు కూడా! ఇంక భారతీయ నాటకాలలో చేతులు పట్టుకోడం తప్ప ఇంకేముంటుంది గనకా!

ఆ ప్రదర్శనం జరగబోయే ముందు అవమాన దగ్గుడైన ఒక పెద్దమనిషి ఒక పార్శ్వ బాలిక, హిందూ బాలునితో కలిసి నటించడం మహాఘోరమంటూ పత్రికలకు రాశాడు, ఆ అమ్మాయి తండ్రికి ఉత్తరం రాశాడు. ఆలాంటి అవినీతులు జరగడానికి వీలులేదండీ! కొంచెమెచ్చు తక్కువగా అది అవినీతి సంబంధమన్న మాటే

కాబట్టి ఈ దారుణం జరగకుండా అవమాన దగ్గుడైన ఓ ముసలాయన అడ్డం పడవలసివచ్చింది. ఈలాంటి జావకడి సనాతనాభిప్రాయం కలవారు మా జాతిలో చాలా మంది ఉన్నారు. వారు మాకూ దురదృష్ట వశాత్తువారు జన్మించిన భరతదేశానికీ అవమాన స్వరూపులు అని చెప్పవలసివచ్చినందుకు విచారపడుతున్నాను.

సామాన్యంగా వాళ్లకి చదువు తక్కువ. కాని కావలసినంత డబ్బున్నవాళ్ళు. ఈ నిర్బంధ సంకుచిత ఆవరణంలో వారి జీవితాలను గడుపుతున్నాడు. వారినుండి ప్రేమకానీ చక్కని కామవాంఛగాని ఎన్నెన్నడూ పొడసూపలేదు. వారికి కలిగినవల్లం ఛండాలమూ వికారపు పిల్లలూ! తమకు బాగా వంటకాలు వండుకొని పెద్ద పొట్ట లన్నీ నింపుకున్న తర్వాత పాప పరిహారార్థం అగ్నియూనికి పోయేముందు మహా ధర్మపరులుగ్గుతేపులు త్రేన్పుతారు. తమ కర్మంగాని ప్రార్థనలు ఏదో వుస్తాకనుండి చదువుతారు, ఆలా చేయాలిగనక. నిజానికది గౌరవనీయమైనదే. దీనిని ముక్తితోనూ, ఆత్మతోనూ, ముడిపెట్టుకొని, తమపై దేవుని ఆగ్రహం పడకుండా ఇంతంత ప్రార్థనలను కంతాపాతంగా అభ్యుచేప్పగల అజ్ఞాన పురోహిత వర్గాన్ని మాత్రం కావలసినంత హాయిగా ఉండేట్లు పోషిస్తారు.

మాపార్శ్వమతంలో ఘనదంతా మిగతా మతాల్లోనూ ఉంది. మానవ హృదయ వ్యక్తీకరణమయిన ఏ ఆధునిక విధానం పయినయినా ఈ అసహ్యత సనాతనమనే పేరుతో నొంగవేషం వేసుకొని ప్రసరించి ఉంది. భారతజీవిత పథాలన్నిటా ఇది కనబడుతున్నది. పాత ఆచారాలు, సంప్రదాయాలూ, మూఢ విశ్వాసాలూ విచిత్రమయిన నమ్మకాలూ, అవిద్య, సామ్రాజ్యవిధాన విజృంభణ, ప్రజా

కోటి శక్తి సర్వస్వమూ కుళ్ళ బెట్టడం, వీటన్నిటికీ అదే కారణం. సనాతనత్వం ప్రస్తుత సమాజ వ్యవస్థలో ఎలాంటి తీవ్రమయిన మార్పులూ రాకూడదని శాస్త్రిన్నదికాబట్టి దుర్భర దారిద్ర్య ప్రదర్శనం మన ఎదుట అలాగే ఉంది. అస్పృశ్యతా, చంటిపిల్లల పెండ్లిండ్లూ, దేవదాసీలూ ఇన్నాళ్ళు భారతంలో ఉన్నాయంటే ఈ సనాతనాభిప్రాయ బలమే.

ఇటీవలనే ఎఫ్.ఇ. దీన్నా భారత దేశంలా చనిపోయాడు. భారత దేశం గర్వించదగిన మహామేధావులలో ఇతనొకడు. లార్డ్ బర్కిక్ హౌస్ లాగా ఇతనిని ప్రేమతో పొడిఅక్షరాలతోనే - ఎఫ్.ఇ. అని వాడడం అలవాటు. ఇతను మహాసమ్మతు. ప్రఖ్యాతి అంటే ఇతనికి ఇష్టంలేకపోయినా ఇతని శక్తి భారత దేశంలో బాగా వ్యక్తమైంది. ఇతనిమీద దేశీయులకున్న అభిమానం ఏకగ్రీవం. ఇతని మాటకు మంచి విలువవుండేది. ఇతనిని వివరించే కథాకటుంది. ఇతనివద్దకు సహాయం పేక్షలయివచ్చిన అనేక యువజనుల కితను జీవనోపాధి కల్పించేవాడు. ఒకప్పుడో యువకుణ్ణి ఒక బ్యాంకు యజమానివద్దకు తీసుకువెళ్ళాడు బ్యాంకు యజమాని యువకుణ్ణి చూచి చిరునవ్వుతో అన్నాడు. "జియితే నీవిక్కడ ఉద్యోగం కోరుతున్నావన్నమాట" అని. దీన్నా అడ్డువచ్చి అనుపమానమైన తనపద్ధతిలో ఇలా అన్నాడు." కాదు కాదు అన్నీ కలయతిరిగి తనకే వుద్యోగం కావాలో నిశ్చయించుకొమ్మని చెప్పాను నేను" అన్నాడు. అదీ ఆ మనిషి శక్తి, అదీ జయన ఆత్మబలం కాని అతను పార్సీ, కాబట్టి ఆతని గమ్యస్థానం "టవర్" ఆఫ్ సైలెన్స్ (మానగోపురం(పై చచ్చిన శవాలను పెడితే రాంబంధులు అవీ వచ్చి తింటాయి) . ఈ గోపురం అక్కడి శవాలను

తీసికొనిపోయి గద్దలు తినగా మిగిలిన ఎములను బలమయిన రనాయన ద్రవ్యాలతో (అక్కడేఉన్న) బావిలో కలివివేస్తారు. -యినప్పటికీ ఆయనకు ఆశ వుండేది. అదేమంటే, ప్రాణ ప్రియంగా ప్రేమించే భార్య సమాధి పక్కనే తన్నూ సమాధిచేయించుకోవాలని. ఆయన భార్య తనకంటే ముందు చనిపోయింది సనాతనాభిప్రాయాన్ని ఎదిరించి పూనాలో తన స్థలంలోనే ఆమెను సమాధిచేయించాడు. కాని అతనుచేయగల పనిని ఇతరులు చేయలేరు. అప్పుడు లండనులోవున్న అతనికొడుకు ఫోన్ ద్వారా తన తండ్రి కోరికను నెరవేర్చాలని వివరీతంగా ప్రయత్నంచేశాడు. అప్పుడతని గది గోనే నేనున్నాను. అతని ప్రయత్నాలను ప్రోద్బలం చేయగలిగాను. ఇంతయినా పార్సీ వారి కుల నాయకులనే వారిలో-బంధు మిత్రులలో-పార్సీ సనాతనాభి ప్రాయానికి విరుద్ధంగాపోయి చెడ్డపేరు తెచ్చుకోడాని కెవ్వరూ సిద్ధం కాలేదు దీన్నాగారి కోరిక నెరవేస్తే చెడ్డపేరు వస్తుందని భయం ఇందునల్ల మాలో కొందరి సత్తా తెలిసింది. ఇండియాలోని 'సనాతన' భయంకర శక్తి తెలుస్తుంది. తన దేశాని కెంతో చేసిన మనిషి, తోడి పార్సీ మతంవారికి ఎంతో గౌరవం సంపాదించిన మనిషి, తన శరీరాన్ని వంచేసుకోవాలో నిర్ధారణచేసుకొనే మాక్కును కోలుపోయాడే అని నా మట్టుకు నాకు చాలా దుఃఖం కలిగింది

సనాతనత్వం ఎంతోమంది యువకుల సౌఖ్యాన్ని నాశనం చేసింది. ఎవడైనా దాన్నెదిరించడానికి సాహసిస్తే నడుములు విరుగ తన్నుతుంది. ఈ కారణాలవల్లనే ఒక హిందూ అమ్మాయి మహమ్మదీయుణ్ణో, పార్సీనో పెండ్లిచేసుకోవాలంటే ఆ యుద్ధరూ ఎంత గాఢంగా పరస్పరం ప్రేమించుకున్నప్పటికీ అవినీతిగా పరిగణింపబడుతుంది.

తుంది. తన మతంగాని మతంలో పెండ్లి చేసుకోవాలంటే ఏ అణ్బాయి విషయంలోనూ అమ్మాయి విషయంలోనూ ఈ నియమం అనునర్తిస్తుంది. సనాతన జీవిత దృక్పథం నూతన పరిస్థితులకు అనుగుణంగా మారడానికి నిరాకరిస్తుంది. దానివల్ల ఆ విరుద్ధప్రపంచా న్నెమక్కోగల ధైర్యంకలవాడు ప్రవాహంలో దూకుతూన్నాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు మునిగిపోతున్నాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు సౌఖ్యంలో ఓలలాడుతూన్నాడు. సామాన్యంగా వారు (పిల్లా పిల్లవాడూ) రహస్యంగా పారిపోవడమో ఏదో చేయవలసివస్తుంది. అప్పటికే వారిని హంతకున్నట్లు తరుముకొనివస్తారు. ఊరిపోయిన ఆ సనాతనులు తిప్పవేసి ఆ ఇద్దరు ఆచార నాశకులకు తాము కలిగించగలిగిన ఆసాభాగ్యాన్ని చూచి మురిసిపోతారు. అంతర్వేషాహం లెప్పుడూ సుఖదాయకాలు కావనే నీతిని ఉపదేశిస్తారు. భారతదేశం సనాతనుల ఆధికారమంత బలవత్తరమయినది.

ఏనుగంత బలముండడం గొప్పదేకాని, ఆబలాన్ని ప్రయోగించడం ముఖ్యం రాక్షసమూ, నీచమూ అని సనాతనులు భావిస్తున్నట్లులేదు. తమబారిని పడిన ప్రతివాని నీతిని రక్షించేబాధ్యత తమవైన వేసుకుంటారు. వారినీతి భగవచ్చాసనంపై ఆధారపడలేదు. పురాతనమత సంప్రదాయాలమీదా, మూఢ విశ్వాసాల మీదానూ. ఇవి ఏకాస్త తెలివివున్న వాడైన సహింపలేదు. తామే ధర్మోదాహరణంగా తాముబోధించే వేదాంతాన్ని నిర్ధారణ పరుస్తారు.

జీవిత భద్రతం టారా-చూడవలసిందే! అది భారతదేశంలో చాలా అర్థంగలపదం. యువకులకు దీన్ని మహామంత్రంగా దీక్షగా

ఉపదేశిస్తారు. కాని దీనిని నేనెప్పుడూ వయసుముడిరిన వారికి శరణ్యంగా భావిస్తాను. ఇదంటేనాకేమీ ఇష్టంలేదు. దినదినానికీ జీవితపోరాట, భయంకర మవుతూన్నప్పటికీ చాలామంది యువకులు తమ రక్షణకోసం తమలోని వ్యక్తిత్వ కణాలన్నిటినీ త్యాగంచేయగలుగుతూన్నారు. దీనిని పెండ్లికి పూర్వరంగంగా భావిస్తారు. ఆ బలంతోనే ప్రపంచంలో అడుగుపెట్టాలట. మొట్టమొదట మానుండి కోరేదిది ప్రతితండ్రి తన కొడుకునుండి ఈ మంత్రం కోరాలని సనాతన ధర్మం శాసించింది.

ఈ విషయం కో నేనెక్కువగా గౌరవించే మాతండ్రి మిత్రుడొకాయనతో వాదించినసంగతి నాకు జ్ఞాపకముంది. మాకుటుంబాదాయం పరిమితంగనక నేనేదో ఒక జీవితోపాధి కల్పించుకోవాలని నాకాయన నచ్చ చెప్పి సాగినాడు. “తాతా” కంపెనీలో డైరెక్టర్ కుర్చీలో కూర్చుని తిరుగుబాటు చేస్తూన్న నా తలలోకి కాస్త తెలివినెక్కించాలని ప్రయత్నిస్తుండడం నాకింకా దృశ్యం అవుతూనే ఉంది. ఎచ్. పి. గారు ఉపదేశించే దానికీ, ఆయన జీవితానికీ, చాలా భేదంఉంది కాబట్టి గౌరవంతో ఆయన మాటలన్నీ విన్నాను. ఈ జీవితోపాధి వేదాంతం అనుసరించే వానిలాగా కాక ఆయన జీవితంలో జీవిత “భద్రత” భావాన్ని ఎన్నిసార్లో కాలదన్నాడు. అప్పుడు నాతో చెప్పుతున్న సంగతికీ దానికీ అతకలేదు. కాని మా తండ్రికీ ఆయన పంతో కృతజ్ఞుడుగా ఉండవలసి ఉందిగనుక మా యువజనుల విషయంలోనూ నా విషయంలో ఆయన చూపించవలసిన ధర్మం చూపింపలేకపోయాడు. కాబట్టి ఆయనచెప్పే ఒక్కక్షరంమీదా నమ్మకంలేకున్నా ఆయన చేసిన ప్రయత్నానికిమాత్రం అభినందించాను.

అదృష్టవశాత్తూ ఎచ్. పి. గారు హాస్య ప్రియుడు మిగతా భారత మేధావుల్లా కాకుండా ఆవలవాని దృక్పథాన్నర్థం చేసుకునేందుకు ప్రయత్నించేవాడు. వ్యక్తిత్వ స్థాపనకోసం ఎన్నోసార్లు ఈ భద్రతాభి ప్రాయాన్ని తిరస్కరించిన ఆయన వంటివాడు జీవనోపాధినే నమ్మ కోమనడం కొంత ఆశాభంగం కలిగించిందని నేనొకతూరి వ్రాశాను. తానా వాదా ఖండించలేనని ఉదారంగా ఆయన ఒప్పుకున్నాడు. కాని, తనవిజయం కేవలం అదృష్టంకొద్దీ పరిస్థితులన్నీ సమకూరడం వల్లనేనని ఆయన వినయంగా వ్రాశాడు. అదృష్టంకొద్దీ పరిస్థితులు కలిసి వచ్చాయని—ఇంకా చాలాకాలంవరకూ నాకు “భద్రత” అవసరంలేదు గనక అనీ, నేనూ ఓరోజున ఆలాగే చెప్పగలుగుతాననీ ఆశిస్తున్నాను.

ఈ ‘భద్రత’ సమస్య విషయంలో నేను బాంబాయి నుండి ‘బార్’ ఆఖరివరీక్ష కోసం లండనుకు పోయేప్పుడు పారిస్ లో జరిగిన సంగతి చెప్పక తప్పదు. ఇటువంటిది జీవితంలో ఒకేమూరి జరుగుతుంది— అంటే, ఇదో చిన్నకథ. అయినా భారతంలో సనాతనులు దీన్ని వి నీతి అంటారు. ఆకథ నేను చెప్పతోంటే బహుశా అదిరిపడతాను. అదెలాగున్నా ఈ ఒక్క సంఘటనా నా జీవితంలోని చాలాశూన్యాకి పరిపూర్ణత ఇచ్చింది. చాలా బాధపడినప్పుడు, వీరత్తుడ నయినప్పుడు వేదన సమయాల్లోనూ సామాన్యంగా దీన్ని జ్ఞాపకం తెచ్చుకుంటాను.

పి. అండ్ ఓ లై నరు (ఓడ) ‘బ్రియితార్డు’ బాంబాయి నుండి తెచ్చి మార్కెట్ లో విడిచింది. త్వరత్వరగా ఓ పోరరును పిలిచి సామానందించి. పాస్ పోర్టు క్లంనూ లాంఛనాలు ముగించుకొని పొద్దున్నే పారిస్ కు పోయే రైలుకోసం వరుగెత్తారు.

నేను రైలుపెట్టెలో కూర్చుని నా సంగతంతా ఆలోచించాను. పెద్ద జబ్బుపడిలేచాను. ఆ డిస్ట్రీ రియా జబ్బుతో కొన్ని నెలలలో నేను బాధపడుతున్నప్పుడు వాతలిదండ్రిలెంతో ఆదుర్దాపడినారు. పారిసును చూస్తామనే భావం నా కో నూతన జీవితాన్నిచ్చింది. మా ఇలు ఇదా అదా అనిపించేటంతయినట్లు అక్కడినుంచి ఇక్కడికి రావడం వంటివది. మేధాదృష్టితో పశ్చిమానికీ, హృదయదృష్టితో తూర్పు నకూ చెందినట్లనిపిస్తుంది. : దో విచిత్రమయిన సమ్మేళనం ఎలాగో వి రెంమా నాలో చేరినవి.

నా కిరవె ఐదేండ్లు జీవితంలోని చాలా భాగాన్ని పశ్చిమంలో గడిపిన తూర్పువాణ్ణి నేను, పారిసును బాగా ఎరుగుదును. పారిసును సమీపించి తరువాత నేను ముందెన్నిసార్లు వచ్చానా ని లెక్కించు కొన్నాను. ఇరవై మూడుసార్లు అయింది ఒకసారి రెండు నెలలున్నా. వారాంతం సెలవుగా ఒకటి రెండు రోజులున్నాగాని ఒక ప్రమాణం క్రిందనే లెఖివేశాను.

రైలు నడవలో కిటికీ కమ్మి గనుకొని నిశ్చయంగా, సుమటి చలి, కిటికీ అద్దం మీదంతా పొగమంచుతో నింపింది. సుపరిచితము లయిన పారిస్ దీపాలు అస్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి. మిగతాసార్లు వచ్చినప్పుడు నేను చాలా ఆదుర్దాగా ఉండేవాడిని. దేనికోసమో ముందుకు చూచేవాడిని. ఇప్పుడావలి వైపు పారిసు మాత్రమేవుంది. పారి సక్కడ ఎప్పుడూ వూటుంది. ఆందువల్ల తొందరపడవలసిన ఫనేమీలేదు. ఇది కేవలం దృక్పథంలో కలిగిన మార్పు ఇది డిస్ట్రీ రియా పురుగుల మూలంగా వచ్చిందో బహుశా నాలోనే మార్పు కలిగిందో చెప్పలేను.

“గేర్లీలయన్” స్టేషనులో దారిచేసుకొని టాక్సీ దగ్గరకి వెళ్ళి ఇటోయ్ లీ”కి వెళ్ళాను. “ఫౌబర్న్ సెంట్ హోనోరీలో” (ఒక పేట) ఇంటిలో ఓ చిన్న భాగానికి వెళ్ళాను. దాన్ని నా “గార్ కౌనెర్” చిట్టి ఇల్లు అని పేరు పెట్టుకొన్నాను. మంచినీళ్ళ స్నానం చేయడం, రెండువారా ఓడ మీద గడిపిన తర్వాత ఎంతో హాయి అనిపించింది. నున్నగా క్షువరం చేసుకొని తెల్లటి బట్టలు వేసుకొని వేరే మనిషి అయిపోయాను. పెద్ద ప్రయాణం తరువాత తిరిగి స్తిమితం కలిగి రాత్రికి తయారుగా వున్నాను. నా నంటిలో రక్తం ప్రవహించడం కనిపించింది. మళ్ళీ యువకుణ్ణి.

వీధిలో కార్లు పందేలు వేసుకొని పరువెత్తుతూ గిర్ మంటూ తమ బ్రేకులు వేస్తూ తక్కిమని ఆగుతూ పోతున్నవి. మహా వేగంగా నడవడం ప్రయాణమేదో వస్తే సరిగ్గా కాలానికి ఆపడం, మరీ వేగంగా మరీ వేగంగా పోనివ్వడం.

ఆ సాయంత్రం “వీ -” కోసం ఫోను చేశాను. అతను నాకు చాలా స్నేహితుడు. కాని అతడు బయటికి పోయి వుండడం వల్ల నేను వచ్చానని చీటి వుంచడం కన్నా ఏం చేయగలను? సరే నేడాబుగా దీపాలు వెలుగుతున్న “కేఫేయాంఫికి” వెళ్ళాను. ‘బల్లె కా’ వాద్యాల తీగలు వాయిస్తూ కొసాక్కులు (రష్యాలో ఒక జాతివారు) పాడడం వింటూ కూచున్నాను. చాలా నెలలకు నా ప్రథమ ‘పెర్నాడు’ దాక్షిణ్యం సారాయి తాగుతూ ఉన్నాను. అర్ధరాత్రయిం తర్వాత ‘మాంట్రోమాన్ ట్రీకి’ టాక్సీలో వెళ్ళాను. ‘క్లౌచ్ డి ఆర్’ (భోజన మందిరం)లో ఓ ప్లేటు మాంసవంటకం, ‘దాక్షిణ్యం సారాయిబుడ్డి

ఓటి త్రాగాను. పుచ్చుకున్నాను. నా చుట్టూ మరపునకురాని పాత ముఖాలన్నీ వున్నవి. ఎన్నో ఏండ్లక్రితం చూచినముఖాలవి. కొన్ని హుషారు గా ఉన్నవి, కొన్ని వాలిపోయినవి. కొత్త ముఖాలూ ఉన్నాయి సరికొత్త సరకు. వారిపై నా మనసు పోలేదు. వారంతా ఒకటిగానే కవలపిల్లలులా కనిపించారు. ఆడవాళ్ళంటే నా వైఖరి అది. జీవితాన్ని గూర్చి కూడా అంతే!

తరువాత “మెలోడీస్ బార్” (త్రాగుకు స్తలము) కు వెళ్ళాను. “మెటర్ డి హోటేలు” (హోటలు మేనేజరు) మారాడు. డబ్బు పెట్టె దగ్గర మాత్రం అదే నడివయసు ఆమె కూర్చుని చిరునవ్వుతో నన్ను పలకరించింది. నేను ఇరవై మూడు తూర్లు వచ్చినప్పుడూ ఆమె చూచింది. నా అలవాట్లూ, నాకు కావలసిన “ఛాంపెనూ” సారాయీ నా ఆడవాళ్ళ అభిరుచీ ఆమెకు తెలుసు నేనులేచి నాట్యం చేశాను, ఈ హోటల్లో “రుంభా” నాట్యానికి సంగీతానికి ప్రత్యేకత ఇంకా వుంది. వేడి సంగీతానికి ప్రసిద్ధమయిన ఇక్కడ ప్రాచీన కాంగో (సీగ్రో సంగీతం) గీతాలు కూడా ఇక్కడ ప్రవేశించాయి. ఏదతే ఏమివేదు.

తెల తెల్ల వారుతూ నా బస నేను పోకుయాను పది గంటల విమానంలో లండనుకు పోదామని నిశ్చయించు కున్నాను. వారిను పూర్వంలా కనిపించలేదు.

ఎనిమిది గంటలకే ఫోను మోగింది. ‘పి’ - చీటీ అందుకున్నాడు. ఫోనులో అతడే మార్లాడాడు. సోమవారం లోపుగా నేను వెళ్ళిపోవడం అతనిష్టపడడంలేదు. అతనికి లండనులో ఏదో పనుండటం. ఇద్దరమూ ఆదినం విమానంలో వెళ్ళడానికి నిశ్చయించేసుకునా ము ఆ

దినంశనివారం త్వరగా ఆఫీసులుమూస్తారు. 'వీబర్స్'లో టీకి కలవాలని ఆనుకున్నాము. అన్నిటికీ సరే అన్నాను. వాదించేదానికి కూడా ఓపికలేదు మాట్లాడడం అవగానే నిద్రకు ఒరిగాను. మధ్యాహ్నం వరకూ నిద్రపోయాను. ఇంటి వంటమనిషి ఫోనులో పిలిచి ఫలహారం ఒకరికా ఇద్దరికా పైకి పంపవలసింది అని అడిగింది. ఇది నేను ఎరిగిన పారిసు ఇది కాఫీయూ రొట్టె బొండాములు, ఒకరికై తేనేమి!

పోద్దుపోయింతయవత భోంచేశాను. "చెజ్ కార్మిలోఫ్"లో నుంచి బయటికివచ్చేటప్పటికి 'వీ'లో టీకి కలవలసిన సమయమింకా గంటవుంది. ఒక టాక్సీ తీసుకుని ఎలిసిసు గుండా వెళ్ళుతూన్నాను ఆప్పడో పిచ్చి ఊహకలిగి "హోప్"కి తీసుకెళ్ళమని డ్రైవరుకు చెప్పాను. అదే తొలిసారి అక్కడికిపోవడం. ముందక్కడ పోక పోవడానికి సిగ్గుపడవలసిందే కాని కళాక్షేత్రాలకు వెళ్ళడం నా పారిసు డైరీలో ఎక్కడా తావుపెట్టుకోలేదు, సాతపద్ధతిలో నేను పారిసుగానీ ఇంకే రాజధానినిగాని చూడలేదు: యధాచారంగా జరిగే యాత్ర) లంటే నాకు గిట్టదు.

నా కున్న ఆ కొద్ది సమయంలో ఏది చూడాలో నిర్ణయించు కొన్నాను. తొలుత 'మోనాలిజా' చూడాలనుకొన్నాను. ఆమె చిరునవ్వు విషయమై "పాటర్" అంత వెళ్ళిగా రాశాడు ఆ తర్వాత "ఎల్ గ్రెగోసు" ఇంకా నేను చూడవలసిందొకటుంది అదెక్కడుందో ఎవరికీ తెలిసినట్లులేదు. అక్కడున్నవారు తెల్లపోయి ఒకరి మొఖాలొకరు చూచుకున్నారు. "క్కడవారు సంవత్సరాలుగా పనిచేస్తున్నారుగాని "హెలెన్ ఆఫ్ ట్రాయి" పేరే వినలేదు. ఆమె అక్కడవుందని నేను గట్టిగా వాదించాను.

ఆ పొడుగాటి నడవల్లో కాసేపు తిరిగాను. ఎన్ని అమూల్య విగ్రహాల్ని నేను దాటిపోయానో! కాని వానిని చూడడానికి నేనాగలేదు. ఓ శ్రేణిచుండి క్రిందికి దిగుతూన్నాను. దారిలో ఓ చోట "రాతి రెక్కలు జంట" చెక్కినది ఉన్నది. అది ప్రఖ్యాతమయిన శిల్పం ఎందుకో దానిమీదా నాకు మనసుపోలేదు. వ్యవధి చాలా తక్కువ. "టీ" నా కోసం వేచివుంటాడు. కుడివైపు తిరిగాను. ఒక్కనడసంతా ఖాళీగా వుంది. ఆఖరులో ఒకే ఒక ప్రతిమ ఉంది. అక్కడా మె నిలుచున్నది. కాని వాస్తవానికి నేను చూడదలచుకున్నది. "వీనసు డీమిలో" (గ్రీకు ప్రేమ దేవత) కాని మనస్సు కంగారుపడి, ఇంకో పేరు చెప్పినాను. నిలిచి ఆమెను చూచాను లావణ్య స్త్రీత్వాలకు ఛాయ అది. విన్యాసంలో భంగిమలో ఉత్తమ రచన. నేను నిలుచున్న చోటికి అది సర్వాంగపూర్ణంగానూ రేఖావిలాస పరమమంజులంగానూ కనిపించింది. ఆమె నిలుచున్న రీతి! భారం ఒక కాలిపె మోపి చేతు తెలా ఉంచుకోవాలో అనే భాధలేకుండా విరిగిపోగా వక్షోకాలు ఆనాచ్ఛాదితమెండగా ఆమెనలువ కొంచెమయితే జారిపోయే స్థితిలో. వైకి ఎక్కడికో కాంతూయత విశాదంతో చూపులు ప్రసరిస్తూ ఉండగా, ఆమె ఉన్నట్లు ఇవన్నీ ఆ రేఖలు సూచిస్తూ ఉన్నవి.

ఇంకా దగ్గరికి వెళ్ళాను. ఒక్కకడుగే.. ముందుకు ఆ చల్లటి రాతికడకు పోతూన్నాను. ఇమె వక్షోజాల ఉబుకు, రాతిలో విచ్యసించినబొడ్డు, గాంధారింబిన చెక్కడంగుత్తులు కనిపించేటంత దగ్గరికి వెళ్ళాను. శిలావిగ్రహం చుట్టూ తిరిగాను. మెడ కార్తూ లావుగావుంది. వీవుమీద వంకర ఒకటి ఉంది. అది ఆమె కొంచెం వంగినట్టు సూచిస్తుందికాబోలు. ఈ స్త్రీలో నాజూకు తన మేమీలేదు పట్టువలువలు

ధరించినా, పట్టు ముఖమల్ ధరించినా అంత అందంగా కనిపించదు. తక్కువ వెలుగులో ఆమె దేహాచ్ఛాయ అందంగా ఉండదు. భార్యగా, తల్లిగా, ప్రియురాలిగా ఆమెను మనస్సులో ఊహించు కున్నాను. కాని, ఆమెతో ఏదో తాత్కాలిక సంబంధంకన్న ఎక్కువగా నేను ఊహించుకోలేక పోయాను. అదికూడా కేవలం కుతూహలజనితమే. అంతకన్నా నన్నాకర్షించిన ఆడవాళ్ళేందరో ఉన్నారు. ఆ భావంతో సెలవుకూడ తీసుకోకుండా ఆమెను వదలివచ్చేశాను.

వెనుదిరిగి మరీ అదే మెట్లశ్రేణి మొదటికి వచ్చాను. నిలిచి వెనుదిరిగి చూచాను. నా కవ్వోష్ణదేహంలో ఏదో వణుకు పుట్టింది. ఏదో విద్యుచ్ఛక్తి నా దేహాంతరంగా ప్రసరిల్లింది. కనులు మూసు కున్నాను. ఒక సుందర స్త్రీమూర్తి శరీరంలోని వంపులూ రేఖలూ నాకు కనబడినవి. ఆ మనిషేనా అని సందేహం వేసింది. ఆడవాళ్ళందరూ బహుశా ఆలాగే ఉంటారేమో! దూరంనుంచి వాళ్ళనుచూచి ఆనందించ వలసిందే! సరియైన ప్రదేశంనుంచి చూడవలసిన రీతిగా చూస్తే 'వీనస్'లోని కర్కశత్యమై పోయింది. ఆమె శరీరం నాజూకు గా, పలచగా, సుందరంగా కనిపించింది. రాతితో చెక్కిన విగ్రహమే అయినా జీగించిఉన్న ప్రాణివలె ఊపిరి విడుస్తున్నట్లే కనిపించింది. ఆమెలో జీవితంకన్నా పరిపూర్ణత ఏదో వుండ. ఆమెలోని దైవాంశ ఆమెను అమర్త్యును చేసింది. ఆమె దేవత! ఆలాగే పురాణాలు చెబుతాయి, అది వాస్తవం సందేహమేమీ లేదు.

ఆమెను వదలివేసి " పీ " - కాచుకొనివున్న " వీబర్ కు " పరుగెత్తినాను. మేము అధివసించాము. సంస్కరంక్రింద మేమిద్దరమూ

కలుసు కొన్నప్పటినుంచీ జరిగిన సంగతులన్నీ మాట్లాడు కున్నాము. “ డీమిలో ” ను గూర్చి కూడా మాట్లాడాము. దానిని నేను శీతలమై లావుగా దిగంబరంగా వున్నట్లు వర్ణించాను. నా స్నేహితుడు నాలో తీవ్రమయిన లోపమేదో ఉందనీ ఇంతకుముందు స్త్రీ విషయంలో నేను వేరుగా చరించే వాడిననీ అన్నాడు. నిజమేనేమో! నా కాశ్యక్రింది భూమి దిగి పోతున్నట్లుగా కనిపించింది. . భద్రత ' లేకపోవడం సనాతనాభి ప్రాయ బలమంతా భారతదేశంలో నన్నెదుర్కోడం—ఇవిఎంతంటే, వీనివల్ల ఆ ప్రతిపక్షానికి నా శరీరబలమంతా లొంగిపోయింది నా మో కా శ్య పట్టు తప్పి పోయినట్లు నిపించింది. ఇది డిప్లీరియా వచ్చిన కారణమేకావచ్చు. ఇంతకు నేను పరాజితుణ్ణయినట్లు భావించాను. ఈ స్థితికి నిజంగా దూషించవలసింది సనాతనాభిప్రాయాన్నే. తమ అసలుతనానికి వ్యతిరేకమయిన దేనినయినా సరే “పనికిరాదు” అనేవారి ముఖాలలోని చూపు, ఏకాస్తవ్యక్తిత్వమో, ఏ స్వంతభావమో కనిపించినా దాన్ని పిందికోనే తృంచివేసే ప్రయత్నమూ అవే నా నీరసానికి కారణం. ఇవన్నీ కొన్నిటినుండి నన్ను వెనుదిరుగ జేసినవి. ఎందుకంటే అవన్నీ “భద్రత” మార్గంనుండి నన్ను త్రిప్పివేస్తాయి గనుక.

భోజన మైంత్ ర్వాత తిరిగి ఆ సాయంత్రం కలుసు కున్నాము. మరోసారి “మాంటు) మాటీకి” కారులో వెళ్ళా. అది శనివారం రాత్రి; భోజనస్థలాలు నిండుకుపోయి ఉన్నాయి. నాట్యానికి కూడా తవులేదు. “డాజువాజు హూటలులో “పి—” గారి మిత్రుల జట్టు ఒకదానిలో విందులో చేరి “షాంపెన్” తాగాము. నా కేదో మనస్సు కలతగా ఉంది. డబ్బిచ్చేసి, నేనూ “పి—” యు కలిసి

“మొలొడీస్” హోటలుకు వెళ్ళాము. ఒక్క భారీ బల్లలేదు. త్రాగే చోట ఒక అంగుళంతావు లేదు. కానీ యజమాని మా కేదో పరుగెత్తుకొచ్చి స్థలంచేసినాడు. వాతావరణం ఉక్క బెడుతూంది. పక్క బల్లలదగ్గర =ందమైన స్త్రీలున్నప్పటికీ, నాకుచాలా విసుగ్గా ఉంది. ప్రతిదీ నాకు నచ్చేట్టు కనిపించలేదు. అదో పిచ్చిగా తయారయ్యేట్టు కనిపించింది. నేనన్నీ “నా బాగుకోసం” (సంరక్షణ) దృష్టితోనే చూస్తున్నాను. ఒకటి నాకు నష్టకరమైతే, దాన్ని దగ్గరకు పోయేందుకు తటా పటా యిస్తున్నాను; ఏది సంరక్షణ కరంగా కనిపిస్తే, అది నిరుత్సాహకరంగా, విసుగై కనిపిస్తున్నది. అక్కణ్ణుంచీ మేము “బిస్ట్రోలో” సందులు తిరగడం మొదలు పెట్టాము. మాంసవంట కాళూ, చక్కని రొట్టితో చేసిన “శాండులిచ్చులూ” (రొట్టెముక్కల మధ్య పూర్ణంలా పెట్టినది) తింటూ తిరుగుతున్నాము.

కాసేపు నేను మొగం కడుక్కోవడానికి వెళ్ళాను, తిరిగి వచ్చేటప్పటికీ, మా బల్లవద్ద ఇద్దరు స్త్రీ అతిథులు కనిపించారు. వారే వచ్చి మా ‘పి-పై’ పడ్డారు. అతనికి వాళ్ళతో మాటాడడం కొంతతమాసాగా కనిపించింది. నా “జాగ్రత” (సెక్యూరిటీ) విషయంలో వారు ఏమీ లాభంలేనివారు. దినదినమూ రెండో మగవా డెక్కడి నుండి వస్తాడో తెలీకుండా బ్రదికే ఆడవాళ్ళకింకేముంది అనుకుంటాను. నేను మాట్లాడవలసిన ఆనె-హో ఎలాగైనా మాట్లాడాను. ఆమె చాలా చిన్నది. ఇరవయ్యేళ్ళుంటాయి సరీగా. ఆమె కళామె లేత వయసును తెలియజేసేశాయి. =యినా ఆమె చాలా జీవితం అనుభవించింది, చాలా చోట్ల తలబొప్పెలు తిన్నది. =దృష్టం ఎగుడు దిగుళ్ళామె అనుభవించింది. దుస్తులు వెలగలవేగానీ, ఆమె పట్టుచొక్కా

మెడపట్టి మాత్రమే మాసిపోయిఉంది. ఆమె చేతి వేళ్ళ గోళ్ళకు రంగు పూసుకుంది గానీ అక్కడక్కడ పోయింది రంగు. ఆమె ఉపయోగించిన అత్తరు "గెయిర్ లాక్" అయినా ఆమె చేతినంచిఅంచు చిరిగి మరకలుపడిఉన్నది. త్వరలోనే ఆమె ముసలిదవుతుంది. ముడతలు ఆమె మొగాన్ని అనాకారిగా తయారుచేస్తాయి. ఆమె కనులకింద నల్లటి లోతులు బయలుదేరి మిసిమి నవ్వుకావనం మాసిపోతుంది. ఇంకేమి ఉంది దేహం ఆమ్ముకునేవాళ్ళ స్థితి ఆమెకూ పట్టుతుంది. కుళ్ళి కృశించిపోతుంది ఇదంతా మొత్తంమీద ఏ మాత్రం "భద్రత" లేని భవిష్యత్తు. ఆ భవిష్యత్తు హైన్యమూ, భయంకరమూ, విచారకరమూ. ఆమెతో శయనించడం మత్తు తగ్గేందుకు తాగడంవంటిది. విసుగెత్తి యితేనేమి జీవితం ఇంకో దృక్పథంతో చూడలేక పోవడంవల్లనేమి వారిద్దరినీ 'పి' - గారికే వదిలి లేచాను. నా "భద్రత" భావం నా కంట పనిచేసింది.

మరుసటిరోజు 'బోయిస్ లో' భోజనమయిన వెనక 'పి' తో కలిసి కారులో తిరిగాను. పొద్దైక్కింది, కాస్త చలివేచుఉంది. మా నిదురమత్తుకళ్ళకు చల్లటి శుభ్రమయినగాలి తగిలింది. నేనువచ్చేసిం తరువాత జరిగిందంతా 'పి' చెప్పాడు. ఆ ఆదివారం మధ్యాహ్నం చాలామటుకు ఆ సాయంత్రమూ అతని స్నేహితులను చూస్తూ గడపాము. చాలా రాత్రయింతరువాత "పేసెస్ టెర్నసు" లో ఒక హోటలులో కాఫీతాగి మేమిద్దరం విడిపోయాము పొద్దున్నే విమానం లో పోవాలిగనక కాస్త నిద్రపోతే మంచిదనుకున్నాము. ఓ టాక్సీ తీసుకొని ఇంటికొచ్చాను ఆ డ్రైవరు ముఖం ఏదో మాదిరిగా ఉంది.

అతని ముఖంలో పరిపూర్ణ తృప్తి కనిపిస్తున్నది. నిశీధంలా శాంతంగా ఉంది. ఏదో మాట్లాడాలని “మాంట్ మట్రి” ఎంతమారముందని అడిగాను. ఆ దూరంనాకు బాగా తెలుసు కానీ అతనేదో మాట్లాడితే వినాలనిపించింది. “మనస్సు కోరితే ఏదీ దూరంకాదు” అన్నాడా ముసలాయన.

అదిరి పోయాను. నాశక్తి, జీవితవాంఛా తిరిగి వచ్చినవి. విశ్వాసం ప్రేమాను. నా చేతిలోడబ్బు తిరిగి జేబులో వేసుకొని, మాంట్ మట్రికే తీసుకెళ్ళ మన్నాను. అక్కడి కెళ్ళాలనుకోలేదునేను. బాగా విసురుగాలి ముఖానికితగిలి తిరిగి జీవితాన్ని చైతన్యం చేసుకోవాలనిమటుకే అనుకున్నాను. “ప్లెస్ పిగలీ” వద్ద దిగాను. డ్రైవగుకు బాగా యిచ్చాను అతని డ్రైవింగుకు కాక అతని మాటలకిచ్చాను. బాదుగకన్నా ఆ మాటలు రెట్టింపువెల చేస్తాయి. “బోయిటస్” చుట్టూతిరిగాను. నిన్నటికన్నా చాలా నిశ్శబ్దంగా ఉన్నది. నైటు క్లబ్బుల్లో ఎవరూలేరు. తిరిగి “మెలోడిస్”కు వెళ్ళాను. బారు దగ్గరికి వెళ్ళి, ఆ నడివయసామెతో మాట్లాడు తున్నాను. ఆమె నయపలకల వజ్రంగల ఉంగరాన్ని మెచ్చు కుంటున్నాను. నా దగ్గరగా కూచున్న ఏకాకి ఆమెకొకటి, ఆ నడివయసామె కొకటి, బార్ వాని కొకటి సారాయి గ్లాసులు పగపించాను.

సరాసరి ఆ గదంతా చూస్తూ జనాన్ని పరికిస్తున్నాను. ఆఖరు బల్లవద్ద నలుగురాడవాళ్ళు కూచున్నారు. వాళ్ళంతా స్పష్టంగా నాట్యకత్తెలయి ఉండాలి. ఒకామె మాత్రం కాస్త భిన్నంగా కనిపించింది. ఆమె చాలా సంపన్నగా కనిపించింది. మిగతా వారికన్నా

జీవిత మామెపై కాస్త దయచూపినట్లు తోచిందినాకు. ఆమె చక్కని మధ్యాహ్నం దుస్తులూ, “సిల్వరుఫాక్సు” (వెండినక్కి ఉన్నితో చేసిన కోటు అదీ) చిన్న నల్లటోపీయూ ఆమె అలంకరించుకొంది. ఆమె వెలగల దుస్తులు తనకున్నట్లు ఏమీ కనబరచలేదు. ఆమె ఒకటి రెండు తూర్పులేచి, నాట్యంచేసింది గానీ తనతోఉన్న ఒకామెతోనే. ఆమె నాదగ్గరినుంచీ పోతున్నప్పుడు మందహాసం చేసినట్టు కనిపించింది. చాలా సున్నితంగా—మరెవ్వరూ చూడలేదు.

ఆమెను సులువుగా ఎవరో పోల్చగల ననుకున్నాను. ఆమెకు ఎక్కువ ఖరీదుకు వస్తుంది. ఆమెకూడా ఖరీదు అంది. అయినా ఆమె నా కవసరంలేదు గనక, ఆమె విషయం నాకు సంబంధించింది కాదు. నా వానీయం ముగించాను. అప్పటికి తెల్లవారుజాము మూడయింది. కళ్ళు తూలిపోతున్నవి. నా హాటూ కోటూ తీసుకొని, బిల్లుకు డబ్బిచ్చి, వెలుపలి వాకిలివైపు వెడుతున్నాను. నేను పోతుండగా ఆఖరు టీబల్లమీదినుండి ఒకామె వచ్చి అన్నది. “క్షమించండి అయ్యగారూ! నేను మీకోచీటి ఇవ్వవలసిఉంది” అన్నది. చీటిమాట తిన్నగా వినబడలేదు. లేక పరధ్యానంగా ఉన్నానోగానీ, యదాలాభంగా “నేను ఇలసట పడిఉన్నాను” అన్నాను. అప్పుడామె నాకో చీటి నివ్వడానికే వచ్చాననింది. ఆమె అన్నమాటాచీటి” అని అర్థమయింది. ఆ చీటినిచ్చింది, ఆ బల్లవద్ద చక్కని దుస్తులతో నా వైపుచూచి మందస్మితం చేసినామె పంపిందాసందేశం. ఆమె నన్ను కలుసుకోవాలనుకుంది కానీ, తమ బల్లదగ్గరికి రావడానికి నాకేదో సంకోచం వేస్తుందని తనపేనూ విలాసమూ ఇచ్చి ఉదయం ఫోనులో మాటాడమన్నది. ఆమె పేరు మధురంగా ఉన్నది. ఆమె

ఉన్న చోటు కాస్త ఆశ్చర్యం కలిగించింది. అది పారిస్ లోని చాలా రుసుము పుచ్చుకునే హోటలు.

పొద్దున్నే లండనుకుపోతాననీ. ఆ ప్రార్థన నంగీకరింపలేననీ చెప్పాను. ఆ సందేశం తెచ్చినమనిషి నన్ను నమ్మలేదు. ఆమెను ఒప్పించడానికి నా టికెట్టుచూపాను. ఆమె నా చేయిపట్టుకుని ఆ చివర ఉన్న బల్లవద్దకు తీసుకొనిపోయినది. ఆమె స్పానిష్ భాషలో మాటలాడింది. నన్నేదో పరిచయంచేసింది. ఆ బల్లవద్ద అమ్మాయి నాకు నమస్కరిస్తూ చేయి అందించింది.

ఆమె ఇంగ్లీషు తెలుపుకాదు లాటిన్ జాతి, మర్యాదపూర్ణ మృదువుగా. నాజూకుగా, మందమంగాక్షంగా, నిరాడంబరంగా తన చుట్టూ వున్న రంగానికి పూర్తిగా భిన్నంగాఉన్న నవయావన. ఏమీ డాబుగా కాకుండా ఉత్సాకర్లకంగాఉంది. ఆమెవైపు చాలా సేపు తేరివార చూచాను. ఏవో ఆవేదనా పూర్ణ నేత్రాలవి. ఆమె మాటాడినదంతా జ్ఞాపకంలేదు కానీ, పోయే లోపల ఆమెతో కొంచెం పానీయం సేవించమని మాత్రం నన్నడిగింది. అప్పటికే నేను కావలసినంత పుచ్చుకున్నాను. అదీ కాక ఏ స్త్రీ అయినా పురుషుని కాస్త పానీయం సేవించమంటుందంటే, అతనందువల్ల సీసాకంతకూ ఇచ్చుకోవలసివస్తుందని నాకు తెలుసు. ఆ మాయలా తగులుకోదలచుకోలేదు గనక చాలా మర్యాదగా క్షమించమన్నాను.

“నా మీద కోపంలేదు గదా?” అందామె.

“కోప మెందుకూ? లేదే!”

“సరే పోనీయండి. నా ప్రార్థనొకటి వింటారా? నేనొకటి మిమ్ము కోరనలసి ఉంది!”

“తప్పకుండా, నన్నేమిచేయమంటావు?”

“వెళ్ళిపోయే లోగా నాతో నాట్యంచేయండి.”

నా కోటూ టోపీ తీసిపెట్టి, నాట్యశాలానికి ఆమెను కొంపోయాను. “ట్యోంగో” (ఒక విధమయిన నాట్యరకం) మకానంగ డ్యాన్సుచేశాము. ఆమె శరీరాంగాలు మృదువుగా నా కౌగిలిలో ఇమిడాయి. ఆ కళ్ళలోనికి తిరిగిచూచాను. ఆవును అవి బాధావేదన పూరితంగానే ఉన్నవి. ఆమె మకానం వీడి.

“మీరు బహుశా నన్ను సామాన్యరాలనిగా వెకిలిగాభావించి ఉంటారు. నేనలాగే ప్రవర్తించాను. నీవలా అనుకోవడం న్యాయమే కావచ్చు. కానీ మూడురోజులుగా నిన్ను కలుసుకోవాలని చూస్తున్నాను. ఇప్పుడు వెళ్ళిపోతున్నావు. ఒక సార్లే నా నాట్యంచేయమని అందుకే అడిగాను, నన్ను క్షమించవా?”

నేను చాలా పొంగిపోయాను. ఆమె చెప్పింది నమ్మలేక పోయాను. అయినా కాస్త కుతూహలం కలిగింది.

“మూడు రోజులనుండా? ఎక్కడ?” అన్నాను.

“ఇక్కడే శుక్రవారం తొలిసారిగా కొందరి మిత్రులారాండ్రితో నేనిక్కడికి వచ్చాను. నిన్ను పరిశీలించాను. మీరు బాధవల్ల అలా ఉన్నా కేవలం విసుగుతో అలా ఉన్నారు అని అనుకున్నాను. కావాలని విరక్తిగా ఉన్నట్లు నాకు తోచలేదు. అది నన్నకర్తించి నన్ను సాయంత్రం కొందరి మిత్రులారాండ్రితో భోంచేయవలసివస్తే, వారి నిక్కడకు తీసుకొనిరాగలిగాను. చాలా పొద్దుపోయింతరువాత నీవో మిత్రునితో వచ్చావు. ఇక్కడ సమర్థ మెక్కువగా ఉన్నందువల్ల విసుగెత్తి కాబోలు నీవు వెళ్ళిపోయావు. నేడు నీవిక్కడ కనిపిస్తావని

తోచింది అందుకని ఒంటరిగావచ్చాను. ఇంత పొద్దుపోయిన వేళ లో నేను ఒంటిగా ఎక్కడికీ కదలను. కాని వచ్చాను. మా వాళ్ళకు తెలిస్తే కొంపలు ములుగుతాయి.

ఆమెకు పారిస్ లో చుట్టాలు ఉన్నాయి. ఆమె స్పెయిన్ నుంచి సారిపోయి వచ్చింది ఆమె వెనకాలే ఆమె సోదరుడు యుద్ధంలో చని పోయాడన్న దుఃఖవార్త వచ్చింది అందుతో ఆమె హృదయం విషణ్ణమై కుప్పవైపోయింది.

నేను చాలా అలసిపోయాను. అయినా ఆ వీధిలో ఎక్కడైనా కాస్త ఉపశాంతి కప్పుకాఫీ పుచ్చుకోవాలను కుంటున్నాననీ, కూడా రావాలంటే రమ్మనమనీ అడిగాను. ఆమె మొగం వికసించింది. ఆమె తనబిల్లు ఇచ్చివేసి, తనవత్తులు తీసుకొని, నా కోటూ హాటూ కూడా తీసుకొనివచ్చింది. మరు నిమిషం తనచేతులు నా చేతులతో పెనవేసుకొని "క్లొచి డి" ఆర్ "కు పోయే "రూఫాంబెక్" వీధిలో ప్రవేశించాము.

ఆదంతా నమ్మడానికి వీలులేనంత అతిమధురమైన ఘుట్టం. నేను సామాను సర్దుకోవాలనీ చాలాసేపు మాటాడుతూ ఆపవద్దనీ కోరాను. ఆమె నాకు వచ్చిందిగనక మాటల్లో కాలాన్ని మరచి పోయే అవకాశముంది. ఆమెనన్ను దారిసగంలో ఆపి, "నేనుసామాను గ్లాతానని వాగ్దానమిస్తే, నీవు పోయేనరకూ నీతో ఉండవచ్చునా" అని అడిగింది.

నాకు ఆశ్చర్యమేవేసింది. ఈ అమ్మాయో సమస్యలా అయింది. ఆమెకు వాస్తవంగా కావలసిందేమిటి? ఇద్దరమూ ఒకే భాషార్థము

లోనే మాటాడుతున్నామా? ఆమెఎవరు? మసక దీపాల వీధిలో ఏమి తేల్చుకోవడమూ కష్టమే!

“సగే” ఆమె ఏమిచేస్తుందా అని చూస్తున్నాను. మీకు నిజంగా ఉపాహారం కావాలా అని అడిగింది, అవసరంలేదన్నాను. ఓ కారును పిలిచింది. నే అడ్రసిచ్చాను...నా గదిలో దీపం వెలిగించేప్పటికల్లా, పొద్దున్నే ఉపాహారం ఇస్తరికా ఒకరికా అని అడుగుతున్న వంటామె పరిచిత కంఠమప్పుడే వినిపిస్తోంది ఈ వ్యవహారంలో ఆర్థిక వైఖరేమీలేదని వచ్చేటప్పుడే నూచించాను. నేనెంతో యుక్తిగా ఆ సంగతి చెప్పాను. డబ్బు తక్కువవున్నదనీ బిల్లు ఇవ్వడం కోసం ఓ స్నేహితుణ్ణి డబ్బు అడగవలసివుందనీ అన్నాను. అందుకో త్వరగా లేవాలని చెప్పాను. నేను ధనికుడనని ఆమె భావించిఉంటే మంతో ఆమె ఆశ భగ్నమవుతుందనుకున్నాను. కానీ ఆమె సంచితీసి మూడు వెయ్యి ఫ్రాంకుల నోట్లు తీసేప్పటికి రిచ్చపడిపోయాను. అందులో ఒకటి తీసుకొమ్మంది. అప్పుడున్న మార్గమొకటే, ఓ స్త్రీ దగ్గరనుండి డబ్బు తీసుకోవడం పరాభవంగా నటించడమే. అనవసరంగా అతిజాగ్రత్తో నాతలపైకి తెచ్చుకున్నాను. ఇదంతా “భద్రత” అండీ! ఆమె సంచించి నావైపు చూపుతులిపింది. కారు వెడుతుండగా వీధి దీపాల వెలుతురు ప్రసరిస్తున్నప్పుడూ ప్రసరించన్నప్పుడూ, ఆమె మోముపెన నీరసపు చిరునవ్వు కనిపించింది. “నిన్ననమానించడం నా ఉద్దేశంకాదు. ఎవరో మిత్రిడిదగ్గర బదులుచ్చుకోవాలన్నావు కదూ? నేనూ నీ స్నేహితురాలను కాదూ? “అని అన్నది.

ఇక నేచెప్పగలిగింది ఏమిఉంది? నాజేబులోంచి డబ్బునిండిఉన్న సంచితీసి చూపాను. దానితో నా అపరాధం నిరూపించు

కొన్నాను. దీనివల్ల తరువాత నేను విచారించవలసిన అవసరం కలుగలేదు. నాదారిలో చేరిన ఈ చిన్న బాలికసంగతి కనుక్కు నేప్రయత్నం మానివేశాను. నాకు తెలసినందరితోనూ ఆసుపదో మాయాచ్ఛాదితమైన లతాంగి. అమేయత నా భావనామాత్రమే. నా భావన మనో ఆనుమానపూరితమై సహజంగా చూపించే చర్యలనుకూడా సందేహించేదయి పోయినది.

మరుసటి ఉదయం లేచేప్పటికి ఎవరో ఉన్నట్టు అనిపిస్తున్నది. నన్ను ఎవరో కదిపిలేపడం కప్పకున్న శాలువ లాగి వేయడం ముత్తులో ఆలస్యం అయిందన్నమాట వినిపించింది. నా మొగంపై చల్లటిస్పాంజి స్పర్శ అనుభవించాను. మోస్తైన మేల్కొల్లు పే! అప్పటికే ఆమె అన్నీ సర్దింది. చాకలి తెచ్చిన మర్దుకు గుండీలు వేసి, నా స్నానానికి నీళ్ళు సిద్ధం చేసింది. నేలేవకముందే ఉపాహారానికికూడా ఉత్తరువు ఇచ్చింది. విమానాశ్రయానికి లఫాయెట్టి వీధిచుండి పోయేబస్సుకు పోవాలంటే ముప్పావుగంట వ్యవధి మాత్రమున్నది. గబగబా గడ్డంగీసుకొని, నీళ్ళలోమునిగి, కాఫీగుటక వేశాను. టాక్సీనిపిలిచింది, పోర్టర్ అప్పుడే నా సూటుకేసు అందులోపెట్టాడు. మిగతా చిన్నసామాను చేతి తోలుపెట్టెలో పెట్టేందుకామె కాచుకుంది. ఆమెకిటికీలోంచి పారిస్ లో లక్షల భవనాల ఉప్పరిగల విస్తారతవైపు అలా చూస్తోంది. నేనామె సెలవు తీసుకోవడానికివచ్చాను. “నేను నీవిషయం ఏమిచేయగలను?” అని ప్రశ్నించానామెను. ఆమె తల ఆడించింది. నేవెడదామని కదిలాను. నా కొట్టుచేయి పట్టుకుంది. కాసేపు మానం. పదాల్లేవు. ఆమె మానంవిడచి “మీ పేరేమి?” అన్నది. ఆమె అడిగిందల్లా అంతే.

ఫ్రాన్సు విమానాశ్రయ కార్యాలయంవైపు కారు దూసుకొని పోతున్నది. గాజుకిటికీలపై "భద్రత" అనే పదంఉండడం చూచాను. దాని అర్థమేమిటనిఎన్నోతూర్లనుకుంటాను. ఆపదానికిఅర్థంఏమిటి. సనాతనులు గాలో చొప్పించిన జీవితా భద్రతభావాన్నే పట్టుకొని వేలాడు తూకం తేనేనెంత పేదవాణ్ణయ్యేవాణ్ణి. నా జీవితమార్గాన్ని గూర్చి ఏవిధమైన సందియమయినా నా మనసులో ఉండనేఉంటే ఆ పాఠాని రెన్నాళ్ళయూతూ "భద్రత" నా కక్కరలేదని నిర్ధారణగా తేల్చి పారవేసింది. భద్రజీవితమధ్య కూర్చుండి ఈ అస్తిరత జీవితంలో పొందే ఉద్రిక్తానందం పోగొట్టుకొనమని నన్నేమీ ఒప్పించలేదు నేనుభరించలేని ఆశాభంగం కలిగితే ఏమో!

చాలామంది యువకుల ఆదర్శాలను మార్చే ఆక్సుఫర్డు , నాకు రెండోసంవత్సరం అది. నేనెన్నటికీ సివిల్ సర్వీస్ లో ఉన్నట్లు డను కాలేనని మనసులోబాగా నాటుకొని పోయింది. ఈ సంగతిని ఒప్పుకొనే ధైర్యం కలగడానికి చాలాకాలం పట్టింది. నిజంగా చాలా కాలం పట్టింది. నేను ముందే అలాచేసివుంటే. నా తలిదండ్రులకూ నాకూ కుండా కలిగిన మహదాశాభంగం కలగకనేపోయిఉండును. జీవితాన్ని ప్రధమ కళంకంతో నింపేవాణ్ణికాదు. ఆ కళంకం ఎంత పెద్దదంటే, అది తప్ప నిర్మలమయిన నా విద్యాజీవితాన్ని మసిచేసి పారవేసింది ఇంకోటిలేదు.

ఇప్పటికీ మిగిలినదల్లా ఆ మచ్చమటుకే! నా బాధ్యత వదిలించు కోవడానికిగానీ నన్ను క్షమించుకోవడానికిగానీ ఈ సంగతి చెప్పడం లేదు. నా వెనక వచ్చేవారి విషయమే నా ఆశాచన. ఎందుకంటే నాదే ఒక ప్రత్యేకవిషయం కావని కు తెలుసును " పి. సి. యస్. "

మంచిదే కావచ్చును. కాని అదే సర్వమూ. జీవితాశయమూ కాదు యువకులకు. సివిల్ సర్విస్ నచ్చి, హృదయపూర్వకంగా దాని ఆదర్శాల అనుసరించగలవాళ్ళ కంతకన్నా మంచిదిలేదు. కానీ వందలనొలది ఇంగ్లాండుకువచ్చి, ఏదో గౌరవచిహ్నమనుకొని నెత్తిన రుద్దించుకొనేవారికి నే చెప్పే దేమంటే, నాగతివల్లనే తీవ్ర వైఫల్యమూ, గొప్ప ఆశాభంగమూ కలుగుతాయి. ఒకొక్కప్పుడు రెండున్నూ కలుగుతాయి.

సివిల్ సర్విస్ తో పాటు చాలా గౌరవోద్యోగాలూ అనేకం వున్నాయి. ఇంగ్లీషు బాస్ యట్ ఇంజనీరింగు, వైద్యం. ఇలాంటి రకమయినవి. తమ సృజనాశక్తి మరోవైపు ప్రవహిస్తుంది అని అనుకొని నన్నే నావంటివారికి ప్రపంచంలో శాంతిగానీ, ఆశగానీ లేదు. పత్రికా రచన తక్కువరకమనుకుంటారు. పుస్తక రచన ఫరవాలేదు కానీ అది మాంచి లోతైన సారస్వతం వ్రాయగలిగితేనే! వాని విమర్శలు “ద్విత్వము” పత్రికలో ప్రచురితమవ్వాలి. అది చదవడానికన్నా లెక్కలేనివారికోసమే! భారతదేశంలో విద్యాధికారులు ఆధునిక సారస్వత ప్రపంచంలో ఏమి జరుగుతున్ననో ఏమీ ఎరగరు, సరికదా, వారు యువకులకు హార్టీ, మాలకన్న నూతనమైన పాఠ్య పుస్తకాలుగా నిర్ణయించరు. నవలలపై అభిమానమూ లేదు. ఆదరమూ తక్కువ. నవలా పఠనమేదో ప్రోత్సహింపగూడని నీరస భావంగా భావిస్తారు.

ఈ భావానికి వివరణం అంతా “పని” అంటే భారతీయులు చేసే నిర్వచనం కోకనపడుతుంది. బట్టలమ్మడం, గింజలమ్మడం, మోటారు

కార్లు అమ్మకం లేకపోతే బాంకులతోనో స్టాక్ ఎక్స్ఛేంజ్ తోనో సంబంధించి ఉండాలి; లేదా ఏదైనా కార్యాలయంలో వారానికి పాను చొప్పున గుమాస్తాపనో, ప్రభుత్వంలో పెద్ద జీతంపైన ఉద్యోగమో కావాలి. అదే పని! ఇవన్నీ మా గౌరవనీయులనూ, మా దేశంలో పెద్ద-నుష్యులూను కొనేవారినీ ఆకర్షిస్తాయి. పైన చెప్పినవనులు నువ్వు సంపాదిస్తే కాబా య్యే అత్త గారు నిన్ను అల్లుడుగా పరిశీలించడానికి ప్రారంభిస్తారు. ఆచూడడం నీ ఆదాయంమీదా నీ అవకాశాలమీదా ఆధారపడే మాట నిజమనకొండి. ఆ తర్వాత సేధా జీవుల వర్గమనే దొకటింది. అందులో ఉపాధ్యాయులూ కళాశాలాచార్యులూ ఉంటారు. వీరే దొంగమేనాపూర్ణులు వీరు సముద్రతీరంలో నడుస్తూ మానధ్యానంలోనో, కవితారచనలోనూ. ప్రస్తుత సమాజవ్యవస్థతను తారుమారుచేసే ప్రణాళికారచనలోనో నిమగ్నులై ఉంటారు. వారు పోతూంటే, సనాతనులు వారినిచూచి వెక్కిరిస్తారు. వారి నిజతత్వం సందేహిస్తూ వారి ఏకాకితనంచూసి వాపమనుకుంటూ సమాజంలో చాళ్ళు ప్రచూదకరం కాని మనుష్యులుగా భావిస్తారు. ఇక ఏదో ఇతర లక్ష్యంగా మావంటివారిని స్పృశ్యులనుగా భావిస్తారు. జీవితానికేయి చేయని స్వప్నసంచారులనుగా—అసాధ్యమైనవానికోసం ప్రయత్నిస్తూ జీవితాన్ని వ్యర్థంచేసుకొనే స్వప్నజీవులుగా ఆశాభంగంతో, చనిపోయినప్పుడొక జీవైనా కన్నీరు పెట్టనిస్థితిలో మరణించే స్వప్నజీవులనుగా భావిస్తారు. చంద్రికా ధాతమైన తాజమసాయి సంకేతంగా గల ఈ స్వప్నభూమిలూ స్వప్నసంచారులమైన కుము బహిష్కృతలమవడం విచిత్రంకాదూ!

“ తెల్లరంగు పిల్లదేవుళ్ళు ”

లండనులోని భూమి దొలచి నిర్మించినరైలులో ఏ భారతయ మిత్రునితోనైనా వెడుతూఉంటే మా ఇద్దరిచూపులు సామాన్యంగా ఒకటేముఖంమీద వాలుతాయి. ఒకొకప్పుడాముఖం, పడకటింటి చూపుల ప్రసరించే అమ్మాయిదయితే మేంఒకరినొకరు చూచుకొని, మా యిరువురిలోనూ ఉద్భవించిన తలపులకు నవ్వుకొంటాము. ఇంకోమాటు దేశంలో చాలాభాగం జీవితంగడపి సెలవుల్లో స్వదేశానికీనచ్చిన మనిషి మొగం ఆనవాలుపట్టి, మేం ఒకరినొకరు చూచు కొని నిట్టూర్చేవారము. ఆయనముఖంలో ప్రత్యేకతేమీ ఉండదు. పక్కా యింగ్లీషువాడు. సభ్యతా, సరసతా, మాంచితనమూ ఉన్న వాడూ అతను ఇడియాకు వెళ్ళాడు అనినదే మేమెరిగిన విషయం! ఆ గ్రహించడం సహజమైనశక్తి. ఎన్నడూ పొరపడేదికాదది. నేరస్తుల పట్టణానికి తయారైన “బ్లడ్ హౌండు” కుక్క పసిలాంటిది.

ఆయన్ను పట్టిచ్చే వివరాలు కొన్నివుంటాయి. ఆయన చొక్కారకమో, వేసవిదుస్తుల విధానమో, లాగుకత్తి రింపుమోస్త్రో, కిందిపెదవి విరుపో, ఏదో దూరపుచూపో, కాస్త మచ్చలుపడిన రంగో, ఇవన్నీ భారతదేశంలో పనిచేసిన ఇంగ్లీషువాడని నిస్సందేహంగా తెలుపుతాయి. అతను పత్రికచదువుతూ ఉండొచ్చు, లేక తానే సర్వాధికారి నన్నట్లు కలయజూస్తూ ఉండవచ్చు. కానీ ఒక మాటతో ఆయన స్వప్నప్రపంచం పటాపంచలవుతుంది. “సా హెబ్” అంటేచాలు! కళ్ళు తళ తళ మంటాయి తానేదో ఒక ఆహూతులో

ఉండగలిగిన ప్రదేశానికితిరిగి వెళ్ళాలన్నబుద్ధి మళ్ళీ ఉద్భవిస్తుంది. ఆ సాహేబు అనేకూట ఆతనికెంకో ఇష్టము! ఆలా తనదేశంలోనూ తన్ను పిలిచేటట్టేఅయితే! కానీఆతనిక్కడ 'యాకశ్చన' (కోకాకిస్కా) కూలీలతో, కడకు విదేశీయలతో బుజాలు రాసుకుంటూ తిరగాలి. ఆ తక్కువస్థితిలోకి త్రోయబడడం అంటేఆతనికి దహించుకపోతుంది.

తిరిగి ఇండియావెడితే మంచి ఉన్నతస్థానమతనిది: ఆ దేశస్థులతనికి సలాంచేస్తారు. సొంతం వంటవాడూ, బట్లరూ, ఇంకా కావలిస్తే డ్రైవరూ, అలంకారిక మనిషీ (వాలెట్) కూడా ఉంటారు తనకు. ఇవన్నీ ఇగ్లాండులో పెట్టుకోలేదు ఆతనిభార్యకూ యీ భేదం కనిపిస్తుంది. ఇకగాండుకో, ఆమె లండన్ పట్నంగ్గిర ఏ పల్లెటూరితోనో, కాపురం పెట్టాలి. ఎప్పుడో పట్టణంలోనికి వెళ్ళడం! అదీ ఏ నాటకానికో, సరుకులు కొనేందుకో, తనతోకూడా ఏ కొద్దో ఖర్చుచేయగల అమ్మలక్కలు ఉంటారు. మళ్ళీ తిరిగి వచ్చి వంటచేసుకోవాలి. లేదా మాంసమూ చేపలూ కూరలూ ఉన్న డబ్బాలుకొని, మూతలు తీసుకోవాలి. ఇండియాలో ఎంత భిన్నంగా ఉంటుంది ఆమెజీవితం? తానో పడకకుర్చీమీద చాలి పడుకొని ఆళ్ళాపించగలదు. అర్థ డజను దేశవాళీ సేవకులు వంగినంగి నమస్కరిస్తూ అమ్మగారి ఆజ్ఞలను శిరసావహిస్తారు. తర్వాత క్లబ్బో జింఖానోఉన్నాయి. గోల్ఫో, టెన్నిసో, డాన్సో, తనకు ఇష్టంవచ్చిన పూర్తయిన యూరోపు వాతావరణం! ఇవన్నీ లేకపోవడంవల్ల, ఇం గ్లాండులో ఆమెకు తాను తక్కువన్నభావం ఉద్భవిస్తుంది. పోని ఇండి యూలో వల్లనే ఇక్కడ చేసుకుందామంటే, డబ్బెక్కువఖర్చవుతుంది. ఆలాంటిఆలోచన కనబరిస్తే చాలు తన బంధుమిత్రులు నవ్విపోతారు.

ఏలాగో ఆలాగు ప్రధమ శ్రేణివరకూ గెంటుకొనివచ్చిన
 లాంటి రెండోరకం ఇంగ్లీషువాళ్ళు, ఇండియాకు రావడమే మా
 దేశపు విషమదశ లన్నింటికీ కారణమని నా కెప్పుడూ తోస్తూ
 ఉంటుంది. ఏది మనయెముకలో పుటుతుందో అదే మన బ్రతుకులోకీ
వస్తుంది. ఆలాంటి తెల్లవాళ్ళలో ఉన్న కర్కశత, అసభ్యత—వారి
 యూరోపియన్ జింఖానాలలోనూ, నావికపు స్కూళ్ళలోనూ ణిగి
 ఉండి, తాము భారతీయులతో కలిసినప్పుడు, బయట పడుతుంది.
 ఈ రోజుల్లో కాస్త మంచినరుకును, వలసరాజ్యాలకూ ఇండియాకూ
 ఎగుమతి చేస్తున్నారు. వారి తొలిసారి సముద్రయానంలో,
 అహంభావమేమీ లేకుండా, ఏ ద్వేషాసూయలూ లేకుండా, ఏవిధ
 మైన పూర్వనిశ్చయాలతోనూ భారతసమస్యను పరికించకుండా యువ
 కులు వస్తున్నారు. కళ్యాణా భారతస్థితిని గమనించి, స్వయంగా నిర్ణ
 యాలకు రావాలనేవస్తారు. కాని ఈజిప్టుపక్క “ఫోర్టు సెడ్” రేవులో
 ఏపాతఘటాల ఇనపచేతుల్లోనో వాళ్ళు పడిపోతారు. హెచ్.ఇ., (మహా
 ఉత్త ములైన) సి.యన్.సి (సర్వసేనాపతి) ఆలాంటివారి కథలు వాళ్ళు
 చెప్తారీ యువకులకు కొన్నిళ్ళలోనే ఆపాతవాళ్ళచారిలోకే పడిపోయి,
 తమ ముందున్నవారిలాగే ఆలోచించడం మొదలు పెడతారు.
 “ఫోర్టు సెడ్డు”లో నాక బొగ్గులు వేసుకుంటూ ఉన్నప్పుడు, వారు దిగు
 తారు. ఆక్కడ ప్రాచ్యదేశాలజనుల పేరునఉన్న హొటెళ్ళలోనూ
 పడుపుకొంపల్లోనూఉన్న కుళ్ళూ పాడుకంపూ వారి తలకెక్కుతుంది.
 ఒక్కనాడైనా నిజమాడడం ఎరగని ఈ నల్లటివారిని మకిలివారిని
 ఎప్పుడూ నమ్మకూడనివారిని, సందిస్తే ఉన్నదంతా ఊడ్చుకుపోయ్యే

వారినీ ఈ ఇంగ్లీషు యువకులు చూస్తారు. అక్కడే ఆ 'పోర్టు సెడ్డు' నివాసులు దగ్గరికి వచ్చి నీచ స్త్రీ పురుష సంబంధపు పోస్టు కార్డు బొమ్మలూ, స్పెయిన్ దేశపు ఈగల పొట్లాలూ అందిస్తారు. ఇవన్నీ తూర్పు దేశాలంటే ఆ యువకున్ని హడలుకొట్టేస్తాయి

ప్రపంచ ప్రఖ్యాతమైన "సైమన్ ఆర్ లెజ్" షావుకు వెళ్ళి అక్కడ ఎండటోపీలు కొనడానికి బారులు తీసుస్తారు ఈ యువకులు. "మనమూ తూర్పు దేశ వాసులూదాం" "రూల్ బ్రిటానియా" "బ్రిటను మాతారాజ్యాలేలు" అని ఒకరితో ఒక నుకుంటూ న్నట్లు సిద్ధం అవుతారు వీళ్లు. తిరిగి తమ నౌకకు వచ్చి అంత "బీచ్" సారాయి త్రాగుతారు. ఆ తర్వాత మన భారతీయ నౌకాగ్ర్య సమస్యలన్నిటినీ పరిష్కరించడానికన్నట్లు జేబులో చేతులు దూచుకొని నౌకపై పచాయచేస్తూ ఆలోచిస్తారు. వారి గుండుల్లాంటి హృదయాలల్లో, తామొక నాగరికతకలిగిన దేశంనుండి ఇండియాకు, మమ్ములను వ్యాధిశాధలనుండి దారుణపు జబ్బులనుండి చావునుండి రక్షించడంకోసం "గుండులుగా" వస్తున్నట్లు భావించుకొంటారు. ఇలా మాబోటి తోడి ప్రయాణికులు ఓడ తట్టు మీద పడక కుర్చీలపై కూచొని ఈ మా ఉద్ధారకులను చూస్తూండగా, వారటూ ఇటూ ఆ తట్టుపై తిరుగుతూ, ఇండియాలోని మాకేమీ తృప్తికరమైన పరిష్కారాలు దొరకలేనట్టి సమస్యలకు పరిష్కరించే తమ తమ కార్యక్రమాలనుగూర్చి చర్చించుకుంటూ ఉంటారు. ఆలా గుండ్రంగా ఆ ముందు తట్టుమీద తిరుగుతూ వచ్చినచోటికే వస్తుండడము—తామూ ఆ సమస్యలను పరిష్కరించే ప్రణాళికాదుల చర్చిస్తూ ప్రారంభించిన వాదానికే మళ్ళీ వచ్చేవారి మెదడు పులుముడును సూచిస్తుంది ఆలా

ఇండియాకు రానిముచుపే అన్నీ నిర్ధారణలకు వచ్చిఉంటారు. నిష్పాక్షికంగా చూడాలనుకున్న మనస్సులో, ఇక మారని నిశ్చితాభిప్రాయాలు వచ్చేసాయి. ఈలా బ్రిటిష్ సంప్రదాయం సాగుతూనే ఉంటుంది.

చాలా ఏళ్ళక్రితం మా తాతగారు లండనులో ఉన్నప్పుడు, మహాకవి టెన్నిసన్ గారి కొడుకు “లియోనల్ టెన్నిసన్” తో పరిచయం చేసుకున్నాడు. తర్వాత కొన్నేళ్ళకు “లియోనల్ టెన్నిసన్” ఇండియాకు వచ్చాడు. మా కుటుంబం వారికి ఆతిథ్యం ఇచ్చి వారికి సౌకర్యాలు అర్పించిందని నాకు జ్ఞాపకం. ఆయనా మా తాతగారూ చాలాసార్లు కలుసుకునేవారు. ఆయన మా తాతగార్ని భోజనానికి రమ్మన్నాడు. ఆయన యూచ్ (నౌకా) కబ్బులో దిగాడు. ఆ క్లబ్బు నియమాలలో, భారతీయులను, అక్కడిసభ్యులు అతిథులుగాకూడా ఆ క్లబ్బు ఆవరణంలో రానివ్వకూడదని ఉన్నది. ఆ సంగతి “టెన్నిసన్ గారికి” తెలియదు, మాతాత ఆ సంగతి చెప్పి తాను రావడం సాధ్యం కాదన్నాడు. ఎవరి భూముల్లోనై తే ఉన్నారో వారినే చివరకు అతిథులుగానైనా రానివ్వని సంస్థ ఎలా ఉండగలదని టెన్నిసన్ గారు మా తాతగారి గుట నమ్మలేదు. ఇండియాను ఇంగ్లీషువారు ఖడ్గంతో జయించారు. కాబట్టి ఆనియమం వాళ్ళు పెట్టుకొనేందుకు ఆస్కారం. కాబట్టివారు భారతీయుల కేమీ ఊమాపణ చెప్పుకోనక్కరలేదు. అదే సర్వసాధారణంగా ఇండియాలోని ఇంగ్లీషువారి వెఖరి. కానీ ఈ సిద్ధాంతాన్ని మంచి మర్యాదస్తుడైన “లయనల్ టెన్నిసన్” ఒప్పుకోలేదు. ప్రత్యేకం ఇంగ్లీషుసంస్థలో సభ్యత్వార్హతగల మధ్యరకంవారికంటే, సామాన్యంగా సంస్కారంగల భారతీయుని సహచర్యం మంచిదని బహుశా

ఆ య న భావించిఉండడం ఏ మీ ఆశ్చర్యంకాదు. ఆయన తిరిగి ఇంగ్లాండుకు వెళ్ళిపోతూఉండగా ఎ ట్ట స ము ద్రి లో ఓ డ వెళ్ళు తున్నప్పుడు చనిపోయాడు కానీ అంతకుముందే తన తండ్రి తెన్ని సన్ కవికి తనభారతీయ మిత్రుని సత్కారంగూర్చి వ్రాశాడు.

ఏళ్ళు గడవినవి. మా తాత తిరిగి ఇంగ్లాండుకు వెళ్ళవలసి వచ్చింది. దేశంలో ఉన్నప్పుడు “మాన్ ద్వీపం” చూడడానికి నాలుగురోజులపాటు వెళ్ళాడు. ఆ హోటాలు ధీతుల పుస్తకంలో ఒక భారతీయుని సమధేయం చూచి అక్కడున్న స్థానిక విలేకరి పత్రికలో వేశాడు. అది తెన్నిసన్ కుటుంబానికి తెలియవచ్చింది. ఆ కుటుంబంలో ఒకరు తెన్నిసన్ కవి ఆహ్వానం మా తాతగారికి అందించేందుకు వచ్చాడు. మా తాతగారు తెన్నిసన్ గారి ఇంట్లో ఉండగా ఆ మహాకవి తన పద్యాలు రెంటిని స్వయంగా చదివి విని పించాడు. ఆయన ప్రేమతో తన సంతకంచేసి బహుళాకరించిన గండు కావ్య సంపుటాలు ఇంకా మా కుటుంబం ఉన్నవి. ఈ చిన్నకథ విన్నారినూరాణి యుగంలో జరిగింది. ఎనమిప్పుడు కొన్ని జార్జి యుగంలో ఉన్నాము. కానీ “యాచ్” (నౌకా) క్లబ్బు నిబంధనలు మాత్రం, అలాగే ఉన్నవి.

ఇటీవల యురపియన్లలో పురోగాములు కొందరు, ఇలాంటి క్లబ్బుల నియమాలు మార్చాలని ప్రయత్నించారుగాని ఆ వైకుంఠ ద్వారాలు తీయడానికి-ఆఖరుకు దొడ్డి వాకిలైనా తీయడానికికూడా, అధిక సంఖ్యాకులు అనుమతించలేదు. ఆలాంటి క్లబ్బులు ఉన్నవని భారతీయుల బాధపడడంలేదు. మరి వానికై ‘అధికారులు చూపుతున్న ప్రాముఖ్యానికే వారి బాధ! ఏ గవర్నరో ఇండియాకునచ్చూనే,

భారతీయులకు ప్రవేశంలేని ఈలాంటి సంస్థలలో తాను సభ్యుడుగా చేరనని చెప్పనివ్వండి. ఈ నియమాలు మార్చడానికి కోర్కే మార్గం కనిపించి తీసుతుంది. లేకుంటే బ్రిటిషు ప్రభుత్వం ఆ గవర్నర్ల కార్యక్రమం విధిసూత్రాలలో ఈ విషయం చేర్చినా చాలు. చాలా మంది ఉన్నతోద్యోగులు ఆ సూత్రాలను మాటుపెట్టుకునే తమ కార్యకలాపం సాగిస్తున్నారు. ఆ రోజువచ్చినప్పుడు, ఇండియాకు ఇంకోరకం ఇంగ్లీషువారు వచ్చారని మనం చెప్పకోగలము.

ఇప్పుడే, ద్వేషం పెరిగిపోతున్నవి. భారతదేశంలో శాంతి భద్రతారక్షణం చేస్తామనే వాగ్దానాలెన్నున్నా, భారత ప్రజాహృదయంలో తాము పడుతున్న పరాభవానికి శాధావి ద్వేషము పొగలు గ్రోస్తున్నవి. ఆ హృదయాలపై ప్రభుత్వం ఏమి అధికారం చెలాయించగలరు. తమ భావాలు ప్రకటించలేకపోవడం కేవలం భయం వల్లనే! ఆమాయక ప్రజలపై వేచున్న దండనలుచూచి, ధైర్యంగా వుండుములు కూడా ముందుకు రాలేకున్నాయి.

భారతీయులు సహజంగా దెబ్బలాటకురారు. స్వభావతః శాంతివాదులు. పైగామహాత్మునిఅహింసావాదు భారతంలో వేరులుపారినది. ఈలా జరిగినన్నాళ్ళూ, భారతసామ్రాజ్యం బ్రిటిషు కిరీటంలోని వెలలేని మణి ని, ఇండియాలోని ఇంగ్లీషువారిని భారతదేశీయులు గౌరవిస్తారనీ ప్రభుత్వ రహస్యవార్తలు ఇంగ్లండు వెడుతూనేఉంటాయి.

ఈలోగా భారతంలో ఎన్నో జరుగుతున్నవి. కాని విపత్రికలకెక్కవు. ఎక్కినా వానిని ణచివేసేందుకు ప్రయత్నం జరుగు

తుంది, పత్రికలకున్న నిర్బంధాలు, పత్రికా ప్రపంచాన్ని స్రజుకట్టాలను తెల్పలేనివానినిగాచేసి పారవేస్తున్నాయి.

భారత సేనలో పెద్ద ఉద్యోగంలోఉన్న ఒకాయన భార్యకు జరిగిన ఒక దురదృష్టపు సంఘటన జ్ఞాపకమొస్తున్నది. భర్తతో కలుసుకోవడానికై రావల్పిండి క్యేట్టాలదగ్గరి కెక్కడికో ఉత్తరాదికి ఆమె పోతున్నది. డిసెంబరు నెల అది. విపరీతమైన చలి. ఆమెతో ఇద్దరు పిల్లలూ ఒక వాదీ ఉన్నారు. అర్ధరాత్రిలో ఆమె ఒక బుగడి నుండి ఇంకోబండికి మారాలి. వ్యవధి ఏ కొన్నినిముషాలో మాత్రమే ఉంది. ఈ రైళ్ళు మారవలసిన జంక్షన్ మాచూమాలది అంత ధర్మ రాత్రి అక్కడ టిక్కెట్ గానీ, బగ్గీకాని, ఆఖరుకు టాంగాగాని ఊళ్ళోకి పోవడానికి దొరకవు. ఇవన్నీ చాలక ఆమె వస్తున్న రైలు ఆలస్యమయింది. ఆ కాస్తవ్యవధిలో గబగబా ఆమె మారవలసింది గైర్లోని ఆడవాళ్ళ ఒకటవ తరగతి పెట్టెదగ్గరకు పరుగెత్తింది. ఆ ఒక్క పెట్టె ఆరైలోఉన్నది. ఆ పెట్టె గుమ్మంలో స్టాసికోద్యోగిఅయిన ఒక డున్నాడు. తనూ తనభార్య అందులో ప్రయాణం చేస్తున్నాడు. ఆ భారతస్త్రీ లోనికి రావాలను కంటూంటే అతనికి న్నదొలగాని ఆలోచన కలగలేదు సరికదా పైగా. దక్కడైనరీకీ తావులేననీ. పెట్టె నిండుగా ఉన్నదనీ అన్నాడు అది ఆడవాళ్ళ పెట్టెఅనీ, అక్కడాయ నుండవలసిన పనిలేదనీ ఆమె అంది. అతను నవ్వేసి, క్షణిభక అర్ధ నిముసమే ఆగుతుందనీ చిత్రార్ధత ఆమె ఆ ఆంశం ఆమెతోనే వాదించుకుంటూ ఉండొచ్చుననీ అన్నాడు. గేల్వే అధికారెవ్వడూ ఆ చుట్టుపక్కల కనిపించలేదు. వ్యవసారతీవ్రతను గమనించి ఆదాది డరికి అతని గొంతుపలుకుకొన్నది. ఈ అకస్మాత్తు ప్రతిఘటనతో ఒక

ఇండియన్ ఆడపనిమనిషి తెగపడేటప్పటికి అతడు బేజారై వెనక్కు జరిగాడు. ఆ అవకాశం చూచుకొని ఇద్దరు ఆడవాళ్ళూ పెట్టిగనక దూకారు. లోపల పడడంతో వారికికాస్త స్తానబలం చిక్కింది. గార్డునూ పట్టుకోగలిగారు. ఆ సిరికి ఇండియన్ రైల్వే కిందోకికి వంచె మ్యూజ్ తో చాలేదు. ఇంగ్లీషువానికి కోపమొస్తుందేమోనని భయం. అది ఆడవాళ్ళ పెట్టిగనక భారత స్త్రీలను దిగిపోమ్మనడానికే వీల్లేదు. ఆఖరుకు ఇంగ్లీషువాడు దిగిపోయేటట్టు బ్రతిమాలాడు. “బ్రతిమాలాడు” అని గమనించండి. ఆ సమయస్ఫూర్తి లేకపోతే ఆ ఆడవారి అవస్థ యేనుయ్యోదోచూడండి. ఇద్దరూ భారతీయులైన ఆడవాళ్ళూ, ఇద్దరు పిల్లలు; మారుమూల స్టేషను; ఎవ్వరూ పరిచితు లేరు; చలిలో ప్లాట్ ఫారంమీద రాత్రుల్లా గడపడంకన్నా వేరే మార్గమేలేదు మన డబ్బుతో బ్రహ్మకే ఈ బ్రిటిష్ సేనాధికారులు మనకు ఈలాంటి మర్యాద చూపుతారని మనం అనుకుంటామా? ఈ సంగతులనటో ఇంకో గమ్మంతుకూడా ఉంది. ఆ ఇంగ్లీషువాడు ఆ భారత స్త్రీ భర్త ఉన్న సేనాని వేశనానికే మారాడు. పైగా ఆ ఇద్దరు సేనాధికారులూ భారతీయుడే పై ధికారి. వారిద్దరూ ఒకే బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య ప్రాంతంలో శాంతి భద్రతా రక్షణకై పనిచేస్తున్నారు. ఆ సంగతుల అంతిమో ఆఖరయింది. ఎందుకంటే అంత చిన్నసంగ తిని పైకి తెలపడం మర్యాదవిరుద్ధంకదా! మరి కొన్నాళ్ళు జరుగు తూనే పరస్పరం పలకరించుకొని, ఇరువాగులవారికీ తృప్తికరంగా అంతా మఱచిపోమూరనుకుంటాను. తాను ఆడవాళ్ళ పెట్టెనుండి దిగిపోమ్మని “మర్యాదగా” చెప్పినంపుకు, ఇంగ్లీషువాడు కోప్పడ లేదుగదా అని ఆ రేల్వేగార్డు సంతృప్తి పడిఉంటాడు పాపం!

ఈకథేకొన్నే శృక్రితమే ఇంగ్లీషువానికోపంజరిగిడం టే అగ్గితో చెర
 లాటమన్నమాటే! లండన్ పత్రికలోకూడా ఈవార్త “ఒక పిచ్చి భార
 తీయస్త్రీ ఇంగ్లీషుమనిషిపై బడింది—సేనాధికారి అతని భార్య అద్భు
 తంగా తప్పించుకున్నారు” అనే శీర్షికతో పడిఉండేది. ఇప్పుడా పిరికి
 భారతీయుల్లోనే కాస్త వెన్నెముకబలం పొడసూపుతున్నది.
 అలాంటి సంఘటనే ఇప్పుడు జరిగితే, ఇక తప్పించుకోవడం
 దుష్కరం. ఇలాంటి అవకాశానికే చూస్తున్న ఆరైల్లోని భారత
 ప్రమాణీకులందరూ తామే న్యాయపాలకులయి తమ కసి తీర్చుకొని
 ఉండేవారు. ఆ అపరాధ ఆంగ్లో శాక్స్ గారి తెల్లరంగులో శాశ్వతంగా
 గుర్తుండేట్ట చిత్తకబాడిచి వదిలేవారు. ఇదీ నిన్నటి భారతానికీ,
 ఈనాటి భారతానికీ ఉన్న భేద సారాంశం.

ఇలాంటి కొన్ని సంఘటనలు మాత్రం తెల్పి, సెక్కుని మానన
 సౌఖ్యార్థత చూపిన మిగతా సంఘటనలు వదిలివేసి, ఇండియాలోని
 ఇంగ్లీషువారి నందరినీ దూషించనూకూడదు. ఈ నేరాలన్నీ ఎందుకు
 బ్రహ్మాండంగా కనిపిస్తాయంటే, వారు ముప్పై అయిదుకోట్ల చూగ
 జనానికి సంరక్షకులైనకా, వారి భుజాలపై యెంతో శాశ్వతా
 భారమున్నదిగనకా! ఈ సంరక్షణ శాశ్వత మనము మోసిందికాదు
 సుమండీ జాన్ కంపెనీ కాలంలో మా స్వాములు వారు మాకోసం
 రాసిన మా భారతచరిత్రనిండా పేరెక్కిన క్రైస్తూ, వారణ హేష్టిం
 గున్న ఇ.కా ఇలాంటిరకమూ మాకుగాను ఆ సంరక్షణ భారం
 వహించారు.

తాను అర్హమనుకున్న కారణంకోసం తమ అసువులు అర్పించి
 చినవారి శౌర్యతా స్మరణార్థం, పూర్వం మేము స్మారకసంస్థలు

నిర్మించాము. ఈ స్మృతులు మా పట్టణాలలో కుప్పతిప్పలలాగున్నవి. శౌర్యస్మృతులండీ! మరి వీనిముందు తలమీది టోపీ తీసివేసి 'శాంతిదినం' నాడు నిలబడి మానంగా రెండునిమిషా లుంటాము మృత వీరస్మృతికై! వారు చనిపోయారు, ఆంధ్రక్రీయ లయిపోయినవి, ఇంకా మోటుగా అలంటే విస్మృతులై పోయారు వారు. కానీ ఇంకా శౌర్యం ఏమీఎరగని బ్రతికిఉండినవారినిగూర్చి మనమేమీ ఆలోచించం. మనం ఓ డి సెంబరురాత్రి ఇద్దరు దీన భారతస్త్రీలకు దారి విడవని సె నికుణ్ణిగూర్చి ఏమీ ఆలోచించం! కాని, లండన్ రైల్వేలో ఏ ఇంగ్లీషుస్త్రీవచ్చినా లేచి తావిచ్చివేయాలి, గౌరవార్థం టోపీ యెత్తాలి. పైకి కొనిపోయే యంత్రపుపెట్టెలో మనతో ఏస్త్రీ వచ్చినా మన టోపీలు తీయాలి. క్షమ మానవహృదయ సహజం కాబోలు! ఈ సుర్యాదపద్ధతి, దాని ప్రారంభకులకన్నా మా కెక్కువ నచ్చిందికాబోలు!

అయినా ఈ సంఘటనలన్నీ త్వరగా మరచిపోతాం! మన్నిస్తాము క్షమించడం మాననగుణం. ఈ ధనికవర్గగుణం, అన్ని సనాతనమతాలూ ఆదేశించిన ఈ గుణం, ఏ దివ్య ప్రోద్బలమోవల్ల మా కుద్భవించిందని మేం చెప్పడంలేదు. మా దేశంలో కావలసినన్ని మతాలున్నవి. అవి వివిధభాషల్లో ఒకే విషయాన్నే చెబుతూ తమ అనుయాయులకు తగినట్టి కర్మకాండతో మూలంలో అంతా ఒకటైన, ఈ క్షమాపద్ధతిని ప్రోత్సహించేసేవే!

ఇంగ్లీషు సెనికుల శౌర్యసాహసాలనుగూర్చి విన్నప్పుడు, మనం స్మారకసంస్థలు నిర్మించని శౌర్యధనులు, తమ వీరత్వమే గమ

నించకుండా ఆహుతైన వీరచరిత్రులనుగూర్చి నాకు జ్ఞాపకం వస్తుంది. యూరోపులో ఆరంభమైన యుద్ధంకోసం, మెస్పటోమియాలో భారత సేనలు పోరినవిషయం చాలా రోజులక్రిందట జరిగినసంగతి. ఆ వృద్ధ సైనికులలో చాలామందింకా బ్రతికేడన్నారు. కాని వాళ్లెక్కడున్నారో భగవంతుడికే తెలుసును. ఆ యుద్ధంలోనే పార్సొన్న ఇంగ్లీషు సేనాధికారులూ కొందరు ఇంకా బ్రతికేడన్నారు. కాని వారి వారి దళాలద్వారా వారి జాడలు వెలుసుకొనవచ్చును, ఆ దళాలల్లో ఉన్నా లేకపోయినాకూడా. అలాంటి పాత ఇండియన్ ఆర్మీ, సిపాయి ఒకడు ఇండియాలాని ఒక పెద్ద పట్టణంలో వీధిలో పోతున్నాడు. ఎదురుగా సైనికాధికారి దుస్తుల్లో ఓ ఇంగ్లీషుషాయన వస్తున్నాడు. అతన్నెక్కడనో చూచినట్టు తోచింది ఆ సిపాయికి! దగ్గరకువచ్చేసరికి, పాత కథంతా ఓమారు మనసులో మెరిసింది. బ్రతికివచ్చిన పాత మిత్రుడులాగా కనిపించాడు. ఎందుకుకాదూ, తనతో కలిసి ఒకే యుద్ధరంగంలో పోరాటంలో భుజం భుజంగా పార్సొన్న వాడతను. ఎవరు బ్రతికిఉన్నారో, ఎవరు గతించారోమాత్రం తెలియదు. ఇంగ్లీషుషాయన దగ్గరకెళ్ళి “సాహేబ్ సాహేబ్” అని పిలుస్తూ యీ ముసలి భారతీయుడు కడితే తెల్లతను త్రోసుకొని వెళ్ళాడు. అయినా ఇతను వెన్నంటేప్పటికీ, ఇంగ్లీషుషాయన ఇతణ్ణి “సువ్వర్ కా బచ్చా” (ఓరి వందికొడకా) అంటూ పక్కకు త్రోసివేశాడు. ముసలాయన అలాగే నీరవుడై నిలబడిపోయాడు. తన పాత యజమాని పోతూండగా చూస్తూన్నాడు. ఇతనికోసమే, తామిద్దరూ గాయపడి పడిఉన్నప్పుడు, తాను ప్రాకుకుంటూపోయి త్రాగడానికి నీళ్ళు తెచ్చి ఇచ్చాడు. “సువ్వర్ కా బచ్చా” అని పునశ్చరణ

చేసుకుంటూ, ఇంటికి పెద్ద ఆశాభంగంతో కుములుతూ వచ్చాడు. అన్నము ఎందుకుతినరని భార్య అడిగితే ఏదో వంట్లో బాగాలేదు, వినరానివి వింటున్నాననీ, చూడరానివి చూస్తున్నాననీ అన్నాడు. మరుసటిరోజు తన ఇనప్పైతెరచి వెనకటి యుద్ధం పతకాలన్నీ బయటికి తీశాడు. అవన్నీ కిలంపట్టినవి. ఎంతో సంబరంతో వాని నన్నిటినీ తోమి మెఱుగుపెట్టాడు. “సాహెబ్” గుర్తించకపోయి వుండవచ్చునని తనలోతానే అనుకున్నాడు. ఆ నమ్మకంతోనే తాను మహమ్మదీయుడు అయినప్పటికీ ఆ అవమానాన్ని దిగమ్రుంగుకొన్నాడు. ఈ కధక్కడా పత్రాల కెక్కలేదు. అందుకని ఇది బ్రిటిష్ వ్యతిరేకప్రచారకుల కల్పన అని సులభంగా అనవచ్చును. ఎన్నో యేళ్ళక్రిందట ఈ కథ విన్నాను. ఇది నిజమేమో అని ఆశ్చర్యము పడుతుంటాను. జరిగినా జరిగిఉండవచ్చునను ఆ ఆలోచన మనస్సును ఊంగతీస్తూ ఉంటుంది. ఎందుకంటే ఈ ధర్మకర్తృత్వ బాధ్యతలో ధర్మకర్త అను మానాస్పదుడు కాకూడదన్న సంగతి మఱచి పోకండి.

నాకలో పోతుండగా ఒకసారి ఒక ఇంగ్లీషాయన్ని ఒప్పించా అని చూస్తే అత నిలా అన్నాడు. “బ్రిటిష్ సైన్యాన్ని ఇండియా నుండి తొలగించండి, ఇండియా యొక్కడుంటుంది. హిందువుల గొంతులను మహమ్మదీయులు నులుముతూంటే, ముస్లిముల తలలు హిందువులు పగలకొడుతుంటే, ఇద్దరిమధ్యా పార్సీలు నలిగిపోతూంటారు. ఇక అసలు శ్వేతస్త్రీలు “జింఖానా”నుండి వచ్చా పోతూంటే ఎలాంటి భయంకారావస్థల పాలవుతారో! ఔను బ్రిటిష్ వాళ్ళు లేకపోతే ఇండియా ఏంకావాలి?” అన్నాడు. నేను సమాధానమివ్వ

సాహసించలేదు. ఉత్తర ఆక్సుఫర్డు తేనీటి విందు జ్ఞాపకంవచ్చింది. అక్కడినుంచీ నా గదికివెళ్ళి “స్టీవార్డు” (ఓడలో పనివాడు)ను పిలిచి, రెండింతల బ్రాండ్ బుడ్డి తెమ్మని చెప్పడం మంచిదనుకున్నాను. ఒకోతూరి భారతదేశాన్ని గురించి వాదించేటప్పుడు, అనవసర ఘర్షణ కన్న ఇంత సారాయిత్రాగడం మంచిదనిపిస్తుంది. విచారకర్మమైన విషయ మేమిటంటే, ఇండియా లేకపోతే ఇంగ్లాండ్ కెక్కడుంటుందనేది వారికి తోచనేవోచదు. తా నెక్కడుంటాడు? తన భార్యాపిల్లలూ ఎక్కడ—ఆలాగే భారతభూమిలో ఇండి సంపాదించుకుంటున్న వేలకు వేలమంది గతేంకావాలి? కనడాదేశంలో పొలంలో పశువులను తోలడంకన్నా, ఇండియాలో సేనలో ఉండడం మేలుకాదూ. ఇండియాలో, తన ఇంటివెనక తోటలోలాగా తుపాకికాల్పులు ఎంత దగ్గరగానన్నా జరపవచ్చును. తగిలిన గుండ్లు లెక్కపెట్టి, జననస్థం జాబితాను, కామన్సునభలో సభ్యులు మానంగా వింటూఉండగా, భారత రాజ్యాంగ కార్యదర్శి డగ్లస్ డిక్లెయిన్ తో చదువుతాడు. ప్రతి పక్షంలోఉండే కార్మికసభ్యులు అసమ్మతి చూపుతారు; వారే ప్రభుత్వంలోఉంటే, కాస్త దయాపూర్వకంగా చూడమంటారు. క్లాఫామ్ (అండనుద్గిర పల్లె)లో మరుసటిరోజు ఉదయం, “స్మిత్తు” గారు తోటకంచెపైకి చూస్తూ “ఎలా ఉన్నావోయ్” అని జోన్ను గారిని పృచ్ఛచేస్తే భారత ప్రతిష్టంభన అంతా ఓ వాక్యంగా సంగ్రహించి ఇలా అంటాడు; “ఏమిటో ఆ దేశీయులు మళ్ళీ ప్రారంభించారే?” అంటాడు. అంతే వారికి ఇండియాసంగతి తెలుసింది! అంతే వాళ్ళు లెక్కచేసేదీ!

ఆ సమయంలోనే భారతదేశంలో ఇంగ్లీషు దినసత్రికకు సంపాదకుడు, తన భార్య విందుకోసం ఎంపే ఆహ్వానాలపై బిల్లులంటి స్టూంటే, పత్రికా కార్యాలయంలో ఉపసంపాదకుడని పిలవబడే బాంబాయి యూనివర్సిటీ ఆంగ్లో ఇండియన్ బి. ఏ., యల్. యల్. బి. సంపాదకీయం వాయిదాని కారంబిస్తాడు. భారతదేశంలో అన్ని సంపాదకీయాలూగా ఇదీ ఆరంభమవుతుంది: “భారత పరిస్థితి మరీ ప్రమాదకరంగా పరిణమిస్తున్నది” అని ప్రారంభమై యధాప్రకారం “శాంతిభద్రతలు నెలకొల్పడానికి, త్వరలోనే “మార్షల్ లా” ప్రకటితమవుతుందని నమ్మడానికి కారణమున్నది” అని ముగిసిపోతుంది.

చాలీచాలని భోజనపు కోర్కెతో అవస్థపడుతూ, ఇంగ్లీషున శ్వేతవ్యక్తి బాధ్యతపై భోజనం బలదగ్గర ఆరోచిస్తూ ఉంటాడు. ఆయన ధరించిన దుస్తులే భారత పరిస్థితుల విషయంలో ఆయనకున్న భావం తెలియజేస్తవి. భారతీయ వాతావరణానికి ఆతడు అలవాటు పడలేడు. రాచరికంలో సంప్రదాయభంగం కాకూడదని పట్టుపట్టి ఆతని మనస్సులోని ఓటితనం వెల్లడిచేసుకుంటాడు. ఆ ఓటితనమే తాను ముందు అవలంబించవలసిన మార్గానికి ఆతణ్ణి పసికిరాకుండా చేస్తుంది. తానా మారడు; కాని భారతదేశంమాత్రం తన ఆలోచన ప్రకారం నడవాలట! మేమా మా పట్టణజీవితంలో వాళ్లను కోతుల్లా అనుకరించాము కాదండి మరీ!

ఇంగ్లాండులో నా తొలిసంవత్సరం జ్ఞాపకమున్నది. మా తండ్రి మిత్రుడు ఒకాయన, సైంటుజేమ్సు చౌకులోని ఒక క్లబ్బులో నన్ను భోజనానికి రమ్మన్నాడు. ఆ క్లబ్బులో మేము పూర్తిగా చదువులో

ఉన్నాం. కష్టమీద మా “డాను” (కాలేజీపెద్ద) అనుమతి పుచ్చుకొని, లండన్ పట్టణానికి మధ్యాహ్నం వెళ్ళాను.

నా కాలేజీ విద్యార్థి బూడిదరంగు దుస్తులుమార్చి పెద్దల నల్ల ముస్తులు వేసుకోవాలనుకున్నాను. రెలు అందుకోవడమా, నల్ల సూటు వేసుకోవడమా అన్న సమస్యవస్తే రెండోదాన్ని వదిలివేశాను. వేసుకున్న దుస్తులు మర్యాదగానే ఉన్నవి. కొత్తగా ఉతికినవి గనక మెరుస్తున్నవి. ట్వీడ్ జాకెట్ కూడా మర్యాదగానే ఉన్నది. విషయం నమ్మకంగా చూచుకున్నాను. అయినప్పటికీ సాధారణ దుస్తులలో నేను కనబడేసరికి మా గేస్తు కాస్త నొచ్చుకున్నాడు. ఆ సంగతి తర్వాత మా నాన్న వ్రాశాడు దుస్తులనుగూర్చి కొన్ని పేజీల జాబు నాకు వ్రాశాడు. ఆ ఒక్కవిషయంలోనేకాదు నేనూ మా గేస్తూ అభిప్రాయభేదం పడినది. ఆయన ఇండియాలో ఉద్యోగం చేసి విశ్రాంతి తీసుకునే ఐ. సి. యస్. భారత దేశంలో చాలా యేళ్ళు మంచి వయసులో గడవాడుగనక, అదో విచిత్రప్రేమతో, మాంసం కూరగా అన్నం ఆజ్ఞాపించాడు. నేనూ భారత సంపర్కాన్ని ఉంచుకొనేందుకు = దే తినాలని ఆయన ఉద్దేశం! మా దేశీయ భోజనపు పాడు అనుకరణను నాపైన రుద్దడంతో సంతృప్తి చెందక, నేను చంచా ఉపయోగించాలనీ పట్టుపట్లాడు. ఆరి దేవుడా! ఇంతకన్న భరించలేనురా అనుకున్నాను. “నై చ్యపు అధికప్రసంగం” అంటామనుకున్నానుకానీ, పైకిచూస్తే వివిధ కాలాల దుస్తులుతాల్చిన చాలా పెద్దమనుష్యులు (బొమ్మలు) గోడమీద ప్రత్యక్షమైఉన్నారు. వారిముందు ఆలాటి మాటలు అనలేనని ఎరుగుదును. సరే, నా అన్నమూ కూరగా—చంచాతో తిన్నాను. ప్రతి కబళమూ గొంతుక

పట్టింది. ఇక వేరే మార్గంలేదు, నా మొఖాన బలవంతంగా వేశాడు!
మా భారతదేశంకోని జనమంతా జీవితమంతా చేస్తున్న పని ఈలాగే
ఉంది. దిగమింగడం అనుకున్నాను నా నేను.

ఆ పాత ఘటాల ప్రదర్శనశాలనుంచి బయటికి పడేప్పటికి
కాస్త హాయితోచింది. లోపలి వాతావరణం ఊపిరాడనివ్వలేదు.
నే నేదో చిన్నవాణ్ణిగా పనికిరానివాణ్ణిగా భావించాను, అలా భావిం
చేస్తు చేశాడు! భారతదేశంనుండి వచ్చిన చాలామంది ఇంగ్లీషువా
ళ్ళను ఒకేసూరి చూడడంతో, మా దేశీయుల అశక్తత నాకు గోచ
రించింది. అయినా ఈ ముసలివాళ్ళు, పాత స్మృతులను పట్టుకు
వేలాడుతూ, పూనానోని తమ పాత తాబేదార్లకు, తాను స్లబ్బు
కాగితాలమీద ఉత్తరాలు రాస్తూ, కాలం గడుపుతూండడంచూస్తే
జాలి పుట్టుతుంది. ఇండియాలో ఆ ధికారం ప్రాభవం అనుభవించిన
తర్వాత ఎంత ఘోగతి!

ఈ మహాపట్టణం కో తమకన్నా గొప్పవారిలో కనిపించకుండా
పోయారు. ఇక్కడ ఎక్కడికిపోయినా ఏ సెంటుజేమ్సు వీధిమూల
తిరిగి పికాడిస్లీలోకి వచ్చినా ఎవ్వరూ సలాముచేయరు, ఎవ్వరూ
"సాహేబ్" అనురు. మంటిలో దూకుకొనే పురుగుల్లా వీళ్ళు క్రీక
పార్కులోని ట్యూబ్ స్టేషనుకు వెళ్ళి భూమిలోకి పోతారు. ఎవరూ
లెక్కచేయరు వీళ్ళను.

భోజనానంతరం, ఆ రోజు మా గేస్తు, లండన్ ప్రముఖుల్లా
లను చూపుతాను రమ్మన్నాడు. అవీ దగ్గిరగానే ఉన్నాయి, కాబట్టి
ఆ చెంపచుట్టి ఎన్నో భవనాలుచూస్తూ వెళ్ళాము. అన్నీ ఒకే
రకంగా ఉన్న ఆ భవనాలను చూపిస్తూ, ఇది ఫలానా అది ఫలానా

క్లబ్బు అని చెబుతూ, మరీ మెల్లగా అవి "ందరికీకాదనీ, కేవలం అతి పైన ఉన్న పదిమందికేననీ తనలో అనుకున్నాడు. మేము పాల్ సెల్ లోనికి తిరిగి డ్యూట్ ఆఫ్ యాక్కు అడ్మినిస్ట్రేటివ్ ఆర్గనైజర్ గా చేరాము. అక్కడ నిలబడి, ఆయన ట్రిఫాల్గర్ చాతురోని విగ్రహ స్థాపన చేశాము. దాన్నేదో వెకిలిగాచూచి చాలా సంబరపడి నుట్టగా కనిపించేందుకు ప్రయత్నించాను. అది చాలా పెద్దది. పైన ఏదో విగ్రహం ఉంది. ఎవరాయన అని ఆయన ప్రశ్నించాడు. నేను నవ్వేసి ఆమాత్రం ఇంట్లాండునుగూర్చి నాకు తెలుసునన్నాను.

ఆయన నమ్మక మల్లీ అడిగాడు: "ఎవరాయన?"

"ఆ నెపోలియనే" అన్నాను. ముఖం మాడ్చుకొని తలస్రంపి.

"ఆయన నెల్సన్. నెపోలియన్ క్రెంచివాడు. అతని బొమ్మను లండన్ లో ఎందుకు పెడతాము?" అని అన్నాడు.

నా లోకజ్ఞానం పరిమితం. అందులో నా సరిత్రజ్ఞానం మరీ అధ్వాన్నమని అంగీకరించాలి. ఎలాగా అదృష్టవశాత్తూ ఆమాత్రం దగ్గరగానైనా వచ్చానుగదా అని సంకోషించాను. అసలు విగ్రహం ఎవరి దైతే ఎవరిక్కావాలి? నెల్సన్, నెపోలియన్, డ్రీకో. బిస్మార్క్ నాకేంకావాలి? ఇంతకూ సన్నుడిగితే వారిస్టర్ లో నెపోలియన్నే స్థాపిస్తాను. అతని జీవితం ఎన్నో ఎగుడుదిగుళ్ళతో దిటంగా నడిచింది. నెల్సన్ కన్నా ఎంతో ప్రపంచవిఖ్యాతుడు. ఆయనను ఎందుకు లండన్ లో శిలాస్థంభంపైన ప్రతిష్ఠించకూడదు? అదే నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది. ఈ సంకుచిత ప్రత్యేకబుద్ధి దృక్పథంలో ఏదో హైన్యభావముంది. ఆలాగే భారత దేశంకూడా పారిపాలిత మవుతున్నది—పల్లెలనుండివచ్చిన సాదారణం ఇంగ్లీషువారికి ఈ భావాలన్నీ

జేముచౌకు స్పష్టపరిచింది, ఇంకా ఎంతోకూడా. అది మాస్తే
 ఆలాంటి మనుష్యులు, మా దేశప్రజల్లో శాశ్వత సంధి రాయని రాలు
 జరపడానికెంత అనర్హులో తెలియవచ్చినది. ఆదీగాక, బయటివారెవ
 రైనా భారతదేశం వాలించాలంటే— ఇప్పుడున్నట్టుగానే ఖడ్గంతోనే
 పరిపాలించాలి. బ్రిటిష్ భారతసంబంధిత రక్షణకంతకూ భారతదేశం
 లోని బ్రిటిష్ సేనావాహినీ అది తీసివెయ్యండి. 'యాచ్' క్లబ్బు
 లుండవు. యు ర పి య క్ జింఖానాలుండవు. భారతంలో కనిపించే
 ఇంగ్లీషురకానికీ మాకూ మధ్య పరస్పర హృదయ్కత ఉండలేదు.
 ఒకే సమస్యనుగూర్చి మేమెన్నటికీ ఏకీభవించలేము—ఎన్నటికీనీ.

“ పూ వి చారం ”

ఓ ఇంగ్లీషువాడా! లండన్ వీధుల్లో పోతున్న భారతీయుణ్ణి ఎవరైనా ఆపి, ఇండియాలో బ్రిటిష్ పాలన మేలాడందని నీవెప్పుడైనా అడిగే ప్రయత్నంచేశావా? 1914-18 మహాయుద్ధ మానవమారణంలో ముగ్గురుకొడుకులను నోల్పోయిన ఎవరో ముసలాపెను, ఆపి మానవుడవై యుద్ధమంటే నీభావమేమని ఎప్పుడైనా అడిగావా? అలాగే నిలుపునా చూస్తూ నిలుచుంటుంది. వెనకటి సంవత్సరాలు తలుచుకుంటుంది, మొగం విషణ్ణమవుతుంది, ప్రతీక్షతో గడపిన ఆ సంవత్సరాలు అందులోనచ్చిన విషాదగాధలూ ఆమె తలపునదొరిలిపోతాయి. నోరుమెదపకుండా నిలబడిపోతుంది ముడతలువారిన మొగంమీద కన్నీళ్ళు కారిపోతూంటవి. కంఠం డగ్గుత్తికై బరువులు దిగమింగుతుంది. తర్వాత ఆమె సంభాళించుకొని, ఒక్క మాటైనా అనకుండా వెళ్ళిపోతుంది. అలాగే ఆ భారతీయుడూ చేస్తాడు కాస్త తక్కువ విషాదభావంతో అంతే!

చాన్నిగురించి ద్వేషభావాలు మసకక్కరలేదు—అత్యంతావసరమైనంతచాలు. ఓకోకూరిమనం అనవసరంగా ఘోషిపోయి, ఆవేశంలో నిందావర్షం కురిపిస్తాము. నీజానికది మనతప్పుకాదు.

మదరాసులో నేనొకనాడు శాంతివాదాన్ని బోధిస్తున్నాను. ప్రభుత్వ కార్యదర్శికన్నా ఉన్నతపదవిలోఉన్న ప్రభుత్వ సభ్యుడొకాడున లేచి, “ఎంగాండు యుద్ధంలోదిగితే భారత దేశం ఏమిచేస్తుందనుకుంటారు” అని ప్రశ్నించాడు. ఇంగ్లీషువారు యుద్ధంలో దిగడం

ఆత్మరక్షణకే, అనేట్లుగా ఆయన బహుచతురంగా ప్రశ్నించాడు. ఎవరు దండయాత్ర మొదలుపెట్టినా, ఎందువల్ల ఆ దండయాత్ర చేయవలసివచ్చినా ఏమైనాసరే, శాంతివాదాన్ని అవలంబించవచ్చుననే నా వాదన.

శాంతివాదుల ధోరణి సామాన్యంగా ఇలా నడుస్తుంది. ఒక మనిషి ఇంకొకణ్ణి చంపితే అది ఖూనీ; ఒక హిందువు ముసల్మానునో, ముసల్మాను హిందువునో చంపితే మతకలహమని అనవచ్చుగాని అదీ ఖూనీయే; ఓ ఇంగ్లీషువాడు ఆ రంగంలో ప్రవేశించి ఇద్దరినీ చంపితే శాంతిభద్రతా సంరక్షణమని మీరనవచ్చుగానీ అదీ తప్పక ఖూనీయేనని.

అలాగే క్రోటు సెర్బును చంపినా, జర్మన్ ప్రెంచివాణ్ణి చంపినా, ఆరబ్బీవాడు యూదుణ్ణి చంపినా—అందరూ ఒకేకాలం చంపుకున్నా నీవు దాన్ని మహాయుద్ధమనొచ్చుగానీ అదీ శుద్ధమైన ఖూనీయే. ఆ దేశాల ప్రభుత్వాలు యుద్ధం ప్రకటించినంతమాత్రాన ఇందులో పెద్ద భేదమేమీ కల్గదు. సత్యానికి ఎలా అంశం భేదం లేదో శాంతివాదానికీ అంశాలలో తేడాలేదు. కాబట్టి నీవు నూటికి నూరుపాళ్ళు శాంతివాదివైనా కావాలి లేదా కాకుండానైనా పోవాలి.

అలాంటి శుద్ధ శాంతివాదదృష్ట్యా నామ్రాజ్యంలో ఏభాగంపై ఎవరుపడినాసరే ఆ భాగం కరుణాసముద్రాలైన ఇంగ్లీషువారి భాగమే కానచ్చుగాక— దానివల్ల తేడా ఏమీ ఉండదు. అయినా ఆ పెద్దమనిషి మరోప్రశ్న తెచ్చాడు, శాంతివాదంలో ఆత్మరక్షణకు మాత్రం తావు ఉందింటాడు భారతంపైన ఎవరైనా ఎత్తివస్తే, భారతీయులు

ఆత్మరక్షణం చేసుకుంటారని నిర్ధారణచేశాడు. తన తల్లిని లాతీలతో
 కొట్టారనీ, తలపె పడుతున్న దెబ్బలనామె నోరు మెదవకుండా అనుభ
 వించిందనీ వినప్పుడు, తన అహింసనూ, తన శాంతివాదాన్ని
 జీవితమంతా ధారవోసి సాధించుకున్న సత్యాగ్రహాన్ని పూర్తిగా
 మరచిపోయానని నెహ్రూ గారే న్నారని ఆయన వాదించాడు:
 మహాత్ముని బోధనలన్నీ, ఆత్మసంయమన పాఠాలన్నీ, మహాపునకు
 వచ్చినవి. మనిషిలోని పశుత్వం బయటపడింది. తనకు ప్రాణప్రియ
 మైన—తన తల్లి!— రక్షించుకోవాలనే వాంఛ బలవత్తురమై పైకి
 పొంగింది. అలాగే ఇంగ్లాండుకోసం భారతదేశం పోరాడుతుందా?
 నన్నడిగినప్రశ్న సారాంశమది. దీనికి సమాధానమేమంటే, నెహ్రూ
 తన తల్లి విషయంలో భావించినట్టుగా, ఇంగ్లీషువారికి అక్కట వచ్చి
 నప్పుడు మనకూ అలాంటి తలంపే కలిగిందంటే. భారతదేశం ఒక్క
 మనిషిలా లేచి పోరాడుతుందనడంలో ఏమాత్రం సందేహంలేదు.
 కానీ ఎలా అనుకుంటామా? ఆనుకోగలమా? పోయిన యుద్ధంలో
 భారతదేశమే అన్నివిధాలా లాభంపొందిందనీ, నచ్చం చాలాతక్కువ
 అనుభవించిందనీ అదే అనడం విన్నాము. చావులజాబితాలో వచ్చిన
 నష్టిమంతా, వస్తురూపేణా పెంపునకు కారణమైందట. ఎగుమతి
 పెరిగిందట! నాణెంవిలువ తక్కువ కాలేదట. ఆహారం కావలసినంతట,
 రేషన్ కార్డులే ఎరుగమట. ఈ వివాదగ్రస్త సమస్యలో మరో దృక్ప
 థమూ ఉన్నది. భారతానికెంత లాభమైనారానీ, ఒక్క మనుష్యుని
 జీవితమే ఆహుతికానీ—చచ్చినకుక్కే ఆహుతికానీ—భారతదేశం
 త్యాగంచేసిందంటే, అది మహత్తర త్యాగమే. ఎందుకంటే మన
 మింకొకరికోసం యుద్ధంచేసినాము గనుకా!

ఇదిమాత్రం నిజం వెళ్ళుమిన్నిష్టరు శాసనంతర్వాత వైటుహాలు (మంత్రుల భవనం) పరితలంనుండి, ఆయుధాలు తీయండి అనగానే వలసలూ అధినివేశాలునూ బాకులు తీరుతాయన్నమాట హుళక్కి. దక్షిణాఫ్రికానూ, ఆస్ట్రేలియానూ, కనడానూ బ్రిటన్ బలవంతం చేయలేకపోతే, భారత సైనికులతోనూ, భారత ద్రవ్యంతోనూ, భారత జీవితాలతోనూ తన ప్రాభవం ప్రదర్శింపలేదు. ఆ రోజులు గతించినవి.

హిందూ దేశంలో స్పష్టంగా, రాజభక్తి లేకపోవడానికి కారణ మేమని మీ రడగవచ్చును. మనము ఇంగ్లాండుకు ఎంతో ఋణపడి వున్నామని అనవచ్చు. తన సంస్కృతి ప్రసాదించి, మన హీనమతం సముఖానికి స్వర్గసౌఖ్యాలను తేలేదా? ఇవన్నీ ఇంకా మరికొన్నీ ఇంగ్లాండు చేసిఉండొచ్చు. కానీ అవన్నిటికీ ఖరీదు ఇచ్చుకొన్నాము. ఇంగ్లీషువారు తెచ్చుకొన్న ప్రతి పానుకూ మరి రెండుపానులుకూడా తీసుకెళ్ళారు. మన దే ఎక్కువ జమ! ఇక సానుభూతుల కొలతలతో తూకం సరిజేయవలసిన అవసరంలేదు

భారతంపైకి ఎవరైనావస్తే, ఇంగ్లాండుంతా మనప్రక్క నిలబడుతుందని వాగ్దానం చేశారు! తప్పక నిలబడుతుందిలేండి. ఆందుకు మేము కాదనడంలేదు. కాని అది భూతదయతోచేసే పని మాత్రం కాదు. ఆ భూతదయయే వారి కంటగట్ట తలుచుకుంటే చైనాను జపాను ఆణచివేస్తున్నప్పుడు, అబిసీనియా ఆఖరు ఆసరాతో పోరాడుతున్నప్పుడూ ఆ భూతదయ ఏమయిందో మేము తెలుసుకోవాలి. ఇక ఇండియా అంటే అది వేరు. సామ్రాజ్యకీరీటంలో

అమూల్య రత్నమది. దానిని మరోచేతుల్లోకి ఇంగ్లాండు పోనిస్తుంది అనుకోవడం బుద్ధితక్కువ అలా చేయలేదు. ఇండియాలో బ్రిటిష్ సేనకు అచ్చుకుంటున్న కోట్ల రూపాయలను జ్ఞాపకంచేసుకొనండి. ఇక్కడ ఉద్యోగాలు చిక్కించుకున్న లక్షలకొలది ఇంగ్లీషువారికి ఇచ్చే జీతాలనంగతి ఆలోచించండి. పురుషులకు ఉద్యోగంపోతే ఇంగ్లాండులో కడుపుకాలేవారి భార్యలనూ పిల్లలనూ తలచుకొండి. అప్పటికీ మీకు ఇష్టముంటే భారత రక్షణ భూతదయాప్రేరితమనండి. కాని ఉద్దేశ్యంగూర్చిమాత్రం నిష్కపటంగా ఉండండి.

ఇంగ్లాండులో అలాంటి అభిమానం మాకులేదు. మావి మాకు చాలు, మామీదే మేమాధారపడతాము. మాకు కావలసిన కాస్త తిండికీ ఇంగ్లాండుమీద ఆధారపడం. మా తండ్రిలకూ కొడుకులకూ ఇంగ్లాండు తిండిపెట్టడంలేదు చూపించలేదు. మాకది కేసల, ధసకుల క్రిడాంగణము, సెలవులుగడిపే ప్రదేశమును. చారిత్రక సభలు 'రాండు టేబిల్ లాంటివీ, వినోదాబూజరిగే రంగస్థలమువాని అన్నంటికి మేమే డబ్బు చెల్లించాము. ఇంగ్లాండుంటే ఇంతమాత్రమే అయినప్పుడు; ఇకమీదట లండను జార్జియన్ నర్తనశాలలో నాట్యం చేస్తే నేమి, పారిస్ 'బాయిటెన్'లో నయితే నేమి, బెరిన్ డాబ్యానాల్లో నయితే నేమి? భారతంలోని బ్రిటిష్ పాలనవల్ల మా ఉద్భవించి కలిగిన ప్రతిస్పందనం ఇంతమాత్రమే నేమో?

ఒక రాజకీయతత్వవేత్త, నాతో ఒకప్పుడిలా అన్నాడు —
 “యూరపులోని ప్రభుత్వాలకూ ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వానికీ భేదమున్నది. ఇదేమో, శాసనప్రభుత్వమూ, మిగతావి అధికార ప్రభుత్వమూ. అధికార దృష్టితో ప్రభుత్వాన్ని చూచేదశను ఇంగ్లాండు

దాటిపోయిందన్నాడు. సారాంశం ఏమిటంటే శాసనవిధిబలం క్రమ క్రమముగా వెనుకబడి పోతున్నది.

ఆయన్ను “మీ అభిప్రాయప్రకారం అంత ధర్మసంప్రదాయంలో పుట్టిపెరిగిన దేశం అంత బాహుటంగా అధికారంమీదనే ఆధారపడి శాంతి భద్రతారక్షణకు కేవలం అధికారమే ప్రాతిపదికగా గల సామ్రాజ్యతత్వ విధానాన్ని ఆనుసరించడమెందుకో వివరించగలరా?” అని నేను ప్రశ్నించాను. ఆ ప్రశ్నకు చిరునవ్వునవ్వి, దానికి ఉపస్కారకంగా తానేమీ చెప్పలేనని ఆయన ఒప్పుకున్నాడు. కాని, ఆజాతి మనసత్వాన్ని “ఇంగ్లీషువారూ”, సూయజుకు తూర్పుననున్న ఇంగ్లీషువారూ, అని విభజించి బహుశా వివరింప గలుగుతానన్నాడు.

ఏ ప్రభుత్వానికైనా, అది ఇంగ్లీషు అధికార వర్గం కానీ, భారతరాచజీకం కానీ, ఆఖరుకు ప్రజాస్వామికం కానీ శాంతిభద్రతారక్షణం ప్రధానమని తమ భారతవిధానాన్ని న్యాయమని నిరూపించడానికి బ్రిటిషు ప్రభుత్వమూ దాన్ని బట్టి భారత ప్రభుత్వమూ నిర్ధారణ చేయడానికి ప్రయత్నిస్తాయి. కాబట్టి భారత ప్రభుత్వం ఇంకా అధికారంమీద ఆధారపడిందే. భారత ప్రజల పోరాటం అధికారం కోసమే. అధికారమంటే— భారతీయుల దృష్టిలో శాసన బద్ధ ప్రభుత్వాన్ని స్థాపించడానికవసరమయిన అధికారమే.

మహాయుద్ధం తరువాత ఎడ్వైజుమాంటేగూ ఆనాటి ప్రభుత్వ సంపూర్ణాధికారంతోనే తన ప్రసిద్ధ ప్రకటన చేశాడు. భారతవిషయంలో బ్రిటిషు విధానాదర్శాన్ని స్పష్టంగా చెప్పాడు. భారత దేశ స్వపరిపాలనగతి భారత వాంఛానుగుణ్యంగా క్రమంగా త్వరగా సాగివుంటే ఇప్పుడు కోరేదానికన్న కొంచెంతోనే ప్రజలు తృప్తిపడివుంటారు.

బ్రిటిషు విధానంలోవున్న లోపం ఏమిటంటే, అదిచేసిందలా చాల ఆలస్యంగానే చేస్తూవచ్చింది. అందుతో వతలివారి ఓరిమిపూర్తిగ అంతరించిపోయేది. ఇల్లాండువిషయంలోనూ అంతే, ఇండియావిషయంలోనూ అంతే, అదెప్పుడూ ఆలాగేఉంటుంది. “ఓ ఇయాగో! ఇయాగో! మా విచారకారణ మంతేనయ్యా ఇయాగో!

ఇండియాలోని ప్రతి ధనికుని ఇంటిలోనూ బూజుపట్టిన విన్డోరి యారాణి పటము వేలాడుతూన్న రోజులను తలుచుకుంటే ఆ కుటుంబాల్లోఉన్న తృప్తి ఏలాంటిదో తెలుస్తుంది. మలబారు కొండపె మా ఇల్లు ప్రభుత్వ భవనానికి దగ్గరగా ఉండేది. భవనంలో ఉద్యానపువ్విందో, తేనీటివిందో జరిగినప్పుడల్లా అక్కడినుంచీ మాయింటివరకూ కారులు బారులుతీరేవి. సాయంత్రం నేను దగ్గరఉన్న హాంగింగు గార్డెన్సు (వేలాడే తోట) కు పోయినప్పుడు ఆ అతిథుల గొప్పతనాన్ని చూచి అసూయపడేవాణ్ణి. ఆ సుదూరవిషయాలకోసం నా హృదయంలో ఏదో విచిత్రవాంఛ పొడసూపేది. నీలి మఖ్మల్ షర్టు వేసుకుని, వెలగల లేసు కాలరుతో ఉన్న బ్లాజు — నేను, ఆనాడెంత అయూయక హృదయుణ్ణో!

ఆ భావన ఎంతఅసహ్యమో దానివల్లవచ్చే సౌఖ్యమూ ఎంత వట్టిదో నాకిప్పుడు గ్రాహ్యమవుతున్నది. బ్రిటిషుప్రభుత్వపు డాబూ, బడాయి కార్యపు తంతుచూచి మురిసిపోయిన మావంటి వారిలో కూడా ఈ ఆశాభంగం కలగడానికి ఆ బ్రిటిషుపాలనమే కారణం. మొదటి సహాయ నిరాకరణోద్యమములో సామాన్యంగా ఇంగ్లీషు దుస్తులు వేసుకుంటున్న మా డ్రివరు కేవలం ఖద్దరుషడూ, గాంధీ టోపీ వేసుకొని పనికివచ్చాడు. అప్పటికీ నేను చిన్న వాణ్ణి.

భారత జాతీయతకున్న అవకాశాలనూ బలాన్నీ అప్పుడే వసికట్టాను. అతను నాకు జ్ఞాపక మున్నప్పటినుంచి మా కుటుంబ సేవకుడు. మా నౌకరీవల్ల ప్రతి ప్రభుత్వ ప్రధానోద్యోగీ కారునూ, డ్రైవరునూ తెలుసుకోగలిగాడు. కాని అతనుకూడా గాంధీటోపీ పెట్టుకుంటేనే బాంబాయి వీధుల్లో తిరగడం సులభమని తెలుసుకున్నాడు. ఎందుకంటే, ప్రజాభిమానప్రవాహం ప్రభుత్వంనుంచి తిరుగుబాటుదారయిన గాంధీవే పు మరలిపోయింది. ఆ గాంధీ ఇప్పుడు వట్టి తిరుగుబాటు దారుడుమాత్రం కాదు, భారత స్వతంత్ర సజీవ చిహ్నం. బ్రిటిషు వాలనా ఫలితానికి ఇది మరొక ఉదాహరణము.

ఎందుకలా ప్రతిపక్షంలో చేరావని మా డ్రైవర్ని అడిగాను. అప్పటికి నాకు పదేండ్లే. అంత వివాదగ్రస్తమయిన రాజకీయ సమస్యపై ఏమంత సమగ్రంగా మా సంభాషణ జరిగివుంటుందిగనకా? కాని అతనేమో దృఢంగా ఈ సంగతి చెప్పాడు. భారత దేశ పాలనలో భారతీయులమాటే జరగవలసినకాలం వచ్చిందనీ, పెద్ద అధికారులుకూడా, తనవంటి నల్లవాళ్ళే కావాలనీ—ఇంతకూ భారత దేశం భారతీయులదేకాదా అనీ, ఈ ఇంగ్లీషువాళ్ళు తనకు పనికిరారనీ అన్నాడు. ఈ దినము ఉంటారు, రేపు పోతారు. తన సంగతి, తన పిల్లలసంగతి వాళ్ళ కేమికావాలి? ఏదో ఒకదినం తన దేశీయుల మీదనే ఆధారపడక తప్పదు. ఇప్పుడే వారిని బలవరచడం మంచిది కదా అన్నాడు. ఒక్క గాంధీటోపీ ఎక్కువయినా, భారత స్వతంత్రానికి అంత నైతికబలమూ ఎక్కువవుతుందన్నాడు. అందులో ప్రతి పక్షుల నైతికశక్తి తగుతుందన్నాడు.

ఇలాగ నిలకడలేని వచ్చిపోయేవారితో పరిపాలింపబడే విదేశ బ్రిటిషు ప్రభుత్వం ఫలితంగా నిరక్షరాశ్యులయిన భారతదేశ ప్రజలు కూడా గాంధీవఱానికీ, కాంగ్రెసువఱానికీ చేరారు. ఈ ఉద్యమం పెరగడమూ, ధనమూ, ధికారమూ గొప్పదనమూ ఉన్న మహాపురుషులకూడా అందులో చేరడమూ చూచి ఆ బీదప్రజలు బ్రిటిషు పాలనలోని లాభనష్టాలను లెక్కించుకున్నారు. ఆ లెక్కలనుబట్టి తమ జీవిత భవిష్యత్తునుదిద్ది తీర్చుకున్నారు. తమ గడ్డుకట్టిన జీవితంలో కొన్ని సంఘటనలను జ్ఞాపకంచేసుకొని యూరోపియన్ యజమానులూ, స్వదేశీయులూ తమ్మెట్లాచూచినదీ పోల్చిచూచుకొని ఇకమీదట తాము ఎవరిని సేవించాలో నిశ్చయించుకున్నారు.

తక్కువవారు పెద్దవారి జాడల ననుసరించినారు. మహా ధనవంతుడనీ, తమ దుస్తులను ఇస్త్రీకి పారసుకు పంపిస్తాడని (ఇది ఆధికారయుతంగా అబద్ధమని ప్రకటించినా) అనుకునే పండిత మోటీలాల్ నెహ్రూ (జవహర్ లాలు తండ్రి) జాతీయోద్యమానికి తన ఆనంద భవన మిచ్చివేశాడనీ, తన యూరపియన్ దుస్తులన్నీ పెద్ద భోగి మంటలో పడేశాడనీ ప్రకటించేసరికి కాంగ్రెసు నాయకుల హృదయ నిశ్చయాని సందేహాస్తున్న వారిందరూ సంతృప్తులయ్యారు. జీవిత సౌఖ్యాలనువారు త్యాగంచేయడం ఆశ్చర్యానికిరుజువై ప్రత్యక్షమైంది.

భారత ప్రభుత్వం అలాటి తెలివయినపనేమీ చేయలేదు. వైగా, ఒకటి రెండు సంవత్సరాల క్రిందటే జలియన్వాలా బాగు ఖానీలు చేశారు. అందులో శువులుబాసిన వారికుటుంబాల హృదయ ప్రణాళింకా మానలేదు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వశక్తి ఎంతదో

తెలిసినమాట వాస్తవమే. ఆ రాక్షసకృత్యాల భావమదేకదా? కాని, ప్రభుత్వానికీ భారత వాంఛలకూ భవిష్యత్తులో ఏ అభిప్రాయభేదం వచ్చినా తమ కేలాంటి బాధలురాలగవో ప్రజలు కనులువిచ్చి చూచారు.

నాలుగుగోడలమధ్య చిక్కుకొని ఏమీచేయలేని ఆ నిరాయుధ ప్రజలను నేనిప్పుడు ఊహించగలను. ఆడవాళ్ళూ పిల్లలూ కూడా చేరారు. వారి కేంచేయాలో శాలీదు. కాని, మిగతావారి భుజాలపైన ఏమిటానని చూస్తున్నారు. ఇండియాలో మామూలుగా అంతేజరుగుతుంది. ఆ తరువాత జనరల్ డయర్ సైన్యం ప్రవేశం— ఆ నిరక్షరాస్యులలో కలిగిన భయం—కాల్పులు—ఒక క్షణంకిందటే సజీవంగా ఉన్న మనుష్యుల మృతక శేబరాలూ—వానినుండి కారుతూన్న వేడిరక్తం— (క్రాలింగు ఆర్డరు ప్రకటనా)—తమ పట్టణంలోనే నలుగురు నలుగురుగా కసాయి యింటికి పోతూన్న పశువులుగా పాకుతూ నడనవలసి పోవడం జరిగింది. ఇదంతా అణచివేసిన జాగ్రాభ్యులను గూర్చిన విషాద గాధగా కనిపించొచ్చు. కాని ఇటలీవిమానాలు అబిసీనియావారి గుడిసెలపై గ్రాంబులు కురిపించినప్పుడు, డ్యూచ్చిలాండ్ నౌకపై బాంబులవేసిన కసిరీర్చుకోడానికై ఆల్మీరియాలో హిట్లరుజరిపించిన సేనాతాండవంవిని ఇంగ్లాండులో కలిగిన భీభత్సంచూస్తే ఈ కొన్నేండ్లలోనూ ఇంగ్లాడు ప్రజాభిప్రాయంలో ఇంతమానవత్వ మెలా కలిగిందా అనిమాకూ అనిపిస్తుంది.

ఈ మానవత్వమీలాగే వుంటుందా? భారత విషయంలోనూ ఈ మార్పు ప్రతిబింబిస్తుందా? అనిమాకు ఆలోచనలు కలుగుతాయి. బ్రిటిషు పాలనా ఫలితం మాలో నిరాశా నిస్పృహలను రేకేత్తించింది.

ప్రతిదాన్ని అనుమానిస్తాం. ఒక విషవుసుడిగుండం తయారయింది. అనుమానమూ, భయమూ, ధిక్కారమూ, సేననుప్రయోగించడం, దానివెనకే ఇంకావాగ్గానాలూ, అందుతో మరీఅనుమానం, యధా ప్రకారం చక్కం తిరుగుతూనే ఉంటుంది. సద్వినియోగం కావలసిన మా శక్తులూ కాలమూ ఇలా దారుణంగా వ్యయంకావడం ఎన్నటి కైనా అంతమవుతుందా? తొలుత ఎవరు ప్రారంభించాలి? ప్రారంభిస్తే అవతలివారు ఆమోదిస్తారా?

భారతప్రజల నైతికబలాన్ని విచ్ఛిన్నంచేసేందుకు వాడిన సద్గుణలన్నీ - నేను చచ్చిన జనరల్ డైయర్ మాటలుపగియోస్తూ న్నాను - విఫలమయ్యాయి. శరీర బాధ ననుభవించగలంగాని ఆత్మ స్వాతంత్ర్యము ఆత్మగౌరవిపాస బాధనుభవించము చాలా కష్టం. శరీర త్యాగం చేసినవారూ, ఆత్మ మహత్త్వాన్నందుకొన్నారు. కాబట్టి భారతీయుల నైతికశక్తి విచ్ఛిన్నంకావడం కాకపోగా చనిపోయిన వారి త్యాగాలు బ్రతికినవారిని మరింత ప్రోత్సహిస్తున్నవి. శాంతి భద్రతారక్షణకే చేసిన లాసేదెబ్బలూ, బ్రిటన్ ప్రతిషయన్నూ మితవాదులనుకూడా అతివాదులుగా మార్చివేయగలిగినవి. మాట వినని పిల్లవానిని ఈనాటి తలిదండ్రులు పాతరకంగా దండించరన్న సంగతిని వైకుంఠాలూ, సిమ్లా మరచిపోయినవి. అందువల్ల పిల్లవానిలో ద్వేషం బయలుదేరి ఎప్పుడో ఒకప్పుడు దాన్ని కసితీర్చుకోడానికి మార్గం కనిపెడుతాడు. అలాగే ప్రతి దేశచరిత్రలోనూ ఒక దశ వస్తుంది. సహనశక్తి పరాకాష్ఠచెంది విరిగిపోతుంది. హేతు వాదమూ, తర్కమూపోయి తీవ్ర దేశభక్తికి దారిఇస్తాయి. అది తీవ్ర, శుద్ధ, కార్యవ్యగ్రస్థితి పొందుతుంది. విదేశ పరిపాలనమూలకంగా

భారత దేశంలో ఆ దశ వచ్చింది. అల్లరులూ, ఇతరవిధాలైన కొట్లాటలూ, హింసాకాండా వచ్చాయంటే, భారతీయులు సలిపే ఉద్యమాన్ని ప్రభుత్వం ఎదురుకోవడంవల్లనే!

దేశభక్తి ఆవేశంతో యువకులంతా, ప్రతి జాతీ పవిత్రంగా ఎంచే నైతిక ధర్మశాసనాలకో ఆ నేకం ధిక్కరించారు. తమ మాతృభూమికి నష్టం కలిగిస్తాయనుకున్న ఏ శాసనాలకో అసమ్మతి తెలిపే గుర్తుగా, ప్రాణాలే బలిగొన్నారు. తమ చర్యలు భగవంతుడు ఆమోదిస్తాడని హృదయపూర్వకంగా నమ్మారు. అందుకు ప్రతిఫలం అనుభవించారు: ఉచితకంబాలకు ప్రాణాలు ఆహుతి అయ్యేవరకు ప్రేలాడారు. ఈ హింసావాదంతో భారతప్రతిష్టకేమీ ప్రయోజనం కల్గలేదు. మహాత్ముడు జీవితమంతా బోధించిన అహింసకిది భయంకరమైన దెబ్బగా తయారయింది. ఏదో సాకుకోసం చూస్తున్న ప్రభుత్వం మరీ తీవ్ర ప్రతిక్రియలు ప్రారంభించింది. శుద్ధ దేశభక్తులైనా తప్పు దారినిపడిన ఏ కొందరు వ్యక్తులకోసమో భారతదేశమంతా బాధపడవలసివచ్చింది.

తాము నేర్చుకున్న చదువులో, ఇతర దేశాల పోరాటాలను గూర్చి యువకులు లెలుసుకోగలిగారు. ఆఖరు విప్లవం చెలరేగిన రష్యావిధానం వారి మనసుకు నచ్చింది. సోవియట్ ఉదాహరణం వారి హృదయాలును ఉద్రిక్తంచేసింది. జారిస్టు పాలనా రాక్షసత నెదిర్చి గెల్చిన రైతుఉద్యమం వారికి హుమారిచ్చింది. అదే వారు అనుసరిద్దామనుకున్నారు. గాంధీగారి సత్యాగ్రహంకన్నా, కమ్యూనిజం దగ్గరతో వారికి వచ్చింది. తామింక దైన్యస్థితిలోఉండ నవసరంలేని

భారత స్వప్నచిత్రాలు తమ సాధారణ జడజీవితంలో నల్లమందులా పనిచేసినవి. అది నల్లమందే, ఊహాసాధాలనూ అకాలమరణాలను సృష్టించింది. దాని ప్రభావం బెంగాలు హింసాకాండకు ప్రతిగా ప్రభుత్వ యంత్రం మరింత గట్టిగా బిగించినారు. శాంతిభద్రతారక్షణ వ్యాజం ఇతర జాతీయోద్యమ స్వరూపాలనుకూడా స్వేచ్ఛగా అణచి వేసేందుకు ప్రభుత్వాని కవకాశాలిచ్చింది. అరెస్టులు విపరీతంగా సాగినవి. జైళ్ళలో స్థలం పక్కటిల్లేవరకూ రాజకీయ ఖైదీలను నింపినారు. ఉందుతోనే సైనిక శాసనమూ, లాఠీచార్జీలూ, వీధులలో తుపాకులు పేల్చడం సరిహద్దురాష్ట్రంలో బాంబుల వేయడం జరిగినది. ఇలా చక్రభ్రమణం సాగింది. ఎందరో అమాయకులు ఆ సుడిగాలిలో చేరిపోయి ఎన్నో బాధలను అనుభవించారు.

ఈ బాంబింగునుగూర్చి ఒకతూరి అప్పటి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వ విదేశాంగ కార్యదర్శి సర్ జాన్ సైమన్ గారిని ప్రాచ్యంలోని ఒక వ్యక్తి జీవితంకన్నా, పశ్చిమంలోని ఒకని జీవితం అమూల్యమని ఏమానవ-దెవ-శాసనంతో మీరూ మీ ప్రభుత్వమూ - నుకోగలుగుతున్నారు? అని అడిగాను. ఈసంగతి "ఆక్స్ ఫర్డ్ యూనివర్స్" జరిపిన అధ్యక్షసీతంజరిపిన ఉపన్యాసపోటీలో ఈ ప్రశ్న వేశాను. ఆనాడు సర్ జాన్ సైమన్ ముఖ్యఅతిథి. ఉపన్యాసకుడూనూ తాను సభ్యుడైన తమ జాతీయ ప్రభుత్వంతరపున ఆయన వాదిస్తున్నాడు. నేను సరే ప్రతివక్షంలో ఉన్నాను. ఈవిద్యతాభావం వట్టి బూటకంలా కనిపించింది. 1932 నవంబరు 17వ తేదీ ఈ పెద్దమనిషి లేక బార్న్ ఫీల్డ్ మహా శయ్యుడోగానీ, నానా జాతి సమితిలో "పౌరసముదాయాన్ని, విమాన దాడులనుండీ రక్షించడంకన్నా తగినకట్టుదిటాలు వెంటనే చేయడం

కన్నా, ఏ అంతర్జాతీయ నిరాయుధీకరణ విధానమూ అత్యంతావసరమూకాదు” అని ప్రసంగించాడు. ఆయినప్పటికీ సర్ సైమన్తో పోయివచ్చిన లండను డెరీ ప్రభువు, ప్రభువుల సభలో మధ్య ప్రాచ్యము భారత దేశమువరకు సరిహద్దు ప్రాంతము మీదనే ఆయా జనాభాటాలవల్ల విమానాలతో బాంబులువేసే విధానం నిలపడం నా కెంతో కష్టమయింది.” అని ప్రగల్భాలు పలికాడు.

“మీదనే” అనే గుర్తు ఉంచుకోండి. “మీదనే ఆ సరిహద్దు రాష్ట్రంతో నీవున్నాననుకో. అప్పుడు నీ వెలా బాధపడుతావో ఆలోచించుకో బహుశా మా దృక్పథం నీ కర్ణం కావచ్చును.

ఆ నాటి వాద ప్రతివాదసభ సంగతికి వద్దాం. కొన్నాళ్ళనుంచి తయారుచేసిన ఉపన్యాస ప్రవాహాంచివర మానవ జీవితాన్ని గూర్చి ఈ జావకడి దయాపూర్ణపు ప్రశ్న వేశాను,

అది ప్రమాదకరమయిన మార్గమే. ఎందుకంటే ఇలాంటి జీవకారుణ్య దృష్టిని ఆక్సుఫర్డు యూనియన్ బహు తేలిగ్గా చూడవచ్చును. ఊపిరి తిప్పుకునేందుకు కాస్త ఆగాను. ఆగాను సభ ఆవలి చివర నుంచి హర్షధ్వనాలు నిశ్శబ్దతను చీల్చుకొనివచ్చినవి. రాను రానూ మరింత హోరుగా నా వైపు హర్షధ్వనాలువస్తున్నవి. అంతటి ఉత్సాహాన్ని నేనెన్నడూ మరల అనుభవించి ఉండలేదు, అప్పటి ఆక్సుఫర్డు యూనియన్ సభ్యుల సర్ సైమన్ కు వ్యతిరేకులు చాలమందిఉన్నారు. అందుకనో లేక నేను భారతీయుడనే ఆలోచన అవడం ఎరిగినవాడనుకావడంవల్లనో ఎలాగైనా సభ్యులునావైపున్నారు. అదే నాకు అతिसంతోషం కలిగించిన విషయం.

విదేశాంగ కార్యదర్శి చాలా తెలివిగానే సమాధానమిచ్చినాడు. నే చెప్పిన మాటలపై అదో మాదిరి సానుభూతి కనబరచి “అయితే” లూ “కానీ” లూ దిక్కులేనన్ని వేసేసరికి నే చెప్పిన దానికీ ఆయన చెప్పే దానికీ ఏమీ సంబంధంలేకుండా పోయింది. ఆఖరున ఏమో పై ఇద్దరి సభ్యుల మాటలూ పరస్పర విరుద్ధం కావనేమో నిర్ధారణకు తానే వచ్చి సమాధానం పెట్టుకున్నాడు. ఆ సమాధానం తెలుసు. ఏలాగో దేవుడికే ఎరక !

అయినా ఆ కథ అప్పటితో ముగియలేదు. తానూ ఒకప్పుడీ యూనియనులో సభ్యుడుగా ఉండేవాడు గనుక ఎంతో అభిమానం ఉన్నది. చివరకు అధ్యక్షుడూ వాడి హెమ్ వేతనంగల ఈతడూ బర్కెట్ హెమ్ ప్రభువూ ఆ యూనియనులో సమకాలికులయిన సభ్యులు తనలో సంతోషించుకొన్నాడు. కొన్నాళ్ళు గడిచాయి. ఆయన జినీవా నుంచీ తిరిగివచ్చాడు. ప్రతి ఇంగ్లీషు పత్రిక నూ విదేశా గ విధానం మొదటి పుటలో పడుతున్న రోజు లవి. ఈయన నేడీ ఆస్టర్ విందులో అతిథి. అందరూ ఆయన వై సే చూస్తున్నారు. ఆయన ప్రసంగం ప్రారంభించాడు. జినీవాను గూర్చికాదు! ఆక్సుఫర్డు యూనియను వాద ప్రతివాదసభలో తన విజయాన్ని చెప్పాడు. ఓ భారతయువకుని వాదం తా నెలా ఖండించివేశాడో చెప్పాడు. ఈ ప్రముఖ సమావేశంలో నేను లేనని చెప్పక్కర్లేదు గదా. కానీ ఒకాయన నాకు జరిగినదంతా చెప్పాడు. నేడీ ఆస్టరంతటి మనిషి విందులో నా పేరు వచ్చిందని ఆయన చెప్పాడు. పెద్ద విజయమే అనుకున్నాను. ఇదే “స్టార్ ఆఫ్ ఇండియా” భారత నక్షత్రపతకం కన్నా ఏమీ తక్కువయింది కాదు. కేవలం వినిపిడిమీద ఆధారపడిన ఈ ప్రస్తావన

ఇక్కడ తెచ్చినందుకు సర్ జాన్ గారికి ఆస్టర్ ప్రభిక్తి క్షమాపణ చెప్పకొంటున్నాను.

ఇంగండు “జాతీయ ప్రభుత్వం” తరఫున వాదించే ఈ న్యాయ వాది, నా వాదంలోని ముఖ్యాంశాలన్నింటినీ నామీదేతిప్పి ఆఖరుకు నేనే తప్పుచేసినట్టు భావింపజేయగల్గిన సంగతిని తలుచుకుంటే, ఇక వైస్రాయి గవర్నరు నియమించిన భారతీయసరదా రాజకీయజ్ఞులను ఏ సభలోనైనా, ఇలాంటి అతి చతుర రాజకీయనాయక పూర్ణమైన ఇంగీషు ప్రభుత్వం తలకొందులు చేయలేదావమిటి అనిపించింది. ప్రజాప్రతినిధులను ప్రభుత్వం నియమించడం విచిత్రమైన ఆభాసం కాదా?

ఒకొకూరి, మన సితే మనకు తెలియదు. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం ఒక విధానం ప్రకటించి మనలో ఆశాంకురం లేపుతుంది. కాని ఆ వాగ్దానాన్ని అమలుజరపవలసిన సమయ మొచ్చేటప్పటికి, ఆ ప్రకటనకు ఏ అర్థంలో వాడు ఆప్పుడు చెప్పాలో, తమలో తాము సిద్ధాంత రాన్ధాంతాలమీద నిర్వచిస్తారు. అందులో మనం ఏక్కడ మొదలుపెట్టామో అక్కడే ఉండిపోతాము.

అలాగే ఈ అనేక సంవత్సరాల పోరాటం ప్రారంభమైంది. ప్రజా సముదాయశక్తి విధ్వంసమవుతున్నది. శాశ్వత సంఘర్షణ! భారత రాజకీయాలన్నీ ఆ సంఘర్షణచరిత్రే. ఆ పోరాటం ఏ రకమైన దైనాకానీ—బహిరంగంగా బ్రిటిష్ వాలనపై తిరుగుబాటు కావచ్చు. బేంగాలు వ్యక్తిహింసావాదం కావచ్చు. గుండ్రబల్ల సమావేశాలు కావచ్చు. శ్వేతపత్రాలు కావచ్చు. రాజ్యాంగ సంస్కరణలు కావచ్చు.

వీని చరిత్రే భారత రాజకీయ వాతావరణం. నేటి భారత రాజకీయా లన్నీ, ఇండియాలో ఇంగ్లీషువారుండడంవల్ల వచ్చినవే! మా రాజ కీయాలు రెన్లాండును హిట్లరు సేనలు ఆక్రమించుకోడంలాంటి, ముస్సోలీనీ విమానాలు అబ్సినియాపై ముసరడంలాంటి ప్రపంచ వ్యవహారాలను మా ర్చేటంత ప్రముఖస్థానంలో మేము లేము. మావి వానితో పోలిస్తే ఎంతో ప్రారంభదశలో ఉన్నవి.

మా దేశ రాజకీయ సమీక్ష చేసేటప్పుడు, బ్రిటిష్ వారు భారతదేశానికి కేవలం వ్యాపారకోసం వచ్చారనేది జ్ఞాపకం చేసు కోకుండా ఉండలేను. తర్వాత వారి స్వంతవ్యాపార రక్షణకు పూను కున్నారు. ఆమర్నాడు మమ్మును మానుండే కాపాడడానికి పూను కున్నారు. నేడు మా పాలకులు ఎంతబ్రిటిషో మేము అతే? వారి గుంపులోకి మమ్మా చేర్చుకున్నారు. మహత్సామ్రాజ్యంలోని నాటుపౌరులం!

నేను బ్రిటిష్ పౌరునిగా పుట్టాను. నా పాసుపోర్టు పుట్టుకతో బ్రిటిషుపౌరునిగా నన్ను నా జాతీయతని నిర్ణయించింది. దాన్ని రాజప్రతినిధియైన గవర్నర్ జనరల్ పేర ఇచ్చారు. ఏ ఆటంకం లేకుండా తిరిగేందుకూ, అవసరమైన సహాయం రక్షణా పొందేం దుకూ దాన్నిచ్చారు. ఎంతవిచిత్రం ఆంటే! అందులో ఇలాఉంది. “బాంబాయిలో దిగడానికి అనుమతించాము” అని! ఎంతవిచిత్ర వక్రీక్తి ఇది!— నా జన్మభూమిలో దిగడానికి నా కనుమతి కావాలట! ఇలాంటి చిన్నచిన్న దయలకే భగవంతునికి మా వందనాలు అర్పిస్తున్నాము.

జన్మతః “బ్రిటిషు ప్రజలు” మట! మా ప్యాసుపోరులలో
 లాగే మామీదా ఆ ముద్ర పడిఉంది. కాని, మా విషయంలో
 మాత్రమే “ప్రజలు” అన్నమాటకో ప్రత్యేకార్థం — తప్పవ
 హాలూదా ఉన్నట్టుగా ఉంది. అదే “మా విచారం”

“భాగ్యవిదాతలు”

సాతపథ్యులతోనుండి కొత్త పద్ధతివస్తుంది. భారతజాతీయోద్యమం వివిధ విధాలుగా సమగ్రతనందుతూ ఉంటుంది. మా కాలంలో ఇద్దరు మనుష్యులు- సమకాలీనులు, ఇద్దరూ స్వతంత్రులే- ఆంధ్రుల కన్నా ఉన్నతస్థానంలో భారతజాతీయోద్యమ నాయకులై నిలచి ఉన్నారు. చరిత్రకారులు వారిని సమకాలీనులుగా లెక్కించవచ్చును. ఐనా వారిద్దరిమధ్యకాలం కొంచెమే అయినా గాంధీజీ నెహ్రూలమధ్య వంతెనకట్టలేక పెద్ద అఘాతమున్నది. నెహ్రూ సవయ్యగా నిశ్చలించిపోయారు. దానికి ముందేమీలేదు. ఆయుగం తలిదండ్రులు కేనిబిడ్డలు.

ప్రపంచంలో ఎన్నితూరు మార్పులు వచ్చినవి. విప్లవాలూ ఇంకా ఉన్నాయి కొత్త జాతీయ గుండ్రం నిశ్చలమారింది. లూయీ రాజు గారి ఫ్రాన్సు ప్రజల ఫ్రాన్సు అయినది. జానలర ష్యా సోవియట్ ప్రజా రాజ్యం అయింది కె జర్ జర్మనీ అడాల్ఫ్ హిట్లర్ గారి “డూషెలాండ్ అబర్ ఎలెస్” అయినది.

మార్పులు, పరిణతులుగా విస్తరాలుగా వస్తూ ఉంటాయి కాని అన్నిటా ఒక అంశం స్పష్టంగా కనబడుతుంది. ఈ ప్రపంచం మంచి కోసం చెడ్డ కోసం మారిపోయింది. ఈలాగే ఇండియాలో జరుగవలసిన స్త్రీ అధికార వర్గ పాలన స్వపరిపాలనగానూ, సామ్రాజ్య తత్వం స్వరాజ్యంగానూ, నిరంకుశ తత్వం ప్రజా రాజ్యంగానూ మారవలసి ఉన్నది. అది కేవలం ప్రభుత్వ విధానంలో మార్పు అయివుండేది. కాని భారతభూమిలోని గాంధీనుండి నెహ్రూకు మార్పు భారత భావంపై వారిద్దరి ప్రాధాన్యత వలన ప్రతిఫలించిన దృక్పథంలోని మార్పు. ప్రభుత్వ విధానం మాత్రం యథా రీతిగానే ఉంది.

ఆకుఫర్డులోని గాంధీచిత్రం నా మనస్సులో ఇంకా స్పష్టంగా ఉంది. ఆ ఆందోళిత జనసముదాయమూ, ఆ ఆసక్తినిరీక్షణ! ఆయన వచ్చాడేమోనని ఆవై పే చూస్తూన్నాము. కాల మెంతో భారంగా కనుపించింది. ఉత్సుకులమై ఉన్నాము. ఏదో ఉన్నతభావంతో సంచ లించిపోతున్నాము. సమయమయింది. తెల్లటి ఖిన్ను కట్టుకున్న ఈ చిన్న మూర్తి వాణిట కనుపించింది. ఈయన గేస్తుఅయిన మాష్టర్ ఆఫ్ బాలియెల్ ప్రక్కనఉన్నాడు. ఒక్కతూరి సభంతా గౌరవసూచ కంగా లేచింది. అంత ఔదాసీన్యమూ, అవిచక్షణా, వయోన్మా దమూకల యునజనం అలా చేయడం నిజంగా సమ్మలేనివిషయమే. అయినా అలాగే జరిగింది. దాన్ని ఇప్పుడు వ్రాస్తుండగా అదే భావావేశం అదే భయపూర్ణమైన భక్తి నాలో పొంగిపొరలు తూంది.

గాంధీ అంటే ఆతడే. ఆయనే ఋషి, వేదాంతి, సన్యాసి, అన్నీ కరిగిపోసిన విగ్రహం. ఆ మనిషే భారతదేశ ప్రజలను నిద్ర లేపి సముద్రతీరానికి ఉప్పు చేయడానికి నడిపించినవాడు. ఆయన పలుకుబడినే ప్రభుత్వోద్యోగము భయభ్రాంతితో చూస్తుంటారు. ఆయన జీవితం ఒకే ఒక ప్రధాన సిద్ధాంతం "సత్యాగ్రహం" మీద ఆధారపడింది; "సర్మో ఆది మాంట్" (గిరిమీద బోధ) ను క్రీస్తు బోధించడానికి తిరిగి వచ్చినాడా అనిపించుతాడు. అహింసావాదాన్ని ప్రతి జీవితస్పందనంలోనూ బోధిస్తూంటాడు. ఇతరులహృదయపరివర్త నానికి ఆయన బోధించే విధానమే ఉపకరణము. ఆయన ప్రజలదగ్గ రికిపోయి సామ్రాజ్యత్వం చెడ్డదనికానీ అధికారవర్గాన్ని మార్చి

వేయాలనికానీ చెప్పలేదు. అదంతా వారి కర్ధమయివుండదు. ఆయన చేసిందేమంటే తన అభిప్రాయంతానే నిర్ణయించుకొని ప్రజలను తన వాదానికి శక్తిగా ఉపయోగించు కున్నాడు. ఈ వాదగబక్కుటే ప్రభుత్వమెప్పుడైనా వినేది. ఆయన సలిపిన కార్యక్రమం ఉన్నతాధికారులను చీకాకుపరచలేదు. ఆయన ఏం చేస్తాడో అనే వారి ఆందోళన. దినదినమూ కుల, మత, తంతువులన్నీ పెనవేసుకొని ఏకైక భారత జాతీయతగా పరిణమించడం విస్పష్టం కావచ్చింది. అది విశాలమై దృఢమై కన్యాకుమారినుండి హిమాలయ కాంచనగంగ వరకూ ప్రాచ్య దిగంతంనుంచి పశ్చిమాశావలయం వరకూ వ్యాప్తమైంది. ఆ మహాత్మ్యమైన త్రాటిపై ప్రతిఅంగుళంమీదా గాంధీపేరు వ్రాసి ఉన్నది. ఆయన తన ఆశ్రమంలో కాళ్ళు పద్మాసనం వేసుకొని కూర్చుండి ఎప్పుడూ వదుకుంటూ ఎప్పుడూ భారతభవిష్యత్తునకై ఆలోచన సలుపుతూ ఉంటాడు.

వీటన్నిటిలోనుండి మహాత్మాగాంధీ భారత దేశం ఉద్భవించింది. అదే అసహకారోద్యమ భారతం. ఆ ఉద్యమం భారత ప్రజావిముక్తికై చేసిన ప్రథమ మహాసంగ్రామం. ఆ 1921 కొంచ కొంచెం స్పష్టంగా నాకుజ్ఞాపకముంది. భారతంలోని ప్రతిప్రాంతంలోనూ పోరాటం బయలుదేరింది. ప్రభుత్వం భారతసమన్యా పరిష్కారానికై తన్నుకుంటూన్నారు. ఆఖరుకు ఎన్నో తంతి ఆలోచనలు అటూ ఇటూ నడిచిన తర్వాత సైన్యాన్ని పిలవడానికి నిశ్చయించుకున్నారు. ఈ పద్ధతినే ఇనపముష్టి పదతంటారు. ఏ నిమిషంలోనయినా ఆంధ్ర సైన్యాధికారి పంక్తిలోనుండి ఏ "జనరల్ డయర్" నో ప్రయోగించి భారత ప్రజానైతిక బలాన్ని శాశ్వతంగా అణచివేస్తారా అనిపించింది. కాని

అమృతసర్ సంఘటన తర్వాత దేశంచాలామారింది, నేలపెప్పా కుతూ నడవడంవంటి అవమానమే ఇంకోటి సంభవిస్తే దేశంలో నిప్పంటుకొని మహాగ్నిః ఎవరూ ఆర్పలేనిదావానలం చెలరేగిపోయేది. ఖిలాపత్ డిడ్యమబలంతో గాంధీనిశ్చలంగా ఉన్నాడు. తన చేతనున్న వన్నీ తురుపుముక్కలే. కానీ తానిచ్చిన మాటప్రకారం అన్నిటినీ ఒకేతూరి ఆడలేదు. పెగా 22 ఫిబ్రవరిలో ఒక గ్రామప్రజలు (చౌరీ చౌరా) పోలీసుసేవనుకు అగ్గిపెట్టి అందుతో కొందరు పోలీసు వారిని కాల్చినారని విననే శత్యాగ్రహాన్ని ఆపిపేశాడు. అందరూ దిగ్భ్రాంతులయినారు. అదెలాటిదంటే ప్రతిపక్షులికా తమచేతిలోని పేకముక్కలమీద పందెం పెంచుతుండగానే మనచేతిలోని మానం లేకుండావచ్చిన చక్కనిఆటను చేతులారా క్రిందపారవేయడంవంటిది. గాంధీ ఆలాచేస్తానన్నాడు, చేశాడు.

ఇప్పుడా నిర్ణయాన్ని సింహావలోకనంచేసే చాలామందికి ఆయన ఆలాగే సాగించివుంటే బ్రిటిషు ప్రభుత్వానికి సంధిషరతులు లభింపించివుండవచ్చునని నమ్మకం! భారతచరిత్ర పుటలే మరొక విధంగా వ్రాసిఉండేవారు. కాని, తన నిర్ణయాన్నిగురించి గాంధీ విచారపడలేదు. ఆయనను ప్రపంచ మహాపురుషునిగా లెనిన్, క్రేస్తులతో సమానంగాచేసినది ఆలాంటి నైతికబలమే కాబోలు!

ఆయనలో ఏదో మనకు తెలియరానిది ఉంది. ఒకోతూరి ఆయన అనుచరులకే అర్థంకాదు. ఆయన తన స్వంతమైన ఒకవిధమైన భాషలో మాట్లాడుతాడు. ఆయన చర్యలు మహా చ్చక్రీ సంబంధితమైనవి అని అనుకుంటేగానీ లేకపోతే అర్థంకావు. “ఫ్రాంకు బుఖ్లాన్” గారి శిష్యులు “పైనుంచి దారి తెలపడం” అని దీన్ని పిలుస్తారు.

“బుఖ్మో” విధానాన్ని వాళ్ళాత్య తర్కం పరిహసించింది గాని, గాంధీజీవిధానం ప్రాచ్యమైన అధ్యాత్మికత్వానికి సరిగ్గా సరిపోయింది. ఇది అర్పించేధూపం కళ్ళుమూసుకొని సారభాలు “నుభవించాలి లేదా కిటికీలు తెరిచి నీడవిరి తిత్తులలో చేరిన దీన్ని చెడుగాలిగాబయటికి పంపన్నావంపాలి. గాలికోసం ఇల్లుకట్టే పద్ధతులతో దీనికేదో సంబంధముంద. లేదా, బహుశా ఈ ప్రత్యేక పరిమళం, లండన్ మంచుపొగలో చిమ్మిలనుండీవచ్చే నల్లటి మసిపొగతో కలవలే దేమో? ఇది ప్రజలకుచికి నుకూలమేకావచ్చు, కానీ ఒకొకరికి ఒకొకరకంగా ఇది జీవితాన్ని మార్పుచేయగలదు.

అనేకం పేరుపొందిన వచనలలో చదవడానికెంతో బాగున్న ‘దిగంబరసన్యాసి’ (నేకెడ్ ఫకీర్) వ్రాసిన రాబర్టు బెర్నీస్ ఒకతూ; భారత సమస్య వివిధముఖాలలో పేర్కొందినవారితో కాంగ్రెస్ రాయగారాన్ని తీసుకొని గాంధీ తానుమాత్రం వట్టి లండనుకునచ్చిఉంటే, గుండ బల్ల సమావేశంలో నాయకుడుగా తానుపొందగలిగిన దానికన్న ఎక్కువవిజయం పొందిఉండేవాడని “నాకో” అన్నాడు. ఆయన తనకుమించినపనికి పూనుకున్నాడుగనకనే తమవాదన “ధ్యాయ, పద్యం ఉటంకించగల సప్రూజయకర్లు, గాంధీ జీని బోల్తా కొట్టించగలిగారు. “అనిన్నీ బెర్నీ అన్నాడు. బెర్నీ విమర్శలో సత్యం లేకపోలేదు. కాని భారత దేశమేధావిగణం మిలాటలోచించదు. ఆసభలో గాంధీ కన్న కాంగ్రెసు ఇంకొక ప్రతినిధిని ఊహించదు. ఇంకొకతూరి కాంగ్రెసు ప్రాతినిధ్యం పంపించవలసిఉంటే ఒక్క వక్త క ప్రతినిధి గాంధీజీనే పంపుతారని నా నమ్మకం.

ఆకుఫర్డులోని గాంధీచిత్రం నా మనస్సులో ఇంకా స్పష్టంగా ఉంది. ఆ ఆందోళిత జనసముదాయమూ, ఆ ఆసక్తినిరీక్షణా! ఆయన వచ్చాడేమోనని ఆవై పే చూస్తూన్నాము. కాల మెంతో భారంగా కనుపించింది. ఉత్సుకులమై ఉన్నాము. ఏదో ఉన్నతభావంతో సంచలించిపోతున్నాము. సమయమయింది. తెల్లటి ఖద్దరు కట్టుకున్న ఈ చిన్న మూర్తి వాకిట కనుపించింది. ఈయన గేస్తుఅయిన మాష్టర్ ఆఫ్ బాలియెల్ ప్రక్కనఉన్నాడు. ఒక్కతూరి సభంతా గౌరవసూచకంగా లేచింది. అంత ఔదాసీన్యమూ, అవిచక్షణా, వయోన్మాదమూకల యువజనం అలా చేయడం నిజంగా నమ్మలేనివిషయమే. అయినా అలాగే జరిగింది. దాన్ని ఇప్పుడు వ్రాస్తుండగా అదే భావావేశం అదే భయపూర్ణమైన భక్తి నాలో పొంగిపొరలు తూంది.

గాంధీ అంటే ఆతడే. ఆయనే ఋషి, వేదాంతి, రన్యాసి, అన్నీ కరిగిపోసిన విగ్రహం. ఆ మనిషే భారతదేశ ప్రజలను నిద్రలేపి సముద్రతీరానికి ఉప్పు చేయడానికి నడిపించినవాడు. ఆయన పలుకుబడినే ప్రభుత్వోద్యోగము భయభ్రాంతితో చూస్తుంటారు. ఆయన జీవితం ఒకే ఒక ప్రధాన సిద్ధాంతం " సత్యాగ్రహం " మీద ఆధారపడింది; " సర్మో ఆది మాంట్ " (గిరిమీద బోధ) ను క్రీస్తు బోధించడానికి తిరిగి వచ్చినాడా అనిపించుతాడు. అహింసావాదాన్ని ప్రతి జీవితస్పందనలోనూ బోధిస్తూంటాడు. ఇతరులహృదయపరివర్తనానికి ఆయన బోధించే విధానమే ఉపకరణము. ఆయన ప్రజలదగ్గరికిపోయి సామ్రాజ్యత్వం చెడ్డదనికానీ అధికారవర్గాన్ని మార్చి

వేయాలనికానీ చెప్పలేదు. అదంతా వారి కర్ణమయివుండదు. ఆయన చేసిందేమంటే తన అభిప్రాయంతోనే నిర్ణయించుకొని ప్రజలను తన వాదానికీశక్తిగా ఉపయోగించు కున్నాడు. ఈ వాదబలకృతే ప్రభుత్వమెప్పుడైనా వినేది. ఆయన సలిపినకార్యక్రమం ఉన్నతాధికారులను చీకాకుపరచలేదు. ఆయన ఏంచేస్తాడో అనే వారి ఆందోళన. దినదినమూ కుల, మత, తంతువులన్నీ పెనవేసుకొని ఏకైక భారత జాతీయతగా పరిణమించడం విస్పష్టంకావచ్చింది. అది విశాలమై దృఢమై కన్యాకుమారినుండి హిమాలయ కాంచనగంగ వరకూ ప్రాచ్య దిగంతంనుంచి పశ్చిమాశావలయం వరకూ వ్యాప్తమైంది. ఆ మహత్తరమైన త్రాటిపై ప్రతిఅంగుళంమీదా గాంధీపేరు వ్రాసి ఉన్నది. ఆయన తన ఆశ్రమంలో కాళ్ళు పద్మాసనం వేసుకొని కూర్చుండి ఎప్పుడూ వదుకుంటూ ఎప్పుడూ భారతభవిష్యత్తునకై ఆలోచన సలుపుతూఉంటాడు.

వీటన్నిటిలోనుండి మహాత్మాగాంధీ భారతదేశం ఉద్భవించింది. అదే అసహకారోద్యమ భారతం. ఆ ఉద్యమం భారతప్రజావిముక్తికై చేసిన ప్రథమ మహాసంగ్రామం. ఆ 1921 కొంచ కొంచెం స్పష్టమై పుంజుకొని నాకుజ్ఞాపకముంది. భారతంలోని ప్రతిప్రాంతంలోనూ పోరాటం బయలుదేరింది... ప్రభుత్వం భారతసమన్వయ పరిష్కారానికై తన్నుకుంటూన్నారు. ఆఖరుకు ఎన్నో తంతి ఆలోచనలు అటూ ఇటూ నడిచిన తర్వాత సైన్యాన్ని పిలవడానికి నిశ్చయించుకున్నారు. ఈ పద్ధతినే ఇనపముష్టి పాటించారు. ఏ నిమిషంలోనైనా ఆంధ్ర సైన్యాధికార పంక్తిలోనుండి ఏ "జనరల్ డయర్" నో ప్రయోగించి భారత ప్రజానైతిక బలాన్ని శాశ్వతంగా అణిచివేస్తారా అనిపించింది. కాని

అమృతసర్ సంఘటన తర్వాత దేశంచాలామారింది, నేలపై పాకి కుతూ నడవడంవంటి అవమానమే ఇంకోటి సంభవిస్తే దేశంలో నిప్పంటుకొని మహాగ్ని; ఎవరూ ఆర్పలేనిదావానలం చెలరేగిపోయేది. ఖిలాపత్ ఉద్యమబలంతో గాంధీనిశ్చలంగా ఉన్నాడు. తన చేతనున్న వన్నీ తురుపుముక్కలే. కానీ తానిచ్చిన మాటప్రకారం అన్నిటినీ ఒకేతూరి ఆడలేదు. పెగా 22 ఫిబ్రవరిలో ఒక గ్రామప్రజలు (చౌరీ చౌరా) పోలీసుసేషనుకు అగ్నిపెట్టి అందుతో కొందరు పోలీసు వారిని కాల్చినారని వినడంనే శత్యాగ్రహాన్ని ఆపిపేశాడు. అందరూ దిగ్రాభంతులయినారు. అదెలాంటిదంటే ప్రతిపక్షులికా తమచేతిలోని పేకముక్కలమీద పండెం పెంచుతుండగానే మనచేతిలోని మనమానం లేకుండావచ్చిన చక్కనిఆటను చేతులారా క్రిందవారవేయడంవంటిది. గాంధీ ఆలాచేస్తానన్నాడు, చేశాడు.

ఇప్పుడా నిర్ణయాన్ని సినహావలోకనంచేసే చాలామందికి ఆయన ఆలాగే సాగించివుంటే బ్రిటిషు ప్రభుత్వానికి సంధిషరతులు అజ్ఞాసించివుండవచ్చునని నమ్మకం! భారతచరిత్ర పుటలే మరొక విధంగా వ్రాసిఉండేవారు. కాని, తన నిర్ణయాన్ని గురించి గాంధీ విచారపడలేదు. ఆయనను ప్రపంచ మహాపురుషునిగా లెనికొక్రీస్తులతో సమానంగాచేసినది ఆలాంటి నైతికబలమే కాబోలు!

ఆయనలో ఏదో మనకు తెలియరానిది ఉంది. ఒకోతూరి ఆయన అనుచరులకే అర్థంకాదు. ఆయన తన స్వంతమైన ఒకవిధమైన భాషలో మాట్లాడుతాడు. ఆయన చర్యలు మహాచ్ఛక్తి సంబంధితమైనవి అని అనుకుంటేగానీ లేకపోతే అర్థంకావు. “ఫ్రాంకు బుఖ్టాన్” గారి శిష్యులు “పైనుంచి దారి తెలవడం” అని దీన్ని పిలుస్తారు.

“బుఖ్మో” విధానాన్ని వాళ్ళాత్య తర్కం పరిహసించింది గాని, గాంధీజీవిధానం ప్రాచ్యమైన అధ్యాత్మికత్వానికి సరిగ్గా సరిపోయింది. ఇది అర్పించేధూపం కళ్ళుమూసుకొని సౌరభాలు నుభవించాలి లేదా కిటికీలు తెరిచి నీడేపిరి తిత్తులలో చేరిన దీన్ని చెడుగాలిగాబయటికి పంపన్నాపంపాలి. గాలికోసం ఇల్లుకట్టే పద్ధతులతో దీనికేదో సంబంధముంది. లేదా, బహుశా ఈ ప్రత్యేక పరిమళం, లండన్ మంచుపొగలో చిమ్మిలనుండివచ్చే నల్లటి మసిపొగతో కలవలే దేమో? ఇది ప్రజలకుచికి నుకూలమేకావచ్చు. కానీ ఒకొకరికి ఒకొకరకంగా ఇది జీవితాన్ని మార్పుచేయగలదు.

అనేకం పేరుపొందిన వచనలలో చదవడానికెంతో బాగున్న ‘దిగంబరసన్యాసి’ (నేకెడ్ ఫకీర్) వ్రాసిన రాబర్టు బెర్నీస్ ఒకతూరి భారత సమస్య వివిధముఖాలలో పేర్కొందినవారితో కాంగ్రెస్ రాయబారాన్ని తీసుకొని గాంధీ తానుమాత్రం వట్టి లండనుకువచ్చిఉంటే, గుండ్రబల్ల సమావేశంలో నాయకుడుగా తానుపొందగలిగిన దానికన్న ఎక్కువవిజయం పొందిఉండేవాడని “నాతో అన్నాడు. ఆయన తనకుమించినపనికి పూనుకున్నాడుగనకనే తమవాదన ఐద్యాయ, పద్యం ఉటంకించగల సప్రూజయకర్లు, గాంధీ జీని బోల్తా కొట్టించగలిగారు. “అనిన్నీ బెర్నీ అన్నాడు. బెర్నీ విమర్శలో సత్యం లేకపోలేదు. కాని భారత దేశమేధావిగణం మిలా ఆలోచించదు. ఆసభలో గాంధీ కన్న కాంగ్రెసు ఇంకొక ప్రతినిధిని ఊహించదు. ఇంకొకతూరి కాంగ్రెసు ప్రాతినిధ్యం పంపించవలసిఉంటే ఒక్క వ్యక్తక ప్రతినిధి గాంధీజీనే పంపుతారని నా నమ్మకం.

కానీ “ఎందుకు?” అనడుగుతారా? ఔను, ఎందుకు? నూర్యు డెందుకు వెలగాలి? చంద్రుడెందుకు? ఎందుకు వేలకొలది విషయాలు జరుగుతున్నాయి? గాంధీఎందుకు? ఇవిఎవ్వరూ చెప్పలేరు.

తొలితూరి గాంధీ నిరళసశ్రితం పూనినప్పుడు, రాజకీయాల్లో ఈ నూతనపద్ధతి మాలో చాలామందికి ఏ మి టా ! అనిపించింది. ఈ ప్రపంచంలో ఈ “నేను చెయ్యను” విధానం పనికిరాలేదెప్పుడూ. అది న్యాయమూకాదు. కాని ఆ య న ని ర శ న ం రోజులుగడచినవి. తానుకోరినది ఆయన విజయంపొందగలిగాడు. భారత దేశం ఆమ్మయ్య అని నిట్టూర్పువిడిచింది. ఇది భౌతికం కాదు. ఇందులో భయంకరత ఏదో ఉంది. పూర్తిగా సంశయూత్కలె న మావంటివారుకూడా ఒక్క క్షణం దేవుడు ఈయన పక్షంలో ఉన్నాడా అనుకున్నాం. త హాయించుకున్నాం, ఆలోచించాం, దైవం ప్రపంచ రాజకీయాల్లో పాల్గొంటాడని నమ్మడం కష్టమై ఆ గూట నదిలివేసుకున్నాం. కానీ అవి కేవలం రాజకీయాలా లేక సర్వమానవవ్యాప్త విషయాలా? ఆత్మస్వతంత్రమా? ఆత్మగౌరవమా? ఆరోచిస్తే ఈ ప్రపంచానికో నూతన ప్రవక్త తెచ్చిన సందేశం కావాలి. మా దేశీయులు ఆయన ను దర్శించి పూజించుకొనే సమయా లెన్నింటిలోనో ఆయన కళ్ళ కోకి చూచేవాడిని. అవో లక్షల లక్షల ఏండ్ల భవిష్యత్తులోనికి చూస్తుంటాయి; శాశ్వత దూరాంతాల్లోనికి చొచ్చుకొనిపోతుం బాయి; ఏదో యాదాలాభంగా ఇప్పుడు మనలను చూస్తూఉన్న కళ్ళు !

ఓ నాస్తికుడు దేవాలయంలోకి పోవడం చూచావు. ఆ పెదవి విరువూ, నమ్మకం లేకపోవడమూ, సంపూర్ణ విశ్వాసరాహిత్యమూ చూస్తావు. తోడివారు క్రైస్తవాలయంలో భగవత్పీఠంముందు మోకరిల్లడంచూచి ఆ మనిషే నవ్వడమూ చూస్తావు. క్రమంగా ఆ నవ్వు నశించి చిరుమందహాసంగా మారుతుంది ఆఖరుకు ఆ మందహాసమూ మాయమౌతుంది. తర్వాత జరిగేదే అద్భుతము. తానూ కారణం తెలియకనే మిగతవారితోపాటూ ఆతడూ మోకరిల్లుతాడు. అతను బయటికి వెడుతుండగా టోపీ ఇంకా చేతులోనే ఉంటుంది. ఈ క్షణికకాలంలో ఏమి జరిగింది, తనాని అపనమ్మకం మాయమైపోవడానికి అని అనుకుంటాడు. అతడి కేం తెలుసును. అనుభవించినవానికే అది ఎలాఉంటుందో తెలుస్తుంది. అలాగే గాంధీముందు కూర్చున్న నానూ జరిగింది—దూరంగా ఉన్నప్పుడు ఏవేవో విమర్శించడానికి నాకు చాలా సంగతాలు దొరికినా ఇది రాస్తూ ఆయన ఎవరు? అని ఆలోచిస్తుంటాను. లండన్ తూర్పు వీధుల్లో ఆ నతో ఆడుకొన్న పిల్లలు మాకన్న బాగా ఆయన్ను అర్థంచేసుకొన్నారేమో!

నేడు దిశాంతాలలోనికి పరికిస్తే మనకు ముగ్ధులకన్న మూర్ఖులకన్నా ఆ ధూసరిత వర్ణాకాశచ్ఛాయలో ప్రత్యక్షమవుతుంది. మృదులత్వమూ జాగృతీ, పురుషతాగలమూర్తి. నిర్భయంగా, నిర్విచారంగా, నిశ్చలంగా ప్రతిబంధ మధ్యను సంచరిస్తున్నాడు. ఆయన పేరుజవహర్ లాలు నెహ్రూ! భనికుడైన ఒక న్యాయవాది కొమరుడూ, తనమటుకు తాను హోరో కేం బ్రిడ్జిల్లో చదివినవాడూ అయిన ఈతడు ప్రజానామాన్యంలోనుంచి వచ్చినాడనలేము. అది కాదు సరికదా ధనం

కర్చుబెట్టితే వచ్చే అత్యుత్తమ పరిసరాల్లో జన్మించాడు, పెరిగినాడు. ఆయన భారతదేశ సేవలోనికి దిగడం అవసరమైకాదు. కోరుకొని చేసినదే ! జీవిత మూలమంతటా వ్యాపించిన అతని భావాలు ట్రినిటీ కాలేజీలో చదువుతూ తన గదిలో కూర్చుండి తన తండ్రిగారి మహాప్రసాదంలో ఉండి ఆలోచించుకొని నిశ్చయించుకొన్నవే ! ఆయన జీవితదృక్పథం ముఖ్యంగా వాశ్చత్యం. అతని ప్రాచ్యం భావోద్వేగస్థితికి పునాది. ఆయన మేధావి, తాత్త్వికుడు, లెనిన్ మార్కుస్ అనుచరుడు, ఆధునికుడు, నిరాటంక దృఢదీక్షానిరంతుడు. ఆయన రక్తంలో అసంతృప్తి పువ్వులెత్తుతూ ఉంటుంది.

ప్రజాదృష్టిలో ఈయన పెనుంచి పచ్చినవాడు. వారిని రణరంగంలోనికి ఎప్పుడూ మొనకు శిరస్సెనడుపుతూ, తన అనుయాయులకు ఎప్పుడూ ముందుగాపోక, తనకాలానికి మాత్రం ముందు వాస్తవ, సాగిపోతూ, సాగిపోతూ తన గుండెమోతకే శుక్రికలిపి కనంకోకుతూ సాగిపోతూ ఉంటాడు. తన ఆదర్శమైన్యసాంఘిక ప్రభుత్వవిధానానికి వ్యతిరేకమైన 'రాజ్యవిధానం ఒప్పకొస నిరాకరిస్తాడు. తన చేతుల్లోనే రాజ్యాధికారం ఉంటే "కెన్యూ" (రష్యా ప్రభుత్వకేంద్రీకీకరణం) "విల్లెలమెస్ట్రా" (హిట్లర్ ప్రభుత్వకేంద్రీకీకరణం) విధానాలన్నీ అవలంబించగలవాడు. నియంతలకున్న ఆత్మవిశ్వాసంకలవాడు. అతను హిట్లరు ముసోలినీల దరిదాపులకు తీసుకుపోయే చినచిన్న పనులు చేస్తూ ఉంటాడు. అందుతో తననియంతృవద్దతితోనే నమస్కారగౌరవం అందుకుంటాడు- వారి దుస్తుల చొక్కాలనుమాత్రం తాను ఉపయోగించటంలేదు. అతడు మహాగ్నిరేఖ! తనపరిచయంలోకి వచ్చేవారిలో అశాంతి వాతావరణం ఉద్భ

వింపచేస్తాడు. ఆయన శాంతిసమయంలో పనిలేనితనంలో ఉక్కిరి
బిక్కిరయ్యే మనిషి నెహ్రోలియకాలా ఎప్పుడూ అఖండసేనలను నడు
పుతూపోవ వాంఛిస్తాడు. యువ లకతడు మానసికోత్సాహజ్వాల !
అది పిచ్చెత్తిస్తుంది. అది “గిలియడ్” శాంతాంజనమైన గాంధీ
వాదానికి పరిపూర్ణంగా విభిన్నం.

తన భావాలతోనే తానో ఆ వా స ం నిర్మించుకుంటాడు.
నెహ్రూ! రేపేమొస్తుందా అని ఆ శ్చ ర్యం పడుతూఉంటాడు.
తనలో తాను జైలు విడిపించుకోవాలన్నట్టు పోరాడుకుంటూ తన
స్వేచ్ఛకు ఆటకంగాఉండే శృంఖలాలను విచ్ఛిన్నం చేసేందుకై
పోరాడుతూ ఉంటాడు. రణరంగంలో యుద్ధంచేస్తూ చనిపోయేజాతి
తమ. వేరే మరణమాయనకు ఆనందం ఇవ్వదు. అదీ అతడు
వ్రత్యేకత. హీన్ ఒకతూరి అన్నమాటనే నెహ్రూ మానవ
విమోచన మహాసంగ్రామంలో నేను సైనికుణ్ణిగనక నా సమాధిపై
ఒక ఖడ్గముంచండి” అని అంటాడు. అతడు అనే ప్రతిదానిలోనూ
చేసే ప్రతి పనిలోనూ ఏదో ప్రాభవముంది. “తైమూర్” “మాస్లో”
కవి మహాకావ్యంగా చెప్పినట్లు తనికథ చెప్పనలసి ఉంది.

నేను లండనులోఉండగా ఒకదినం నెహ్రూ యూరోపు సోతూ
అక్కడికివస్తాడని విన్నాను. ఆయన రాకకై నిరీక్షించాను. వెచ్చెండు
హోటలులో ఆయన దిగినాడు. తెలిఫోనులో అతని నంబరుకలిసాను.
అతడున్నాడేమో తెలుసుకొని ఏమో ప్రముఖుడయినట్లుగా
నాపేరు చెప్పాను. అతడు ఫోనునందుకున్నాడు. ముఖ్యమయిన విషయ
మేమీ చర్చించడానికికాదనీ అతడు కొంతసేపు కాలవ్యవధిఇస్తే వచ్చి
దర్శించుకుంటాననీ స్పష్టంగా చెప్పాను. కస్పర్తతో అతనియందు

చూపించవలసిన గౌరవం చూపించేటట్టు ఆరీతిగా ఆయన సందర్శనం కోరడం నెహ్రూకు నచ్చింది. సమయం ఆయన సూచించారు, నేను సరీగా వేళకు వచ్చాను. వసారాలో తచ్చాడుతున్నాను, లోవల ఎవరో వారితో మాట్లాడుతున్నారు. ఏరోజైనా ఆ సమయం మా ఇద్దరికీ చక్కని సంభాషణ జరగడానికి వీలయినదికాదు ఎందుకంటే అప్పుడే పొద్దున్నే తొమ్మిదిగంట లయింద నేనా ఇష్టంలేకపోయి కాస్త శుభ్రంగా కనబడడానికి చలినీళ్ళ ధారలో తల పెట్టి స్నానం చేసి వచ్చాను. కాని, ఆయన నాకంటే హుషారుగా ఉన్నాడు. ఆయన ఉదయోపహార బల్లవై పుచూస్తే ఆ రోజుల్లా దిట్టంగా పని చేయడానికి సిద్ధపడినట్టే కనబడింది.

కొంచెం గాఢమైన గోధుంరంగుగల మొద్దుడెన్ని బట్టలు ధరించి ఉన్నాడు. అవి చాలా అదంగామాత్రం కుట్టిఉన్నాయి. బహుశాః అవి తప్పక భరత దేశం ఖద్దరుబట్టలయి ఉండాలి. కాని అంతపొట్టిగా ఉంటాడని మాత్రం నే ననుకోలేదు. పల్చని చిన్నటిమనిషి. నేను ఊహించుకొన్న ఆజాను గానుడు కానేకాదు. ఎత్తైన వేదికలమీద ఉండగాతీసిన ఛామాపటాలవడంవల్ల కాబోలు అతడు పొడగురి అనీ, అందరికన్నా ఎత్తైనవాడనీ భావం కలిగించాయి.

వారినిగూర్చి నన్నోవ్యాసం రాయనివ్వండని అనుమతికోరాను, కాని అది వారికి బొత్తిగా ఇష్టంలేకపోయింది. అందుచేత సంభాషణ వారి మీదనుండి నామీదకు తిప్పుకున్నాను. ఈ సంభాషణ, ఆయన మామూలుగా ఎరిగిఉన్న రకం వంటిదికాదు. భారతీయ సమస్యలకు విడుపువది అని అడగలేదు, అస్పృశ్యతను గూర్చి వారిభావం ఏమిటి

అని అడగలేదు. ఇవి అడిగితే నే ననుకున్న దానికంటే ముందుగానే నన్ను నెట్టివేస్తారని నాకు తెలుసును. ఈ వంకఅంతా అసలు మనిషి నిజతత్వం ఏమిటో గ్రహించాలని నా ఎత్తు.

సరేనుడూ, బాగా చదువుకున్నవాడూ, భారతవిద్యావంతులకు సాంకేతికస్వరూపుడు అతడు. ప్రతి జీవితవైఖరిమీదా ఆయన కొన్ని దృఢాభిప్రాయాలున్నాయి. వానిని సాధికారంగా ప్రకటిస్తాడు. ఐదడుగుల చిల్లరేడన్నా ఆత్మప్రత్యయం కావలసినంత ఉండేది. తన్ను తాను ఒప్పించుకోవడమేకాదు ఇతరులకుకూడా ఒప్పించగలడు. సూక్ష్మబుద్ధి, నిర్భయతా, హేతువాదమూకల మనిషి. ఆయన అంశాలూ, సంఖ్యలూమీద ఆధారపడి చేయితిరిగిన వకీలులాగా వాదించాడు. మర్యాదా, మట్టూకలవాడు. ఆయనమాటల్లో తీక్షణతవుంది. ఒకొక తూరి మహామేధావిగా కనపడతాడు. కాని ఆయనకు ఒక క్లిష్టనె జగుణంఉంది. తనకన్నా మేధాసంపత్తి తక్కువగలవారిపై తన భావాలను బలవంతంగావది వారిని సమాధానం చెప్పనీకుండా, నిరోధించకుండా వుండేయి చేయాలనుకున్నాడా అనిపిస్తుంది. ఆ విగ్రహమే పరిపూర్ణమయిన నెహ్రూ. కాని కాస్త సంశయాన్ని వెలిపుచ్చాను. ఒక ప్రశ్న వేశామాఅంటే, అనవసరంగా పైనబడుతాడు. ఇది అప్పటికి నాకుకలిగిన అభిప్రాయం ఇంకోసారి ఇండియాలో చూచినప్పుడు ఇదే నిర్ధారణమయినది.

మద్రాసులో నెహ్రూతో ఇస్టాగోష్టిలో నేనుప్రశ్ననవలసినచ్చింది. ఆయనతో మంచి సమాధానాలు రాబట్టగలిగే ప్రశ్నలు వేయమని చెప్పారు. కాని, అనకాశం దొరకలేదు. ఆనలభై ఐదు నిమిషాలూ, ఓ భారత మితవాది ఆకమించివేశాడు. అనాదిగా భారతదేశ లో

అడుగుతున్న ప్రశ్నలే అడుగుతూ వచ్చాడు. వాని సమాధానాలు కూడా అనాదిగా ఒకటిగానే ఉన్నాయి. నెహ్రూ సమాధానమిచ్చాడు. ప్రతిఠూరీ గెల్చాడు. ఆ లక్ష్యంమీద గురి పారడం చూచాడు. సులభంగా ఉదయ కార్యక్రమంతో ఆనందిస్తున్నాడా అనిపించింది. ఆ మితవాదినే పట్టుకు కూచున్నాడు. ప్రతి సమాధానం తర్వాత అందరినీ కలయజూచేవాడు. అప్పటికాజనం ఆ వాద మంతా మరచిపోయి ఔనన్నట్లు తల ఊపేవారు. పాపమా మితవాదికి మనూ చికాకు వేసేది. మనుష్యబలమంతా ఎదిరిపక్కే ఉన్నా, న్యాయమయినా నా పక్క వుందిగదా అని ఆ మితవాది విశ్వాసం.

వివిధ ముఖాలూ ఆ ఒక్క స్వక్తిపై కేంద్రీకరించడం చూడ్డానికెంతో ముచ్చటగావుంది. నేనొక్కణ్ణి, మరొకరిద్దరూ తప్పితే అంతా అర్థదిగంబరులే. దక్షిణ భారతదేశంలో దానిని జాతీయవేషంగా భావిస్తారు. భారతదేశంలో భారత వస్త్రాలు ధరించడంలో గొప్పదనమేమీలేదు. అదలాగేఉండాలి. భారతదేశంలోనే నేను చాలాకాలంనుంచీ ఉండి మా జాతీయదుస్తులు సంపాదించుకోగలిగిఉంటే నేను అలాగేచేసేవాణ్ణి. కాని, ఇందులో చాలామంది ఆ సమయానికి, వానిని ధరించుకున్నవారే! భారతీయ స్వభావంలోని చంచలత నా కందుకో కనిపించింది. నెహ్రూ దర్శనానికి ఏదుస్తుల్లో రావాలనేదేముంది? తాము ఆయనకోసం దుస్తులు మార్చుకుంటే ఆయనకు చేసిందేమిటి? తాము ఏ ఎండకాగొడుగు పట్టేవారనీ, డబ్బిస్తే ఏవాలనక్రిందయినా పనిచేయడానికి సిద్ధమనే అర్థమా? భవిష్యద్భారతంపై నాకు నిరాశకలిగిందప్పుడు.

నెహ్రూ) కూడ మా గాంధీకాడు. మహాత్ముని అనంతరం ఆయన స్థాన మాక్రమించేవా రెవరూలేరు. ఈ తలంపుతో నాకు విచారం కలిగింది. ఉన్నవారిలో నెహ్రూ) ఉత్తముడు. విశ్వయస్వరూపుడూ, అతిశయంలేనివాడూ. తన పరిశుద్ధతతో ప్రజాహృదయాలను వారే రకంవారైనా, వారేమతంవారైనా సరే ఆకర్షించగలిగిన మహాత్ముని స్థానాన్ని నియంతృత్వ కోరణిగల ఏ రాజకీయవేత్తా ఆక్రమించలేడు.

గాంధీతర్వాత ఏమి గతి అని నే నెప్పుడూ అనుకుంటూ ఉంటాను. తమ జీవిత భారాన్ని సునాయాసంచేసే నూతన సం దేశం తెచ్చిన ప్రవక్తగా జనం భావించేటి గాంధీ సోతే వారి కేగతి? అసహకారోద్యమాన్ని ఆయన ఆపినప్పటిలాగే ఆయన మాటలను వారు గౌరవిస్తారు. ఇంకెవరి మాటలను వింటారా? అంత విధేయతగా నెహ్రూ ననుసరిస్తారా?

అనుసరించరనే అనుకుంటాను. ఆర్థిక స్వతంత్రత, విస్తరణ, ఉన్నత జీవన ప్రమాణం అనే భాషలో నెహ్రూ మాట్లాడుతాడు. ఆ దూర ప్రసంగాలు వారి కర్తవ్యం కావు. సంకేతాంకమగు సంభాషణ కళ నెహ్రూకు లేదు.

మత కర్మకాండపై నెహ్రూకు విశ్వాసం లేదు. భారత దేశం ఎంతకాలం ఇలాగే ఉంటుందో అంతకాలం ఏదో స్పష్టంగా. పవిత్రంగా భావించుకోగల వస్తువు కావాలి అంటివారికి నెహ్రూ భారత దేశంలో స్థానం లేదు జీవితమంతా దీనినే కాపాడుకొని వస్తున్న జనం తమ కర్తవ్యం దేనికోసమో నదలివేయలేరు. నెహ్రూ) కే ఈ సంగతి తెలుసు. 1923 మే నెల గాంధీ 21 దినాల ఉపవాసం ప్రారంభించినప్పటి ఆ విషయాన్ని గుర్చిన భావాలను నెహ్రూ) తన

ఆత్మకథలో వ్రాశాడు. అందులో ఆయన ఆంతర్యం తెలుస్తుంది. అది హరిజనోద్యమంకోసం చేసిన ఉపవాసం. అది గాంధీ జీవితాదర్శం. ఎంత పెద్ద త్యాగమయినా ఆ ఆదర్శాన్ని కఠికంకాదు. నెహ్రూకు ఉపవాసవ్రతమేమిటో అగ్రాహ్యమయిన సంగతి. నెహ్రూ “.....ఆ నిర్ణయానికి ముందే నన్నడిగిఉంటే తప్పకుండా వద్దని దృఢంగా చెప్పేవాణ్ణి” అని అన్నాడు. అయినా గాంధీగారి ఉత్తరం ఈయన్ను కదిపివేసింది. దానికి నెహ్రూ ఈలా బదులు రాశాడు. “.....నా కర్థంకాని సంగతినిగూర్చి నేను చెప్పవలసినదేముంది? నా కెవరూ తెలియని దేశంలో తప్పిపోయినట్లుగా భావి చుకొంటాను. అక్కడ నీ వొక్కడవే నాకు తెలిసినగుర్తు. చీకటిలో దానికై తడుములాడుకుంటూ తడబడుతాను. ఏమైనాకాని నా ప్రేమా, ఆలోచనా మీతోనే ఉంటాయి.”

అది నెహ్రూగారి ప్రత్యేకత్వం. తన సిద్ధాంతాలకూ, మహాత్మునిపై ఉన్న గౌరవానికీ ఆయన హృదయంలో జరిగే పోరాటం ఇందులో కనబడుతుంది. ఆఖరుకు రెండవదే నెగ్గుతుంది. మహాత్ముని కిలా తొలినిచ్చాడు: “...ఇప్పుడు నాకు స్పష్టమవుతున్నది. ఏమైనా కాని మీదే విజయం.”

అట్టే అంతా చెప్పకుండా మతంపై ఆయన వ్రాసినదాన్ని మాత్రం ఉటంకిస్తే మనుష్యుడైన గాంధీకీ, రాజకీయవాది నెహ్రూకూ ఉన్న ముఖ్యభేదాన్ని సులభంగా వివరించగలుగుతాను.

“....ఉపవాస సమయంలో దేశంలోవచ్చిన భావోద్వేగాన్ని గమనించాను. రాజకీయాల్లో ఇది సరిఅయిన మార్గమా అని మరీ మరీ

అనుకున్నాను. ఇది అనుమానంలేకుండా పురాతనభావాలు తిరిగి ఉద్భవింప చేయడంలా కనిపించింది. ఈలాంటివానివల్ల విచారణచేసుకొని నిశ్చయానికివచ్చే అవకాశం కనిపించలేదు. భారతదేశమంతా కాకున్నా ఎక్కువభాగం మహాత్ముణ్ణి భక్తితో ప్రతీక్షిస్తూ అద్భుతమీద అద్భుతాన్ని ప్రదర్శించి ఆస్పృశ్యతను నిర్మూలించాలని, స్వరాజ్యం తేవాలనీ ఆసించింది. తాను మాత్రం ఏమీచేయకుండా కూచుంది. ఇతరుల ఆలోచనాశక్తిని గాంధీజీ ప్రోత్సహించలేదు. వరిశుద్ధతనూ, త్యాగాన్నిమాత్రమే ఆయన నొక్కిబోధిస్తాడు. ఆయనపై నాకెంత దృఢానుబంధమున్నా మానసిక గా మరీ మరీ దూరంపోతూన్నానా అనిపించింది. ఎన్నోతూరాయన రాజకీయ కార్యకలాపంలో అతర్వాణి నాయకత్వాన్ని అంగీకరించాడు. కార్య నిర్వహణ విధానసమయజ్ఞత ఆయనకు గాగాఉంది కానీ సమ్మత ప్రత్యేకమాలమీద ఆధారపడే కార్యక్రమ విధానంలో ఒక దేశాన్ని నడిచేటట్లు తయారుచేయడం ధర్మమా? కొద్దిరోజులు ఆ విధానం పని చేయవచ్చును, కాని దీర్ఘ కాలానికీ?

“హింసా, పోరాటాలమీద ఆధారపడిన ప్రస్తుత సామాన్య సమాజస్యవస్థను ఆయనెలా అంగీకరిస్తాడో? అంగీకరించినట్లైతే అది నా కర్ణంకాకుండాఉంది. నాలో స్వగ్రామం బయలుదేరింది. విరుద్ధ భక్తిద్వంద్వంతో కొట్టుకొంటూఉన్నాను బలవంతంగా నేత్తిపై పడిన ఈ జైలురక్షణ పోతూనే విషమస్థితి నన్నెదుర్కొనగలదని ఎరుగుదును. నేను ఏకాకినీ, స్థానవిహీనుణ్ణి అని తోస్తోంది. దేనినె తే నేను ప్రేమిస్తూన్నానో, దేనికోసం నేను శ్రమించానో ఆ భారతదేశం నాకో విదేశంగా బీభత్సంగా కనిపించింది. నా దేశీయుల వృద్ధ

యాన్నీ పద్ధతినీ గ్రహించలేకపోవడం నా తప్పా? నా కత్యంత సన్నిహితులతోకూడా మా మధ్య ఏదో అగోచర కుడ్యం ఉన్నట్టనిపించింది. దాన్ని చాటలేక నాలోనికి నేను ముడుచుకుపోయాను. పాత ప్రపంచం వారి నాచ్చాదించినట్టున్నది. గత సిద్ధాంతాల, ఆశల, వాంఛల ప్రాప్తి ప్రపంచమిది. నూతన ప్రపంచం ఇంకా చాలాదూరంలో ఉంది.”

ఆ దృశ్యమే సర్వకాలం నెహ్రూ ముందున్నది—దూరంలో ఉన్న నూతన ప్రపంచం, అయినా అందుకోవీలయినదే! ఏ మార్గంతో సాధించినా సోషలిజం మన జీవితకాలంలో ఆచరణ నాధ్యమయినది. పరిపూర్ణంగా ఉత్పత్తి, పంపకమూ. వినిమయసాధనాలను జాతీయం చేసేది! అదేకాదు ప్రపంచ జాతీయం చేసిన ప్రపంచాన్ని నెహ్రూ ప్రత్యక్షంగా చూడగలడు అస్పృశ్యత జీవితంలో మరీ చిన్న విషయం. ఏ కొందరి దీనుల సమస్య తీర్చడానికో ఆగడాలంటే జీ తం మరీచిన్నది. బ్రాడ్స్ట్రోమ్ తులు పన్ను తగ్గించాలనికూ రోడ్లంకన్న మహాదాశయంకల వారవ్వాలి. భారతదేశం మహాసంగ్రామాలు నడవాలి. ఆయన మనో నేత్రము దు సేనావాహీనులు తొలుత సలభై కోట్ల భారతీయులు, తర్వాత చైనాదేశం భూభాగంమీద ఈ మూలనుండి ఆ మూలసరకూ “మహాస్వర్గధామ్మైన భూమి” అని పాడుతూ ప్రత్యక్షం అవుతాయి. లేదా “అంతర్జాతీయగీతం” పాడుకొంటూ నేమో కూడా! నెహ్రూ మనస్సులో వాస్తవంగా ఏమున్నదో ఎవరికె తెలుసును?

దీన్నంతటినీ మహాత్ముడు చెప్పిన ఒక్క వాక్యంతో పోలిస్తే ఈ నెహ్రూలనూ, ఇంకా రాజకీయ వేత్తలందరినీ ముంచివేసేదేదో

నాకు కనిపిస్తున్నది. గాంధీ “ ..దైవంకూడా పేదలయింటికి రొట్టె రూపంతోనే వస్తాడు” అని అన్నాడు. ఆర్థిక సిద్ధాంతాలన్నీ ఈ వాక్యంలో సంపుటికరించినట్టుగా నాకు కనిపిస్తుంది. మాలో పూర్తిగా చదువురాని వాడికీకూడ అర్థమయ్యేంత సులభంగా ఉందీమాట. ఒక మనుగడలో లేదా ఒక తరం కో నీవుకోరే సోషలిజమంతా అందులో ఉంది. ఆ సున్నితమయిన పదరచన చెకోవ్ రచనతో సమానమయింది. ఆ పరిపూర్ణత క్రిస్తుతో పోలగలది.

కాని, గాంధీ పోయిన తర్వాత భావి భారత దేశమదికాదు. ఆజ్ఞానాతీతమైన శాతిఅంతాపోయి, నెహ్రూ గ్రామూర్తిత్వమైన శాశ్వత సంగ్రామంలోనికి ప్రవేశిస్తుంది. ఈ నె గ్రామూర్తిత్వం మాలో కొందరికి చోటులేదు మరికొందరికి అణగిఉన్న ఆవేశం కటలు తెంచుకొని పొర్లిపోతుంది. పూడే వారి ఆశయాలు ప్రతిబింబించినట్లు ఎంచుకుంటారు. ఎందుకంటే గాంధీనుండి నెహ్రూకు పోతున్నాము.

“ తిరుగుబాటు ”

ఇలా మా విప్లవముగం ప్రారంభమయింది. దానిలో భారత జాతీయోద్యమం బహుశా మహత్సోపానం. కాని, తిలక్ మన జీవితంలోనికి తెచ్చిన ఉద్యమమేకాదిది. గాంధీ పెంచినదీకాదు. ఇది నూతనంగా ఉద్భవించింది. ఆరిపోతూన్న అగ్నిని పునరుద్దీపితం చేయడంకాదు. ఆ బూడిదలోనుంచి “ఫోసిక్స్” పక్షిలాగా బయలు దేరిన నవజీవజ్వాల. ఈ ఉద్యమానికి సజీవసంకేతం జవహర్లాల్ నెహ్రూ. ఆయన శక్తి ఆణచరానిది. గాంధీగారికి దొరికిన శాంతిని కూడా ఈయన వాంఛించడు. భూమిని దున్నడం నెహ్రూకు ఇష్టం లేదు. తృప్తిచే ఆయన ఆత్మ బాధపడుతుంది. బాధపడే జీవుల గమ్యంలేని యాత్రకు ఆయన నాయకుడు. మానవత్వం లంగరు తెగింది. శత్రు తిరుగుబాటు చేసింది, మనస్సు తిరుగుబాటు చేసినది, యువకుల తిరుగుబాటు: తిరుగుబాటు !

ఒక కాంగ్రెసెస్ ద్యక్షోపయోగం విప్లవ వాతావరణంకల్పించడం తన ఆశయము అని చెప్పడంలో నెహ్రూ తన్ను ప్రకటించుకొన్నాడు. ఇంగ్లీషువారి చేతుల్లో ఉన్న పత్రికలు ఈ మాటను అంకించుకొని ఇవి సోవియట్ సిద్ధాంతాన్ని బహిరంగంగా అంగీకరించడమనీ హింస ఆమోదించడమనీ, విప్లవం తేవడానికి కుట్రచేస్తామని దానికిసూచనఅనీ, శాసనబద్ధమయిన ప్రభుత్వాన్ని తలక్రిందులుచేస్తామని సూచించడమనీ, బహిరంగ రాజద్రోహమనీ, కుమ్యూనిష్టుల కాహ్వనమనీ,

ఎఱ్ఱరాక్షసి విజృంభణ కారంభమనీ, వ్యాఖ్యానిస్తూ ఏమేమో అన్నారు. మా గోప్ప సంపాదకుల దరికీ నెహూగారి ఆ ఒక్క మాటలో ఇవన్నీ కనిపించాయి. ఇవేనా నెహూగారి ఉద్దేశాలు? అంతకన్నా ముందుకుపోవాలని ఆశిస్తున్నాడని, ఎందుకో నాకు తోస్తుంది. సోవియట్లనుదాటి, కమ్యూనిష్టులనుదాటి, యూరోపు విప్లవాలనుదాటి, చొచ్చుకుపోయేది. ఆతని గమ్యం!

తన దేశీయుల హృదయాలలోనే విప్లవం రావాలనీ, ఎన్నో సంవత్సరాల విదేశపాలనవల్ల ఆవహించిన నిద్రామాంద్యం వదలాలనీ ఆతనికాంక్ష. మేము మా ఆస్తిపాస్తులు బ్రిటిషు ధర్మకర్తలే మా తరపున చూచుకోవాలని వదలివేళేటంత బాధ్యత లేనివారమైపోయాము. సామ్రాజ్యకిరీటంనుండి ఈ అమూల్య రత్నాన్ని ఇంట్లాండు వదలదనే భావంతో బాధ్యతనంతనూ విస్మరించాము. ఇంతకూ ఆ బ్రిటిషు స్వర్ణకారులు ఎప్పటికప్పుడు ఆ రత్నాన్ని మరింతగట్టిగా కదలకుండా నిలువడానికి అతుకుతున్నారన్న విషయం మరచిపోయాము గట్టికై కొత్త కొత్త తాపడాలు చేస్తున్నారు. కాని ఈ తాపడాలవల్ల రత్నం కాంతే తగ్గిపోయింది.

అయితే, విప్లవానికి ఇది ఒకవైపు. ఆయన గురిపెట్టినది కేవలం బ్రిటిష్ సంప్రదాయంమీదనే కాదు; పూర్వారంమీద, మతంమీద, ప్రజాసామాన్య ఆర్థికస్థితిమీద దాడిచేసి నిర్మూలించ దలచినాడు. అవన్నీ పోవాలి, యువజన హృదయంలో విప్లవం రావాలి. ఏ అడ్డుతగిలినా నిలవనీ, ఎందుకైనా వెరవనీ భావవిప్లవం తొలుత రావాలి. ఈ విప్లవానికి ఎల్లలేవు. లక్ష్యమాత్రమే ఎల్ల! ఇది కేవలం ఐదేండ్ల ప్రణాళికమాత్రమే కాదు. ఎన్నో వంశకు

సంబంధించింది. పరిమితిలేదు, నిర్ణయంలేదు. దానికి మొదలుపెట్టాలనిమాత్రమే నెహ్రూ ణోరాడు. క్రీస్తు తన పుస్తకతో క్రీస్తుశకారంభం చేయడంవంటిదది. అంతకుపూర్వం నాగరికతకూ ఈ క్రీస్తుశకం తేదీకి సంబంధం లేకపోవచ్చు, ప్రపంచ ప్రాచూర్యావానికి కానీ మానవ జననానికిగానీ ఇది కారణం కాకనూపోవచ్చు. అలాగే నెహ్రూతో మా రాజకీయ సాంఘిక పంచాంగానికి తొలి సంవత్సర ప్రారంభం గాంధీయుగం అంతకు ముందటిది.

ఈ తిరుగుబాటుశక్తిని సింధు లా కాలేజీలో నేను వసికట్టాను. నేను అక్షుఫర్డుకు పోబోనిరీక్షిస్తూ అక్కడ చేరాను. నేను బాంబాయి విశ్వవిద్యాలయంలో పట్టంపుచ్చుకున్నాను. సింధుకాలేజీలు ఆ విశ్వవిద్యాలయానివే. అంతకుముందు ఉపన్యసపు పోటీలో పాల్గొని మూడవ బహుమతిగా వెండిపతకం పొందాను. ఆ తొలివిజయంలో ఉత్సాహం కలిగి మరొక పోటీలో ఒక చిన్నకప్పు సంపాదించాను. మూడో ఏడు బిసెంట్ కప్పు సంపాదించడానికి చాలా అవకాశం కనిపించింది. ఆ కప్పుకోసం నేను ఎంతో ఉబలాటపడినాను. చర్చావిషయం తిన్ననిది. అధిని వేశమూ, స్వతంత్రమునకు ఉన్న తేజా, రెండింటితత్వమూ తెలియదుగాని ప్రభుత్వోద్యోగి కొడుకునుగనక అధినివేశంవై పేమొగ్గాను. స్వతంత్రవిషయం తీసుకుంటే మా తండ్రి సహాయంకాని, ఏ ఇతర బంధు సహాయంగానీ ఉండదని నాకు తెలుసు. అలాంటి విప్లవవాడాన్ని చర్చలోకూడ ఒప్పుకోని ప్రభుత్వభక్తులు వారు. అదీగాక ఆ చర్చాన్యాయుధిపతుల్లో ఇద్దరు హైకోర్టుజడ్జీలు, ఒక కాలేజీప్రిన్సిపాలూ ఉన్నారు. వారు ప్రభుత్వపుసొమ్ము తినేవారు. కాబట్టి, అధినివేశం కావాల్సినే వానిపైనే అభిమానం చూపవచ్చు. ఆఖరుకు నా ఊహ

నిశ్చయము ::ంది. నాకంటు వచ్చేసరికి సామ్రాజ్య బాంధవ్యముతో మనకువచ్చే గౌరవ ప్రాభవాలను గురించి మాట్లాడాను. అందుకు న్యాయాధిపతులెంతో సుచ్చుకున్నారు.

నా తర్వాత ఓ యువకుడు స్వతంత్రవాది వచ్చాడు. కొన్ని జ్వాలాశిఖలు తొలుతలేచాయి. ఆతర్వాత అగ్నిప్రవాహం. ఆయన సరివాద్దురాష్ట్రంలో బాంబులు వేయడాన్ని ప్రస్తావించాడు. దానికి అధ్యక్షుడు ఆక్షేపణ తెలిపాడు. తాను ప్రభుత్వోద్యోగిననీ, తన ఎదుట ఇలాంటి ఆరోపణలు చేయడం సహించననీ, ఇలాంటి వాటిని గూర్చి ప్రస్తావించరాదని తెలిపాడు. ఈయనపై నా క్రొవ గౌరవ ముండేది. సమ్మతమైన న్యాయాధిపతి అనిపి చుకున్నాడు. పైగా ఇదినాకనుకూలమే ఆయనప్పటికీ చర్చలో ఆయన కలిగించుకోవడం వల్ల ప్రతిపక్షంలోని ఉపన్యాసకుని ప్రధాన బాధాన్ని రాగీకుండా చేశాడు. సభలోనివారందరూ ఆ ఉపన్యాసకునివై పే ఉన్నారు. న్యాయాధిపతికానీ, ఎవరై నాగానీ సభ్యులందరూ అల్లరిచేసి పారేశారు. ఆఖరుకు చర్చంతా భగ్నమయిపోయింది ఆ సంవత్సరం ఎవరికీ గిన్నె ఇవ్వలేదు. అయినా నాకో విచిత్రమయిన ఆనందంకలిగింది. కేవలం పెద్ద రాజకీయవేత్తలకే చెందిననుకున్న విషయంలో మా యువకులు తమ అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించడం చూచాను. వేదికపై కూర్చున్న సనాతనాచారం ముందు ఆ యువకునిలోనుంచి ఓ విప్లవ శక్తి బయలుదేరింది. అది కళ్ళకు పండువైన యువజనం తమ హక్కులకై పోరాటం ప్రారంభించిన మహద్దృశ్యం.

తర్వాత ఆక్స్ ఫర్డ్ లో మరింత సున్నితమయిన సమస్య బయలుదేరింది. విద్యార్థిసంఘ వార్షికోత్సవంలో రాజిగారి ఆరోగ్యప్రతి

పాదనకు వ్యతిరేకం కనిపించింది. వ్యక్తిగతంగా ఆ విషయంలో నా కంత పటుదలలేదు. అంతస్పష్టమయిన సంప్రదాయ భంగానికి ఓటివ్వకపోవడానికే నేను నిశ్చయించాను. కాని, ఇతరులావిషయంలో చాలా పట్టుదల చూపారు. అది వారిహృదయపూర్వక భావన, అత్యధిక సంఖ్యాకులు ఆ ఆచారానికి విరుద్ధంగా ఉన్నందువల్ల ఆ ప్రతివాదన వదలివేయక తప్పిందికాదు.

కాక ఇంకాకొన్ని క్లిష్టపరిస్థితులు సంభవించినవి. ఆవిందులో ముఖ్యఅతిథి మాజీ భారతప్రతినిధి ఇర్విన్ ప్రభువు (అప్పటికి). అప్పుడప్పుడే ఆయన పదవీవిసర్జన చేశాడు. అందువల్ల పరిస్థితి మరికొంత క్లిష్టమయింది. ఆయన ఉపన్యాసంలో ఆ ఆరోగ్య ప్రతిపాదన లేకపోవడాన్ని ప్రస్తావించి తానిక్కడికిరావడం మాజీ రాజప్రతినిధి తాహతులోనేననీ, ఇది తనకుగొప్ప అవమానమనీ చెప్పాడు. ఆ అతిథిప్రక్కనే కూర్చున్న అధ్యక్షుడు చాలా విచారవదనుడయినాడు. ఆ యువకునకు రాజకీయాలు చాల తక్కువ తెలుసు. రాజకీయంగా విద్యార్థులలోని ఏవర్గంవారు ఆక్షేపింపదగిన ముఖ్యవ్యక్తికాదు. కాబట్టి అధ్యక్షపదవిలోనికి వచ్చాడు. కాని, మావెనకాలనున్న బలముఅంతా హుమాయూన్ కబీర్. ఆయన ఆక్స్ ఫర్డ్ విద్యార్థులలో గొప్పవాడు. ఏదో దురదృష్టంవల్ల నాల్గు వోల్టల్లో అధ్యక్షత పోయింది. ఆ తర్వాతవచ్చిన మాలో చాలామందికన్నా అతనా పదవి కర్ణుడు. కాని, అతనిఉచ్చారణ ముఖ్యంగా భారతీయోచ్చారణ అదే వ్యతిరేకంగా పనిచేసింది. సమాజ సాధారణసభ్యులు అతకన్నా ఎక్కువలోతుగా ఆలోచింపరు.

ఆరాత్రి విందులో కబీరు అంత హృదయపూర్వకంగా మాట్లాడడం ఎప్పుడూ నేను చూడలేదు. నాకు బాగా జ్ఞాపకకముంది అంతా లార్డ్ ఇర్విన్ కూడా మాజీ భారత ప్రతినిధి కావడం విచారకరమన్నాడు. కాక తాళీయమయిన కలయిక దురదృష్టవశాత్తు జరిగిందన్నాడు. బాగా, శాంతంగా చర్చించిన తర్వాతనే తాము ఆ ఆచారాన్ని వదలి వేశామనీ. తాను మాత్రం ఆ నిర్ణయ ప్రకారమే ఎప్పటికీ నిలబడి ఉంటాననీ, ఏ కారణాలమీద ఆ నిర్ణయానికి వచ్చామో ఆ నిర్ణయాన్ని ఆ కారణాలతోనే నిలపగలమనీ అన్నాడు. ఆయనకు ముందు మాట్లాడిన మిగతా వారు ఏ వేవో కుంటిసాకులు చెప్పారు.

ఆ హుమాయూన్ కబీరునోటినుండి భారత ఆత్మమహావాగ్ధారగా బయటికి వచ్చింది నూతన భారత హృదయం, నా భారతాత్మ అతని భారతాత్మ, మాలాంటి ఇతర నిర్భయ యువకుల భారతాత్మ ప్రతిబింబించింది. "తిరుగుబాటు" అనే మాట మా ఆందరినీ చుటివేసింది. తిరుగుబాటు!

ఈ తిరుగుబాటు కేవలం బాగా చదువుకున్న వారిలో మాత్రమే కాదు కలిగింది. మదరాసులో తంజి ఆఫీసు వద్ద వరుసలో నిల్చున్నాను. ఢోతీ చొక్కా వారికన్నా నూటు వేసుకున్న వారు ముందుపోవచ్చునన్న ఆచారము అప్పటికే ఉంది. అదో విచిత్రమైన ఆచారం. ఇప్పుడిప్పుడిది అంతర్జాతీయమవుతున్నది. నా వెనక చాలా మందిన్నారు. అందులో ఓ యువకుడు - ఏకాస్తో చదువు పైపై న. చదువుకున్న వాడు, నాకన్నా ముందుపోవాలని చూస్తున్నాడు. నేను తొలుత వచ్చానని గండ్లచేసినా అతను లెక్కపెట్టకుండా తోసుకొనివచ్చాడు. తని కాలరుపట్టుకొని వెనక్కిడ్చాను. అతనికో, ప మొచ్చింది. మొగ

మంతా చిట్లించుకొని, నావె పులిరిగి “వెద్దమనిషిలాగా దుస్తులు వేసుకున్నాక అలాగేమిదుకు ప్రవర్తించకూడదు?” అని అన్నాడు. బదులు చెప్పవలసిందేమీ లేనట్లుతోచింది. నాలో లోటయిన ఒక్క తప్పనే ఆతడు దొరకపుచ్చుకున్నాడు. యూరోపుదుస్తులు వేసుకున్న ముకు భరించవలసి వచ్చిందనుకున్నాను. ఇంక నేను పాశ్చాత్య దేశాలనుండి వచ్చినన్నగు అక్కోటి నా వేషంలోలేదు. ఆతనికి దారి ఇచ్చాను. కానీ, ఆతనికి ఎందుకో అర్థమే అయిండదు. ఈ చిట్టెడుమనిషీ నాలో సగంలేకున్నా తగాదాకు సిద్ధమవడం నాకుకాస్త తృప్తి కలిగించింది. అతని దేహబలపోషాన్ని ఆతనిలోని ఏదో ఒక శక్తి భర్తీ చేసింది. యువభారత నూతనశక్తి. దాన్ని విచ్చిన్నంచేయడానికెన్నడై నా ఆలోచింపగలనా?

అయినా దానిప్రభావం చాలా ప్రమాదకరమైనది. అది ఒక రోజున చేతులు దాటిపోవచ్చు. మనం శృంఖలా విచ్ఛేదంగలిగినా కానీ మరోకొత్త గొడుగులు మనచుట్టూ బిగుసు కుంటున్నాయని మనం గ్రహించవలసి వస్తుంది. మనం వాంఛిస్తున్న స్వతంత్రాన్ని సంపాదించు కోవాలంటే, ఇలాంటి కష్టనష్టాల కోర్పుకోవాలిమరి.

ఏ ప్రభుత్వచర్యకో అసమ్మత తేలుపుతూ భారత వీధుల్లో యువజనకోటి “విప్లవం వర్ధిల్లాలి” అంటూ ఊరేగింపులు జరుపుతున్నారని విన్నప్పుడు, అది సోవియట్ పలుకుబడిగా కాక, నిర్భయ యువభావ స్ఫోటనమని నేను వ్యాఖ్యానించాను. అది సరైనదారి కాదు. కానీ భయంమాత్రం ఏమీలేదు. వారిలోవారు కావాలంటున్న విప్లవం, మతాన్ని సనాతనాచారాన్ని. ధనతత్వాన్నీ, ఇప్పటి వ్యవస్థనూ దుమ్ముపట్టిన సంస్థలనూ, ఒక తుమిటి “దరిద్రమే జన

సామాన్యపు హక్కు” అనేటటువంటి లక్షలవిషయాలన్నింటినీ నిర్మూలంచేసే విషయం అది! అదెలాతేవారో వారెఱుగరు, కాని మార్పులు కావాలనే గొంతెత్తి అరుస్తున్నావూ వారు! సులువుగా వదిలి వేయవలసిన అంశంకాదిది. వారు కేకలు వేస్తున్నావూ—ఆ యువో ఛేస్వర ప్రతిధ్వనంనో నెహ్రూవంటివారు, ప్రభుత్వాన్ని లొంగి వచ్చేట్టు చేయవచ్చును. నిశ్చలంగాఉన్న భారతదేశంలో ఆయన మాటకు ఏ అధికారీ చెవియొగ్గడు.

ఈ వీధుల ఊరేగింపు టల్లపలనల్ల భారతదేశానికెంతోలాభం. కలిగిందంటే కొందరు నాతో ఏకీభవించరు. తన శ్వేతపత్రాన్ని విమర్శించేవారిని గూర్చి, సర్ శామ్సూల్ హాజ్ ఒకప్పుడు మోటుగా వ్యాఖ్యానించాడు. “కుక్కలఱుచుకుంటూ ఉండనీయండి బిజారాలు! కాలిపోతూ నేడంటాయి” అన్నాడతను. ద్రిటి సుచుత్రిక టివామ్మ ఇంతైనా పదోపయోగంలో కాస్త జాగర్తవహించాలనే భావమొందగా, ఈ ‘కుక్క’ ఉపమానాన్నింకాస్త. ముందుసాగించవచ్చును కుక్కలూ ఒకోతూరి కరుస్తాయి. అందులో ఒకటికి పిచ్చిపట్టినప్పుడు మరీ ప్రమాదం. అప్పుడు దాన్ని “నీటిభయం జబ్బు (హైకో) ఫోబియా)” అంటారు. అదే జాతీయతోన్నాద మంటాము. కరచిన మనిషి బతకాలంటే కుక్కను గుండుతో కాల్చివేయాలని కొందరి నమ్మకం. మరి కొందరు కుక్కను కాపాడేందుకు మనిషిని కాల్చివేయాలంటారు. అవన్నీ నీవు ఈయాలనుకున్న చికిత్సనుబట్టి ఏ రాజకీయాలకు చెందినవాడవనే దానినిబట్టి ఆధారపడిఉంటుంది. దినదినమూ “బేస్ పాటర్ లో” పొద్దున్నే మంచుమీద జాఱుటాట అందుకొనే సర్ శామ్సూల్ హాజ్ గారి కెలా తెలుస్తుంది? ఎప్పుడో

ఒకనాడు ఆయనకూ ఈ మక్కల అజ్జుల్లో అర్ధం గ్రాహ్యం అయి తీరుతుంది. ఏదో ఒకదినం—తప్పకుండా!

ఈ తీరుగుబాటు ఇతర పథాలలోనికి ప్రవేశించింది. “కుటుంబ పెద్ద” గారి అధికారిని కృతఘ్నుడైన కొడుకు లెక్కచేయడంలేదు. తన ఉద్యోగం, జీవితవిధానం, తన అర్ధాంగి వీనిని ఎన్నుకోవడంలో తానే నిశ్చయించుకోవాలన్న హక్కును ప్రతి యువకుడూ స్థాపించు కొన్నాడు. మర్యాదకోసం తలదండ్రులతో ఆలోచిస్తాడంటే, పెద్ద వాళ్లు అడ్డంపెట్టితే, చిన్నవాడు, బండ్లగారి, గట్టిగా పట్టుబట్టుతున్నారు. పెద్దవారు ఒప్పుకున్నారా తండ్రికీ కొడుకుకూ చిరకాలం ఉండే ప్రేమానుబంధం ఏర్పడుతున్నది.

భారతి దేశీయపుత్రుడు తండ్రి అంటే చూపే గౌరవం ప్రపంచ విఖ్యాతిపొందింది. ఈ విషయసందర్భం గ్రహించి పూర్వకాలంలో తండ్రిలు మరీ నిరంకుశంగా కొడుకుపైన తమ అధికారం చెలాయించే వారు. నా విషయంలో మా తండ్రిగారిపైన నేనేమీ నిందమోపనవసరంలేక పోయింది. నాకు ఆస్పృహర్థు పలుకలిగించి తర్వాత నా వాంఛలు ప్రేమతో ఆలకించిన మా తండ్రిగారి త్యాగంతలచుకొని, నా స్వకీయవ్యక్తిత్వము నిలబెట్టుకోడానికి అప్పుడప్పుడు హద్దుమీరు తున్నా నేమోనని భయపడేవాడిని. ఆయన బాధపడడం గుర్తించాను. కాని ఏమీపైకి తెలియజేసేవారుకారు. చుట్టాలూ, స్నేహితులూ, నేనుకోరినట్లు ఒప్పుకున్నందుకు హేళనచేసినా, ఆలా నా కోరిక ప్రకారం నేను నడవడానికి, ఏమీ నామీద కోపంగాని, విసుగుగాని చూపించేవారు కాదు.

“మీ అగ్రాము చాలా పెద్దవాడయిపోతాడు” అని ఒక స్నేహితుడాయనకు వ్రాసినాడు. ఆ మాటలు, ఆలాంటి స్నేహితుని దగ్గరనుంచి రావడం ఆయనకు మరీ కష్టం వేసింది. నన్ను గురించి విన్న చెడ్డ అభిప్రాయాలలో అది అంత పెద్దది కానేకాదు. అయినా ఆయనకు నామీద నమ్మకం ఏమాత్రం తగ్గిపోలేదు. ఎందుకంటే! ప్రపంచంలో యువకులంతా ఆ రకంగానే నడుస్తున్నారనీ, ప్రపంచంలో యువకులు గట్టిగా వాంఛించే ఆ నమ్మకం తన కొడుకునకు మాత్రం తాను ఎందుకు పాలింపకూడదూ అని ఆయన ఉద్దేశం. ఈ యువకుల తిరుగుబాటు భారత జాతీయోద్యమంలో పాల్గొనేవారికి మాత్రమేకాదు. ఈ తిరుగుబాటుకు సరిహద్దులు లేవు. ఆక్స్ ఫర్డ్ లో శాంతివాద తీర్మానానికి వోటుచేసిన యువకుల్లో, అది వ్యక్తమవుతున్నది. ఈ తీర్మానం అనుసరించిన అసంఖ్యాక విశ్వవిద్యాలయాల్లోనూ కనుపిస్తుంది. బాల్టిక్ ప్రధాని కొడుకు ఆలివర్ లాగ తండ్రి కొడుకులు ఎదురెదురుగా కూర్చున్న పార్లమెంటులోనూ అది ప్రత్యక్షమవుతుంది. ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డు తన తండ్రి ననుసరించక ఇంగ్లీషు సభామర్యాదలను కొన్నిటిని తీసివేసిన విండర్ రాజభవనంలోనూ కనబడుతుంది. ప్రపంచంలోని ప్రతి మత్యతరగతి కుటుంబంనూ కనుపిస్తుంది. కొడుకు తన హృదయానికి తానే సమాధానం చెబుతూ ముందుగానే తండ్రి తయారుచేసిచ్చిన జీవితప్రణాళికను కేవలం అమలుజరుపడానికి ఒప్పుకోలేదు. ఈ యువకుల జీవితకథలన్నీ తిరుగుబాటును గూర్చిన సంపుటంలోకి వ్యాసావళిగా అయిపోగలవు. మిగతా ప్రపంచభాగంలోకన్నా మూలీ హతాత్తుగా రావడంవల్ల

పెద్దగా కనుపిస్తుంది. మేమొక్కతూరిగా ఎన్నో సంగతులపై తిరుగు బాటు చేయవలసివస్తూన్నది.

కొన్నేండ్లక్రిందట ఇరవయ్యోపడి దాటని ఒక సార్వీయువకుడు ఇండియానుండి ఇంగ్లాండుకు విమానపుపోటీలో అందరూకోరిన పెద్ద బహుమతినిపొంది అత్యంతవిభ్రాంతిని పుట్టించాడు. కరాచీ కళా శాలలో అప్పుడప్పుడేవచ్చి అందరితోపాటు సామాన్యంగాఉన్న ఆయననాకు కొంచం కొంచం జ్ఞాపకమున్నాడు. మా తండ్రిల కాలంలో ఇలాంటివి జరిగివుండేవి కావు. అప్పటికి “భద్రతా” ఆత్మ తృప్తి, నిదానమూ జాగ్రత్తగల విద్యార్థియూ యుగపు జీవికాదృక్పథము కలిగినకాలం. తండ్రికొడుకుల సంబంధం దాదాపు రోమక బాంధవ్యము వంటిది. అనంత దిగంతాలకు విమానయాత్రలు లేవు. సుదూరభూములకు ప్రయాణాలులేవు. ఆదర్శాలు సాధించడంలేదు. కలలు నిజంకావడంలేదు. తిరుగుబాటులేదు. ఇప్పటి యువజనం ఎక్కడెక్కడికో పోయి ఏమేమో చేయాలనుకుంటారు. తన జీవితానికి ఆటంకాలుగా వచ్చినవేనినైనా- అది సనాతనాచారం కానీ, ప్రేమించిన తండ్రికాని- అధిగమించడానికేమాత్రం సంకోచించరు. ఈనాటియువకునకు ఒకొక్కప్పుడు మేమొక్కడికి పోవాలనుకుంటామో, ఏదిలక్ష్యమో తెలియదనిపిస్తుంది. సత్యమా? సౌందర్యమా? ప్రపంచంలోని ప్రతి పుస్తక శాలలోనూ అమ్మకంకాగల పుస్తకాలు వ్రాయడమా? ఈ చిన్నగ్రహంచుట్టూ పెట్రోలుకుకూడ ఆగకుండా ఏమానాలో ప్రదక్షిణం చేయడమా? “కలకత్తాలోని సామ్రాజ్య భవనాలనూ తాజమహల్ ను కట్టడమ? స్వపరిపాలనను స్వతంత్రాన్ని సాధించడమా? ఏమిటిలక్ష్యం? నాకు తెలియదు. బహుశాఆది వీనని

టినీ సత్యాన్నీ, సాందర్యాన్నీ ప్రఖ్యాతినీ, స్వతంత్రాన్నీ దాటి ఆవల నున్నదేమో? ఆ దిక్కులకావల ఏమున్నది? నాకు తెలియదుకాని. ఆ అగోచర లక్ష్యంకోసం యువమాత్ర ఆరంభమయింది భారతదేశం నుండి ఓ యుక్తసామగ్రినొక భయంకర ప్రయాణాన్నారంభించింది. అదెక్కడదిగాలో ఎందుకో ఎవరికీ తెలియదు. అదిప్పుడే ప్రేలిపోదని మాత్రమే మే నూశిస్తున్నాము... సీకీదాంధకారంలో. నిర్మానుష్య ప్రదేశంలో. అజ్ఞాతభూముల్లో! అలా అయితే మా శత్రువులెంతో ఉబ్బితబ్బిబ్బుతాతారు.

తిరుగుబాటును గురించి మాట్లాడేటప్పుడు దానిని ప్రోత్సహించిన కాంగ్రెసును గురించి చెప్పకుండా ఉండలేను. కొన్నేళ్ళక్రితం ఇండియా లోని ఏ ఇంగ్లీషువారితో కాంగ్రెసు బలాన్ని గురించి చెప్పినా యమచో కంలో కూలవలసిన అల్లరి "అనేవాడు. ప్రభుత్వదృష్టిలో అది కూల వలసిందే, ఆచారదృష్టిలోను కూలవలసిందే. ధనతత్వదృష్టిలోనూ కూలవలసిందే, కులతత్వదృష్టిలోనూ కూలిపోవలసిందే! కాని అదే ఎన్నికలలో అతిపైగావచ్చింది. ప్రజాభిప్రాయం ఏమిటో వెలుసుకో డానికి బ్రిటిషు ప్రభుత్వం సిగ్చియించింది. ప్రజల తమ అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించారు. ఆ విషయాన్ని కూడా వాడు ద్వేషించారు. "ఈ వెనింగ్ స్టాండర్డ్" పత్రికలో భారత రాజకీయలమీద ముఖ్య వ్యాసంప్రవాసే "మాల్ కామ్ మగరిడ్జి" ఈ ఎన్నికల వోటుల తానిరక్ష రాస్యాలనీ గుర్తులతో వోటువేశారనీ అన్నాడు, తూర్పార పట్టాడు.

ఇంగ్లీషు వానికి అవజయం పొంద సంధవిగాచినదీ తెలియదు టారు. దేశమంతలో కాంగ్రెసు వాళ్లగుర్తుకే ప్రజలు ప్రాధాన్యమిచ్చా రంటే అది కేవలం కాక తాళియమా? ఎదు సగా నిలబడిన అభ్యర్థులకు

మరింత ఆకర్షవంతములయిన చిహ్నాలను ఎన్నుకొమ్మని భారత ప్రభుత్వంగాని, బ్రిటిషు అతి మితవాదిపక్షంగాని, ఆఖరుకు మగరిజ్జి గారుగాని నూచించి సాయపడి వుండలేకపోయారా? భారతాన్ని గూర్చి తన పత్రికల్లో వ్రాసే కొన్ని సంగతులు లార్డ్ బేవర్ బూక్ చదవడమే సుభవిస్తే, ఇండియానుగూర్చి భారతీయునితోనే వ్రాయించాలని అనుకొనిఉండవచ్చును: ఓ పత్రికా సామ్రాజ్యమును ఆమాత్రం అడగడానికి వల్లకాదా? సామ్రాజ్య సాభాగ్యం ఆయన హృదయానికి ప్రీతిగదా?

ప్రపంచమంతటా ఎన్నికలు సంకేతధ్యానాలుగానే నడుస్తాయి. పాత సంకేతాలు మీకు జ్ఞాపకమున్నాయి. “కింగ్ అడు కంట్రీ” (రాజు దేశము) “యూనియన్ జాక్” (సంయుక్తపతాక) హాంగు ది కై జర్” (కై జరుచు ఉరితీయి) “ది లాండ్ ఫిట్ ఫర్ హీరోస్ టు లీవ్ ఇన్” (వీరులు నివసించదగిన దేశం) మొదలయినవి. మొన్న మొన్ననే “కంట్రీ బిఫార్ వాట్” (పక్షంకన్న దేశం ముందు) అనే చిహ్నంతో “కన్స్ట్రక్టివ్” (అతి మితపక్షవాది) పక్షంవారు అధికారానికి వచ్చారు. భారతదేశంలో చిహ్నాలుగా ఉపయోగించే వనుగులు, కోతులు, ఎంత చిహ్నాలో పైవికూడా అంతే. ఉన్న భేదమల్లా ఇంగ్లీషుప్రజలు ఈ దేశభక్తి చిహ్నాల పలుకుబడిమీద తమ సమ్మతిని తెలియజేశారు. ఇంక ఏనుగో, ఆవో పిల్ల, కుక్కో జాతీయ భావాన్నికూడా ఉద్రేకింపజేస్తున్నాయని నేరారోపణం ఏలా చేయగలరు?

కాంగ్రెసు ప్రారంభాన్ని గురించి మాలో చాలా తక్కువమందికి తెలుసు. పూర్వ సుక్కడో ఉండినది ఒక్కతూరిగా తొలి పుటలోనికి వచ్చింది. అది చూస్తే మూలమేమీ లేకుండా. పూర్వచరిత్రేమీ లేకుండా, ఒక్కతూరి బయటికి వచ్చిందా అనిపించింది. ఈ ఉద్యమ ప్రారంభచరిత్ర తెలుసుకోవలసిన అగత్యమూలేదు. 1921 లో గాంధీజీ అసహకారోద్యమాన్ని ప్రారంభించినప్పుడే భవిష్యత్తు కలిగిన ఈ పక్షం బలమూ, అవకాశాలూ మా తరమువారికి తెలిసినవి.

దీనిని తొలుత హ్యూమ్ అనే ఇంగ్లీషువాడు ఆరంభించాడన్న సంగతి అంత తెలుసుకోవడంతో ఆర్డీ ప్రయోజనంలేకున్నా చరిత్ర కోసం తెలుసుకోవాలి. భారతీయులకు తమ స్వదేశంలో కాస్త ప్రాతినిధ్యం పచ్చేటట్లు చేయడమే దాని ఆశయం. ఇది గతశతాబ్దాంతం సంగతి. కాని శతాబ్దారంభంలోనే ముఖ్యమైన సంగతులు ఉద్భవించాయి. “బెంగాలు విభజన”, తర్వాత “తిలకూర్క, స్వదేశీ” బహిష్కారత్రయమూ వచ్చాయి 1905 తర్వాతనే ఎక్కువ సంఘటనలు గల రోజులు. తర్వాత మహా-యుద్ధం వచ్చింది. గాంధీ దాన్ని ప్రజాసామ్య యుద్ధమన్నాడు గనుకనే కాంగ్రెస్ సహాయంచేసింది. 1917 కు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం మహాదారంగా మాంతుక్ ప్రకటన చేసినది. 1919 లో యుద్ధమయిపోయింది. మా శ్రమకూ త్యాగానికి బహుమానంగా ప్రధమ ఫలితాలు జనరల్ డైయగూ, జలియన్వాలా బాగూ, క్రాలింగార్డూ (నేలమీద ప్రాకుతూ వెళ్ళమని ఆజ్ఞ) వచ్చినవి. తర్వాత కాంగ్రెసు సత్యాగ్రహోద్యమం నడిపింది. ప్రపంచంలో ఎక్కడా అంతగొప్ప ఆహింసా ప్రజాఉద్యమం నడవలేదు. అలాగానే కాంగ్రెసు బయలుదేరింది. పదహారు, పదిహే

డేండ్లు విషమ పరీక్షలకు గురిఅయింది. 1937 లో ప్రథమ కాంగ్రెస్ మంత్రివర్గాలు అధికారానికి వచ్చినవి.

కొన్నేశ్వరీతమే ప్రభుత్వ కార్యాలయాలొడన్న గుమాస్తాలు బర్తరఫ్ చేస్తారేమోనన్న భయంతో గాంధీటోపి పెట్టునేవారుకారు. ఇప్పుడు ప్రభుత్వకార్యదర్శి, ఇంగ్లీషు ఐ. సి. ఎస్ వ్యక్తి ఖద్దరుసూటును మంత్రివర్గ గౌరవార్థం ధరిస్తూన్నాడు. మా దేశంలో విప్లవం వచ్చినట్టుగా అయింది. భారతీయ దృక్పథాన్నేగాక ఇండియాలోని ఇంగ్లీషు వారి దృక్పథాన్ని మార్చివేసినది. ఈ విప్లవానికి సమకాలికుడు కావడం అనేభావము మహాత్మాహం కలిగిస్తుంది. ఒక మహాప్రజా పోరాటాలూ, జమాప జమాలనూచూడ గలుగుతున్నాము. వారి దుఃఖం నీదుఃఖంగా, వారి ఆనందం నీఆనందంగా అనుభవిస్తావు. ఆఉద్యమంలో నీవు ఏకాస్తవాలుగొన్నా ఆ ఆనందం మరింత అనుభవిస్తావు. నా చిన్నప్పటి శిక్షణా నేనుపెరిగిన వాతావరణము వేరుగావుంటే ఎంతబాగుండేది? కానీ ఒకొకప్పుడు కాంగ్రెసుకూడా ప్రజల కవసరమయిన నాయకత్వం ఇవ్వలేకపోయిందని అనుకుంటాను. కేవలం ప్రాణరక్షణే కష్టంగా ఉన్నవారినుంచి మహాత్మాగాలు చేయాలంది. భారతస్వరాజ్య సంగ్రామచరిత్ర గొప్ప కాంగ్రెసునాయకుల పేర్లశీర్షికలక్రింద వ్రాయబడినా సామ్రాజ్య ప్రజాత్యాగాలమీదనే ఆధారపడివుంది. తిలక్, గాంధీ, నెహ్రూ ఇవి శీర్షికలు. కాని, సంగ్రామ కథావుటలను నింపినదంతా ప్రజలే—కార్మికులు, కర్షకులు, బార్డోలీ రైతులు, బొంబాయి, అహమదాబాదు మిల్లుపనివారు. రష్యాలోనూ సోషలిస్టు ఇంగ్లాండులోనూ వలెనే వాదానికిబలం వారు చేకూర్చారు. దెబ్బతిన్నవారంతా వారే. లాఠీచార్జీలు, బాయనెట్టుఛార్జీలూ, శాంతి

భద్రతా రక్షణంపేర కాల్చిన తుపాకికాల్పులూ వారిపైననే. కాంగ్రెస్ సిద్ధాంతస్థాపనకు ఈ జన త్యాగాన్న పేక్షించడం, తిండికేలేనప్పుడు సమ్మె చేయమనడం, రాజకీయంగా నుంచిఎత్తే కావచ్చుకానీ. నాకేమో ప్రభుత్వం గెచ్చినాసరే సిద్ధాంతం కోల్పోయినాసరే. జనసామాన్యత్యాగం స్వతంత్రవేదికను సిద్ధపరచి అందుపై కాంగ్రెసు నాయకులు ప్రభుత్వ ప్రతినిధిపాత్రను నిర్వహించడం నికీ పనికిరావలసిన పరిణామం తోస్తుంది. బహుశా నాకు త్యాగంచేసే ధైర్యంలేదు కాబట్టి నేనిలా కాంగ్రెసును విమర్శించ నాహాసి. చానేమో! కాంగ్రెసులంగే స్వతంత్రమే జీవిత మహదాదర్శంగా ఎవరై నా చేకొన్నప్పుడెక్కడ దీనికి సరిహద్దు ఏర్పరచగలమో చెప్పలేము. అయినా భారతంలోని కోటానుకోట్ల ప్రజలూ స్వతంత్రమే జీవితంగా చేసుకున్నారా? ఒక తూరి తమ పేడరాసిన మట్టిగుడిసెలకు చేరబడి స్వతంత్రం, ఆతిశయం స్వపరిపాలనం, స్వరాజ్యం ఏ గంగపోవడనీ అనుకోరా? ఈ ఆభ్యుదయంకోసం పోరాడడం అనవసరమే, ఒకవేళ మనమింత సాధించినానికి విరుద్ధంగా మన బాల బాలికలు పనిచేస్తారేమోనని వారు భావించరా? ఒకోతూరి నాకలా కనిపిస్తుంది. — తా త్యాగంగా, నా దేశం పిలుపునూ, నా జనాల ఆహ్వానాన్ని ఉదాసీనతతో చూస్తాను. కానీ ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నేనూ అశ్రేణిలో చేర్తాను — ఆ విప్లవపుబాటలో కలుస్తాను, నా తరంవారికి జీవశక్తినిచ్చే దదొక మార్గమే. నేనందులోనే జన్మించాను గనక, నేనందులోనే ఉన్నాను గనక. నా దేశీయులవలనే నేనూ నల్లరంగువాణ్ణిగనక నన్ను దిగాడంగా కాగిలినుంది.

౯

“ రంగు ”

రంగు సమస్య నన్నలిమివేసినది పిచ్చిలాతమూరయింది. పైకి తృప్తితో ఆత్మనిశ్వాసంతో కనిపించినా, నేను తక్కువవాణ్ణి అన్న భావం బాధపడుతున్నానని నా మిత్రులు చెప్పారు. నాకు ప్రదర్శనాపరత ఉందని కొందరు నిందించారు—“నా బాధలు” అనే వ్యాసాలద్వారా దగ్గరదారిని తొలి పుటలలోనికి రావడంవంటిదది. నా జీవితంలో ఎప్పుడో ఓ శైలమ్మాయి ప్రవేశించిందనీ. ప్రేమ భంగమయిందనీ, అందుకు నా రంగే కారణమనిన్నీ ఇంకా మరి కొందరంటారు. ఇవన్నీ ఆతి తెలివిగలవీ, ఒకోతూరి నవ్వు తెప్పించేవి. కాని ఈ ఆనవసరపు విమర్శ అంతటిలో నా కటుత్వానికి కారణ మెక్కడా కనిపించదు.

ఆకుఫర్డు యూనియన్ వీడ్కోలు ఉపన్యాసాన్ని నే నెన్నడూ మరచిపోను. భారతదేశంనుండి వచ్చిన పెద్దవారు, ఆ యూనియనుకు చెందిన ఎన్నో మధురస్మృతులుండగా, ఆదినం నేను రంగు విభేదాన్నిగూర్చి మాట్లాడడం పెద్దమనిషితనం కాదని, ఆ సమయం అందుకు అనువైనదికాదనీ తమ ఆభిప్రాయం తెలిపారు. భావావేశంతో తొందరపడ్డాననీ, వాద ప్రతివాద సంఘాద్యక్షతపదవి వదలి వేస్తున్నాననే ఆలోచనవల్ల అంత అనాలోచితంగా మాట్లాడననీ నా తరపున కొందరు క్షమాపణలు చెప్పారు.

తొందరపడి కాదు; అప్పటికలా చోచి కాదు నే ప్రసంగించిన దంటే ఇప్పుడెక్కువమంది నమ్మరు. ఇంట్లో కులో నను అడుగుపెట్టి నది మొదలు .. అవకాశంకోసం ప్రతీక్షిస్తూనే ఉన్నాను. నావంటి పరిశుద్ధ శ్వేత తికిచెందని ఎర దరి విషయంలో ఆ తెల్ల వారు చూపించిన సంస్కార నిరాదరణ, మధ్య మధ్య పానీయంలా 'ఓహో' అని నిస్తత్యేతనమూ లనుగవిస్తూ ఉండేవాళ్ళి. ఒకొక్కప్పుడు అది వట్టి నిరాదరణతో ఆగేదికాదు. ఆ నిరాదరణ అతి తీవ్రమై మమ్మల్ని మనుష్యులు భరించలేని అమానుష దూషణనూ, అతి అవమానానికీ పాలుచేసేది. బాధపెట్టే జాతులనూ, బాధపడే జాతులనూ, మధ్యకేన్న బాకీలో నా శక్తికి తగినట్లు నేనూ నా వంతు బాకీ తీర్చుకుండా, మా "టెనర్ అఫ్ సైలెన్సు" (మానశిఖరం) పై నా సన్మను పరిపూర్తి చేయరని నేను చాలానాల్గు నిశ్చయించుకొనే వాడిని. అట్లాగే జర్మనీలో యూధులు హిట్లరుగారికీ, వారి "ఆర్య" మహాశ్వాలనూ తీర్చవలసిన బాకీఉంది. చిన్న సీజను "ముసోలినీకి" అడిక్ అబాబ్" లోని ఆబ్సీనియ నుజాతివారు తీర్చవలసిన బాకీఉంది. ఆలాగే ప్రపంచ మంతటాఉన్న కోట్లమంది రంగుజాతులవారు తమ్ము బాధపెట్టే తెల్లజాతులవారికి ఒకటో రెండో ముక్కలు చెప్పవలసి ఉంది. నేనూ ఆరంగు వారిలో ఒకడినే!

ఈ ఆలోచన మనసులో పెట్టుకొని సమయంకోసం వేచి వేచి ఆక్సుఫర్డు వీధుల్లో తిరిగాను. నాలో ఎల్లప్పుడూ ఆ నిష్పరగులుతూనే ఉండేది. దాన్ని దాచడం కష్టమనిపించింది. నా పదవీకాలం పూర్తి అయ్యేవరకూ కాచుకొనవచ్చును. నా విధులను ఏమాత్రం అసూయా దూషితం కాకుండా నిర్వర్తింపదలచాను. అక్కడికీ ఒకటి రెండు

లండను ప్రతికలు నన్ను రెచ్చకొట్టినవి. ఆచారమేమంటే పదవీ కాలంలోని ఆఖరు చర్చాసభలో అధ్యక్షుడు తన పదవిని వదలిపె డుతూ తనకు తోచిన అశాలను చెప్పఁచుచు. రాత్రి మొదటి గంటలో ఆవీడుకోలు జరగడమూ, అది కొంతసేపటిలోనే ముగిసి పోవడమూ మామూలు. ఎందుకంటే, ఆతర్వాత హాయిగా పోర్టు సారాయి కాస్త త్రాగి అర్ధరాత్రిలోగా కాలేజీ చేరుకోవచ్చు బారులు ఈ చర్చకు ఎక్కువమంది రారు. దాన్నంత పెద్దగానూ ఎవరూ భావించరు. ఇదో మిత్రుల విందులాగా గడచిపోతుంది. ఏ రాజకీయ వ్యక్తిగత కేదాలున్నా మరచిపోతారు. సహచర పద్ధతిలో హాయిగా స్నేహపూర్వకంగా జరిగే సంఘటన. యూనియన్ చుట్టూ తిరిగేవారు మాత్రమే దీనికి వస్తారు.

కాని, ఎక్కువమంది కావాలని నాకోరిక. క్రిక్కిరిసివున్న భవనంలో నా ప్రసంగం ప్రతిధ్వనించాలని నా వాంఛ. నా ఆంతర్గత భావాలు నాలుగు గోడలనూ చీల్చుకొని బయటి ప్రపంచానికి వినబడే వరకూ, గొంతురాసే వరకూ. ఆరవాలని నా తలంపు. అందరినీ ఆనాటి యూనియనుకి వచ్చేటటు చేయడానికి కొన్ని వారాలలో చించాను. ఏదో గాలిదుమారం లేపే చర్చావిషయమైతే వాస్తవ్యక వస్తారు. ఆలోచించి ఆలోచించి ఆఖరుకు "విస్ట్ క్ చర్చిల్" ను విచారణ అనే మాయవిచారణ చేయాలని తోచింది. "చర్చిల్" అంటే వ్యక్తిగతంగా నాకు మహాద్వేషం. ఆతనిని యూనియన్ లో అందరూ ఆసహ్యించకొనే మనిషి. కాబటి నే ననుకున్న వాతావరణాన్ని సులభంగా తయారు చేయవచ్చు.

మా ఉపన్యాసకులను చాల జాగ్రత్తగా ఏర్పాటుచేస్తున్నాను. ఒకరు డిఫెన్సు వకీలు, మరొకరు ముద్దాయి తరపు వకీలు. సభంతా జ్యూరీ. నేను న్యాయాధిపతిని. అతనిమీద నేరారోపణ ఇది అని నిర్దిష్టంగాక సర్వసంపూర్ణ మయింది. దానిలో ఒకటే ఒక ఆరోపణ. "ఈయన ప్రపంచానికి ప్రమాద కరమయిన వాడు. ఇప్పుడూ 'అంతే' ప్రాసిక్యూటర్ మంచి తెలివైన వాడుగానూ, డిఫెన్సు పక్షంగా మాట్లాడే వారు అతన్నంత బలపరచేవారు కాకుండానూ చూచుకున్నాను. ఇది మహా అన్యాయమయిన విచారణే కావచ్చు. కాని ఇటీవల యూరోపు న్యాయస్థానాల్లో జరిగే విచారణలను చూచినప్పుడు, అసలు విచారణ లేకనే ఇండియాలో వేలమంది జైళ్ళకు పోతుండడం గమనించి నప్పుడు నా పద్ధతిలో పెద్ద అన్యాయ మేముంది?"

సభ చాల జయప్రదంగా జరిగింది. సభ చర్చియిన ఒకటికి నాకు గువోట్లతో నేరస్తునిగా నిర్ణయించింది. నేను వేసినశిక్ష చాల తక్కువ. ఆతన్ని "ప్రభువు" చేయడానికి శిఫార్సు చేశాను. అంతా చాలా వినోదంగా గడిచింది. ఆ "ఘనత వహించిన పెద్దమనిషి (చర్చిలో)వచ్చి" వుండినా దానిలో దేసికీ ఆక్షేపణ తెలిపివుండలేదు. ఆప్పటికి సభ్యుల మనసును తయారు చేశాను సరిగా. ఆ అవకాశం తీసుకుని ఎవరూ వెళ్ళిపోకముందే చర్చను ముగించి నే చెప్పదలచు కున్నది చెప్పాను. నా దేశీయ లెవలైనా వుండినా నా అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించి తిరిడెందురు.

ఆక్స్ ఫర్డ్ ప్రత్యేకంగా ఆదరంచూపిన నేను రంగు సమస్యను గూర్చి మాట్లాడడం ఎలా సంభవించిందని కొందరన్నారు. కాబట్టే నేను బహుశ అలా చేసి ఉండకూడదా! అధ్యక్షుపదవికి నా ఆత్మను అమ్ముకోవాలా?

పోస్టినిగనక నా జాతి శుభమైనదనీ నా రంగు కేవలం వాతావరణంవల్ల వచ్చిందేననీ కొందరి నాకు చెప్పారు. కాని, రంగనే దేదైనా వాతావరణంవల్ల వచ్చిందేగదా? బైబిలులో ఎక్కడైనా భగవంతుడు రెండురంగుల మనుష్యులను సృష్టించేశాడని ఉన్నదా? ఏ సున్నితమైన భేదాలు చేసినప్పటికీ నన్ను మనిషిగా పరిగణిస్తారనే అంశమేమో నిజం. నాకు వ్యతిరేకంగా కొందరు రంగుద్వేషం పురికొల్పడం నాకు తెలుసు. లోపలి తెల్లపూరలను చూపించడానికి నా చర్మాన్ని కోసివేయలేను. రంగుజాతుల సమస్య నేనూ ఆ రంగు వాణ్ణిగనుక నాకూ సమస్యే అయింది. శ్వేతమానవుడు మహోత్తముడని నాకు ఎప్పుడూ అనిపించలేదుగనుక నా రంగుకు విచారాన్ని వెలిబుచ్చనవసరంలేదు.

అయినా మా దేశీయులు కొందరు శ్వేతజాతులు ఇతరజాతుల కంటే ఉత్తములని అడకాగో ఏ న్యాయ ఉపన్యాసంనుండో, లేక ఆర్థిక కళాశాలలనుండి వీధిలో వస్తున్నప్పుడో ఓవరుకోలు జేబులో చేతులను దూచుకొని తాము రంగువారని కనుక్కుంటారేమో అన్నట్టుగా లోపలి క్రిందికి దిగలాగిపోతూ ఉండడం నేను చూచాను. వారిని ఎక్కడచూచినా నాకు వారు ఏకాకులుగా వరకూ దగ్గరకు చేర్చనివారుగా కనపిస్తారు. ఆ నల్లటివాళ్ళ ముఖాలలో ఈమధ్యనే ముద్రింపబడిన రోషం వ్యక్తం అవుతూఉంటుంది. లోపల కుమిలే రంగు భేదబాధ. ఎక్కడ అవమానం పడవలసివస్తుందో అని అప్రయత్నంగా తనుగోతాము కుచుకు గోవడంవల్లనే ఆ పరిణామం. అవమానం, పేదలకూ, బాధితజనులకూ జీవితంలో ఏదో కొరత

గొవారి అడవికి శరణమయిన ఆత్మగౌరవ రక్షణవాంఛనుండి పొడమిన పరిణామం. శీతోష్ణస్థితి కాస్త దురుమాపించినట్టి తమ తోడిమానవులవల్ల అవమానితులు కావడానికే ఈ ప్రపంచంలోకి రావడం అనే విచార సంఘటనవల్ల బాధపతాక్షయం. చాలా వస్తువుల్లో ఆనందం సమకూరే రంగు, మసిషిలో రోమాసికీ విచారానికీ కారణమవుతున్నది.

ఈలాంటి భరింపరాని అనుభవం ఇంగ్లాండులో నాకు కలిగిన తొలిసారి బాగా జ్ఞాపకముంది. ఆక్స్ ఫర్డ్ లో నా తొలి టరమ్ అఖిల దినాలలో నా తొలి సెలవులు గడిపేటందుకు తగినతావు ఏదా అని ఆలోచిస్తున్నాను. ఒక పత్రికలో స్విట్జర్ లాండు ప్రయాణ ప్రకటన కనబడింది. నాకూ, నా స్నేహితునికోసం వ్రాసి స్థలం సంపాదించాను. డి. జి. జి. నూ, ప్యాస్ పోర్టునూ పంపవలసినదని కోరాం, అంతా సరిగావుందో తెలుసుకోడానికి. సోవియట్ రష్యాకు తప్ప ఇంకెక్కడయినా తిరగడానికి నాకు ప్యాస్ పోర్టున్నదని తెలిసునుగనక డి. జి. జి. మాత్రం పంపాను. రెండు వారాల తరువాత టికెట్లకోసం ప్రయాణ కార్యాలయానికి వెళ్ళాను. అప్పటికే సాయంత్రం మయిపోయి కార్యాలయాలు మూసివేశారుగనుక ఎవరయినా కనబడతారేమో అని చూస్తున్నాను. ఆఖరుకు ఓ లావాటి ఆకలి వచ్చి ఏంకావాలని అడిగింది. నేచెప్పగా ఏదో పొరపాటే అయివుండాలన్నదామె. వారి జాబునూ, రసీదునూ చూపించాను. తర్వాత కాస్త విచారణమందిగింది. నా ప్యాస్ పోర్టుడిగి తీసుకొని దానిమీద భారత ప్రభుత్వముద్ర చూచేప్పటికి ఆమె ముఖం వెలవెలబోయింది. కాసేపు కించపడి ఊరుకున్నది. నన్ను ఎగొదిగా పరిశీలించి గడ్డంమీద వేలుంచు

కొని, ఆమె “నీవు స్వేచ్ఛి దేశస్థుడవుగా తప్పుకోవచ్చుగాని నీ మిత్రుడోమరి?” అని అన్నమాటలు నాప బాణాలాగ గుచ్చు కున్నవి.

ఆప్పటికి నాకు 19 దేండ్లు. ఆ 19 దేండ్లూ ఇంటిరోనే గడిపి తొలిసారి ఈ విశాల ప్రపంచం పట్టాను. ఆస్సుఫర్డ్, ఇంగ్లాండు, యూరోపూ నా స్వప్నంలో భాగమయి అప్పుడప్పుడే వాస్తవంగా పరిణమించాయి. అంత ఆనుకున్న ఆ ఆశయం రోకదరి శైవమే ఇంత దారుణంగా పటావంబల మపోయింది. ప్రపంచప్రళయం వచ్చినట్లుయి గొంతు ముసిపడిపోయింది నా ఎదుటి తల్లిలాంటి ఆ లావుపాటి ఆమె రూపం వర్షపాతానికి ముందు నా కనులను క్రమి న మసక మబ్బుల్లో ఆస్పష్టమైపోయింది. వాదంవల్ల ప్రయోజనం లేదక్కడ. వారి షరతులు స్పష్టంగా ఉన్నవి. తెల్లవారు కానివానికి టీకెట్లను కారణాలు తెలుపకనే రద్దుపరచడానికి వారి కఠికారముంది. నా డిపాజిట్టు వెనక్కిచ్చారు. అదికూడ ఏదో ప్రత్యేకం దయచూపినట్లు గానే ఇదయ్యూవయూవంతమూ, ఉవారమూ అయిన ఇంగ్లండు. ఆమహా బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యంలో నేనొక సభ్యుణ్ణి. జన్మతః బ్రిటిషు పౌరుణ్ణి. ఇండియాలో నా స్కూలుదినాలు తలుచుకుంటే విచిత్ర విరోధా భాసం కనుపిస్తుంది. నావికుని దుస్తుల్లో నేను “గూల్ బ్రిటానియా” (బ్రిటానియా రాజ్యం చేయి) పాడేవాణ్ణి. ఇంకొకటి ఆఖరుకు చరణ మిలా ఉండేది. “అరుణ, శ్వేత, నీలాలకు జయము” అని.

మరింత విచిత్రంగా కనబడేదేమంటే ఆదే సమయంలోనే ఆ ప్రయాణకార్యాలయానికి దగ్గరలోనే కాండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సు జరుగుతున్నది. రెండు దేశాలమధ్య సద్భావాన్ని సృష్టించడానికా

సభ. సమతాచిహ్నమయిన గుండ్రని బల్లపై వివాద పరిష్కారం చేయడం ఆ సభోద్దేశం.

అది చాలా చిన్న సంఘటన, పైగా ఏడేండ్లనాటి సంగతి! అయినా నాకిది నిన్న జరిగిన సంగతివంటిదే. నా ముందు నిలుచొని నా ప్యాస్ పోర్టును చేతిలో వట్టకొనిఉన్న ఆమె ముఖం ఇంకా నన్ను వెన్నెముతూరింది. “నీవు స్పీయింగ్ దేశస్థులుగా పరిగణి పబడవచ్చు”నని ఏడేండ్లక్రిందట ఆమె అన్నదీమాట.

హిట్లర్ గారంటే భయంతో పరుగెత్తి వచ్చిన ఒక జర్మన్ యూధుడు రంగు సమస్యమీద సన్నోక ప్రశ్న వేశాడు. రంగుజనం తమ రంగే మంచిదనుకు టారా, లేక శ్వేతజాతులు భగవంతుని బిడ్డలనీ తాము ఆస్పృశ్యులనీ భావిస్తారా? దీనికి బదులు చెప్పడం చాల కష్టం. సమాధానం ఆయా వ్యక్తులమీద ఆధారపడివుంటుంది. అధిక సంఖ్యాకులేమో తమ హృదయాంతరాళాల్లో రంగును ప్రపంచంలోని దురదృష్టసంఘటనగానే భావిస్తారు. కారణమేమంటే, నేటి నాగరకత మొత్తంమీదచూస్తే, ముఖ్యంగా శ్వేతనాగరకతే! ఈ ప్రపంచ భాగధేయవిధాతలయిన పాలకుల్లో చాలమంది తెల్లజాతివారు. రంగు జాతులవారు చాల ఏండ్లుగా పాలిత దీనస్థితిలో వున్నారు. ఇలాగే యూరోపులోనూ, అమెరికాలోనూ, ఇండియాలోనూ, ఆఫ్రికాలోనూ రంగుసమస్యను ప్రతి ప్రపంచభాగంలోనూ ఇంతే.

ప్రపంచంలోని రంగు జాతులందరూ విప్లవం తెచ్చి ప్రపంచం నుంచి శ్వేతజాతులన్నిటినీ తుడిచిసారవేస్తే ఏమవుతుందా అనిపిస్తోంది ఒకొక్కప్పుడు. అప్పుడు మాదే సరయిన రంగనుకోమా, ఆ రంగులేనివారిని చూస్తే మన మనస్సాపడమా? కాబట్టి నీ రంగు

సరయినదా, కాదా, అని నిర్ణయించ వలసిఉంది అధికారంలో ఉన్న చారు. రంగు జాతులను వీడించే అవకాశం శ్వేతజాతులకు దొరికింది కనుకనే రంగు సమస్య ఉదయించింది. ఎంతకాలం శ్వేతజాతులు అధికారంలో ఉంటారో అంతకాలం వారి అధికారం గొప్పగాల పాఠాల్లో. రంగు విద్వేషం వుండనే వుంటుంది.

ఇంతకూ రాజకీయదృష్ట్యా చూస్తే రంగుభేదం స్వరాజ్య స్థాపన కాగానే ఇండియాలో నశిస్తుంది. అది పూర్ణ స్వరాజ్యమయి వుండాలి. "వైట్ హాల్" కు గాని ఇంగ్లీషు పార్లమెంటు చేతులలో గాని చివరి అధికారంఉండే ఏ నిబంధనా ఉండకూడదు,

కాని, ఈ సమస్యలో మనం మరచిపోరాని ఇంకొక దృష్టిఉంది. రంగులోకొంత అసూయా కారణతా ఉన్నది గనక దీనికి ఒకే పరిష్కారాన్ని మనం కనుక్కోవలసి వస్తుంది. అదే మిశ్రవివాహాలు.

సంకరపితరులుగల వారినిగూర్చి జనం అసహ్యంగ మాట్లాడడం మనం వింటాము. ఆ వివాహమెంత శాసన బద్ధమయినా వారి పిల్లలను ఉంపుడు కత్తెలకు పుట్టినవారికన్నా అధ్వాన్నంగా చూస్తారు. వారు సనాతనా చారాన్ని ధిక్కరించినారు గనుక, సమాజ వాంఛలకు తిరస్కరించినారు గనకా ఈ అవస్థ! ఈ ఆచార సంకుచితత్వం ఈ విషయంలో నీతిశాస్త్రంగా తయారయింది. ఆచార విరుద్ధంగా నడవడ మంటే నీతివిరుద్ధంగా నడవడ మన్నమాట.

ఈ సంకరంపై ద్వేషం రంగు ద్వేషంతోనే వచ్చిందో ఏమో నిర్ణయించలేము. అసలు మనుష్యుల్లాగే పిల్లలోని ఆ రంగుజాడా

అసహ్యకరమేనని తలచి శ్వేతస్త్రీలు సంకరపుత్రులను కనకుండా,
ఈ రంగు నిషేధంపెట్టారేమో!

నేను సంకరుణ్ణికాదు. అయినా వట్టి అభిప్రాయంకాని వాస్తవ
మయిన సంగతి ఒకటి చెప్పతున్నాను. నాకన్నా నల్లటివాని ఆకార
రేఖలు వుండడంవల్ల ఒకొక్కసమయంలో నన్ను సంకరుని అనుకునే
వారు, కాబట్టి, సంకరుడుగా తలపబడడంలో ఉన్న బాధ నాకు
తెలుసు.

భారత పత్రిక కొకదానికి ఇంగ్లీషు రాజపట్టాభిషేకాన్ని గూర్చి
వ్రాయకలసివచ్చింది. ఊరేగింపు నాకు ప్రాచీనాచారంగా కనపడ్డం
వల్లా ఎక్కువ ఖర్చవుతుండనుకోడంవల్ల సాయంత్రంవరకూ ఆ ఊరే
గింపు చూసేందుకు టిక్కెట్టుకై ప్రయత్నించలేదు. నా ఆదర్శానికది
సరిపడనిది. ఈ అభ్యుదయ యుగంలో ఆది తిరోగమనం. ఆకాలపు
దుశలతోఉన్న చిత్రాన్నిగానీ, నాటకాన్ని గాని చూచినప్పుడేభా
వం కలిగేదో అదే దీనిపైనా కలిగింది. దానిలో ఏదో అవాస్తవికత
ఉంది, ఆది నా వాస్తవిక దృష్టికి సరిపడలేదు. నా అయిష్టానికీంకా
కొన్ని కారణాలుఉన్నవి. ఆ కర్మకాండ, ఆ సాయుధసేనా ప్రదర్శన
నమూ, ఆ అధికార ప్రధానతా ప్రకటనమూ. ఆ ప్రదర్శిత సేనా
నాదమూ, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యంలో ఎంత బలముందో ఇతర ప్రపం
చానికి చూపే వైఖరి, ఆ సామ్రాజ్య తత్వమూ, ఆ మిథ్యా సామ్రా
జ్యైకమత్యమూ, ప్రజల ఉద్రేకమూ, గుంపులూ, చిన్న పిల్లలు
సతాకా గురవేస్తూ సైనికులను అభినందించడం, విక్టోరియా రాణి
రోజులు తలచుకుంటున్న ముసలమ్మలూ, ఇవన్నీ నా కనహ్యంగా
భోచినవి.

అయినా విలేకరినిగనుక. మానవ హృదయవేదికముందు మోకరిల్లి ఆ దద్దమ్మ దైవానికి నమస్కారం చేయకతప్పదు. నీలో ఉన్న ఏ కాస్త సత్ప్రవర్తనరేఖనో చంపేవృత్తి ఇది. రాతినుండి రక్తాన్ని తీయాలనే గూడుపుతానీ ఇది. మానవ దుఃఖాలను ఉదాసీనంగా తుడుచుకొనిపోయే వృత్తి ఇది. నేను ఇండియాకు కేబిల్ చేసిన పదిహేనువందల పదాలకూ పదిహేను పానులు ఆ పత్రికవారిచ్చుకోవాలనీ, అయినా సంపాదకుడు ఆవార్తవెలను ఒక పాను అయిదు పిల్లింగులుగా భావిస్తాడని నాకు తెలిసినా ఆదినం సాయంత్రమే ప్రసిద్ధి లండను పత్రికా వార్తాపానులు వ్రాసిన పత్రికా వ్రాతలు చదివి, ఇండియాలోని సంపాదకునికే ఆతని ఇష్టంవచ్చినట్లు రాసుకోమని వదలి వేసి వుండవచ్చును, కాబ కేవలం విసుగు కలిగిస్తుందనే కారణం మీద విలేకరిత్వాన్ని విస్మించడం, క్షమార్హం కాదు.

ఎలంగూ వట్టాభిషేకానికి నేను వెళ్ళాను. కాకున్నా, నేనెంత దగ్గరకు పోగలనో అంత దగ్గరకు పోయాను. నా స్తూరం రాజ ప్రాసాదాని కెదురుగా ఉన్న ఒక చోటు. ఆ చోటూ ఇండియా ఆఫీసు, ఇండియా హైకమిషనరు ఔదార్యం క్రింద చిక్కింది. ఇదంతా చాలా గొప్పగా కనపడినా, చవకగా స్థానం సంపాదించడమన్న మాటే. పెద పెద్ద స్థాన శ్రేణులను ఏ ఏజన్సీ దగ్గరకోవెళ్ళి కొనుక్కొని బుద్ధిలేనివారికి అత్యధిక లాభాలతో అమ్ముకోవచ్చును. లండను నిండా ఆలాంటి తెలివితక్కువ వారూ, డబ్బు తమ తెలివితక్కువకై ఖచ్చి పెట్టుకొనేవారు చాలా మంది ఉన్నారు.

వట్టాభిషేకం మహా ప్రాభవంగా, మహోన్నతంగా. మహోత్సాహకరంగా, మహాద్భుతంగా, జరిగిందని కనిపెట్టడం నా పని.

విలేఖరి పనిచేసే ప్రతి విలేఖరి ఉద్యోగమూ అసలు అదే. నేనా విషయంలో అంతా సక్రమంగా నడిపాను గనుక సాయంత్రమయ్యేటప్పటికి వానలో బాగా నానిపోయి తిరిగివస్తూ దాగిపోడుగునా నిలుచున్న లక్షలాది ప్రజల భావాల నర్థం చేసుకోగల ప్రయత్నం చేశాను. ఆ భావాలకు నేనుగురై నమ్మకంగా బ్రటిషు సామ్రాజ్యం మూలమూలం నుండి తమరాజభక్తి మా అందరిపైనా రాజ్యంచేసే భూపతికి తెలపాలని వచ్చినవారి హృదయాలు వ్యాఖ్యానించాను.

ఎక్కడి వారక్కడ నిలబడి పోయారు. టాక్సీ దొరకడం గండంగా ఉంది. అలసిపోయి, చాలిపోయి రాజభవనం నుండి వెస్ట్ మినిష్టర్ అండర్ గ్రౌండు వరకూ వచ్చి రైల్వేలో సాధ్యమైనంత ఇంటికి దగ్గరలో దిగాను. నూరు గజాలవరకు ఓకారు కనిపించింది. యూస్ట్రేలియాలో ఉన్న దదొక్కటే. పిలిచానుగాని వచ్చే ప్రయత్నమేమీ జరగలేదు. ఎక్కడికి వెళ్ళి విచారిస్తే కటువుగా తలవ్రాపాడు. లోపల కూర్చుని ఎక్కడికి వెళ్ళాలో నా విలాసం చేతికిచ్చాను. దాతో మరింత రేగి పోయాడు. ఇంత చిన్నబాడుగకు తన్ను పిలచానని.

నేనొక్కణ్ణేకాదు. నాతో ఒకామె ఉంది. అతని కటుత్వాన్ని చూచి కాస్త డబ్బెక్కువ ఇమ్మని సూచించింది. హటాత్తుగా మాకూ డ్రై వరకూ మధ్యవున్న కిటికీతలువు మూసేశాడు. బాడుగ చెల్లిస్తూ ఇలా ప్రవరించడమంత మర్యాదకాదన్నాను. నేనన్నట్లదంతా అంతే. ఆ పరిస్థితుల్లో నాకు అదన్యాయమనీ తోచింది. అతనిషుఖం ఎట్టవడి పోయింది. "మర్యాద, మర్యాద? సంకరజాతి వాడినుంచి నేను మర్యాద నేర్చుకోవాలా?" అన్నాడు. అతను యువకుడు కాదు. లేకుంటేనా

పిడికిలి రుచిచూపించి వుండును. అతను దాదాపు వెంట్రుకలన్నీ నరసిన వాడు. టాక్సిడ్రైవరు కన్నా కాస్త నాగరకుడుగా కనిపించాడు. నేనే మనకుండా ఆతనినంబరు తీసుకున్నాను. దానికతను పకపకా నవ్వాడు. 'అతనుమరి' 'యూబ్లడ్డి హాఫ్ కాస్ట్' (ఓయి వెధవసంకరవాడా!) అని వునరుచ్చరించాడు.

అప్పుడు సంకరుడుకాని నేను సంకరుడనయితే ఎలాగుంటుందో తెలుసుకున్నాను. రేడియోనుండి, సామ్రాజ్య వివిధప్రాంతాల నుండి సందేశాలు వినబడుతున్నాయి. రాజప్రసంగంలో మనమో పెద్దకుటుంబంగా నిర్వచించారు. అలాంటి పట్టాభిషేక సమయంలో కూడా సామాన్య శ్వేత మానుష్య హృదయంలో రంగువాళ్ళ మీదా, ఆ జాడగలవారి మీదా, అసహ్యభావమింకా వుంది. హృదయవిదారకమై పోతుంది. ఈసంగతి తెలియగానే, గంటలకొరదీ స్వప్న సంచారం చేసినతరువాత వాస్తవస్థితిలోకి రావడంవంటిది. ఈ పోరాటం సాగవలసిందే— శ్వేతపీడనపై రంగుజాతుల పోరాటం, పట్టాభిషేకమో, కాదో! మేమేమో సామ్రాజ్యంలోని రంగువాళ్ళమే, ఎన్నటికీ ఒక కుటుంబంవారం కాలేము!

ఈ విషయం ఆలోచిస్తూనే నిద్రపోయాను. కానీ, రెన్నాళ్ళ తర్వాత ఆ డ్రైవరుమాట చెవులో గింగురుమంటూనే ఉన్నది. "యూబ్లడ్డి హాఫ్ కాస్ట్" ఈ విషయాన్ని పోలీసు కమిషనరుకో, ఎపరికో— అందుకుచెందిన అధికారికి ఫిర్యాదుచేశాను, రోజులు గడచిన తర్వాత, ఓ ఉదయ మొక పోలీసువాడు విచారణకు వచ్చాడు. డ్రైవరునడిగితే అతడు అలాంటిమాటలు తానెప్పుడూ అనలేదనీ.

పైగా, అతనలా కన్నాడన్నందుకు ఆతనిదే తప్పనికూడా వాగ్మూలం
 ఇచ్చాడు. కావలసినంత కారణంలేనిది, ఇలాంటి ఫిర్యాదుచేసే రకం
 నేను కాదని చూపేందుకు నాజాబులో వ్యక్తిగతంగా ఇండియా
 హైకోర్టుకు రైతుగుడునని తెలియజేశాను. అంత పెద్ద ఉద్యోగికి
 పరమ మిత్రుణ్ణి చెప్పడంలేదు కానీ, హైకోర్టునర్ - అప్పుడు
 న్నాయన మాకుటుంబం వార దరినీ, ఎటుగున్నాడు. ఒక దినం
 సాయంత్రం మాయన్ను స్వయంగా కలుసుకున్నాను. నాకుటుంబంతో
 తనకున్న సంబంధాన్ని పురస్కరించుకొని, ఆయన నాపైచాలా ఆద
 రణ కనబరచాడు. ఈ బలాన్ని బట్టి. నా దర్జావిషయంలో ఏమాత్రం
 సందేహముండదని ఆనుకున్నాను. దురదృష్టవశాత్తూ అప్పుడాయన
 అమెరికాకు వెళ్ళిఉన్నాడు. అసలాఫిర్యాదు విషయమేమైందో లండను
 రాజధానీనగరం పోలీసులనుండి జవాబుకోసమింకా నేను కాచుకొనే
 ఉన్నాను. బహుశా నిర్ణయూన్ని అనిర్ణీతంగా వాయిదా వేశారేమో.
 ఇసువాగులవారు తమదే న్యాయమని ఆనుకుంటారు. కాబట్టి అద్భుత
 మైన బ్రిటిషున్యాయ సంప్రదాయం ప్రకారం విచారణ అనంత
 కాలానికి వాయిదా వేసేటట్టాడు!

ఈరంగు నిషేధంలో ఉన్న మాహా విచిత్రాదంత మేనుంటే,
 ప్రతివాడూ రంగుభేదాన్ని ఆక్షేపిస్తూనే ఉంటాడు. ఇది సర్వ
 వ్యాప్తం గనక నీకెక్కడా ఎవరయ్యా దీన్ని పాటించేది. అంటే ఏమీ
 దొరకదు. ప్రతిమిసీ తనకలాంటివేమీ లేననీ, దురదృష్టవశాత్తూ
 ప్రతినాగూ అలాఉండరనీ, ఇంతకూ మనం ప్రపంచాన్ని మార్చలేము
 కదా అనీ. వేదాంతం చెబుతారు. ఎన్నిసార్లు నేనీ మాటలు వినలేదు?

నాతోటివారు వినలేదా? మనలనెప్పటికీ కలపనీయని అభాతం మన మధ్య లేదామరి?

పట్టాభిషేకానికి కొన్ని వారాలముందొక సంగతి జరిగింది. ఓ రంగు బ్రిటిష్ పౌరుడు, వెస్టు-ఇండియన్ హోటలుకు వెజిటే, ఆవరణంలో అతని కేపానీయమూ ఇవ్వమన్నారు. ఎందుకంటే, పట్టాభిషేకానికి వచ్చిన అమెరికన్లు, అతనిరంగుకు ఆక్షేపణ తెలుపుతారేమో అన్నారు. ఈ పట్టాభిషేకం, సామ్రాజ్య ప్రజలకోసమూ, లేక అమెరికన్ అతిథుల వినోదార్థమూ, అనివిస్తు పోయానప్పుడు. దక్షిణ ఫ్రాన్సులోనూ ఇలాంటి సంఘటనే ఒకటి జరిగింది. ఓమంచి హోటలు మానేజరు. అక్కడికి వచ్చిన ఇద్దరు రంగు కళాజీవులకు, ప్రవేశమివం మన్నాడు. అతనో తెల్పిన కారణమూ సరిగా ఇదే. ఈసంగతి వెలియగానే ఫ్రెంచి ఆధికారులు పక్షపాతాన్ని సహించేవారుకారు గనక. ఫ్రెంచి ధర్మశాసనంలో 'రంగు' అనే పదం లేదన్నారు. ఆ ఇద్దరు పెద్దమనుష్యులూ సాయంత్రమూ హోటలుకు వస్తాన్నారనీ, వారికి మర్యాదచూపించకపోతే తక్షణమే హోటలు సంస్థను కటివేస్తామనీ, ఆ హోటలు మానేజరుకు తెలియజేశాడు. తమ స్వతంత్రానికై ఎంతోత్యాగంచేసిన స్వతంత్ర ప్రజలవాణి ఆమాట్లాడినది. అమెరికన్లలో గిమెరికన్లలో ఫ్రాన్సు శాసనం ఫ్రాన్సుదే. అక్కడికి వచ్చినవారు విధిగాదాన్ని పాలించాలి. ఈకథ విన్నప్పుడు నాగుండె కొట్టుకున్నది. వెస్ట్ ఇండియన్ హోటలు సంగతివిన్నాక కొన్నాళ్ళకే ఒక రాత్రి నాకీసంగతి చెప్పారు.

రంగు నిషేధంగూర్చి నేనేమీ కొత్తగా చెప్పవలసినది లేకపోవచ్చును. కానీ ఎన్నిసార్లు దాన్ని గురించి చెప్పవలసి వచ్చినందున నీ స్వంతమైన ఈ నాగరికతను నామీదా మా ప్రజలమీదా

రుద్దిన ఈ నాగరికతను సంపూర్ణంగా నిరసించవలసిఉన్నది. ఎందుకంటే మానవచరిత్రలోని ఉత్తమతకూ ప్రకాశవంతమైనదానికీ పేరు పొందిన ఈ సామ్రాజ్యంలో, తమ ఈ సామ్రాజ్యంలోనే రంగునుబట్టి తమలో పక్షపాతం చూపించబడుతున్నదని, బ్రిటిషు రాజ్యప్రజలు మిగతా ప్రపంచానికి చెప్పవలసిరావడం నిజంగా విచారకరమైన విషయం.

రంగు సమస్యనుగూర్చిన నా వ్యాసమొకదానిలో ఈ సంఘటనలను ప్రస్తావించగా, కోపంవచ్చి ఇంగ్లీషు దేశభక్తులు, ఇలాంటివాని నాపత్రికలో వేయకూడదని తెలియజేశారు. ప్రతిసారీ మీరిలామమ్ము పరాభవిస్తూంటే, మా భావాలు ప్రకటించుకొనే హక్కుకూడా మాకు లేదా? సైంటుజేమ్సు వీధిలో కార్యాలయంగల ఒక ప్రముఖసంస్థకు కార్యదర్శి, ఆ వ్యాసం చదివి అచ్చెరువందినానని నాకు రాశాడు. అలాంటి సంఘటనలను మాన్పించడానికి దేశంలో ఏమీ చేయలేదని తెలిపితే మరికొంతమంది కాస్త కష్టంతో—అచ్చెరువందారు. అధికారు లేమీచేయలేదు. వెస్ట్‌ఇండియాలో సంఘటనలో, అధికారులు లై సెన్సు తీసివేస్తామని బెదిరించిఉంటే, యజమానులకు కాస్త బుద్ధివచ్చిఉండేది.

ఇంగ్లండు దేశ ప్రజలం వెనకుంటేనే అధికారులాపని చేస్తారు. ప్రజలే ఆ విచక్షణను, కాపాడాలను కున్నప్పుడు. రంగుభేదానికి పరిష్కారము వేరొకచోటనే జరగాలి. యూరోపు దేశాల్లో, ప్రాచ్య దేశాల రంగువారికి స్థానంలేకుంటే ఆసియా ఆఫ్రికాలలోనూ, అక్కడికివచ్చి కూచున్న శ్లోతజాతులకు స్థానముండ కూడదు. ఎప్పుడో ఒక దినమీ

సమస్య ఆస్తితికివస్తుంది. ఆ పప్పు దు మరికొంతమంది విస్తుపోతారు.
ఆదెబ్బ పూర్ణంగా ఘాటుగానే తగలాలి!

ఇంతున్నా ఇంగ్లాండులో రంగునిషేధం లేదంటారు. బస్సులో
గానీ, రైల్లోగానీ, ఓ రంగువా దున్నాడంటే, అతనిపక్కసీటు ఆఖ
రుకుగాని పూర్తి కాదనేది విచిత్రంకాదా? గదులున్నాయని ప్రకటి
స్తూన్న ఏ హోటలుకో భోజనశాలకో నీవు వ్రాశావంటే, అప్పుడే
ఎవరికో ఇచ్చాను అని తెలపడమూ, మరీ మరుసటిరోజేమో ప్రకటన
యధాప్రకారం పడుతూండడమూ విచిత్రంకాదా? ఏరంగు యుప
కుడో సముగ్రీర నివాసాలలోని ఏ నాట్యశాలకో వెళ్ళితే అధితులతో
నృత్యంచేసే స్త్రీలందరూ ఇదివరకే ఇతరులతో నాట్యానికి కుదిరినట్లు
కనిపించడం ఆ ఆడవారే ఆరుపెన్నీలకు (అణాలకు) మీ పక్కలోకి
స్థింకావడం విచిత్రంకాదా?

ఈ విచార సంఘటనల నేదోవిధంగా తల్లిపంటి ఈ దేశం
సరిచేసి వ్యవహరించి ఉండవలసిందని నీవు భావించ వచ్చును. ఈ
ఏక “కుటుంబ” భావాన్ని వాస్తవం చేయగలదేదో జయపుతారని
నువ్వు భావించవచ్చును. ఏ హోటలులైనా రంగునుబట్టి ఒక బ్రిటిష్
పౌరునిక ప్రవేశం తిరస్కరిస్తే ఇండియా ఆఫీసు చర్య తీసుకుంటుందని
నీవు భావించవచ్చును. ఆ హోటలు లై సెన్సు (అనుమతి) ను రద్దు
పరచమని, యస్. సి. సి. (హోటలు వగై రాలకు అనుమతియిచ్చే
ప్రభుత్వసంస్థ) పై భారతరాజ్యాంగ కార్యదర్శి ‘హోమ్’ కార్యాల
యమో ఒత్తిడితేగలచని నీవు భావించవచ్చును. ముప్పదిఅయిదు
కోట్ల రంగుప్రజలకు ధర్మకర్తగా తన్ను నియమించుకున్న ఇంగ్లాండు,

తమ ధర్మకర్తృత్వ విధిని నిర్వర్తించు కొనెందుకేదో చేసిఉండునని నీవనుకొని ఉండవచ్చును. మేము కుక్కలం మొరుగుతుంటాము, కానీ వర్తకబిడారం పోతూనే ఉంటుంది.

ఇంగ్లాండులో ఇంగ్లీషుప్రజలు నీ మొహాన్నే తలుపు మూసి వెయ్యడమూ, టాకీస్ డ్రైవర్లచేతా, పూటకూళ్ళ ముసలమ్మలచేతా పరాభూతులు కావడమూ దుర్భరం. పైగా ఇదే నీ స్వదేశంలో జరిగితే మా ఓపిక భరించలేనంత వరకూ పరీక్షించడమే అవుతుంది.

హెర్బర్టు విల్ కాక్సు చెప్పినదే నిజమయితే, విక్టోరియా రాణి భారత చక్రవర్తిని అయిన సమయంలో రంగు విద్వేషముండదు అనే ఏవోమాటలు అన్నవట. ఏదై తేనేమి ఆమెమాటల సారాంశం తన ప్రజల్లో పక్షపాతం చూపబడదనే అలాగే తర్వాత సార్వభౌములూ పలికారు. మమ్మలను ఒకే కుటుంబంలోనివారుగానే ప్రస్తావిస్తారు. అందుకే మరీ విచిత్రం ఏమిటంటే తమ రాజుకోసం ప్రాణత్యాగంచేసే ఇంగ్లీషుపౌరులు, ఈ అతి ముఖ్యవిషయంలో రాజాభిలాష నెందుకు పాటించరో? ఆ రాజుగారి నేననార్థమే, ఇండియాకు వచ్చేవారు రంగు పాటించకుండా ఆ మానవసమత భావాన్నెందుకు అనుసరించరు? ఈ ప్రశ్న కారణరహితంగా అడిగేది కాదుగదా!

విడ్సరు ప్రభువునుగురించి ఇంతవరకూ ప్రచురితంకాని కథ ఒకటిఉన్నది. ఆయన వేల్పు యువరాజుగా ఉన్న రోజులలో బీరిటులో ఉన్నప్పుడు, “కాసినో బెల్లెవ్యూ” లో మెరీబాక్సనే గానమేళనంఉంది. అక్కడకొందరు రంగుభాతుల కళాగాయకులు. పనిచేసేవారు. వేల్పు యువరాజుగారు ఆ జంత్రీమేళనను వినడానికి వెళ్ళేవాడు. గాయకుల గాన ప్రవర్తనలనూ చూచేవాడు.

ఒకనాటి ప్రదర్శనా సంతరం, అందులో ఇద్దరు కళాకారులను. అమెరికన్ల కొందరు పలహారానికిపిల్చి, తాగుతూ మాట్లాడుకుంటూ హాయిగా సాయంతనం గడిపారు. మనటిరోజు, ప్రదర్శనానికి ముందే ఈ కళాకారులు, “బార్ బాస్టూ” (త్రాగుడుస్థలం) కు వానీయంకోసం వచ్చారు. అన్నిస్తానాల్లో ఒక్కటే ఖాళీగా లేదు. జనం క్రిక్కిరిసి ఉన్నారు. వారలా కలయజూడగా, ముందటి సాయంత్రం తమ కతిధులైన అమెరికన్ల కన్పించారు. మామూలుగా పలకరించడానికి వారిదగ్గరకు వెళ్ళారు. అమెరికన్ల మొగ్గులుపుకొని వీరి నెప్పుడూ కలుసుకోనట్లుగా నటించేటప్పటికి వీరిప్రాణ లెగిరిపోయాయి. ఆసంఘటనవారికి చచ్చేనరకూ మరపురానిది ఇద్దరునల్లవారూ నిశ్చేష్టలై నిల్చిపోయారు. జరిగినసంగతిని ప్రతివారూ గమనించారు. హాటాత్తుగా దగ్గరేఉన్న ఓ బల్లదగ్గరినుంచి “హలో నాతోకలిసి వానీయం పుచ్చుకుందురు రండి” అని మాటలు వినిపించాయి. వారు తిరిగిచూస్తే వేల్పుయువరాజు. ఆయన్ను వారితకు ముందేన్నడూ కలుసుకొని ఉండలేదు. వారికితాము మనుష్యులమన్న భావం ఆయన కల్పించాడు.

ఈ సంగతిని, ఆ కళాకారులలో ఒకాయన స్వయంగా నాకు చెప్పాడు. ఆగాయకుణ్ణి ఒకసారి పారిసులో చూచాను. తర్వాత లండనులో, మిగతావానితోబాటు చూచాను. రంగు నిపేధాన్నిగూర్చి మేం మాట్లాడుకున్నాము. నామితడు రచించిన నీగోను గూర్చిన గీతాసంగ్రహణ సంపుటినిచదవమనీ. తన వుస్తకం ఇస్తానని చెప్పాడు. ఈ ఉద్దంధాన్ని తీసుకొనేందుకు నేను వెళ్ళినప్పుడు ఆయన చిత్రపీఠంపై విండ్యురుప్రభువు బొమ్మను చూచాను. అదేదో

సామాన్యపత్రికలో కత్తిరించి అంటించాడు. ఈ బొమ్మెందు కుంచు కున్నారని అడిగాను. అప్పుడాయన కథంతా చెప్పకొచ్చి “ఇదో చిన్న సంఘటనే, అయినా ఆసమయంలో ఇదెంతో మహత్తరమైనది. నేనందుకెప్పుడూ కృతజ్ఞునిగా ఉంటాను. ఆయనెప్పుడూ జ్ఞప్తి ఉంచుకుంటాను. అంతే” అని ముగించాడు.

రంగునుబట్టి భారతీయుల తక్కువగాచూచే ఇండియాలోని మూడోరకం సీచులైన ఇంగ్లీషువారిని తల్చుకున్నప్పుడంతా, ఈ ‘బాక్సువాలా’ లూ ‘వక్కాసాహేబులూ’ ఆదేశపు తొలిపెద్ద మనిషి దగ్గరెంతో నేర్చుకోవాల్సి ఉందని అనిపిస్తుంది. కానీ దురదృష్టవశాత్తూ, మర్యాదస్తులైన ఇంగ్లీషువారు మనదారిని కన్నడరు. కనివించినా వారా కొంచెంసేపూ తమమర్యాదజీవితం మరచిపోతారు. రంగువారిని అవమానించడానికి వారేమీ జంకరు. భారతదేశంలో బ్రిటిషుసైన్యం ఉన్నంతవరకూ, బయనట్లతో సైనికులుతిమ్ము రక్షిస్తున్నవరకూ, ఈ తక్కువవారు తిరుగబడినా ఏమీ పరవాలేదని వారెరుగుదురు.

రంగు సమస్యపై ఎన్నో అపూర్వ విషయాలు నాన్నీకూ నాద్దుగారి పుస్తకంలో కనిపిస్తాయి ఇది ముఖ్యంగా “నీ గ్రో” దృష్టితో వ్రాయబడినప్పటికీ, అందులో చెప్పిన చాలాభాగం మాకూ సరిపోతుంది. రంగు నిషేధంపై ఆమె విస్తారంగా వస్తుసంకలనం చేసింది. ఇందులో ప్రభుత్వ ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలెన్నో ఉన్నవి. మిసిల్ పెంపుల్ రంగు విద్యార్థి ఒకడు టీకోసం తనతో ఒక తెల్ల మెను పిల్చుకొని ఒక హోటేలుకు వెడితే వారు టీ ఇన్వ నిరాకరిం

రంగుసమస్యపై ఎన్నో అపూర్వ విషయాలు నాన్నీ కూనార్డు గారి పుస్తకంలో కనిపిస్తాయి. ఇది ముఖ్యంగా “నీగో” దృష్టితో వ్రాయబడినప్పటికీ, అందులో చెప్పిన చాలాభాగం మాకూ సరిపోతుంది. రంగుని పేధంపై ఆమె విస్తారంగా వస్తుసంకలనం చేసింది. ఇందులో ప్రభుత్వ ఉత్తర ప్రత్యుత్తరా లెన్నో ఉన్నవి. మిడిల్ టెంపుల్ రంగు విద్యార్థి ఒకడు టీకోసం తనతో ఒక తెల్లమెను పిల్చుకొని ఒక హోటలుకు వెడితే వారు ఇవ్వ నిరాకరించారు. ఆతని ఫిర్యాదుకు ప్రభుత్వ సమాధానం రెండు పంక్తుల్లో ఉంది. దానిచాత మిది: ఆయా, స్ట్రాండులో “ఎస్కెస్సెయిర్స్ టీ రూమ్స్” ను గూర్చి పిబ్రివరి 9 వ తేదీ మీరు వ్రాసిన జాబు చేరినట్లు తెలపమని రాజ్యాంగ కార్యదర్శి నా కాజ్ఞ ఇచ్చారు. రంగుపురుషునికీ శ్వేతస్త్రీకీ వడ్డించేందుకు నిరాకరణ. మీ వగైరా వగైరా” అంతే!

నాన్నీ కూనార్డుగారు “సమాధానధోరణి ప్రత్యేక గమనార్హం రంగువానికీ వెల్లె ఆమెకూ—రెండు పదార్థాలు కాబోలు ఈలాంటి సమాధానమిచ్చే ప్రభుత్వం అది జవాబేకాదు, కేవలం చేరిందన్న చీటీ - రంగువారికి జరిగే సంఖ్యాతి పరాభవాల విషయంలో ఏమాత్రమైన ప్రభుత్వం పట్టించుకొంటుందని ఎవ్వరూ అనుకోరు” అని వ్రాసింది. ఈ నిగ్గులకు బుద్ధి చెప్పవలసిందే అని ప్రభుత్వంవారి ఉద్దేశమూ, ఇలాకాకపోతే, ఆలాంటి గాయాలను మాన్పేందుకు ప్రభుత్వ మేదో చేసేకంటేది. అనికూడా ఆమె వ్రాసింది.

“అయినా ఇది ప్రభుత్వ విషయం. దని ఎవరై నా అనొచ్చు. ఇది హోటలువారికీ ఆ వ్యక్తికీ చెందిన సంగతనుకోవచ్చు. ఇట్ట

మైతే డబ్బిచ్చి తాగుళ్ళు తాగి రేయళ్ళా తందనా లాడవచ్చును. అనీ అనుకోవచ్చు. నిజమే ఇవి వ్యక్తి గత విషయాలే. అయినా మనకు కొన్ని పాననిషేధాలూ, ఆహార విహారాదులలో విధినిషేధాలూ ఉన్నవి. అవీ వ్యక్తి గతమైనవే. అంత మహత్తరమైన వర్ణ నిషేధ మనే సమస్యలో ప్రభుత్వం చేయి చేసుకోకపోతే అది నిర్దిర్య ప్రభుత్వము. అంటే అదికొందరి పూటకూళ్ళ వాళ్ళా త్రాగుడు దుకాణాలవాళ్ళా దయమీద ఆధారపడిందన్న మాట.

“కొందరు ఆమెరికనులు తమ ద్వేషాన్ని ఫ్రాన్సు హోటళ్ళ లోనూ, నాట్యస్థలాలలోను రుద్దచూచేటప్పటికి, ఈ అయిదారేళ్ళలో ఎంతమందో నీగ్రోలకు అవమానాలు జరిగాయి. ఫ్రెంచి ప్రభుత్వం చర్యతీసుకుంది. వానిని మూసివేసింది. ఒక హోటలును రెండు వారాలు మూసివేయించింది. ఏన్నాళ్ళో న్యాయస్థానాల్లో విచారణ జరిపికాదు. ఒక్కదినంలోనే! వదిలేనురోజుల్లో ఒక నాటకశాలకు ఎంతో డబ్బు నష్టం! డబ్బునష్టంతో దిమ్మతిరుగు తుందని ఫ్రెంచివారెరు గుదురు. ఇంగ్లాండులో ఆపనేచేస్తే సంగతి తెలుసివచ్చేది.

కానీ, వాస్తవజీవితంలో ఎలాఉన్నా, ఇంగ్లాండులో జాతీయ త్యాన్ని సూర్చి దీర్ఘోపన్యాసాలుచేసే దేశంలోనే మనమింకా ఉన్నాము. “నీగ్రోవర్కర్” అనేపత్రిక 1932 మార్చిలో ఈలా ఘోషించి వాస్తవస్థితిలో వేరుగాఉన్నా, ముఖ్యంగా ఇంగ్లాండు చర్చి మిషనరీలు కలిగించాలని ప్రయత్నించే భావమేమంటే, వలసల్లో ఎలా గున్నా కాలనీలరంగు దేశస్థులు ఇంగ్లాండువస్తే సుస్వాగతం దొరుకు తుందని. ఇంగ్లాండు ప్రపంచంలోకల్లా ప్రజాస్వామ్య రాజ్యమనీ, అక్కడ రంగుజాతి విభేదమేమాత్రం పాటించక సమానంగా

చూస్తూఉన్న ఈ సామ్రాజ్య తత్త్వబానిసలు ఇంగ్లాండును చిత్రించడానికి నాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తారు. ఎలాగైనా, ఎప్పుడైనా ఇంగ్లాండులో నివసించిన నీగ్రోగానీ, ఇండియన్ గానీ, అరబ్బుగానీ, ఏ.ఇతర రంగుజాతి వాడుకానీ స్వానుభవంతో, ఈ మిషనరీల వాగుడంతా పచ్చి అబద్ధమని ఎఱుగును. “నివ్రాసింది”

కాబట్టి ఈ రంగునిషేధం వాస్తవంగా మాకు బాధకలిగించినది. మాకుజబ్బైబ్బడిరికే దీన్నిగురించి మేము చెప్పుకోడంకాదు— ఎప్పుడో పురుగుకూడా తిరుగుబాటు చేస్తుంది. తలవంచుకొని నడవవలసిఉన్న పీడిత జనులందరూ తిరిగీమర్యాదనూ, శాంతినీ, మహత్వాన్ని పొంది తీరుతారు. అందుకే మా జీవితాలను మీదు కట్టిఉంచాము.

“ప్రేమ, కామము, నితి”

నేను తొలుత యూరోపునకు వచ్చినపుడు బాగర్తగా పి. అండ్. ఓ. స్పెషలులో కాంటినెంటును దాటుకొని భద్రంగా ఇంస్టిట్యూటులో చేరుకున్నాను. అంత త్వరగా అండనుకు రావలసినంత అవసరమేమీలేదు. పారిస్ లో పాలీటెక్నిక్ లో దిగంబరస్త్రీలను ప్రదర్శిస్తారని చెప్పినారు. అలాంటి పారిస్ ను ఒక్కమాత్రానా చూపకుండా మోసంచేశారని బాధపడ్డాను. ఫ్రెంచి పోస్టుకార్డులని చెప్పుకొనే బొమ్మలుకొన్ని చూచాను. వానిని బొంబాయిలోఉన్న ఒక పుస్తక విక్రయశాలవారు ఆ బొమ్మలు ఏలాగో సంపాదించి పెద్దఖరీదులకు అమ్ముతూ ఉండేవారు. స్త్రీ అంగాంగ పరిశీలనావాంఛ మనకామశాస్త్ర పరిజ్ఞాన లోపంవల్లా “జన్మవగైరాల” జ్ఞానంలోతులు మనకు తెలియనందువల్లా కలిగినదే. స్త్రీలలో సామాన్యంగా రెండురకాలు. ఒకరు వ్యభిచారులు, ఒకరు పతివ్రతలూ ఉంటారనీ. వీరిలో రెండో రకమే ఆత్యధికంగా ఉన్నారనీ నాకప్పటికి తెలిసినసంగతి. మర్బాదస్తలైన స్త్రీలు పెండ్యవ్యవరకూ బ్రహ్మచారిణులుగా వుండాలి, తర్వాత జీవితాంతం పతివ్రతలుగా ఉండాలి. మధ్యమార్గంలేదు. తాత్కాలిక స్త్రీపురుష సంబంధం అనేది ఇండియాలో చాలతక్కువ. నిషేధిత వృక్షఫలాన్ని కొరికి చూడడమనేది లేదు. పరస్త్రీలను పాంఛిస్తూ వారితో సంబంధాలు కలుపుకొనే సరదాపరులు మాలో కనుపించరు. ఏ కొందరు నైద్యకళాశాల పిల్లలో, నర్సులో, ఆర్గో ఇండియన్ టెలిఫోన్లో, షాపులలో బాలికలో తప్పితే!

భారతంలో కామవాంఛ సీచమైన మానవప్రకృతిగా పరిగణిస్తారు. దంపతులు దానికి లోనయితే సంతానోత్పత్తి తప్పని సరిఅయిన మూలంకనుక అది గౌరవప్రదమే! ఇంతకుతప్ప కామం ధర్మబద్ధంకాదు. సంపూర్ణ సర్వాంగసౌష్ఠ్యవంగల స్త్రీ పురుషుల పరస్పరాకర్షణ ఆఖరుకు పరస్పరవాంఛగా న్యక్తమయితే దానిని పెద్ద అవిసేతిగా భావిస్తారు. పరస్పరాకర్షణ శక్తిగల ఆరోగ్యవంత మయిన శరీరద్వితయంకో సహజమయిన కామానికి శాస్త్రం ఒప్పుకోదు. దానిపై ఒకమాట వ్రాశారు, “నిషేధం” అని.

భారతంలో వివాహాలు ఎప్పుడూ ఏర్పాటుచేయబడినవే. ఇరువాగుల వంశాలనూ నిశితంగా పరీక్షిస్తారు. ప్రవర్తననుగురించి, ధనసంత్తిని గూర్చి, ఆరోగ్యాన్ని గూర్చి, విచారించుకొంటారు. జాత కాలసలహా తీసుకొంటారు. ఈ నివేదికలన్నీ సంతృప్తికరంగా వస్తే సంప్రదాయాను బద్ధంగా, మంత్రపూర్వకంగా వివాహం జరుగుతుంది. దీనిలో అత్తగారే ప్రధానపాత్ర, ఆ తంతులో అంతా వధూ వరుల పాత్రలు చాల అప్రధానమయినవి.

ఇలా ఆదర్శవివాహాలనూ, ఆరోగ్యసంతానాన్నీ సృజించవలెననే వెచ్చితవేళంలో ఒక్క అంశాన్ని బొత్తిగా మరచిపోతున్నారు. ఈపవిత్ర వివాహంలో ఏకంకావలసిన వధూవరులు పరస్పర శారీరకాకాంక్ష నేమైనా కలిగిఉన్నారా లేదా అనేఅంశం. పరస్పర కామవాంఛలేని ఇద్దరిని ఎవ్వరూ సుఖవంతులుగా చేయలేరు.

అదీ ఇండియా! వివాహమీది విశ్వాసంతో ఉచితంగా శాంపిల్లివ్వడం (మాదిరిలు) మానివేసింది. ఈఉన్నతదినైతిక వాతావరణం

నుండి యువకులమైన మేము ఇంగ్లాండుకు వస్తాము. మా తలిదండ్రుల ఒద్దికలోనుంచి భిన్నమయిన కామ నీతి భావాలుగల సహవాసంలో ఒక సంవత్సరం గడిపినతర్వాత చుట్టూ కలియజూస్తాము. మాకంటే ముందటివారు వదలివేసిన దగ్గరినుంచీ మొదలుపెడతాము. ఆ తావులకే వెడతాము. చుట్టుపక్కల చూస్తాము.

మేము పశ్చిమానికి వచ్చింతరువాత ఏరడం నేర్చుకుంటాము. ఎంతో అభ్యాసమయిం తర్వాతనే ఆవిద్య అలవడుతుంది. మోటు తనం లేకపోవాలంటే కొంత చాకచక్యమూ, నేర్పూకావాలి. ఈ ఆట సామాన్యంగా ఉండాలి, ఓపికపట్టాలి, మొటమొదట “కాదు” అని అన్నా ఆంతటితో ఊరుకోకూడదు. ఇంతకన్నా ప్రత్యేకమయిన నియమాలులేవు ఈ ఆటలో! ఇదంతా భారతదేశంలో తెలియనిసంగతి. పదుపువృత్తుల యిండ్లకుపోవాలి, లేదా ఊరకుండాలి. సామాన్యంగా ఊరికే ఉండడమే జరుగుతుంది. కాని కాలం చాలమూర్పులను తెచ్చింది. పాశ్చాత్యుల పలుకుబడి మనపెద్ద పట్టణాల్లోనూ కనుపిస్తుంది. అక్కడి సమాజం పశ్చిమ నాగరికతను అనుసరించడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. కాని, స్త్రీవేట నాటకంమాత్రం ఇంకాచాలా కొద్దిమందే ఆడుతున్నారు. ఇంగ్లాండులో ఇంకా జాతీయకీడకాని బేసుబాలు ఆటవంటిది—

మొన్న మొన్నటి వఱకూ. బొంబాయిలో పదుపుటిళ్ళు లక్షలు ఉండేవి. కాపుపైకప్పుతీసి పోతుంటే సాయంత్రం, ఆడవాళ్ళ కిటికీల నుండి పిలుస్తూఉంటారు. వారిఅసహ్యమైన గదులు డాబుగా అలంకరిస్తారు. గోడలమీద చిన్నదీపాలు అల్లలాడూ వెలుగునీడల తమాసాలు చేస్తుంటాయి. కొందరందులో యువతులు; వారి నల్లమొగలపై

వీధిదీపాలు ప్రతిబింబించి తళ తళ లాడుతూంటవి. వారి నీలకుంత
లాలపై పరిమళతైలం, చేతులలో బంగారుగాజులూ ఉంటాయి. కారు
వీధిలో నడుస్తుంటేనే ఇవన్నీనీకు కనబడతాయి. అదీ భారతంలో
వ్యభిచారం, నిన్నటిచల్లబడిన మాంసంవంట మసాలా లేకుండాచేసి
వడ్డించి నట్టుంటుంది. చల్లటి పచ్చిమాంసమే!

లండను పిక్కాఫ్ఫీల్స్ వీధిలో అటూ ఇటూ తిరుగుతూ బాండు
వీధి మళ్ళుపులో నిలుచుండి సాయంకాలపు దుస్తులు అలంకరించు
కొన్న పెద్దమనుష్యుల్ని పిలిచే బాలికలు మన పడుపుపిల్లలకన్న
చాలా నాగరికతకలవారు. పారిస్ లో బాలికలు ఇంకా ఎక్కువ నాగ
రికతకలవారు. జ్ఞాపకం వస్తున్నది. ఎటోయలీపేటదాపున గూడ్రిబే
వీధిలోఉన్న ఒక సంకేతగృహం సంగతి జ్ఞాపకం తెచ్చుకుంటే, అది
ఆరకమయిన వాటిలోమరీ హుషారయినది. గంట మోగించాం ఒక
లావాటిమిషి వాకీలితీసింది. మా ఇద్దరినీ ఒకచిన్న వెయిటింగురూము
లోనికి తీసుకుపోయారు. రేడియో మెల్లగా మృదువుగా పాడుతూన్నది.
మేముకూర్చొని బల్లమీద బొత్తుగావున్న ప్రతికలలో ఒకటి తీసుకు
న్నాము. కొన్నినిముసాలు గడచిన తరువాత చక్కనిదుస్తులు
వేసుకున్న లావాటి కుటుంబిని వచ్చి నమస్కరించింది.
ఇంకో గదిలోనికిఅంటే బాగా అలంకరించిఉన్న పెద్ద గదిలోనికి తీసు
కొనిపోయింది. ఇక్కడ సంగీతంలేదు. దీపాలు బాగా వెలుగుతున్నవి.
గదికి మధ్యలో వ్రేలడుతున్న శాండిలియర్ (వేలాడు దీపాలచెట్టు)
గదిలోని లూయీ కాలంనాటి కుర్చీలకు బెంచీలకు తగినట్లుగానే ఉంది.
మాకు ద్రాక్ష సారాయాలు ఇచ్చినారు, కర్చు వాళ్ళదే. మాకు
కావలసినరకం పిల్లల్ని గురించి అడిగింది. దంతంరంగా, మంచు తెలు

వుగా వుండాలా? పొడువుగానా? పొట్టిగానా? బొద్దుగానా? పల్చగానా? అదెలాక్షరంవంటే మాంసంపిండ్లివంటను బేరం చేసినట్లుగా వుంది. సన్నదా, పెద్దదా, మంచిరకమా అని. మాకు కావలసినవి చెప్పాము. కాసేపు మమ్ములను వదలిపోయి తిరిగి వచ్చింది. ఒక రొకరుగా బాలికలు లోపలికి వచ్చారు. మమ్ముల్ను పరిచయం చేసింది. ఒక్కతూరి ఆ గదిలో ఒకాసుకంటే ఎక్కువలేరు. అలా క్రమంగా, పరిశుద్ధంగా, చక్కంగా, ఆరోగ్యంగా ఉన్న నలుగురయి దుగుడు యువతులను ఆమె పరిచయం చేసింది. వారందరూ మేముడిగిన రకానికి సంబంధించినవారే.

ఆఖరామె వెళ్ళిన తర్వాత ఆయింటామె మాపక్కతిరిగి ఎన్ని కనుగూర్చి ప్రశ్నించింది. ఏరుకోడం చాలాకష్టం. అప్పుడామె ఒకొక రే తీసివేస్తూ. మాకు నచ్చిన బాలిక వచ్చేవరకు మమ్ము అడిగింది. తర్వాత మంచిది అని ఒక మాటవో బేరం వయసులు చేసింది. వ్యాపారం లోని చిన్నవినరాలన్నీ ఆమెచాలా సున్నతంగా చర్చించింది. ఆఖరుకు మేము చెకొక చిన్న శయ్యగారంలోనికి వెళ్ళిపోయాము. పడుకోడానికి, కూర్చుండడానికి వీలయిన చిన్న గదులు అవి. దీపాలు చల్లగా ఉన్నవి. నిరాడంబరమయిన ఆసనాలు, కాని ఆకర్షణీయంగా ఉన్నాయి. దుప్పట్లు పరిశుద్ధంగా ఉన్నవి. పరువుపక్కన సిగరెట్లూ, వేయించిన పప్పుచల్లిన బాదమిపప్పు. మూత తీయని మాంపేరు దాక్షిణ సారాయీ రెండు గ్లాసులూ, ఒక వాష్ బాట్లూ, తెల్లని తువాయిలు ఉన్నవక్కడ. సరే! ఆకాస్త వ్యవహారం ప్రారంభమయింది. అది ముగిసిన తదువాత కూడా నీ పరిశుద్ధభావం, ఆరోగ్యభావం, మనుష్య భావం పోకుండానే ఉంటుంది. నీవు పోషక ప్రవేశించడానికి, నిష్క్రమ

మించడానికీ రెండు మూడు గంటల వ్యవధి వుంటుంది. నీకు కనిపించే తేడా అల్లా మున్నూరు ప్రాంతులనోట్ల ఖాళీయే!

అయినా బొంబాయి పడుపువీధుల్లో ఆమ్మబడే కామానికీ దీనికీ ఎంత భేదం! బొంబాయి గృహాన్ని మహా నీతివంతమయిన మునిసిపాలిటీ నిర్మాలించివేసినా ఆవి కొత్త పేళ్ళతో బయలుదేరినవి. దేహంపట్టే సంస్థలు, నృత్యశాలలుగా అవి బయలుపడినవి. కిటికీలలో నుంచి ఆడవాళ్ళు చూడడం మానలేదు. ఆ ఆడవాళ్ళలో శక్తున్న వాళ్ళు ఓ ఇల్లు బాడుగకు తీసుకుని ప్రత్యేక సన్నిహిత మిత్రవర్గాన్ని వినోదింపజేసేవారు. ఓ పబ్లిక్ కంపెనీలో కొందరు ధనాధ్యులు మేర్లు కొన్నట్లుగానే ఆలాంటి ఇల్లు. ఈ వారిశుభ్యంవల్ల కలిగిన భేద మొక్కలే. దీనితో మరింత పేదవానికి చిక్కు, ధనవంతులకు మరింత వసతి కలిగింది. వ్యాపారరూపమైన కామాన్ని గూర్చి ఇంత వరకు చెప్పాను.

ఇంగ్లాండుకు తొలిసారిగా వచ్చిన భారతీయునికున్న ఆతి క్షిప్త సమస్య ఏమంటే కుటుంబస్త్రీ ఎవతో, కానిదెవతో భేదం కనిపెట్టడం. ఎంతమందున్నా తెల్లాడవాళ్ళందరూ ఒకే రకంగా కనుపడుతారు. మొదటిసారిచూస్తే చచ్చినంత నారవస్త్రీలుగా కనిపిస్తారు. వారికే ప్రయత్నించి సఫలంకావడం బొత్తిగా సాధ్యంకానట్టు కనుపిస్తుంది. పైన రంగువాళ్ళమనే భయం. కాని, విజయంకన్నా ఆత్మ విశ్వాసం కలిగించేది ఇంకొకటుండదు. నాలుగోయదుసారులు విజయం సాధించేటప్పటికి కాస్త ధైర్యం వస్తుంది. రంగుపెదవుల సరాగ చుంబనాలను మహా నిర్లక్ష్యంగా తుడిచివేసుకుంటావు. నీ అనుభవం

పెరిగేకొద్దీ మరింత అలక్ష్యంగా, నిరాదరంగా ఆ డ వాళ్ళను చూస్తావు. అన్నిటిలాగే వారూ నీ కక్కరలేదన్నప్పుడే మీద వచ్చి పడతారు. అదీ పశ్చిమంలో జరుగుతున్నది. అదీ ప్రాచ్యంలో ఎన్నడూ జరుగనిది.

ఒకొకప్పుడు భారతంలో నీ యింటిదొడ్డి పచ్చికబయలులో భోజనమయినతరువాత ఆకసమంతా చుక్కలు మెరుస్తూండగా కూర్చుండి పారిస్ ఎలిసీస్ వీధిలో ఏ క్వెఫెలో కూర్చొని “కాగ్నాక్” సారాయి ఒంటిగానే పీలుస్తూ పక్కనే నడిచిపోతూన్న జీవితాన్ని చూస్తుండాలని నాలో ఆకాంక్ష బయలుదేరుతుంది. ఒకనాడు జీవితంలోని గొప్పతనం తెలియలేదు. ప్రపంచంలోని ఏ పట్టణములోనయినా వున్నట్లే ఎక్కడ వజనం కనపడేవారంతే. కానీ, ఈ మనుష్యులంటే ఏదో ఒక ఆర్థం కనిపించే సమయం వచ్చింది. ఈ జనాన్ని ముందు నే నెరుగను, ఇక చూడబోను. సామాన్య పరిశీలకునికీ గొప్పగా కనుపించని సాహసకృత్యాలు ఆ ప్రాచీన రాజధానిలో ఓ అరక్షణంలో నీకు జరిగే సంగతులు ఇండియాలో జీవితమంతటిలోను సంభవించలేదు. అయినా, నీ కాలగతి మహా కచ్చితంగా ఉండాలి. అదో కటాక్షం కావచ్చు. అదో ప్రతీక్ష కావచ్చు అదో రెప్పపాటు కావచ్చు. అదో సిగరెట్టు పొగ కావచ్చు. అదెక్కడివరకూ వెళుతుందో మాత్రం మనకు తెలియదు.

ఎందుకో కాని, ఇండియాలో మాత్రం అలా ఎన్నటికీ జరుగదు. సినీ గాను పోదామని నీవొక అమ్మాయి నడిగితే నీ వృద్ధేశం గౌరవ నీయమా కాదా, నీ వాసును పోషించగలవా, ఆ వివాహము విజయ సంతంగా నాగునా, బిడ్డలనారోగ్యంగా ఉండరుగదా? అని వాళ్ళ

తల్లి ఆరోచనరో పడుతుంది. కాగా జ్ఞాననంతులైనవాళ్ళలోకూడా వారు పెండ్లిచేసుకుంటారనే సిద్ధిరోవుంటే తప్ప ఒక అమ్మాయిని ఒక అగ్బాయితో ఒంటరిగా వదలకుండాదనీ ఒకరకమైన దృక్పథం ప్రబలింది. ఆలా వారిద్దరూ కలిసి కొన్నిసార్లు కనబడ్డారా వివాహం నిశ్చయమైనట్లే భావించుకుంటారు. వారిద్దరూ ఒకరిచేతులు ఒకరు పట్టుకోడంతప్ప దూరంపోరు. ఆ తరువాత పెలిఫోనులో మాట్లాడుకొనడం ప్రారంభిస్తారు. అదైనా రెండు మాదూముక్కలు, అదైనా భయంవల్ల నత్తిగా, ఏవో రెండు అర్థంలేని మాటలు అందమైన శృంగారభావాన్ని వేళాకోళంలోనికిదింపే మాటలు మాట్లాడుతారు. తల్లులు తమతమ చీరలను మెచ్చుకోడంలో మునిగివున్నప్పుడు కాస్త గుసగుసలాడుతారు. ఎంతో చెప్పాలనివున్నా, ఆ మాటల్లో ఏమీ అర్థముండదు. ఓ సట్టూర్పు ఓ కటాక్షప్రసారం “మరీ కలుసుకునే వరకూ” అని చెప్పే కరస్పర్శ, అంతే.

అలాంటి ప్రారంభాలతో శృంగారం ఉద్భవిస్తుంది. సామాన్యంగా పరస్పరం ఒకసారయినా ముద్దు పెట్టుకోడంకూడా లేకనే పెండ్లి చేసుకోడానికి తల్లిదండ్రుల నడుగడానికి నిశ్చయించుకుంటారు. కొన్ని నెలలతరువాత చాల జాగ్రత్తగా ఏర్పాటుచేసిన సుముహూర్తంలో వివాహం జరుగుతుంది. మేరీస్టోప్పు పుల్లకాలను కాస్త చదివిన కామశాస్త్ర పరిజ్ఞానంగల ఈ ఇద్దరుపిస్తలూ పెళ్ళినాటిరాత్రి జీవిత ప్రథమసౌఖ్యాన్ని చుచిచూస్తారు.

ఇంతకూ ఆధునిక భారతంసంగతీ ఇంతే! ఇంకా తక్కువ వారిలో అసలు పెళ్ళికూతురుని చూడడమే జరగదు. వధువును చూచివచ్చిన ఆడబంధుగుల సలహామీద వురుషుడు స్త్రీని నిర్ల

యించుకుంటాడు. ఇంకా పరదాడెన్న ప్రాంతాల్లో పెండ్లి కేవలం నాటకం. వల్లెటూరి సంతలో వేసే లాటరీవంటిది. సనాతన ధర్మ పరాయణత ఒక పురుషాంతరం వెనకబడిన ఈ ఆచారాలన్నిటికీ ఏవో అర్థాలు చెప్పడం ప్రయత్నిస్తుంది. మనకు ఇవి మన ప్రజలు ఇంకా వెనకబడే ఉన్నారన్న దానికి నిదర్శనాలు తప్ప ఇంకోటికాదు. ఇన్నూ రేండ్ల బ్రిటిషువాలన వచ్చినా నిగూలనంకాని ఇండియా అంతా నిండిఉన్న నిరక్షరాస్యతకు ఇవి గుర్తు విషయంలు.

కాబట్టి ఈ ప్రేమ, కామనీతి అధ్యాయాన్ని జనసామాన్య విషయంలో చర్చించడం కష్టం. వారి జీవనసంగ్రామం సున్నితమయిన పృథ్వీస్పందనాలకు తావీయదు. నీతి అనేది వారి ఆర్థికసమస్యలో ఒక భాగం. దానిని వ్యాపారదృష్టిలోనే చూస్తారు. ఒకరికొకరి వ్యాపారవిషయాలలో నమ్మకమూ, అపనమ్మకమూ అనేవే వారికి కావలసినవి.

ఆగ్రాలోని తాజమహల్ ను చిత్రించిన చిత్రం చూస్తూనే ఈ మానవ శాశ్వతప్రేమచిహ్నం భారత దేశపు మటిలోనుండి ఏలా ఉద్భవించిందా అని నాకు ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. ఇంకా నాకళ్లతో అసలు తాజ్ ను చూడలేదు. ప్రతి మానవుని జీవితంలోనూ ఆఖరు కొక్కసారయినా ఆనుభవించవలసిన జన్మహక్కయిన ప్రేమను, తన గర్భమందు ఇముచ్చుకొన్న ఈ చలనరాతి గోరీని చూచే భాగ్యాన్ని అనేక సంవత్సరాల ప్రయాసతో సంపాదించుకోవాలని భవిష్యత్తుకు ఆ చూపు ఉంచుకొన్నాను. ఈ తాజ్ కథ నిజంగా భారతప్రేమచరిత్రేనా, లేక ఈ కథా సౌందర్యభవనానికి కారణంగా తర్వాత బయలుదేరినకథా అని నేను ప్రశ్నించుకుంటూ ఉంటాను.

నూతన నాగరికత ఉద్భవింపచేసిన ఆయుధాలు ఆధునికయుద్ధ ఘోరా
లను మనదగ్గరకు తెచ్చినపుడు, ఈ చలువరాళ్ళు ఏరోజో మృత
వ్రణిత రక్తధారాసిక్తం అవుతాయేమో ఎవరు చెప్పగలరు?
బహుశా ఆశిఖరంపై తటస్తపక్ష పతాకమైన రెడ్ క్రాస్ వారి పతా
కం ఎగురుతోండగా చూస్తామేమో? జీవించినవారి బాష్పధారా
స్రవంతి ఆ విశాలావరణంలో పారుతున్న తల్యాప్రాయంగా ప్రవ
హింప గలవేమో? ఎందుకంటే ఈ తాన్ మహల్ మనకర్థమైన
మటుకు ప్రేమచిహ్నమైన ప్రేమభావాన్నే సనాతనభారత సంపదిత
నియమాలు యువకులకు పనికిరావన్నది. సాధ్యమయినంత సుఖాన్నీ
భద్రతనూ ఆలోచించి కేవలం యంత్రాగ్లా పిల్లలకనే పరమోద్దే
శంతో తలిదండ్రులు చేర్చిన ఇద్దపవ్యక్తులతో ప్రేమెలా సంభవిస్తుంది?

మా యువ ప్రేమికులను కొందరినినేను చూచాను. ఆ ప్రేమ
వీరిలో ఏవిధంగా తయారవు తుందంటే, మనోవేదనా, సముద్రతీర
విహారమూ, లేడీస్ జింఖానాకు వురుషుల దినంనాడు వెళ్ళడమూ,
బాడ్ మింటక్ టూర్న మెంటులో మిశ్ర ద్వంద్వాలలో చేరడమూ
సూర్యుడు చంద్రుడు నక్షత్రాలు మొదలైన వానినిచేర్చి, పందొ
మ్మిదవశతాబ్దపు సంగీతశాలలకు సరిపోయేరకంవంటి పద్యాలు వ్రాయ
డమూ, జేబులలో బొమ్మలు పెట్టుకోడమూ, నిద్రలేని రాత్రిళ్ళూ
వగటికలలూ తనలోని ప్రేమాద్రేకాన్ని అణచిపెట్టడంవల్ల,
మానవ సహజవాంఛలకు ఆశాభంగం కలగడంవల్ల, నీతిసభ్యతల
పేరుతో కామవాంఛను తొక్కిపెట్టడంవల్ల ఏమానసిక భావాలయితే
కలుగుతాయో అటువంటి రూపాలన్నీ ఈ యువకులకు సంభవిస్తాయి.

ఓ పరిపూర్ణగౌరవ వంతుడయిన భారతీయ— పెద్దమనిషి మా పిన్నితో కలిసి ఇంగ్లాండునుండి ఇండియాకు తిరిగివస్తూ, ఇంగ్లీషువారి కామవాంఛమీద నేనువ్రాసిన హాస్యవ్యాసాన్ని చదివి ఇంగ్లాండుకు వచ్చిన నావంటి యువకులు చదువుమీదే మనసు ఎక్కువపెట్టాలనీ, ఆదేశ వ్యసనాలగూర్చి కాదనీ తీర్పుచెప్పాడు. ఇంగ్లాండుకు వచ్చిన భారత విద్యార్థుల జబ్బల్లా జీవితానికి అవసరమయిన వాటినిగురించి బొత్తిగా తెలుసుకోక ఆడవారినిగూర్చి మరీ ఎక్కువగా తెలుసుకుంటారనీ, ఆయన ఫిర్యాదుచేసినాడు.

అదినిజమే. కాని దానికి కారణంలేదా? మొదటిది భారతంలో కన్నా ఇంగ్లాండులో ఆడవాళ్ళతో పరిచయం చేసుకోడానికి మాకెక్కువ అవకాశాలున్నాయి. ఇంగ్లాండులో పురుషులకన్న స్త్రీలసంఖ్య ఎక్కువ ఉండడమూ, ఇంగ్లీషుస్త్రీలు తమ్ము వాటకాల వగైరాలకు ఎవరై నా తీసుకుపోయి తమకోసం ఖర్చుపెడితే సంతోష పడడమూ కూడా దీనికికొంత కారణాలు. కొందరు బాలికలకు తమ చచ్చుగా ఉన్న యధాప్రకార జీవనంనుండి బయటపడడానికి అవకాశం ఈలా చిక్కుతుంది. మరికొందరి విషయంలో తనకొంతవరకూ కనబడే రంగు లేని పాలిపోయిన మనుషుల్లాకాక ఈ మనుష్యుడు వేరనే కొత్తదనం ఆకర్షిస్తుంది. ఇలాంటివీ ఇంకా ఎన్నో కారణాలు తూర్పు, శ్యామలను కూర్చిన శ్వేతస్త్రీల దృక్పథాన్ని వివరిస్తాయి. దీనికికొప్పెద్ద కారణంకూడా వున్నది. అది సుప్రసిద్ధమనదే కాని సామాన్యంగా అనుకోరు. అదేమంటే ఇంగ్లీషుపెద్దమనిషి భాషలోచెబితే ఆంగ్లో శాక్సన్ జాతిపురుషులుచచ్చురకం ప్రేమకు అనే విషయం.

లండనులో ఒక నైటు క్లబ్బును చూచాను. అక్కడికి చాలా మంది రంగుజాతులవారు వస్తూంటారు. అక్కడికి తమభర్తలతోనూ, తమమిత్ర బాలకులతోనూ, తమ తాత్కాలిక పరిచితులతోనూ ఇంగ్లీషుస్త్రీలు చక్కనివారు చాలమంది వస్తారు, పెద్ద పెదవులు, వెడల్పు ముక్కుపుటాలూ దిట్టమయిన శరీరాలూగల నీగ్రోలను చూచేటప్పటికి వారిముఖాల్లో అసహ్యతా, భయమూ తొంగిచూస్తుంది. నాట్యమే చెయ్యరు, ఒక వేళచేస్తే ఎప్పుడూ వారెరుగని ఏదో రకంశ్రుతిగతిగల ఆ సంగీతాన్ననుభవించలేరు. ఆలాంటి సంగీతం లండను వెస్టెండువీధుల పూర్వకాలపు నాట్యశాలలో లేదు. కాని ఏ అగోచరణ కారణంవల్లనో ఈ నాట్యశాలకుతిర్చి వారు వస్తారు. అప్పుడు వారిముఖభావాల్లో, చూపుల్లో విసుగూ, భయమూ ఉండవు. వారితో నాట్యంచేసే పురుషులూ కొత్తవారే! వట్టిగడబిడ అనే భావంతోనుంచి. ఏదో విచిత్రశ్రుతి స్వరూపంఅని “జాజ్” సంగీతం వారికి అవగతం అవుతుంది. ఎందుకువారు అలాతిరిగి ఆచోటుకు వస్తారు. ఆ స్థలంలో ఉన్న కొత్తతనమా ; లేక అందులో ముఖ్యంగా ఉన్న కామోద్రేకశక్తి?

ఓ సాయంత్రం ఆచోట ఒకమూలగా కూర్చున్న మేఫెయిల్ పేట్రవారైన ఓ యిద్దరు యువతీ యువకులను చూచాను. వారెవరో అనే విషయంలో సందేహంలేదు. అతడు యువకుడు. ప్రఖ్యాత మయిన ఇంగ్లీషు పబ్లిక్ స్కూలు పాతవిద్యార్థి టైనికట్టుకొని ఉన్నాడు. అతనిసూటు “సావై లీరో” కుట్టుపని తయారుచేసినది. అతనికో “బెంటీ” కారు ఉండనేవుంటుంది. అతనికి ఆయన చెక్కులు తప్పకుండా మారుతాయనే ధైర్యంఇచ్చే భవనవిలాసంఉంటుంది. అతనికో

ఉన్నమ్మాయి “భయంకరంగా” ఇంగ్లీషుబాలిక ! గంభీరమైన కంఠ స్వనంతోమాట్లాడుతూంది. ఆమెబట్టలఖరీదు ఓమధ్యతరగతి ఇంగ్లీషు కుటుంబానికి ఒకవారం అన్నానికీబట్టకూ మంచినాటకం పెద్దతరగతిటిక్కెట్టులకూ సరిపోయే మూల్యంకలది. వారిద్దరూ ఒకరంటే ఒకరు విసుగెత్తిపోయి సంగీతమూ, వాతావరణమూ విసుగెత్తి జీవితంఅంటే విసుగెత్తి కూచున్నారు. బల్లమీద “జిక్” సారాసీసా ఒకటి చిన్న బిడ్డల చప్పిటి బలాపట్టే పానీమూలలాటివి ఉన్నవి. వరుసగా తాగుతూనే ఉన్నారు. విసుగుపడుతూనే ఉన్నారు. ఒకటిరెండు తూర్లు రంగంమీదికి నాట్యానికొచ్చారు కాని క్రిక్కిరిసిన ఆహూలతో అటూ ఇటూ త్రోయబడి ఇతరులలాగా నాట్యంచేయలేక తమబల్ల దగ్గరికి తిరిగిపోయి మరొక గిక్ సారా, బలంమందులూ పుచ్చుకున్నారు. గంటలుగడచినవి. ఆ సారాయి మత్తుతో ఆ యువకునితల వాలిపోతూంది. రెప్పలు బరువెక్కినవి క్రమంగా తేబిలుమీద చేతులు పెనవేసుకొని వాటిమీద తలవాల్చి నిద్రపోయాడు. అతని పక్కనున్న అమ్మాయి మాత్రం పక్కన సంచలిస్తూన్న జీవిత స్పందనంవల్ల తానూస్పందించి పూర్తిగా హుషారు ఎక్కింది. అతనిని లేపదొరిగినది. ఎంత కదలిచినా అతనులేవలేదు. ఆయత్నం మానివేసి ఇతరులా క్రంద పరవశులవడం గమనిస్తున్నది. ఆ తర్వాత ఓ పొడుగాటి దిట్టమయిన నీగ్రో విశాలముఖంలో నవ్వు తొణుకుతూండగా వచ్చాడు. నాట్యానికి ఆమెను పిలిచాడు. ఆమె చకితురాలయింది. సహచరుని వైపుచూచి నిద్రపోతున్నాడని పెదవివిరిచి నాట్యంచేయడం మొదలుపెట్టింది. వారిద్దరిడాన్సునూ నేను గమనించాను. ఆదృశ్యం తమాషాగా వుంది. తొలుత కాస్త దూరంలో నిలుచుంది. తర్వాత కొంచెం

చిరునవ్వు వెడలింది; చల్లమాగాట్లాడింది. మందహాస మెక్కువయింది. క్రమంగా దూరంగాండడం మాయమయింది. ఎప్పడో ఒకప్పుడు మాత్రం తన సహచరుని వైపుచూచేది. తరువాత ఆ నీగోక్రమరీ దగ్గరకు వచ్చింది. కనులు వాల్చుకొని మరింత దగ్గరిలింది. ఆమె వక్షోజాలు అతనికోటు నదుముకున్నవి. ఆమె కనులుమరింత వాలి పోతూన్నవి, ఆమెశరీర మతనితో పెనవేసు కుంటున్నది. ఆనాట్యవు వేడి, శరీరాల నులివెచ్చదనం! అతనికి దగ్గరగా మరింత దగ్గరగా పోయింది. అతనిచేతిని ఆమె గట్టిగా పట్టుకొన్నది. ఊరు వులూరు వులను అప్పళించినవి. శరీరం శరీరంతో లయగా కదులుతూన్నది. ఆమెగుండె గుబగుబ లాడింది. తనలోతాను ఆఖరుపోరాడం చేసు కుంది. విముక్తు రాలయింది. తెరచినవ్వుడామె కనుల్లోనిచూపులు, తృప్తి, ఆమెకృతజ్ఞత నాట్లూ ముగిస్తూనే వెల్లివిరిసినవి.

అర్ధగంట తరువాత ఆమె తోటియువకుడు లేచాడు. క్షమా వణ అడిగి పొద్దు పోయిందన్నాడు. తమవన్నీ సర్దుకొని మాయమయి నారు. మరీ తమ గౌరవగృహాలకు వెళ్ళిపోయారు. వారిల్లు మేపైరు లోనో, ఎక్కడో ఉంటుంది.

ఈ నైతికపతన దృశ్యంచూస్తే ఆ ప్రఖ్యాత గౌరవనీయు డయిన భారతీయ— పెద్దమనిషి ఏమనేవాడో? అప్పుడూ ఆమాటే అంటాడా? ఈ యాదృచ్ఛిక వ్యవహారాలకు భారతదేశంలో అవ కాశం లేకపోవడంవల్ల ఇంగ్లాండుకు తొలితూరి వచ్చినప్పుడు కనబడిన దానినల్లా నిశ్చింతగా చూస్తాము! ఈ క్లిష్టశృంగార సమస్యను అనేక దృక్పథాలలో పరిశీలిస్తాము. అలా ఆయితే ఇండియాకుతిరిగి వెళ్ళిం

తరువాత పెళ్ళి చేసుకోవాలను కున్నప్పుడు వివాహంలోని శృంగార భాగాన్ని కైత అర్థంచేసుకున్నవార మవుతాము. ఆ తరువాత మీ (ఉద్దేశప్రకారం) ఆడవాళ్ళకూ మా (ఉద్దేశప్రకారం) ఆడవాళ్ళకూ ఉన్న విభేదం తెలుస్తుంది. ఆ తర్వాత స్త్రీలను నీతిపరులు అవినీతి పరులనే రెండువర్గాలుగా విభజించడం ఎంత తెలివితక్కువో గమనిస్తాము. ఎన్నోవిధాలయిన వర్గాలు- ఆకారంలో, హృదయ స్పందనాలలో, ఆకర్షణలో, రూపాంద సాగుతాయి. వీరిలో మీ ఆడవాళ్ళ ప్రతినిధి వర్గమేది? ఇండియాలో కనవడే వర్గాల్లో భారతస్త్రీ ప్రతినిధి ఎవరు?

మీరు రీజంటువీధిలో ఎక్కడనో ప్రాచ్యమైన విచిత్రకల్పనా దృశ్యము ఒక భారత స్త్రీరూపంలో చూస్తారు. ఆమె పెద్ద పెద్ద పాపులకు వెనుకూంటుంది. ఆమె మహాదాకారం కొన్ని గజాల జలుగు రంగుల వట్టుబట్టలో అలంకరింపడిడి వుంటుంది. పై నొక మింకుకోటు వేసుకొని వుంటుంది. ఆమె సామాన్యంగా ఏ ప్రముఖ భారతీయ గౌరవనీయునికో, ఏ రాకుమారునికో; ఏ ప్రభుత్వోద్యోగికో, ఇంకాండుకు వ్యవహార రీత్యాగాని, సరదాపాగాని వచ్చిన ఏ మర్యాద కోటిశ్వరునికో భార్య అవుతుంది. ఆమె తన అమూల్య లిమోజిన్ రకంకారులో ఎక్కు తూన్న దృశ్యంచూచి భారత స్త్రీలంతా ఇలానే వుంటారేమో అనుకుంటారు మీరు. సినిమాలో మీరు మా అంతః పురాలను చూచివుంటారు. తెలివితక్కువ భావుకుని కల్పన అయిన ఆ చిత్రం ఓ సుల్తాను కొజ్జాలతో పూర్తి అవుతుంది. ఇదే కాబోలు “భారతమాత” దృశ్యంతాని మీరనుకుంటారు!

అలాగే మేముకూడా భారత దేశంలో ట్రాయిపట్టణపు హెలెన్ గూర్చి, లేడీ ఆస్టర్ ను గూర్చి, రెబెకావెస్టును గూర్చి విన్నాము. వీరే పాశ్చాత్య స్త్రీలకు మాదిరిలేమో అనుకున్నాము. ఈ ముగ్గురిమధ్యా ఆసలు పాశ్చాత్య స్త్రీత్వం ఉండవచ్చును. - హెలెన్ ముఖమూ, లేడీ ఆస్టర్ విశాల హృదయమూ, రెబెకావెస్టు మేధావిభవమూ కలిపితే కాని, అలాంటి పాశ్చాత్య స్త్రీని కచ్చితంగా చిత్రించగలదా? అలాగే, రీజంటువీధిలో షాపులుతిరిగేస్త్రీ భారతమహిళను నిరూపించ గలదా?

ఇంగ్లాండు వెన్నెముక మాతృగూఢంలో దిట్టమయిన "బ్రిటను లోని తల్లి" మీపత్రికలు చదివేవారిలో రేడియోలు వినేవారిలో ఈమె ఎక్కువభాగం పంచుకుంటుంది. ఇంతకూ అదేగదా జాతంపే. నీతీ, దైవభక్తి, శిశుపోషణ ఆమెవి. ఉదార్తమయిన వానికీ, గంభీర మయిన వానికీ ఆమె ప్రయత్న చిహ్నం. తన జీవితమంతా డబ్బుక ఇళ్ళోగడపి తనజీవిత హేమంతలో బిడ్డలూ, బడ్డల బిడ్డలూ చుట్టూ చేరివుండగా వారికీ తన బాల్యజీవితమూ, తన ప్రేమలూ, తన సాహ సాలూ, తన ఆనందమూ, తన దుఃఖమూ చెప్పకోడంతో సంతృప్తి పడుతుంది. ఆమె నీతినిగూర్చి, వరిశుద్ధజీవితాన్ని గూర్చి గాంతెత్తి ప్రపంచానికి చాటగలదు. ఈ పీనపయోధర ఈవిశాలవక్ష ఈ కడుపు తల్లి "ఇంగ్లీషు మాత."

ఈమెకు పరిపూర్తిగా న్యతిరేకమయిన చిన్నచిన్న బాలికలూ ఉన్నారు. వేసవిలో సరస్సులో జీవిస్తూ ఒళ్ళు కనబడే పల్చని దుస్తు లతో విందులనుండి విందుకు తిరుగుతూండే బాలికలు. వారే మీ ప్రమాదంలోకి దిగనివారు. అతిశుభ్రతగా ఉంటున్న పెదవులకు

బుగ్గలకూ రంగుల వేసికొన్న బాలికా జంతువులు! ఉత్సాహ విపాసతో. జ్ఞానకుద్బాధతో ఈ ఆధునికయువతి ఈ అతినూతన నాగరికతా ప్రాయుభూత తన నాగరికతసంతనూ “క్యూటెక్సు” గోళ్ళ రంగూ “క్లీరుక్సు” శుద్ధబొమ్మధమూ పొట్లాలలో కట్టపెట్టుకొని దాని మీద ‘ఎక్సు’ అనే చీటి నంటించుకుని అతితెలిసిన శుభ్రతాభావం వ్యక్తంచేస్తూ ప్రత్యక్ష మవుతుంది. తనకున్న ఆ కొంచెంలోనే తన ప్రపంచాన్ని తన స్వప్న ప్రతిబింబంగా నిర్మించుకొంటుంది. తనవక్షోజాలను నిలుపుకోడానికి స్థనవల్కానికి మాసిక వేసుకుంటూ ఉంటుంది. మాసిక వేసుకోడమే. మాసిక వేసుకోడమే! ఎప్పుడూ మాసికే? చిన్నచిన్న పట్లణాల బాలిక రాజధాని లండనుకు విచ్చేసిన చాతకధ. ఎవడో అన్నాడామెను చూచి “ఇలాంటి నీముఖంతో సినిమాలో తప్పకుండా వుండవలసిదానివి” అని! నీవునన్ను వేళాకోళం చేయడం లేదుగదా? అంటుంది ఆమె అప్పుడు. “జీవితం” అనే చిత్రంలోని మహాప్రవాహంలో మరో ‘ఎక్స్ట్రా’ గా చేరింది. ఇంతకూ ఇది కళ కోసంగదా! ఆమెకు తెలియదు. చివరకు అడ్డాలలో ఓ బిడ్డ ప్రత్యక్షమవుతుంది.

నేను గ్రోస్వెనర్ వీధి పార్కులై నులలోని కృత్రిమపు తయారు ఇండ్లలో ప్రవేశించినప్పుడు మరోరకం ఇంగ్లీషుస్త్రీలు కనపడతారు. వీరవుడవుడే పొటమరిల్లుతూన్న చిన్న గులాబీమొగ్గలు. అప్పుడే “పైకి” రాబోతున్నారు. కళాసౌందర్యోపాసినులని చెప్పుకునే ఉన్నత సంచువిలాసినులు. కిలకీల నవ్వుతూ అతిడాబుగాఉన్న వెడైండు నాటకశాలలో నాటకప్రధమ ప్రదర్శనావికి హాజరయికనబడే బాలికలు. అదికాగానే సెవోయ్ లోనో, కఫే-డి-వారిస్ లోనో భోజనం చేస్తారు.

జీవితంలో ఉన్నత పథకులు వీరు. లెనాని, లాన్ జ్జోవంటి ప్రసిద్ధచిత్రకారులు చిత్రించవగిన ముఖాలుగలవారు వీరు. ఇంకాచెప్పవలసినవస్తే హోర్స్ గా, సెజనీవంటి మహా చిత్రకారులూ రచించవగిన ముఖాలు "గుసగుసల" క్షీరికలక్రింద ప్రాయబడ తగినవారు. "స్టైచ్", "టాట్లర్" పత్రికలకో మధ్యపుటలకో ఎక్క వలసినవారు. ఇంగ్లీషుప్రభు, కుటుంబాలవారు వీరు.

హార్టెనెస్, చిరూ పరెల్లీ సంస్థలజిలుగు వలువలు దాల్చిన ఈ ఉన్నత సంఘ సుందరులు చిన్నతనంలోనే యూరపు దేశాల రాజధానులన్నీ చుటినచ్చారు. ఎన్నిపాపాలనై నా చదువు కప్పివేస్తుంది. ఇంక ఒక బిరుదమూర్తి అయిన ప్రభువును గాలంవేయడం, పదిపాళ్ళలో తొమ్మిది, విద్యాపట్ట సంపాదనే! కొత్తగా ప్రభు బిరుదం పొందిన ఇంగ్లీషుప్రభువు కోసమో లేక ఎవ్వరూ. ఎరగని ఓ పోలండు దేశ కాంటుప్రభువు కోసమో, ఆదీకాకపోతే ఓ స్పెయిన్ దేశపు "మార్టీ" ప్రభువుకోసమో వీళ్ళు ప్రయత్నిస్తారు.

ఇంక ఇంగ్లండులో "పాపం కళ్ళజోళ్ళు పెట్టుకొని. మగవాడు ముట్టుకొని, బాలికల" ను గూర్చి ఏమంటారు. కామ బాధితలయిన ఈ బాలికలు అనగా అనగా అందమైన రాజకుమారుని బొమ్మను పక్కను పెట్టుకొని వడుకుంటారు. ఏ క్లార్ గేబిల్ నో, రాబర్ట్ టెలర్ నో, ఒక్కచూపు చూచేందుకు ఏ దిగంతాల కయినా వీరు ప్రయాణించేసి సినిమానాయకుల పూజించే బాలికలు వీరే వీరంతా అవసరాన్నిబట్టి కన్యలే, అదశ్యాన్ని బట్టికాదు. వారికోళ్ళు కావాలి పిల్లలుకావాలి. తమ్ముకోరే ఎవ్వరితో నయినాసరే ఒకరాత్రి పడు

కోవాలని ఆశిస్తారు. అంతవరకూ వారిజీవితాలను (కామంతీరకవచ్చిన) మొటిమలకు మందు రాచుకుంటూ గడుపుతారు.

తారాపులకిత విసీలాకాశం క్రిందిగా ఒక నీలకుంతలుషయన 'రోమియో' (ప్రేక్సుక్రియర్ ప్రేమకథకు నాయకుడు) ఓ పరపశ ప్రేమగాధను గుసగుస లాడుతాడు. గాలిలో తియ్యటినంగీతం తేలిపోతూంది. ఆ ఆకాశంక్రింద, ఆ పండువెన్నెలలో తన్ను గట్టిగా అదుముకొని అతని నులివెచ్చని పెదవులతో తనగొంతును ముద్దిడుకొన్నాడు. నీపై ప్రేమ నాకుబాగా పూర్ణమయినది" అన్నాడు. ఇదీ ఆమె రాత్రికల! తెల్లవారి లేచేప్పటికి మొటిమలు మరోకొన్ని బయలుదేరి వుంటాయి. పాపం కామార్తలయిన దీన బాలికలు! కమ్యూనిష్టులుకొ ఎణ్ణసిద్ధాంతాలసమ్మేరికి ఎట్టమొటిమల సొమ్ము!

ఇక కొందరు మా మహిళలు అంటే భారతమహిళల గురించి | ఆమె నాఎదుటే ప్రత్యక్షమవుతున్నది. ఆమెచిత్రిం నా కళ్ళవదుట ఎప్పుడూ కనబడుతూనే వుంటుంది. ఆమెగొంతు మృదువయింది. రంగుశ్యామలము. ఆమె వేచాంత భావాలు క్లిష్టరహితాలు. ఆమె లోచనాలు నీలాలు. ఆమెముఖం సాధారణ అందం. ఆమెపెదవులు భావ సంచలితాలు. ఆమెలో విశిష్టతేమీలేదు. ఆమె నిరాడంబరత లోనే ఏదో లావణ్యముంది. ఆమె మోములో శాశ్వతశాంతి విలసిలుతూ ఉంటుంది. ఆమె చలనంలేని గంభీరతలో ఏదో విలాసముంది. ఆమెలో గంభీరమయిన స్త్రీత్వముంది. 'ఆమెలో ఉన్న ప్రధానాంశం బహుశా అదేకావచ్చు. అదీ నా భారతస్త్రీ చిత్రిం.

కాని అందరూ అలాఉండరు. ఆంగ్లేయులుగా కత్తిరింపు గిరజాల వెంట్రుకలుధరించి కాక్ టైల్స్ (వివిధసారాయిల కలగలుపులు) తాగుతు అస్పష్టంగా మాట్లాడే వారున్నారు. తమవిశాల భవనాల్లో పల కూర్చుని ఆవిలాస సౌఖ్యాలన్నిటినీ అనుభవిస్తూ స్త్రీ ఆర్థిక విమోచనాన్ని గూర్చి మహాత్మ్యంగా మాట్లాడుతూంటారు. ప్రపంచ దేశాలన్నిటా ప్రబలిన ఆర్థిక దౌర్భాగ్యాన్ని గురించి ఉపన్యాసాలిస్తారు. వారి మేధాప్రకటనమంతా లారెన్సుగారిని రాడ్ క్లిఫ్, హాల్ నీ చదవడంపల్ల వచ్చినదే. పారిన తీర్పునుగూడ వారులెక్క పెట్టరు. అటుపంటి ఆడవాళ్ళూ మాకున్నారు.

అయినా కొన్ని శృక్రితం భారత స్త్రీ చిత్రమెంత విభిన్నంగా ఉండేది? అప్పుడామె జీవితం జనానానోనే గడిచేది. అక్కడికి మగ పురుగును రానీరు. ఇల్లువదలి బయటికివస్తే బాహ్యప్రపంచానికి కనపడరె. తమ ముఖానికి ముసుగులు వేసుకోవాలి. బలవత్త రసమాజ సంప్రదాయమైన పర్దాను వారి దైనిక దినజీవితంలో ఒకభాగంగా చేసివేసికొన్నారు.

వాళ్ళాత్య నాగరికత ఆమెకుత్పరగా వ్యాపించలేదు. రంగు వేసిన పెదవులూ, కనుజొమలూ, పంకిరావు! ఇప్పుడు వాళ్ళాత్య స్త్రీల అలంకరణ మందిరంలో అలంకరించుకొనే వస్తువులన్నీ భారత గృహంలో ప్రవేశించినవి. సమాజస్త్రీ చేతనెంతో పెదవిరంగూ, పొడల్లు నివాసం చేస్తున్నవి. ఇందుతో సన్నంగా అవ్వాలన్న పిచ్చి బయలుదేరింది. సన్నటికటి, స్పటికపు దేహవర్ణాలూ, చంకలలో “వీటు” (రోమహారి) మందు ఉపయోగించడం వచ్చింది. కాని ఇంకా మాకు ఈ ఎముకలగూళ్ళ రకం ఎక్కువమందిలేరు. హాయికీ, ఓరిమికి,

సోపాలవంటి లావాటి ఆడనాళ్ళూ మాకు ఉన్నారు. నెయ్యి, వెన్న పదార్థాలతో పెరిగి వారు చాలాస్థలం ఆక్రమించు కొంటారు. బంగారునగలు పెట్టుకొనేందుకని చిన్నప్పడే ముక్కులూ, చెవులూ కుట్టించుకుంటారు. ఆకండలుతిరిగిన చేతినిండా వరుసమీద వరుస గాజులు తొడుక్కుంటారు. గజగమనంతో తూచినట్లు లావుతొడల బరువుతో వారు అడుగులు పెడుతూ నడుస్తూంటే కాళ్ళల్లోని చిరుగజ్జెలు గలగల మంటూంటాయి. ఆశేబ్దం చావును సూచించే చర్చిగంటలా మోగుతుంది.

మరి ఒక ప్రక్క మా పట్టణాలవీధుల్లో యాచకస్త్రీల భయంకర దృశ్యం కనబడుతుంది. ఒక్కచిక్కిన వేలాడే స్త్రీనాలతో చేతులో ఓ సీసారేకు డబ్బాపట్టుకొని అడుక్కుంటూ వుంటారు. ఎప్పుడో ఒకప్పుడేవరో తాముకనివచ్చే హక్కులేని పిల్లను ఇంకోచేత్తో ఎత్తుకొని వుంటారు. -వారికి మనసులేదూ, ఆత్మలేదు. శరీరంలో మాత్రం ఏమి మిగిలిందిగనక? కాని, తమమూర్తుల దర్శనం పశ్చిమానికి ప్రసాదించిన మా రాకుమార్తెలలాగే వీరూ మావారే.

బయటికి వెళ్ళి పొలాల్లో చూస్తే నిప్పటి ఎండలో పని చేస్తూన్న ఆడకూలీ కనబడుతుంది. దరిద్రంవల్ల స్త్రీ విలాస విభ్రమాలన్నీ ఆమెను స్పృశించలేదు. ఏ కొద్దిరూపాయిల ఖరీదుగల ఒకే ఒక్క చీరతో సంవత్సరమంతా ఆమెగడిపి సంతృప్తి పడుతుంది. మరీ ఏ పండుగనాడోగానీ కొత్త చీరకొనుక్కునే సంబరం ఆమెకు లేదు. ఈ దృఢభారత స్త్రీ శ్రమల కోర్పుకోగలదు ప్రసవసమయంలో కూడ పెన్ బరువులెత్తగలదు. ఈమె ప్రపంచంలో స్త్రీనే మగవానివని చేయాలి. సాయంత్రమవుతూనే తన అవు పేడతో

అలుకుకొన్న పూరిల్లు తుడిచి వట్టచేసి మగడుతిన్న గిన్నెలూ అపే కడగాలి.

నాగరికతా ప్రపంచ వద్దతిలో చదువుకోక, విజ్ఞాన పరిశుద్ధ వద్దతిలో శిక్షణపొందక ఈమె జీవితమంతా గుడ్డినమ్మకాలతో నిండి ఉన్నది. ఆ నమ్మకాలకు అర్థమూ కారణమూ ఉండవు. ఆమె ఇప్పటికీ దేవునికోపాన్ని శాంతింపజేయడానికి విచిత్రమయిన బలులుసమర్పిస్తూనే ఉంటుంది.

ఇంకా ఎంతమందో మాకున్నారు. దేవాలయాలలో దేవదాసీలు. వారిసంగతి మీరు వినిఉంటారు. దైవసేనకై వారిని అర్పించారు. బాలికా సమర్పణబలి జూపిటర్, జూనో మొదలయిన ప్రబల దైవాల కోపాన్నికూడా తగ్గించి వుండవచ్చును. ఈ కుళ్ళిపోయిన మత శిథిల సంప్రదాయాలు, ఈ ఆధునిక భారతంలోని సరిపడని సంగతులు. వీనిని గురించి ఆ "మిస్ మేయో" గారి రెండధ్యాయాలూ మాకింకా వుండనే ఉన్నాయి.

వీరందరూ రీజంటు వీధిలో మనకుకనబడిన మి కుత్తోనే సేబిల్ తోనో తెల్లనక్క బొచ్చుతోనో తయారుచేసిన కోట్లు వేసుకున్నగాని ఇంగ్లీషు చలికి గడ్డకట్టుకొని పోయే భారతస్త్రీకి పరిపూర్తిగా విభిన్నమైన దృశ్యాలు.

కాని, భారత స్త్రీలలోని మార్పంతా రీజంటువీధి ధోరణిలోనే ఉన్నదనుకో కూడదు. జాతీయచైతన్య ప్రాదుర్భావంతో తమ లజ్జా భారాన్ని వదలివేసి దేశంలోని ఈ మూలనుండి ఆ మూలవరకూ స్వతంత్ర సేనావాహినికి ముందు నిలిచినారు. భారతీయ స్త్రీలు.

హఃటాత్తుగా జరిగిన ఈ మాంపు నమ్మకానికి కష్టమే ! ఇంతకు ముందే
 న్నడూ ఇట్లున్నీటి బయటికిరాని ఈ స్త్రీలు రాజకీయ సుడిగుండంలోనికి
 దుమికినాయి. భారతీయో దృమంలో తమకువీలైన విధంగా అంగళ్య
 దగ్గర పిక్టోచేశాయి. స్వదేశ దుకాణాలలో ఖద్దరును, వాటిర పరిశ్రమ
 వస్తువులను సలవడానికై పోరాడుతూన్న పరిశ్రమలకు ప్రోత్సాహ
 మివ్వడం కోసం వికృతించారు. పసుపుచీరెలు ధరించి ఉప్పుశాసన
 ధిక్కారం చేయడం కోసం, వందేమాతరం పాడుకుంటూ సముద్ర
 తీరానికి నడిచారు. భారతదేశం ఇదివరకు శాసన మూ, ఆధి
 కారము ఎన్నడూ ఎదుర్కోని దృఢ నిరోధనమిది. ఇలా మూఢ
 విశ్వాసాలూ, సమాజా న్యాయాలు స్వతంత్రంకోసం, మానవ విమో
 చనంకోసం తోసి పారవేశారు.

ఖద్దరుద్రులు ప్రారంభంలో సారిన, మొఘైలనుండి వచ్చిన
 అందాల పుట్టుబట్టలను వదలి చేతి నూలువలువలూ, బవారినో చీరలూ
 కట్టుకోవాలంటే భారత స్త్రీ మొదట ఇష్టపడలేదు. ఈస్వదేశి విసున్నిత
 మైనవికానే వు. కాని, పద్ధతులు మారుతూంటవి. వాటిలో భావాలూ
 మారుతూంటవి ఇప్పుడూ స్త్రీలే కొన్నాళ్ళ క్రిందట అసహ్యించు
 కొన్న ఆచీరలనే కట్టుకొని గర్వ పడుతున్నారు.

ఈ వివిధమైన స్త్రీల దూరమా ఇండియాలో వున్నారు. ఒకే
 దేశంలో ఒకే సమయంలో వీరందరూ వున్నారంటే మీరు నమ్మలేరు.
 వీరందరిలోనూ ఒక సామాన్య గుణంమాత్రం ఉన్నది. ఎంతైనా
 వారింకా నివాడ బరంగా. దేశీయంగా వున్నాడు. ఇతర దేశాల్లోని
 ఆధునిక స్త్రీలకున్న గర్వాదులు వీరింకా దరికి రాలేదు.

తిరిగి నేనూహించిన చిన్న చిత్రంవైపు మళ్ళీ చూస్తాను. ఆమె ఇంకా మృదువుగా, నల్లగా, నిరాడంబరంగానే ఉన్నది. అదే కన్నులు, అదేముఖము. కాలగతి ఈమెను నిరాదరపూర్ణంగా, నిర్మోగ మాటిగా అతి ఆలోచన పరురాలుగా మార్చలేదు. జీవితం అన్న ఉత్సాహమామెకు ఏమీ తగ్గిపోలేదు. ఆదర్శాలు ఛిద్రమయ్యే ఈ యుగంలో ఆమె ఒక జీవితవిధానాన్ని తానే నిర్మించుకున్నది. ఆమె జావకడి కాకుండా సాధారణ వాత్సల్యాన్ని చూపడంలో సమర్థురాలు. ఉన్నదానితో ఆమె సగతృప్తి పడుతుంది. టోపీవేసి డబ్బులాగడం ఎరగదు. అదీ నా భారతస్త్రీ చిత్రం. వివిధ రకాలవారు ఉన్నప్పటికీ ఈమె భారతస్త్రీలకు, మాస్త్రీలకు, చిహ్నంగా నాకు కనబడుతుంది. కాసి, మంత్రీశిర్ధంచలి దేవునితరపున పురోహితుడు ఆశీర్వాదిస్తే తన్ను వివాహం అయితే తప్ప ఆమె కామవిషయాలకు లొంగదు. ఇంగ్లాండు నచ్చిన మాబోంట్లకనబడే గొప్ప విభేదమది. ఇది సరియైన పోలికగాకపోవచ్చు. కాని, సామాన్యంగా మాకుకలిగిన ఆభిప్రాయమే ముఖ్యంగా! నిజానికి న్యకు లెందరో విభిన్నంగా వుండవచ్చు. మాస్త్రీల స్వభావాదులే వారికి ఆలాంటి కామ నియమ భావాలు కలిగించినవి, లేక కామ విషయంలో అతికాగ్రీతగా ఉన్న మా నియమ నిబంధనాలుగా స్త్రీల నలాచేసినవో చెప్పడం కష్టం. అయినప్పటికీ మేము తేల్చుకొనే నిర్ణయమేమంటే, యాదృచ్ఛిక స్నేహంకోసం ఇంగ్లాండులో ఎవరినయినా ఒప్పించడం సులభం. భారతస్త్రీని ఒప్పించడం కష్టం!

పోలికలు తీసుకురావడం అసహ్యమే! చాలామందికి కోపకారణంకూడ ఆయితీరుతాయి. ఈ పోలిక భారతస్త్రీల గొప్పదనాన్ని

చెప్పడాని కుద్దేశి వ బడలేదు. కామశాస్త్ర పరిజ్ఞానహీనత చెప్పుకొని గర్వింప దగింకాదు. ఇక ఇంగ్లాండులో ఇండియాకన్నా యాదాలాప ప్రేమ కారకలాపం ఎక్కువనేది వాస్తవం వట్టిఅభిప్రాయం కాదు. మాయువకులు ఇండియాలో చేతులు చేతులూ స్పృశించడం మాత్రం అనుభవించడంకన్న ఇంగ్లాండులో శయనసుఖ మనుభవించడమే మంచి ను కుంటారు.

భారత దేశం వారెక్కని కామసంబంధం విషయాలనేకం ఉన్నవి. ఆక్స్ ఫర్డులో ఒక కార్తి నేను భోజనం చేసేటప్పుడు ఓ యిద్దుగా ఉన్న అశ్వానిని గూర్చి "చెల్లీ" అని ప్రస్తావించాను. అప్పుడు మా పెద్ద విద్యార్థి నాకు కొద్ది జరిమానా విధించాడు. అది నేనాక్స్ ఫర్డులోయిన మొదటివారం. నిజానికి ఆ వదంకోని అసలర్థంక నాకు తెలియదు. అప్పుడే దేవునివంటి యువకుడు అనే అర్థంకో నేను వాడాను. ఈమాటకు హోమో సెక్సుమాలిటీ(పురుషులను పురుషులూ స్త్రీలను స్త్రీలు కామించడం) అన్న అర్థం ఉందని ఏలా తెలుస్తుందిగన పైగా ఈ పురుషపురుషకామం ప్రపంచంలో మేధావుల విధానమని నాకు అంతకన్నా తెలియదు. అప్పటికి నేను ఏ ఇంగ్లీషు పబ్లిక్ స్కూలు లోనూ చదువుకోలేదు.

ఇటువంటి సంఘటనలు ఇండయాలోనూ ఉన్నాయని విన్నాను. ముఖ్యంగా ఉత్తరంలో బలవంతులయిన పఠానులు కామక్రియ తెలియని చిన్న పిల్లవాళ్ళను ఉపయోగించి తమ అవసరాలు తీర్చుకుంటారట. ఏదే నేనువిన్నది. ఆ తర్వాత నేను భారత శిక్షాస్థలిని ఆరగవేస్తూ డాక్ ఇదో నేరమనీ, దీనికి పెద్ద శిక్ష ఉన్నదనీ తెలుసుకున్నాను అంతవరకే. దీనిని విశ్వవిద్యాలయంలోనూ మేధావి

వర్గంబోనూ కనిపించే యువజనులలో ఉంటుంది అనుకోలేదు.

కాని, ఈ మేధావివర్గంబోనే పురుషకామం ప్రవృద్ధంగా ఉంది. మా ధారలంబోని విద్య ప్రపంచంబోని ఇలాంటి క్రిష్ణలున్నవనైనా నూచించదు. మేము ఇంట్లో ఉంటున్న వస్త్రానే ఇలాంటి తొలిసారి తెలుసుకున్నప్పుడు దిగ్భ్రాంతిలయి పోతాము. తత్కారణంగా కొన్ని గిష్ట వ్యవహారాల్లో చిక్కుకొని వదలించుకోడానికే బాధపడతాము.

ఆక్స్ ఫర్డ్ లో మేము ఒక రాత్రి విందు చేసుకుంటున్నాము. ఆ రోజే యూనియన్ ఎన్నికల ఫలితాలు ప్రకటించారు. అందులో నేనూ మైకేల్ పుట్ అనే అతడూ ఎన్నుకోబడినాము. మైకేల్ కోశాధిపతి అయినాడు. నేను కార్యదర్శి అయినాను. టోనీగ్రీన్ వుడ్ అనే మామిత్రుడు మాత్రం ఓడిపోయాడు. తర్వాత టరిమ్ లో అతను ప్రెసిడెంట్ అయ్యాడనుకోండి. సరే, మేమంతా ఈ విజయోత్సవం చేసుకుంటున్నాము. టోనీ వై ఫల్య విషాదాన్ని అణచుకుంటున్నాము. మా పక్కనే ఇద్దరు కూచున్నారు. మధ్యనయను, చక్కగా మేధావులుగా కనబడుతూన్నాడు. శ్రీమంతులు అయిఉంటారు. మేమానంద పడుశూండడం ఉత్సాహంగా ఉండడం వారి నాకర్పించినట్లు కనబడింది. అందులో ఒకడు నానైవే చూస్తున్నాడు. నేనతనివైపు చూచినప్పుడంతా ఏదో చెప్పాలన్నట్లు కనిపించేవాడు. నాకు కాస్త కించతోచి కనులుబాగా నులుముకొని నేనెప్పుడైనా చూచిన ముఖ మేమోనని తేరిచూచాను. అతను వెంటనే క్షమాపణకోరి కళాపూర్ణ మయిన నా హస్తాలను ఆభినందించకుండా ఉండలేక పోతూన్నానన్నాడు. ఆసవంతో ఎక్కిన మత్తుతో ఆవసరమర్యాద ఎక్కువై

లేచి తలవంచి కృతజ్ఞత తెలిపాను. కాని, అలాంటి అభినందం మగవానినుంచి రావడంతో కాస్త కించపడ్డాను. ఎలాగయినా మా సంభాషణను విన్నాడు. మా విజయాని కతమ ఆభివందనాలు సమర్పించాడు. కాసేపయిం తరువాత మళ్ళీ అతను అడ్డువచ్చి తన కార్డిచ్చాడు. సమాధానంగా నా పేరూ చెప్పాను. భోజనాని కితప్పక రావాలన్నాడు. దానికి కృతజ్ఞత తెలపడంతో ఆ కథ ముగిసింది.

మరుసటిరోజు చాలా పొద్దుపోయిన తరువాత నిద్రలేచాను. నా ఎన్నిక సంగతినిన్న మా యింటామె మధ్యాహ్నానికి నేను మెట్లు దిగుతూ బలువెక్కిన తలపట్టుకొని ఆస్పెరిక్ అడుగుతూ రావడం చూచి ఆశ్చర్యపడలేదు. కాఫీతాగి స్నానపు గదికి వెళ్ళి హాయిగా నిద్రపోయాను. తలుపుతట్టి ఎవరో పెద్దమనిషి రాకోసం వచ్చినట్లు మా ఇంటి యజమానురాలు తెలిపింది. కాసేపుండమని చెప్పానెవరో తెలీక. దుస్తులు వేసుకొని బయటిరాగానే అతనో చీటిపెట్టి వెళ్ళి పోయాడు. ఆ చీటిలో ఆ మధ్యాహ్నం భోజనానికి రావలసిందనీ ముందునాటిరాత్రి భోజనందగ్గర పక్కన కూర్చున్నాయన తానేనని ఉంది. అతనికార్ధకోసం వెడికతే నా జేబులో కనబడింది. ప్రత్యేకంగా పోవలసిన ఆహ్వాన మప్పటికేదీ లేదుగనక వెళ్ళాను. అతను చాలా సంతోషించాడు. ఆ విందులో ఇద్దరున్నారు. ఒకడు ముఖ్యంగా ఆస్తుఫర్లు చేడకపేరున్నవాడు ఇంకొకతను విందురాత్రి ఈయనతో ఉన్నవాడు. కరస్పర్శ చేసినప్పుడు నాచేతుల నతడు తడుముతూ ఉండడం గమనించాను. ఎక్కువగా వాటిని మెచ్చుకున్నాడు. ఓ మగవాడు నా చేతులు తడమడం అలవాటువేసు గనక చాలా ఏవగింపు కలిగింది. ఎలాగయితే మేము భోజనంచేశాము. భోజనసమయంలో

“చైమీస్-బ్లూ-ఏ-లా-రూసీ” ధరించినాడని ‘ఐసిస్’ లో వ్రస్తావించి నది నీ సంగతేనా అని ఆడిగాడు. ఔనన్నాను. కాఫీ, సారాయిలూ అయింతరువాత నాతో ఏదో చెప్పాలని షక్కకు పిలిచినాడు. నేనే మైరా అనుకుంటానేమోనని ముందే క్రమాపణచెప్పి తన ఉద్దేశాన్ని నిర్మొగమాటంగా చెప్పివేశాడు. ఇంక చెప్పవలసింది ఏముంది? ఆతనికి ఆలాతోచేట్టు నేను సంచరించివు. తే విచార పడుతూన్నాననీ, ఏ కొంత అనుమానమున్నా అలాంటి వ్యర్థాశలు కలిగించేవాణ్ణి కాననీ చెప్పాను. ఆయన ఈ విషయం మరచిపోమ్మని ఎలాగయినా తనపేరు ప్రకటించ వద్దనీ వేచుకున్నాను. అది నిజంగా విషాదకరమయిన దృశ్యమే! ఆ విషయంలో అంతమోటుగా ఉన్నమనిషికి ఆపేరు వస్తేమాత్రం ఎందుకు సిగ్గుపడాలని అడిగాను. అతను దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి “ఆక్సుఫర్డులో నా కొడుకున్నాడు. నీవయసే ఆతనికి తెలియడం నాకిష్టంలేదు” అని అన్నాడు.

అతను వెళ్ళిపోయాడు. అతను ప్రకృతికి విరుద్ధంగా ప్రవర్తింపడానికి ఏమికారణమయి వుంటుందా అని చాలా సారులు అనుకుంటూ ఉంటాను. అంతవరకూ ఈ “హోమో సెక్సుయాలిటీని (పురుషపురుష కామసంబంధం) గూర్చిన మాటలన్నీ వట్టి గొప్పలనీ ఏ కొంచెం చదువుకున్న ఏ మర్యాదస్తుడు కూడా ఇలాంటి విషయాలకు జొరబడడనీ అనుకునేవాణ్ణి. నేను భారత పరిజ్ఞానంతో చూచేవాణ్ణి. కామవిషయంలో ఆదేశం చాలా నిరాడంబరమయింది. రేబియా లారెన్సు చదివితరువాత ఇంకో దృక్పథం కూడా ఉన్నదని ఊహించాను. దానిమీద నాకు సానుభూతిలేకున్నా వారు చేస్తున్న దేమో తెలిసి ఆ చేయడంలో ఆనందాన్ని నుభవించే లోక

నాగరికి సంఘంలోని భాగం యొక్క దృక్పథాన్ని గా గుర్తించి తీరాలనుకున్నా. నేను చెప్పడానికి ప్రయత్నిస్తూన్న ఈ విషయాన్ని వివరించే వాక్యం సెవెన్ పిల్లర్స్ ఆఫ్ విజ్డం (ఏడు విజ్ఞాన స్తంభాలు) అనే పుస్తకంలో వుంది.

“Some began to justify this sterile process, and swore that friends quivering together in yielding sand with intimate limbs in supreme embrace and their hidden in the darkness a sensual co-efficient of mantle passion which was welding our souls and spirits in one flaming effort

“కొందరు ఈ వంధ్యా విధానాన్ని సమర్థించడం ప్రారంభించారు, మెత్తటి ఇసుకలో ఇద్దరు స్నేహితులు దగ్గరైపోయిన ఉష్ణాంశాల గాఢాలింగనంలో కదలిపోతూ, ఆ చీకటిలో కామసంబంధ తృప్తి, మానసిక కానుకాంక్ష తృప్తి. ఆత్మల జీవాత్మల రెటీనీ ఒకే కామాగ్ని క్రోడలో కలిసిన తృప్తి పొందుతారని కూడా ఒట్టు పెట్టుకొని వాదిస్తారు.”

కాని ఇండియాలో “హోమో సెక్సుయాలిటీ” ఎప్పటికీ సభ్యతకాదు. ఇందులో ఏ సాగరికతా లేదు. కేవలం అసహ్యపు మూటు మనుష్యులే ఇలాంటి అలవాట్లలో దిగుతారు, అటువంటి వారు ఆడంగి రకంగానే వుంటారు. వారు కేవలం కామం అణచి పెట్టడంవల్లనే యిందులో దిగుతారు. తమకు సంభవించనట్టి అసలు కామతృప్తికి దీన్ని ప్రత్యామ్నాయంగా వాడుతారు. కాని ఇంగ్లాండులో “హోమో సెక్సుయాలిటీ” కేవలం మామూలునుండి కాస్త వైదొలగడం మాత్రంగానే చూస్తారు, ఇంగ్లీషు సమాజంలో చాలా

ప్రభ్యాతులయిన కొందరు స్పష్టంగా “హోమోసెక్సు” అలవాటున్న వారు ఇంగ్లాండులో కూడ భారత దేశంలో వున్న శాసనమే ఉన్నప్పటికీ కోర్టులో ఎక్కువగా ఈలాంటి కేసులు ఎప్పుడూ రావు. అక్కడ కేవలం ఆకలితీర్చుకోడానికి ఏ రూపై దొంగంతనంచేసిన పేద వాళ్ళనో మాత్రం విచారించి శిక్షిస్తూంటారు.

హోమో సెక్సుయాలిటీ పురుషుణ్ణి పురుష కామం ఇండియా లోని పురుషుల్లో ఆపురూపమయినట్లే “లెస్బియానిజం” (స్త్రీల స్వీప రీత కామం) బొత్తిగా కనపడదు. ఒక వేళ ఉంటే చాలా చాలా తక్కువగా వుంటుందేమో! ఈటకా క్రాపులు పెట్టుకొని నూట్లు వేసుకుని అసహ్యకర మయ్యేటంతవరకూ మగతనా స్సలవరచుకున్న ఆడవాళ్ళు ముఖ్యంగా పాశ్చాత్య దేశాలలోని దృశ్యమే! అది మేధావుల నటన అని మనం ఆనవచ్చు. పరాకాష్టచెందిన వ్యక్తిత్వమనీ అనవచ్చు. స్త్రీ పురుష సమానతా స్థాపనకు చేసే ప్రయత్నంగా మీరు భావించవచ్చు. కానీ, దీనికీ నవనలసిన సంజాయిషీ చాలా ఉంది. ఇండియాలో దీని ప్రతిగా ఏదీ లేదు. అక్కడ ఆడవాళ్ళు ఆడవాళ్ళే. అందులో ఏమీ సం దేహం లేదు.

భారతస్త్రీలలో ఉన్న దుర్వ్యసనాలన్నీ పరిమితాలు. “హోటరో సెక్సుయల్ (విపరీత కామం)” ఉపరతివరకే వారు వచ్చినది. బహుశా మేము కూడా పశుత్వదశ, నాగరకతదశ, వినాశదశ. చక్కాలన్నీ పూర్తి చేయవలసి వుంది కాబోలు! ప్రస్తుతము నాగరిక దశలోనే తంటాలు పడుతున్నాము.

అలాగే ఇంకా విపరీతమయిన కామక్రీడా విధానాలుకూడ, నేను తొలుత 'మాసోచిజం' (కామపరంగా స్త్రీలవల్ల దండిపబడి ఆనందంపొందడం) విన్నప్పుడు నాకేమీ అర్థంకాలేదు. ఇది ఏ గ్రీకు రోమనలు ఏ పురాతన రకవిధానమో తెలియజేసే పురాతనశబ్దము అనుకున్నాను. నామాన్యంగా మా కలవాటు లేనివన్నీ గ్రీకులవో, రోమనులవోనని అనుకుంటూంటాము. కాని, "సాడిస్టులను" కామ పరంగా స్త్రీలనుబాధించి ఆనందించడం) "మాసోచిస్టులను" ఈ నాగరికత ప్రసారం మాకకు అసంభవమవుతున్నాను. కాని, ఈ నాగరికతలోనే వారభిస్మృతి పొందారట. గత మహాయుద్ధంలో బ్రహ్మాండమయిన బాధలకూ, ఆవేదనలనూ అనుభవించినవారు ఈ భావావేశంతో ఆనందించే వారట. మాసోచిస్టులు ఆబాధ అనుభవిస్తూ సాడిస్టులు బాధిస్తున్నా ఆనందించేవారట. మార్క్విస్ (ప్రభువులలో ఒకరకం) డి సాజే శృంజించిన పాత్రలనుండి సాడిజం అనే పేరు వచ్చింది. నాచర్ మసోచ్ అనే రష్యన్ సృష్టించేసిన నవలలోని పాత్రలలోంచి మసోచిజం వచ్చింది. ఆ సాజేపాత్రయినా, ఈ మసోచ్ పాత్రయినా యూరోపు రాజధానివీధుల్లో నీప్రక్కనే నడుస్తూ వుండవచ్చు. బస్సులోనో, రైలులోనో నీప్రక్కనే కూర్చుండి ఉండవచ్చు. సామాన్యంగా కనబడేవారిని నీవు గమనించనే గమనించవు.

ఒక సాయంత్రం లండనులోని ఒక కఫేలో శిల్పి స్నేహితుని చటుక్కున కలుసుకున్నాను. అతడు ఒక డేజీన్నాడు అతనిబల్లదగ్గర చేరాను. తానురచించే శిల్పానికి ఆధారమూర్తిగా కూర్చుండవలసిన మనిషికోసం ఎదురుచూస్తున్నానని చెప్పాడు. ఏ సుందరమైన విలాసవతో వచ్చుందని నేనక్కడనే కూర్చోవచ్చురా అని అడిగాను. దానికే

మా.క్షేపణలేదని, అయితే ఆ వచ్చేమనిషి స్త్రీకాదనీ మామూలు మధ్యవయసు పురుషుడనీ చెప్పాడు. “అతడా నీకు ఆధారమావం? దేనికి?”

“అతనిశిరస్సు స్కండశిల్పం తయారుచేస్తున్నాను. అతనే చేయమన్నాడు”

“ధనికుడా? ప్రముఖుడా?”

“రెండూ కాదు.”

“అతనేం చేస్తాడు?”

“అతనో బ్యాంకులో వున్నాడు. అంతే.”

“బ్యాంకరా?”

“కాదు బ్యాంకులో మామూలుదోగి. గుమాస్తా కాకపోవచ్చు కాని చెప్పకోతగిన మనిషేంకాదు.”

“విచిత్రంగా వుండే!”

“అవును నీవుకాసేపు వుండగలిగితే ఒక కథకు తగినవస్తువు దొరుకుతుంది.”

అలాగే చేశాను. వాకిలి తట్టే చూస్తున్నాను. చాలా ఆమర్దాతో ఒకడు కూడ బొమ్మకు నిలబడవలసినంత ఆకర్షవంతంగా లేదు. ఆ మామూలు మనుషులనుచీ ఒకడొచ్చి మా బల్లడగ్గిర కూచున్నాడు. పరస్పర పరిచయం తర్వాత ఆతనిపేరు మామూలు గానే కనబడింది. ఆతని ఆకారం, దుస్తులూ, ప్రవర్తన మామూలే. నా స్నేహితుడే చెప్పకపోయివుంటే ఇంకెక్కడయినా అసలతన్ని గమనించే వుండదు. సంభాషణలో కూడ సామాన్యతే కనబడింది. అంత మాటకారీకాదు. తానారోగ్యం “.....”

కుంటూ కూచున్నాడు. నా స్నేహితుడు ఆతని ముఖభంగిమను. గమనిస్తూన్నాడు. వానివల్ల గమనిస్తున్నావన్న భావంవచ్చి కొంచెం ఆత్మర్థాపడి చిబుకం సవరించుకొనసాగాడు. నే నతన్ని మహాజాగ్రతగా గమనించాను. ఆతని చూపుకో ప్రత్యేకమయిన నై శిత్యమూ ముఖంలో హేళనాభావము కనిపించాయి. ఒక రకమయిన స్వరక్షణ భావం ప్రవంచ నిక్కారం ఆతని క్రింది పెదవి కాస్త పెద్ది. అతను ప్రతి తూతీ దాన్ని నాలుకతో తడుపుకునేవాడు. అంతే నేను గమనించింది.

అతను చాలాసేపు వ్రుడలేడు. త్వరగా వెళ్ళాలని తొందర పడ్డాడు. త్వరగా పనికి వెళ్ళాలని క్షమించమన్నాడు. ఒక రకమైన హేళనభావాన్ని ద్యోతనచేస్తూ “సమాజానికి బానిసలం” అన్నాడు. చిరునవ్వు నవ్వాడు. అతను వెళ్ళగానే నా మిత్రుని వైపు తిరిగి ఇందులో ఉన్న మాకు వివరించమన్నాను. “మాయ ఏమీలేదు. మామూలు మాదిరి ‘సాడిస్టు’ ఏ మాత్రం నా జూకు లేని వాడు. సమాజానికి బానిసలం అని ఆత ననడం వినలేదా?” అని నా మిత్రుడు అన్నాడు.

“సాడిస్టా? ఉహూ! అది అసంభవ!” అని నమ్మలేక అన్నాను.

కాని నిజమే! అంతా నమ్మకానికి వీలులేకుండా ఎందుకయిందంటే అతని జీవిత పరిస్థితులు మరీ మాయాలువి. అతనిలో ఉన్న ప్రత్యేకతల్లా జనంపై నున్న ఏ వంగింపు కాని అదేమంత అసాధారణంకాదు. జన సమ్మర్థమంటే చాలా మందికి వెర్రూ అయిష్టమూ కానితెలి నిలోని అసహజత మరింత తోతయినది. అతను తన

ప్రతిమను చేయించుకొన్న కారణంలోనే ఇది కనబడుతుంది. తన శాశ్వతమయిన ప్రతిమ ఉండాలని అతని ఇష్టం. తానెలాంటివాడో తనకు తెలుసు. ప్రపంచానికి తెలియదుగనుక. ఇందుతో తాను చనిపోతే తన శరీరంపోయినా సాడిస్టును మాత్రం ఆ ప్రతిమ నిలుపుతుంది. ఆదినం సాయంత్రం తనబారికిబడిన మనిషిపై తనఅసహజతను ప్రయోగించి తన ముఖంలోని దృష్టిని నా స్నేహితునికి చూపడానికి వచ్చాడు. ఆ ముఖభంగిమనే శిల్పిగ్రహించి ఆ ప్రతిమలో ఉంచాలి. దీన్ని విన్నప్పుడు వణకిపోయాను. అతనిఆకారం చాలాసేపు నన్ను వెన్నాడింది ఎందుకంటే అటువంటివి మా దేశంలో కనపడవు. నా కసలర్థము కాదు. మా నాగరికతలో మేమింకా అంత విపరీతానికి రాలేదుకాబోలు! మా ప్రేమ, కామం, నీతినిర్వచనం పశ్చిమంతో పోలిస్తే బాల్యదశలోనే ఉన్నాయికాబోలు.

“నమ్మకం”

భారతంలో పనిచేసే ప్రతివారూ గాఢము, పారలౌకికము అయిన మతవిశ్వాసమును గమనించి తీచితారు. పేదకూలీ ఒకడు ఇసుకతిప్పమీద మోకరల్లి సూర్యాస్తమయవేళ ప్రార్థన చేసుకుంటూ ఉంటే, దినమూ చేయవలసినపని పూర్తిచేసుకొని, సూర్యకిరణాలు దూరాలలో, దిగంతాలలో చొచ్చి సంధ్యారక్తిమను చిత్రిస్తుండే పవిత్ర సాంకాలంలో ఆతడుచేసే సంపూర్ణాత్మార్పణా, పూర్ణకంఠమెత్తి తన నమ్మకమునూ, తన భగవంతునీ, ప్రార్థించడమూ వీనివలె ఏ ఆర్థికవిమోచనము ఈతన్ని సంతృప్తిపరచగలదు అని నేను ఆశ్చర్యం పొందుతూ ఉంటాను.

ఆ సింధుదేశ మైదానములో కన్డంహశాసు కిటికీగుండు . ఎన్నో సార్లు ఈకరుణార్ద్ర దృశ్యాన్ని విలోకించాను. ఆ పెద్దఇసుకబయలు బూడిదవర్ణపు చిత్రఫలకంకాగా గానిపెన, పై వివరించిన దృశ్యం చిత్రం అయ్యేది. పని ముగించుకొని ఒంటెల బళ్ళు మరలినతర్వాత, ఆ శూన్యం నాకు మహా భారమైపోయేది. తర్వాత ద్వారరక్షకుడు కొట్టాల తలుపులకు తాళాలు వేసేవాడు. బళ్ళతో రేగిన ఇసుక రేణువులు అణగిపోయేవి. బళ్ళ చక్రాల గిట్టల గుర్తులు ఇసుకతో పూడిపోయి నేల తిరిగి చదును అయ్యేది. సంధ్యా ధూసరవర్ణ చిత్ర భావం పూర్తిచేసేది. తర్వాత ద్వారందగ్గర కావలికాసే వృద్ధుడు తన పై కండువా పఱచి ప్రార్థనకు మోకరిలేవాడు. అలా ఆతను

ఆలాంటి ప్రతి సాయంత్రము జీవితమంలా ప్రార్థనచేస్తున్నాడు. ఆ దిన దిన ప్రార్థనలేకపోతే ఆతనిలో ప్రసరించుచున్న శాంతివారక్క- ఆతనికి జీవితం ఆసంపూర్ణమై పోతుంది. ఇది సామాన్యమైనా ఆ దృశ్యాన్ని స్పృహ సేను మఱవలేను. అది ప్రాచ్యదేశాలయొక్క భారత దేశంయొక్క విశిష్టతాచరణం. పశ్చిమంనుంచీవచ్చి మనలో చేరు కొన్న ఆధునిక భావ పరంపరకు ఆలవాలంకాని ప్రాచ్యవిశిష్టత అది.

సమాజ ఆర్థికవ్యవస్థా ప్రసర్ని రాజ్యాంపై ఆధారపడి భారత దేశంలో ఎలాంటి విప్లవమైనా వస్తుండాఅనే అనుమానం కలుగుతుంది నాకు. అన్ని ఆర్థికవిప్లవాలవల్లేనే అదీ మతవిశ్వాసాన్నావాలనూ నమ్మకాలనూ పరిగణించిపోతూ ఉంటుందా అనీ నా అనుమానమే!

నేహా) మతాన్ని గూర్చి వ్రాసిన భావాలు చదివాను. ఆర్థిక సంప్రదాయ పోషిత మేధావుదృక్పథ మాయనది. ఆయిన ఆత్మ కథలో ఇలా అన్నాడు. ఇది(మతం) ఇస్లాంమతంలా సామాన్య హిందూ మతంలా అపనమ్మకమూ మనోయుక్తంనుండి సంరక్షించే రేవుస్థలంవంటిది. ఈ జీవితంలోని లోటులు ముందుజన్మలో పూర్తి చెందగలవనే విశ్వాసాన్ని చేకూరుస్తుంది. ఈ మంచి రేవుస్థలభావం మాధ్వానైక అనుయాయులైన ఈయన రాకనించదు. తుఫానుగాలివానలూ తాండవం చేసే సముద్రమే ఈయనకు కావాలి. జీవితసమస్యలే కావసినంత ఆకర్షణ వంతాలై ఉండగా మరణానంతరస్థితి చింతలంటే ఈయన లెక్క చేయడు.

ఈ నెహ్రూ భావంలో చాలామంది యువకు లేకీభవ్తారు. వారికీ మతదృష్టి, అభ్యుదయానికి ఎప్పటికీ నిరోధకమే! మూఢవిశ్వాసమే వర్ణసాతీతమైన నిరక్షరాస్యతను శాశ్వతంచేసివేసింది. దానికి ఇనుపగొలుసులతో మనల కట్టిపార వేసుకున్నాము. ఈ దృష్టిలో మతం

భారత భవిష్యత్తునకు భీకరవిరోధి అవుతుంది. స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలో ఇదిఅడుగడుగునకూ ఆడ్డుతగులుతుంది. మతము, సంకుచితమూ, అసూయాపూర్ణమూ అవుతుంది. ఏదే సనాతనత్వంవల్ల మనకు సంభవించేవి. వీటితో మన ఆశయాలు మన జీవితాలలోనే ఫలించాలంటే ఆవినాశనం అయ్యేవరకు యుద్ధం చెయ్యవలసివుంది.

నా మతచిహ్నమైన ప వి త్ర వస్త్రాలనుతీసి పారవెయ్యాలని చాలాసార్లనిపించింది నాకు. మావారికి కష్టం కలిగించకపోతే కాని నిప్పుడు వేసుకునేవాణ్ణికాదు. కఠాపాఠము చేసిన అవెస్తాభాషాపదాలను గొణగడంలో ఏమీ అర్థంకనిపించదు. వానిలో ఒకపదానికీ అర్థం తెలియకపోయినా దినానికీరెండుసార్లు పునరుచ్చరించడంలో ప్రయోజనమేమి? మా మతప్రార్థనలు మేముమాట్లాడే భాషలోలేవు. కేవలం పండిభాషలైన అవెస్తాపహాలనీలో ఉన్నవి. పల్లెటూరి చర్చిలో ఆ పల్లెటూరి గురువులు గ్రీకు ప్రార్థనలను చదివినట్లుగా ఉంటుంది. ఆ గ్రీకుపదాలు ఎల్లాపలకాలో ఆ తడు రాయించుకుంటాడు మాత్రం.

అనేకపండుగ సమయాలలో కొత్త గుడ్డలు కట్టుకొని దేవుని ఆలయంలో మా ప్రాభవైశ్వర్య ప్రదర్శనంచేసేందుకు మా అగ్నియాయానికి మందలుగా మేంపోవలసి వచ్చేది. వీటన్నిటికీ నేను తిరుగుబాటు చేశాను. ఆప్పుడప్పుడూ మా మతంవారుచూపే ఈ ప్రదర్శనతా భావంలో ఏదో జుగుప్సాకరమైనది ఉన్నది.

ఉగాదినాడు, నన్నుపాలలో స్నానంచేయించి గులాబి పన్నీరు చిలకరించి, కొత్త దుస్తులు వేసి, అగ్నియాయానికి లాగుకొని పోవడం

నాకు జ్ఞాపకమున్నది. పార్సీ పంచాంగంకో ఏ తంత్రపు లెక్కల వల్లనో సంవత్సరాది పార్సీ సంవత్సరాంత దినాన్ని వచ్చేది. దానికి న న రో జ్ కౌత్త దినం అంటారు. ఆ మరుసటిరోజు మేమంతా “పడేటి”-అనే పశ్చాత్తాపదినం జరుపుతాము. ఇలా పశ్చాత్తాపంతో సంవత్సరారంభం, ఇట్లా వచ్చే సంవత్సరం వెళ్ళే సంవత్సరం ఏంజరుగు తుందో ముందరే అనుకోడం అతివిచిత్రమే! నాకు జ్ఞాపకం వచ్చినప్పటినుంచీ ఇలా జరుగుతూనే ఉంది. ఇంకా ఎందుకు చెయ్యాలో కారణం లేదు. శాల్యంలో హిందూ డాక్టర్ గాదికొక బహుమతి! క్రిస్మసులో బహు మతులకు నా స్టాకింగు వేలాడగ ప్లేవార్ణి. మా డాక్టర్ గాదికొకటి సంపాదించి, వచ్చే జ న వ రి ఒకటవ తేదీ కేమి వస్తుందా అని కాచుకొనే వాడిని. అవిమాత్రమే మంకు తెలిసినమతం. అంతమటుకే అర్థమైనదన్నీ.

ఎనిమిదో ఏడో, తొమ్మిదో ఏడో ఓ సంస్కారం జరిపి దానితో మమ్ములను మతంలోనికి తీసుకుంటారు. దీనికి నవజ్యోతి-ఉపయుసకర్మ అంటారు. అప్పుడే “శుద్ధి” పవిత్రమైన చొక్కాయున్నా- “షష్టి” పవిత్రసూత్రమూ, శొలినారిగా పురోహితుడు, వందలకొలది అతిథులు చూస్తూ ఉండగా మా కు తొడుగుతాడు. ఆ బంధువులంతా కలాసాగా భోజనంచేసి పోవడానికి వచ్చినవారే. వారంతా ఏవో బహుమతులు చదివిస్తారు అవి సంతోషంతో అందుకుంటాము. వాళ్ళ ఇళ్ళలో ఇలాంటి దేదో జరిగినప్పుడు, మేమూ ఆలాగే ఖరీదుగల బహుమతులు చదివిస్తాము. ఇదంతా అర్ధరహితంగా కనిపించేది. ఆ జతలు జతలు చేతిగుండీలు, ప్రతి చాకలి తెచ్చిన చొక్కాకూ వేరువేరుగా

మార్చినా సగిపోయేవి బహుమతులు వచ్చినప్పటికీ జీవితంలో ఉత్సాహంతా ఇదేనా అని ఆశ్చర్యపోందేవాడిని.

నా “నవశ్లోతి” బాగా జ్ఞాపకముంది. ఆతంతు అంతా విసుగెత్తించేపని. తొలుత ఆశుభకార్యానికి కావలసిన గుడ్డలకూ టోపీకీ కొలతలు చీసుకొనేటప్పుడేదో ఉత్సాహకరంగానే ఉంటుంది ఆదినం మధ్యాహ్నం, స్నానంచేయించారు. పరిశుద్ధుడయ్యానా లేదా అని పురోహితుడు సంయంగా అక్కడేఉన్నాడు. శరీరశుభ్యర్థం నేను ఆవు పంచితం తాగాలి. దానిలో మందులు కలిపినారు, కానీ ఎంత అయినా ఆవు పంతమే అది. దాన్ని నేను తాగననే టప్పటికీకో పెద్ద గండరసోశం జరిగింది. బాగా వాదాలు జరిగినాయి. పురోహితుడు తానావలికి తిరుక్కుంటాననీ నేను త్రాగా నని చెబితే సరేననీ. అందులో తనపురోహితధర్మం నెరివేకుతుందనీ అన్నాడు. అలావట్టినటు నతో మతంలోకి వచ్చాను కాబోలు. నేనెప్పటికైనా ఓ పార్శ్వశాలికనే పెళ్ళాడవలసివస్తే ఆళ్లనస్తేమళ్ళీ సిద్ధం అవుతుంది. పెళ్ళికిముందూ ఈ ప్రాయశ్చిత్తం కావాలిట.

ఆచార్యం అలాంటిదే అయినా, పవిత్రతచదివే మంత్రాల ద్వారా అందులో ప్రవేశిస్తుందని ఆధికారాభిప్రాయం. కాబట్టి పురోహితుడు బద్ధకించి ముఖ్యమంత్రపదాలు, పదాలు కొంపలుమునిగి పవిత్రతచేసేటంత సమయంలో వదలివేసేసినా గిన్నెలు మారిపోయినా పవిత్రతందులో ప్రవేశించదట. దీనివల్ల నాకు కలిగిన సిద్ధాంతాభిప్రాయం. మేము శాస్త్రవిజ్ఞానస్థితి దాటేసా పోయిఉండాలి, లేదా, ఆ విజ్ఞాన విశ్వాసంలో చాలా వెనకబడ్డనా ఉండాలి అని. అందుకే పరి

శుద్ధతలను నమ్మకంతో, విజ్ఞానాన్ని మూఢవిశ్వాసంతో లంకె పెడుతున్నాడు.

ఇప్పుడును వ్రాసినదల్లా మా మతానికి చెందినది. ఈ ప్రత్యేక సంప్రదాయాలు, భారత దేశంలోని వివిధ మతాలకూ చెందవు. కానీ మొత్తంమీద మతం, కేవలం శూన్య ఆచారంగా పరిణమించింది. మతానికి మొదలు ప్రయోజనము ఉన్నా, ఇప్పుడది హాయి కేవలం ఆచారాలు మిగిలాయి. అలాంటప్పుడు భారత దేశ భవిష్యత్తుకు అవన్నీ ఎంతో ఆపత్తు సంభవింప చేయగలవు. అందుకే మతము తగదాలకూ, మత కలహాలకూ ఆ కారణాలనల్ల సామూజ్యతత్వం మన నెత్తిమీద ఉండడానికి కారణమవుతున్నవి. “విభజించి పాలించు” మనే సిద్ధాంతానికి ఈ శాశ్వతవివాదాలు ప్రోద్బల పరుస్తున్నాయి. మనవాళ్ళింకూ చిన్న చిన్న మతపు పట్టింపులను కాపాడడంలో ములిగిపోయి మనల కుళ్ళిపోయేటట్లు చేసే సంగతుల కెళ్ళు వ ప్రాధాన్యమిస్తూ ఉంటే, బ్రిటిష్ పాలన విధానం సాగుతూనే ఉంటుంది.

నెహ్రూ చెప్పినట్లు “ఆతర్వాత మతం మార్చుచేయడానికి వీలు లేని సిద్ధాంతాలను విశ్వాసాలను ఏమాత్రం తూచాతిప్పక అనుసరించడం వల్లనూ, కేవలం అభిమానంపైదా, ఉద్రేకంపైదా ఆవేశం మూదా ఆధారపడి ఉండడం గల్గినా నిర్మలమైన ఆలోచనకు విరోధి అవుతుంది. పూర్వనిశ్చితాభి ప్రాయాలతో సరిపోలేకపోవడం వల్ల, కావాలనిగాని, తెలియకగాని, నాస్తికతను గమనించకుండా కళ్ళు మూసుకుంటుంది. ఎందుకంటే, ఇదివరకే ఏర్పడిన నిర్దిష్టాభిప్రాయాలతో అతకలేమోననే భయం వల్లనే! అది కేవలమూ సంకుచితము, ఇతరభావాలు, అభిప్రాయాలూ భరించలేనిది, ఆబుద్ధి

తనచుట్టూ గీత గీసుకుంటుంది. స్వాభిమానపూరితము. స్వార్థపరులూ, సమయోపయోకుపకులు ఉపయోగించుకుంటు ఉంటారు.

ఈ రకమైన మతధోరణితో మా యువకులు ఏమీ సంబంధం పెట్టుకోదలచుకులేదు. దీనివల్ల ఫలితం, సనాతనులు మమ్ము నాసి కులన్నారు. ప్రపంచ వినాశచిహ్నమైన సంశయాత్ములతరమన్నారు. దైవభీతి, పాపభీతి పితృభక్తి లేనివారు గానూ అవినీతిపరులుగా, అనీతి పరులుగానూ అనిపేరుపెట్టినారు. మా సనాతనాచార పరాజ్ఞుఖత ఒక సారి తెలిస్తే చాలు మమ్ముల నననిమాటలేదు. కానీ యదార్థం మేము అవినీతిపరులమూ, అనీతిపరులమూ కాము. కానీ నీతిస్థాయి మాత్రం మారింది. మేము నాస్తికులంకాదు, కాని మా మత నిర్వచనం, మా తలిదండ్రుల భావాలతో అతకడంలేదు. మతంకంటే సమాజులిచ్చే అర్థం ఒప్పుకోము. వట్టి ఆచారమాత్రంగా మారిన సిద్ధాంతాలు, వేదాంతాలు మేము గౌరవించము. లక్షలకొలది మా దేశీయులను, ఏ నీతినియమాలేని పురోహితవర్గం వీడిచెడం అనే భావం మా కేమాత్రం నచ్చలేదు. ఆ వర్గంకేవలం లాభంకోసమే పని చేస్తూ, మరణానంతరం మార్గదర్శకులుగా, ఆత్మరక్షకులుగా బురఖా తగిలించుకున్న విషయం మాకు మరీ జగుప్సాకరం. కాబట్టి భరత భూమిలోంచి మతం మాసిపోయినాసరేగాని ఇప్పటివిధంగామాత్రం ఉండకూడదు.

ఈ మతదృక్పథాల్లో మరొకప్రక్కా ఉంది. మతం పూర్తిగా లేకపోతే భారతదేశం దీనమయిపోతుం దనిపిస్తుంది. అదే భారత జీవన సంగ్రామంలో మా పేదదేశాన్ని, లాఠీదెబ్బలతో నిస్సృహ పడిన దేశాన్ని తల ఎత్తుకొని నిలిచేటట్లు చేసిందేమో! అప్పుడి

మతం జనులకు నల్లమందే నది. అలసినవాడిని, సేదదీచ్చుకొని తిరిగి
లేచి జీవన సంగ్రామాన్ని, స్వతంత్ర గ్రామాన్ని, ఆత్మగౌరవ
సంగ్రామాన్ని సాగించే శక్తివంతులయ్యే వరకూ నిదురవుచ్చు
తుంటుంది.

ఆదేశాన్ని జాతీయ పోరాటంలో మతకలహాలు మాయమవు
తున్నవి. ముస్లింలు హిందువులు ద్వేషమాని పరస్పరాభి ప్రామా
లను గౌరవించుకుంటారు. భారత దేశంలోని వివిధమతాలూ సర్వ
వ్యాప్తమైన జాతీయతలో మగ్గుచూతవి. ఈ వివిధసంఘటన బహు
విచిత్రమైనది. కొన్నాళ్ళక్రిందటే కర్ణాటక తలలు పగులగొట్టు
కుంటున్నవీరు త్రివర్ణపతాకం క్రింద భుజాలుకలిపి, ఉత్సాహంతో
వందేమాతరం నినదాలచేస్తూ నడుస్తుండడం, ఈ మహావిభిన్న
భావాలన్నీ ఏకైక మహాశక్తిగా తయారుకావడం నిజంగా
విచిత్రమే!

“ముక్తాద్” పండుగరోజుల్లో - ఆరోజుల్లోపితరులు భూలోకా
నికి వస్తారట - మాతల్లి వేసువజామునే లేచిపోతుండడం నేను తలచు
కుంటే, ఆమె విశ్వాసతీవ్రతా, అగ్నీలయంలోని విశాలమైనగదిలో
ఓ మూల ఏకాకి పురోహితుడు చూచుచుండే ఆమె త్రాసీరాడంబరతా
గమనింపగలిగేవాణ్ణి. మతతీవ్రతాశక్తి ఆమెమీదనేకాక తద్వారా
నామీదకూడా ఎంతుందో గ్రహింపగలిగేవాణ్ణి. ఆమెనలా పదికి
స్తూంటే, పితరుల ప్రార్థనతో ఆమెపొందే తృప్తి, ఆ విధినిర్వహణలో
ఉన్న పవిత్రభావమూ చూడగలిగేవాణ్ణి. ఆ విధి ఆమె ఉద్దేశంలో
భగవంతునికి అర్పణ తనవర్మ నిర్వహణ అని! ఆమె అలసిపోయి

తిరిగి ఇంటికివచ్చేది. ఆప్పటికింకా నేను కాఫీతాగుతూ, యూరోపు భవిష్యత్తేమా కేసు కొనివస్తుందా, ఏరాజకీయప్రముఖ గార్త వచ్చిందా అనుకుంటూ పత్రికలు తిప్పతూ ఉండేవాణ్ణి. ఆదర్శవిభిన్నతా. ఉద్దేశ్యాల పోరాటమూ, మనానికీ వాస్తవభౌతిక ప్రపంచానికీ విభిన్నతగల మా ప్రపంచ ద్వయంలోని భేదమూకనపడేవి నాకు. ఆమె శరీరం అలశిపోయేది కానీ, ఆమె అంతరాళంలో, మనమర్థం చేసుకోలేనిశాంతి, నేనింకా ఆశించనిశాంతి, నాకున్నదనుకోలేని నిస్వార్థత, ఏదో ఉండేది. రాజకీయాలలో, రచనలలో, నా స్త్రీపూజా భావలో నామతం గూఢాంధవచ్చును. నాకీవిషయాలే నా ఆత్మబలం, వానివల్ల నాలోకలిగే భావపరంపరలోనే నైతిక భావవిధానం ద్యోతకమవుతుంది.

నా తరంవారికీ ఆమె తరంవారికీఉన్న దృక్పథభిన్నత నాకు తోస్తూ ఉంటుంది. ఆమె దృక్పథాన్ని నేను గౌరవిస్తాను. ఆమె హృదయపూర్వకతలో నాకు సందేహంలేదు, అయినప్పటికీ, నేనామె ప్రార్థనా పద్ధతినీ, మతనిర్వచనానీ అనుసరించానంటే అది కేవలం నటనేకాగలదని నా నమ్మకం. మా రెండుతరాలవారికీ అతిముఖ్య విభేదం బహుశా ఇదేకావచ్చును. ఆధునిక భారతజననం సూచించే పాలిమేర ఇదేకావచ్చును.

నేను ఆకుఫర్డుకు వెళ్ళినప్పుడు, మజిలీస్ లో ప్రతివారమూ ఏ వ్యర్థాంశాల మీదనో చర్చించాలనేపేరుతో చేరేవారం. కానీ, నిజానికి ఏదోపిచ్చాపాటి మాట్లాడుకొనేందుకూ, మా దేశీయులతో కలుస్తూఉండడానికి చేరేవారం. అక్కడ కుల భిన్నాగాలు గానీ, మత వర్గాలుగానీ లేకపోవడం నేను తొలివారిగా గమనించాను, మత విభే

ధాలులేవు. మేము భారతీయులమనే భావంతప్పా ఖంకోసంగ తేమాకు జ్ఞాపకంలేదు. అదికూడా నిజంకాదేమో; అతిథులుగా వచ్చిన సింహ లీయులూ, బర్మీయులూ, చైనీయులూ తామూ భారతీయులలాగే మూలో చేరిపోయేవారు. మాలో తెల్లవారుఉన్నారు. ఉన్నారు అన్న జ్ఞానం మాత్రమే ఉండేది. ఎందుకంటే రంగు కనబడుతుంది గనక. ఆనాటి ఆమ్మశుద్ధులలోని వారి దృక్పథమది. యువజనుల మార్గంలో మతం ఆటంకంకాదనీ, భావిభారత దేశంలో నేటివైతమతం ముఖ్య సమస్యకాబోదనీ అప్పుడునాకు తెలియవచ్చింది.

భారత మతాలను నిశ్చలనంగా అలాగే ఉంచాను బ్రిటిషు వారు బడాయి గర్వంగా చెప్పకొనే విషయాలలో ఒకటి. ఇది మంచిదే కావచ్చుగానీ, మతం నిలవడంతో మతఅసూయానుగూడా వారు కాపాడారు. స్వపరిపాలనలో అవిఎప్పుడో మాయమయి ఉండేవి. అవే లేకపోతే మా దేశ మింకెంతో హాయిగా ఉంటుంది. ప్రత్యక్షం గానో, పరోక్షంగానో ఏ సనాతన వైఖరినైనా కదిలించే ఏ శాసనం ప్రతిపాదించినా, భారతప్రభుత్వం బలపరచకుండా పోయేది. పైగా, ఏమాత్రం కూడదంటూ యథాస్థితే పరమలక్ష్యంగాగల మొండి ఘటాలను బలపరచడానికే ఉబలాటంచూపేది. ఇలా బాల్యవివాహపు దిత్తుశాసనం వచ్చినప్పుడు, ఆ సంస్కరణకు ఆటంకం ప్రభుత్వంనుండే వచ్చింది. అలాంటి సమయాల్లో, ప్రభుత్వం, సనాతనాభిప్రాయ రక్షణ పరాయణంగా పనిచేస్తుంది. దీనికి ప్రత్యామ్నాయంగా, ప్రత్యేక ప్రతినిధులుగావచ్చే, దొంగ రాజనీతిజ్ఞుల బలం ప్రభుత్వం సంపాదించుకొనేది. వారేగో ఒక ఆదర్శానికి చెందవలెగనక, సనాతనమత స్వయంనిర్మిత రక్షకులుగా తయారయ్యేవారు. సోవియట్

రమ్మో రహస్యసంబంధం పెట్టకొక, మరోవిధంగా శాంతంగా ఉన్న భారత భూభండంలో తగాదా కొనిరావడానికి కమ్యూనిష్టుల డబ్బుపుచ్చుకొనే విగ్రహాధ్వంసకుల బారినండి మతాన్ని రక్షిస్తారటవారు. బొనుమానేశం శాంతిభారతమే, ఏ ఒకప్పుడో జరిగే హాలు తప్పితే!

తమకు అధికారమిచ్చిన సంగతిని ఋజువుపఱచుమొనోదమకు, మతశీలన ప్రబోధకులు, భారతమతంలో అయిదుకోణాలు వ్యాపించినట్టి, ఏమాత్రం చెప్పుకోతగ్గనైతిక శుద్ధితేనట్టి నూర్లకొలది పురోహితులు వారికి వెనుకబలం. నాకోపార్శి పురోహితులు తెలుసు. అతను తన మతస్వరూప సమయం మళ్ళలో, మూలకోణాన్ని తామల పాకుబీజా పాస్తలకుపోయి అక్కడ అమెరికా మార్కెట్ పట్టా వ్యాపారం పెంచుకో తానూ ఒడ్డిచస్తాడు. ఇది పాకుచోకరకమైన జూదం. పైగా మహా వినాశకరమూ, శాసనవిరుద్ధమూ కూడా. అతనేణిగి నెహ్రూపూజలకు డబ్బు పసూలుచేయడనికి ఆ దుస్థలో వచ్చినప్పుడతని ముఖంలో ఎంతమార్పు కనబడేది! అంటే, వాస్తవంగా తాను పురోహితు డుపించుకోగల మనిషి అవర్గంలో లేనేలేడని నేను చెప్పడంలేదు. ఆ పదవికి అనర్హులని నేనుకొనే అధిక సంఖ్యాకులను గూర్చే చెబుతున్నాను. ఈ అజ్ఞాన అవిద్యా భూషితులయిన రకం, పురోహితులలో అధికంగా కనిపించడం విచారకరం. ఇదేమాదేశంలోని మతస్థినిగూర్చిన భయంకర సత్య వ్యాఖ్యానం!

నెహ్రూ మనసులోని భావనా ప్రత్యేకతను నేను గ్రహించజొచ్చాను. అతనిమార్గమే మనకు మోక్షమనీ కనుక్కున్నాను. మత

ప్రాతిపదికమీద వానిని చర్చించేకొలదీ, భారత సమస్యలు మరింత కీషంగా తయారవుతవి. అవి ఒక్క ఆర్థిక ప్రాతిపదికమీదనే తృప్తి కరంగా పరిష్కృతం కాగలవు.

అయినా మిగతా కోట్లమంది సంగతేమిటి? కరాచీ కష్టం మాను కొట్టాల కావలి ముసలివాని సంగతేమిటి? అలాంటి మిగతా వారికథ ఏమిటి? ఈ ప్రపంచంలోనికి సేవకులుగా, అవిద్యాదాసులుగా, దరిద్ర వ్యాధిపీడితులుగా, నామాజ్జా బానిసలుగా ప్రవేశించినవారికీ జీవితంలోనచ్చే ఆ తృప్తికూడా నిర్మూలం కావాలా? జీవిత ప్రమాణాధిక్యం. నిరుద్యోగ భత్యాలూ, ఆరోగ్యభీమాలూ, అంతిమ సమయంలో స్వర్ణసుకర ప్రమాణాన్నిచూపే పురోహితుల వాగ్దానాలకన్నా అధికమని, ఎన్నటికైనా వారు గ్రహింపగలరా? వారంతా అప్రధానులే. మరి ఆ అప్రధానులకోసమే మతం కావాలి కదా!

ఈ భావాన్ని, ఆక్సుఫర్డ్ గ్రూప్ మున్ మెంటుకు (ఆక్సుఫర్డ్ సమితి ఉద్యమం) చెందిన బుఖాకొత్తోచెప్పిన సంగతి జ్ఞాపకమున్నది. బుఖాకొగాడు క్రైస్తవమతాన్ని నగ్నంచేసి చెండాడే మనిషి! “ఆక్సుఫర్డ్ గ్రూప్ మున్ మెంటు” అనే నినాదం చాలా మంచిది. “ఆక్సుఫర్డ్” అన్నమాటలో ఉత్తమస్థితి, నాగరకత తెలుస్తుంది. “గ్రూప్” (సమితి) అనడంలో అందరూ కలిసి వనిచేయడం తెలుస్తుంది. “మున్ మెంటు” (ఉద్యమం) అనడంలో చేరవలసిన అవధి అన్న ఆశయం తెలుస్తుంది. అది పూర్తిగా అనేకసార్లు సంభవించినట్లు ఆక్సుఫర్డ్ కాకున్నా, “మున్ మెంటు” (సంచలనం) లేకున్నా

పరవాలేని కట్టుదిట్టాలున్నాయి. ఆలాంటప్పుడు నాయకత్వంలో
 తోటనో, ముందుకుసాగడం కొంత ఆగిందనో, సరియైనమనుష్యులు
 లేరనో, శాస్త్రాలికంగా ఈ ఘోను పనిచేయడంలేదు" అనే తెలి
 ఘోను కంపెనీవాళ్ళన్నట్లొ అనిఅనుకునేందుకు సావకాశంఉంది. మతా
 నికి సంబంధించిన ఓ బ్రహ్మాండమైన ఉద్యానవనపు విందుకు
 ముందుగా బుక్కాననుకు కలుసుకొన్నాను. ఆక్సుఫర్డు స్టేషనులో
 నన్నాయనకు పరిచయంచేయగా నాకు ప్రవేశపుటికెట్టు నివ్వమని
 ఆదేశించాడాయన. తరువాత సమావేశంలో నన్ను చూడగానే
 వేదికమీద పెద్దలతోపాటు కూర్చునేందు కింకోటికెట్టు ఇప్పించాడు.
 ఈ ఉత్తమ మర్యాదకు చాలా కృతజ్ఞుణ్ణి. ప్రజామనోగతి పరిశీలనకని
 అది నిర్దేశింపబడింది. ఆ రోజుల్లో ఈ పరిశోధనఅంటే అందరూ
 సరదాపడుతున్నారు కాబట్టి నేనూ తెలుసుకుందామని వెళ్ళాను.
 ఆక్సుఫర్డు గ్రూప్ మూవ్ మెంటు ఆ దినాల్లో పెద్ద సంస్థలలో ఒకటి.
 అందుచేత నాకు తెలియనివిషయాలు ఆక్సుఫర్డుగ్రూప్ లో మాట్లాడు
 తుంటారనికూడా, నేను ఈ విషయం తెలుసుకుందామని సరదా
 పడ్డాను. ఒక్కొక్కరే తమ పాపాన్ని అందరెదుట ఒప్పుకొనడం
 నాకంత నచ్చలేదు కాని, అందరూ కలసి పాడడంమాత్రం నాకు
 నచ్చింది. లేడీ మార్గరెట్టు భవనాన్ని అప్పటికప్పుడు ఆకాశంక్రింది
 చర్చిలా మార్చివేసి ఏమీ శిక్షణలేని అప్రశుతికంఠాల్ని మధుర
 స్వరపూరితంచేసి శ్రుతిగా మతగీతాలు పాడడానికి ప్రయత్నించ
 డమూ నాకు తమాషాగాఉంది. లేడీ మార్గరెట్టు భవనం మా
 కెప్పుడూ కంటిమంటగా ఉండేది. మన రాజుగారికీ, మన నియంతి
 లకూ, మనసామ్యవాద ప్రభుత్వాలకూ, మనం తల వంచేటప్పుడు,

రాజులకు రాజయిన భగవంతునికి నమస్కరించడం కెందుకు వెను
 దీయాలని బుక్కా ఆన్నమాట బహుశాగా అతికింది. ఆమాట ఓ
 నాటకంలో మాటలాడన్నా. నాలోని ఉత్సాహభావానికి సరిపోయి
 న్నాకుచాలా ప్రీతికలిగించింది. నాలోని ఆర్ధ్రతను ఆమాట స్పందింప
 చేసింది. నాజాతి సంప్రదాయం తగినట్లు వెంటనే పులకరించి
 పోయాను. అతను చెప్పిన మాటలో వాదంలేకపోలేదు. ఇదంతా అయి
 పోయానే, అమెరికాపౌరుడో, కనడాపౌరుడో అయిన బుక్కానే
 ప్రపంచ వివిధ దేశాల పురుషులూ, స్త్రీలు సమావేశమైన సభలో
 మాట్లాడుతూ, 'గాడ్ సేవ్ ది కింగ్' (భగవంతుడు రాజును రక్షించు
 నాక) పాట నెత్తుకున్నాడు. తాను సభజరుపుతున్న దేశప్రజల గౌర
 వార్థం పాడవచ్చుగానీ, ఆపని ఏ రాండుటేబిల్ సభాసభ్యులో తమ
 కిచ్చిన ఆహ్వానకృతజ్ఞత కోసంచేయవలసినపని. ఆలాంటిది ఒక దేవాల
 యంలో ఆ జాతీయగీతం పాడడాని కర్తవ్యమా? ఇంతకూ "రాజు
 లకు రాజు" రాజుత్వార్థం వచ్చినట్లే! రాజకీయాలకూ, జాతీయ
 యకూ మతం రెండవస్థానం ఆక్రమించినట్లే! 'ఎలాఉందిఇదంతా' అని
 బుక్కా నన్నడిగితే, పాడయిన కడపటిరంగంకో చక్కనినాటకాన్ని
 పాడుజేసి నట్లయినదన్నాను. అతను గడ్డంమీద వేలుంచుకొన్నాడు.
 అతడు వింటున్నాడా అనిపించింది. నేలనుచూస్తున్న కళ్ళను హఠా
 త్తుగా పైకెత్తినాడు. తానుచెప్పిన విషయానికీ, దీనికీ వైరుధ్యమున్న
 దని ఒప్పుకున్నాడు. "నీవుచేసిన తప్పిదానికి భోజనపంక్తిలో నాతో
 కూర్చోవాలని శిక్ష వేళాను" అన్నాడు. సరే నన్ను ఆహ్వానిస్తూ
 ఆయన పెళ్ళమంది శిష్యులలో ఒకరు కార్డుపంపినారు. ఈ విషయంలో
 తొందరగానే ముందుకునడిచిపోయాను. మొదట సభకు రమ్మనుమని

ఆహ్వానమూ, తర్వాత వేదికకు ఆహ్వానమూ, ఆతర్వాత విందుకే ఆహ్వానమూ ! ఆహ్వానితులయిన కొద్దిమంది పెద్దలలో నేను ఆఖరి వాడినో లేకపోతే వట్టిసాధారుణుడనో కావచ్చుగాని, పిలవవలసిన వాడనుమాత్రం. ఎందుకంటే నేనే ఆయన్ను సరియైన ప్రశ్న వేశాను మిగతావారంతా, తమ హోదావల్లనో, ఖ్యాతివల్లనో అక్కడికి వచ్చినవారే.

పోడుగాటి బల్లముందు కూచున్నాము. బూక్మాన్ మధ్యగా ముఖ్యస్థలంలో కూర్చున్నాడు. ఆయన కెదురుగుండా నేను నా సడమ ప్రక్క బెవర్లీనికోలా. ఆప్రక్క ఓ ఇంగ్లీషు ప్రభువూ ! అంతా బాగానే ఉంది. గ్రూపులగొడవా వారి మతపునర్జీవన విషయంతా మఱచిపోయాను. బువర్లీనికోల్నుమీద నాకుచాలా అభిమానం ఎందుకంటే ఆయన ప్రాసిన పుస్తకాలు బాగా కర్చవుతాయి. తను ఒక వ్యాసంలో రుండుభాగాలు నున్న గురించి ప్రాసినాడు. ఇక ప్రభువు మీద నాకున్న అభిమానమేమంటే, ప్రభువులసభలో, భారత విషయ లో సానుభూతి ఏమాత్రమూ లేకుండా మాట్లాడగలగడం, అవి అందిగు వినితీరాలి. జన్మతః ఆయనకా హక్కు ఉంది, నాకులేదు. ఆయన చూస్తుంటే మతం నామసన్నులోంచి ఎగిరపోయింది. మత భావంవల్ల జాతీయతాభావం పోవలసిందే. కాని ఆ జాతీయభావం పైకుబికి వచ్చింది. నా గభీరాంతరంనోని భావాలను ఆప్రభువుగారికి నేను నివేదించ సిద్ధంగాలేను. ఆ ప్రభువూ తన హృదయం నాముందు ఒలకబోయేదిలేదు. మేమిరువురమూ అలా చేసిఉన్నా వచ్చేప్రయోజన మేమీలేదు. అన్ని మతధర్మాలూ అతిప్రాచీనమైన భారతపద్ధతివి కానీండి, ఆధునికమైన పశ్చిమవికాసనాండి మాకు అవసరంలేనని

అప్పుడు నాకు అర్థమయింది. ఇప్పుడనుకుంటున్న-ఆచరిస్తున్న మతం, తప్పుగా పాపాలు చేయనివారికీ, గొప్ప ప్రేమగానీ ద్వేషంగానీ తమలో కలగనివారికీ, సంఘటనారహిత జీవితంగాలవారికీ మాత్రమే వట్టి మామూలు జీవితాలు నడిపేవారికీ మతశరణ్యం పొందవలసిన అవసరం అని నా విశ్వాసం. ఇక మాకా, తుపానులూ ఉప్పెనలూ గల మహాసముద్రమే! లంగరు వేసికొనిఉన్న రేవులలో సురక్షితంగా నాతరం యువకులలో చాలమంది నాయకుని ఆజ్ఞ కాగానే "అహో" అంటూ లంగరెత్తి ఆతివేగంగా ముందుకురుక సిద్ధంగా ఉన్నారు. నెహ్రూ నాయకుడుగా నడిపేటంతవరకూ వచ్చేయాత్రలో దిగవలసిన రేవులు లేవు. నాకకు అన్ని పతాకాలనూ ఆయన దించివేశాడు. తుపానులో మునిగిపోయిన మతాలన్నిటి గౌరవార్థం, కాంగ్రెసుపతాక మొక్కటే అగ్రసగిత్తమై ఎగురుతున్నది.

“పేదతనమూ - దురభిమానమూ”

వదై నా ఉద్యోగంకావాలని నిరుద్యోగశ్రేణి, లేబర్-చేక్కింజి (పనివారలకు పనులు ఇప్పించే) కార్యాలయంవద్ద నిరాశతో కాచుకొనియుండడం, ఇంట్లో చూచిఉంటాము. అమానుషమైన వృత్తి సంకుచితాత్వంతో ఎన్నోకుటుంబాలు విచ్ఛిన్నంకావడం మనం చూచిఉంటాము. ఉత్తరభాగాలలో బీదప్రంతాలలో నివసించే మనుజుల పరిస్థితులు మనము పరికించిఉంటాము. వీరిశాధలుచూచి మన హృదయాలు తరుక్కొని పోతాయి. మంచిరోజులలో కూడా భారత జనసామాన్యస్థితి అంతకన్నా విషాదకరంగా ఉంటుంది. వాసు, అర్థదిగంబరులు; కడుపునిండని వాసు, సగం చచ్చివున్నవాళ్ళు, కటిక ఎండలో వారి దేహాలనిండా చెమటలు ఉంటాయి.

దూరప్రయాణాలలో నేను కిటికీలోనుంచి తొంగిచూస్తుంటే ఆలాంటిదృశ్యాలు జట్టిన పక్కనుంచి వెళ్ళిపోతూఉండేవి. మైళ్ళకు మైళ్ళు బయళ్ళు, కొండలు, పైరుచేలు, వానలేక మాడిపోయిన ప్రదేశాలు పక్కనుంచి వెళ్ళిపోతూ ఉంటాయి. ఆ ప్రదేశాలు జనరహితంగా శూన్యంగా కనిపిస్తాయి. అప్పుడప్పుడు సగ్నంగాఉన్న బిడ్డలు, ముందుకువచ్చిన పొట్టలతో, సిలకలుంచిన నున్నటి తలలతో కనిపిస్తారు. ఆ మువ్వైఅయిదుకోట్ల జనమెక్కగున్నారా అని నాకు ఆరోచన తట్టుతూఉంటుంది. భారతదేశ జనసంఖ్య మాయలెక్కలేక వారు వాస్తవంగా ఉన్నారా?

పాశ్చాత్య నాగరికత ఆనుసరించే పట్టణం ఒకదానినుండి మరొక పట్టణానికి జట్టిన పోతూండడంలో జనులను చూచేందుకే సమయము చిక్కదు. రైలుపోయే ఈ మైదానాల్లో నల్లటిచుక్కలై ఆక్కడక్కడ కనిపిస్తారు. వేగంతో ప్రసరించే చూపులో వారందరూ, పక్షుల భయపెట్టేందుకు పెట్టిన దిష్టిబొమ్మలు కనిపిస్తారు. చిక్కిపోయినట్టివారి శరీరాలు భారతదేశ విశాల వదనంలో నీలినీడల్లా కనబడుతాయి. వారిమాటలూ ఎవరూచినను, వారిచ్చే సందేశమూలేదు, నిస్పృహతో తమబ్రతుకు బ్రతుకుతూ ఉంటారు. ఒక నిట్టూర్పు తర్వాత మరొకనిట్టూర్పు వారిబ్రతుకు. అయినా వారి నిట్టూర్పులకు శాత్రుత్వకారణంలేదు, తమకేమి కావాలో తెలియదుగనక వారేమి వాంఛించను. పెద్దపట్టణాల దీపాలూ వారెన్నడూ చూడలేదు. తమ పొలందాటి వెళ్ళేసాహసమూ వారు చెప్పులేదు.

ఎక్కడో వేరే ప్రపంచమున్నదని వారెరుగుదురు. ఎక్కడో ఇంకొరకం జనమూ ఉన్నారనీ ఎరుగుదురు. కానీ నిజంగా వారున్నారా, లేక వట్టి నమ్మకమేనా? తమ చుట్టూచూస్తే, కాళ్ళకు చెప్పులులేక నడిచే అడవాళ్ళూ మగవాళ్ళూ స్త్రీపురుషజ్ఞానంలేక చెమటకారే శరీరాలుగల నగ్న దేహాలబిడ్డలూ కనిపిస్తారు.

తమ ఊళ్ళో గింజలూ దినుసులూఅమ్మే చిన్న అంగళ్ళూ గుడ్డల దుకాణాలూ ఉన్నవి. తాము గౌరవించే "పటేల్" ఉంటాడు. అప్పుడప్పుడూ ఒక కారు పోతూంటూంది. యంత్రాలేమిటో తెలియవు, ఇంజన చప్పుడంటే వారికి భయం. ఒకప్పుడు తెల్లమొగమూ కనబడుతుంది. అతను వేరేనని వారికి తెలుసు. ఆతనెక్కువవాడనీ, తానుతనికీ తల్లవంచాలనీ ఎరుగుదురు. అతను వారి తెల్లదేవుడు.

ఆ తెల్లవానిదే ఈ ప్రపంచమని వారి విశ్వాసం! కారణం అడగ సాహశించరు. చదువూ సంధ్యాగల ప్రపంచంలోనుంచి వచ్చిన వాడతను. ఆయనెంతో దూరంనుంచి వచ్చాడు, ఎంతదూరమో వారెరుగరు. వారికి ప్రపంచం కనబడేటంతవరకే, ఆవల కనిపించదు. అక్కడికి ఎక్కడినుంచో వస్తూ పోతూ ఉన్న మేఘాలూ, వెలిగేసూర్యుడూ అంతే వారిప్రపంచం!

అలాగే ప్రపంచమంతా ఉన్నదా? యూరోపు దేశాలు, అయుధసేకరణకూ, సమాజసేవకూ, ఆరోగ్యభీమాకూ, నిరుగ్యోగ సహాయానికీ కోటానకోట్లు ఖర్చు పెడుతున్నారని వారెరుగుదురా? రాజ్యమనేభావ మొకటున్నదనీ ప్రజారాజ్యాలూ, నియంతృత్వాలూ: రాచరికాలూ, ప్రజాస్వామ్యాలూ ఉన్నవని వారెరుగుదురా? వారికి తెలుసునా?

విశాలంగా స్వచ్ఛంగా ఉన్న పెద్దవీధులున్నవని వారూహించగలరా? పక్కాడిల్లీలో అటూ ఇటూ తెల్లటిబాలికలు తిరుగుతుంటారనీ, ఒకపోనుతో ఎవరినై నా అనుభవించవచ్చుననీ, భావించగలరా? అసలు పోనంటే ఎంత? అంటే ఎన్నిబస్సాలబియ్యం? ఆలాకొనడానికి ఇపోనుపనికివస్తుందా? వారి పేడ ఇళ్ళు కాకుండా ఇతరరకమైన ఇళ్ళున్నవని వారూహించగలరా? ఆకాశాన్నంటే ఇళ్ళు ఉన్నవనీ వాని చిట్ల చివర అంతస్తుకు యంత్రంలో పోవచ్చుననీ వారికి తెలియునా? మెరిసే కుళాయిలనుండి లేతఆకుపచ్చ స్నానపు తొట్లలోనికి వేడినీళ్ళు పడుతుంటే అక్కడ స్త్రీలూ పురుషులూ స్నానంచేస్తారనీ, వారు స్నానంచేయగానే ఆ స్నానపు తొట్టిలోనుండి చాపలమీద నడిచి వచ్చి తుర్కీ తువాళ్ళతో తుడుచుకుంటారనీ గ్రహించగలరా?

పక్షుల కూతలూ పల్లెటూరి సొన్నాయీలూ బొక్కలు పోడిచిన
 చిన్న వెదురు పిల్లంగ్రోవుటూ నీళ్లుపోసుకోని వారి చెవులకు తట్టే
 పాటలు కాక వేరే సంగీతముందని వారికి తెలుసా? దేవళంలో వేసే
 ధూపంకన్నా సున్నితమైన పరీమళాలు వాచెడుగుదురా? తమవంటి
 వాసనకన్నా వేరే వాసన వారు ఎఱుగుదురా? నాకు నమ్మకంలేదు.
 కాళ్ళకు జోళ్ళు లేనివాగితో వారి జీవితంతంతా సోమవారమూ,
 మంగళవారమూ, ప్రతివారమూ వాళ్ళకు తారసిల్లుతూ కనిపిస్తుంది.
 వారికి కాలమంటేకూడా అర్థంపోయింది. ప్రొద్దెక్కితే వనికీపోవడం,
 రాత్రిపడగానే దేహాంగలకు విశ్రాంతికై నేలమీద పడుకోడం, మళ్ళీ
 సూర్యోదయ కిరణాలు ప్రసరించగానే లేవడం ఇదే జీవితం!

ఇంగ్లాండులో నిరుద్యోగులకు ప్రభుత్వమిచ్చే 15 పిల్లింగులు
 చాలవని కోప్పడే ప్రజలను చూచినప్పుడు, భారతదేశప్రజ జ్ఞాపకం
 వస్తుంది. వారు ఎనిమిది పదిగంటలు పనిచేసి, నెలకామాత్రమే
 సంపాదించుకొని సంతృప్తిపడతారు. జీవనప్రమాణం ఆ దేశంలో
 భిన్నంగానక ఇలా పోల్చడం సరికాదని మీరంటారు. కావచ్చు.
 కానీ దరిద్రంలో మరింత బాధపడ్డవారున్నారనీ, వారు కేవలం
 నిట్టూర్చడంకన్నా ఏమీ అనడంలేదనీ అన్న విషయము తెలుస్తుంది.
 మనకు దరిద్రమంటే ఏమీ తెలియదు. అయినా, రేయింబవళ్ళూ
 చెమటోడ్చి ఒకేరీతిని పనిచేస్తూ పల్లెత్తుమాటనని ఈ ప్రజలనుచూస్తే,
 వారికి అసలు దరిద్రమంటే ఏమో తెలుసునా అనిపిస్తుంది. దరిద్రం
 తప్ప మరొక్కటి వారనుభవించనేలేదుగదా!

కొన్నాళ్ళక్రితం చాలాకాలంకిందట కాదు, ఎందుకంటే నాకు 25 ఏళ్ళప్పుడు — పడమటి కనుమల్లోని మహాబలేశ్వరంలో — అది పై నాల్గునూరమందికీ వేసవి విడిది — బుట్టలు బుట్టలు రాస్బరీలూ, ఎన్నో తేనెపట్టులూ కొన్నాము. ఇవన్నీ మా కమ్మిన మగ్గురు గ్రామస్తులకూ మా నాయన అయిదు రూపాయిల నోటిచ్చాడు. అప్పటికి నోట్లు ఎన్నాళ్ళనుంచో ఉన్నవి. కానీ గ్రామస్తులు నవ్వే శారు. ఏమిటీ తమాషా అని మేనునుకుంటున్నాము. అది డబ్బు అని వారు నమ్మలేదు వారి ఆదర్శం అమెరికన్లలాంటిది. “మాకు భగవంతునిపై నమ్మకం” మిగతావారంతా సగదే ఇవ్వాలి అని. నగదంటే వారికి వెడినాణెం. అదే వారికి తెలిసినడబ్బు. వెండి సంగతి వారికి తెలుసు. వెండి సొత్తులు వారు పెట్టుకుంటారు. దానికి విలువ ఉందని తెలుసు. దానిలో ఎన్నో బియ్యపుమూటలూ, తిండి, గుడ్డలూ కొనుక్కోవచ్చును. ప్రభుత్వంకానీ ఇంగ్లాండు బాంకుకానీ ఎవరివైనా నోట్లు వారికి వాటితో సమానంగా కనిపించవు అప్పుడూ నేను భారతదేశం పేదదేశం, అయిదు రూపాయిల నోట్లుకూడా ఈ దూరాల కింకారాలేదు అని అనుకున్నాను.

ప్రతి భారతీయుడూ మహారాజో, కాకున్నా ధనికుడో అయి ఉంటాడని ఇంగ్లాండుదేశములో అనుకొనే భావాన్నిగూర్చి దీనికి కారణమేమి అని ప్రశ్నించుకుంటాను. భారతీయుడు అని అనేటప్పటికే ప్రతి క్లాఫ్ హామ్ బస్సువంటి బస్సులోని ఇంగ్లీషువానిద్గిరనుంచీ ఆగాభాకమాట వారికి జ్ఞాపకంవస్తుంది. ఆయన గుడ్డలూ, డర్బీ విజయాలుపోందిన ఆ జానేయాలూ, అతడు రిజ్జు హోటలులో ముకామూ, ఉదయపుమచ్చలూ, మహారాజ బిరుదులూ అన్నీ జ్ఞాపకం

వస్తాయి. కానీ సామాన్య భారతీయుని చిత్రమా అది! ఇట్లాండుకు వచ్చి, చాలారోజులు గోవర్ వీధిలోని విద్యార్థిసమితిలో అతిథితయ్యే భారతీయుడైనా ఆగాభాకలా ఉంటాడా? మమ్మల్ని ఎందుకలా భాగ్యవంతులని భావించుకొంటారు? కానీ ఆగాభానును శిష్యులు ఆయన్ను బంగారుతో తూచుతారనీ, ఆ బంగారంవిలువ ధనమా ఆయనకు సమర్పిస్తారనీ, ఆ డబ్బునంతా ఆయన దానాలకు వినియోగిస్తారనీ ఇంగ్లండులో బాగా ప్రచారంచేస్తారు. ఈ వార్తవచ్చిన భారతదేశాన్ని గురించి విచిత్రభావాలు ఇంగ్లండువానికి కలుగుతాయి కదా! ధనవంతులైన ఇండియానుండి కాకపోతే ఎక్కణ్ణుంచి ఈ ధనం రాగలుగుతుంది కానీ మేమూ అలాగే అడుగడం! గ్రాస్మానర్ లోనో డోర్నెట్టర్ ముందో ఏదైనా "గోవిందుకు" రోల్సురాయిఫ్ కాకు లెన్నో చేసుతాయి. ఆవన్నీ ఎల్లావచ్చాయి. "గోవిందు" అని విందులను అనకూడదనుకోండి! ఈ రోల్సురాయిసులు ఇంగ్లండు లోని బీదతనం ఏమి తెలియజేస్తాయి?

1935 డర్బీలో "బ్రహ్మమ్" గుజ్జింకో ఆగాభాక విజయ మందాడు. దానిని భారత విజయమని చెప్పుకొన్నారు. ఆలా అందరు చెప్పుకోడం నాకు ఆశ్చర్యమేవేసింది. మేము ముగ్గురం గ్లాష్టర్ భవనంలో నివసిస్తున్నాము. ఆరోజులో మిగణావారిలాగే డర్బీ విజయంపొందే అశ్వాన్ని తెలుసుకోవాలనీ మేమూ మాస్వంత ఉత్సవం ఓటి చేసుకోవాలనీ ఆలోచించాం. ఎన్నోరోజులు దొడులను గూర్చి, భవిష్యత్తు అంచనాలనుగూర్చి గుజ్జింకాల ఖరీదులనూ పరిశీలించాము. పండెలో పాల్గొనే ప్రతి ఆజానేయవిషయమూ బాగా తెలుసుకొన్నాము. భవిష్యత్తుచెప్పే జ్యోతిష్యులను అడిగినాము.

పందెం ముందురోజు ఆగాఖాన్ ఇలా అన్నాడట: “వానవస్తే - హైరాన్; బాగుంటే - బ్రహ్మమ్” అని. వాతావరణ మెలా ఉంటుందా అని బి.బి.సి. జ్యోతిష్యాలు విన్నాము. వాన గంటలకొలది వస్తుండడంవల్ల హైరేన్ గెలవాలిగదా, లంచ్ అవుతూనే డర్బీ దినం కాచుకొని కూచున్నాం. బి.బి.సి. ఏంచెబుతుందో అని, పొర బాటుగా ముందడుగు పెట్టింది. వెనక్కు పడింది. ఇప్పుడు లేదు, షౌను — బయలుదేరినవి — ఇదీ వ్యాఖ్య. “టోటన్హామ్” మూల దాటినవి. జోస్యాలు, ఆశ్చర్యాలు, ఫలితం, న్యాయాధిపతుల నిర్ణయం. తర్వాత నిశ్శబ్దం — మా ప్లానులన్నీ కృష్ణార్పణం. ఆ రాత్రి మేము ముగ్గురమూ మా ఇంట్లోనే భోజనం. మువ్వరమూ కూచొని వ్హై ప్లేయర్ సిగరెట్లు తగలేస్తు కాలం గడిపినాము. నిశ్శబ్దంగా కాలం జరిగిపోతోంది. ఆ దృశ్యమాత్రం వికారంగానే ఉంది. ముగ్గురు యువకులు సిగరెట్లు కాల్చివేస్తూ పొగలు ఉంగరాలుగా వదిలేస్తూఉండడం, మాకు కలిగిన చక్కని హాస్యభావం వల్ల ఆగాఖాన్ గారికి - భినందనపు తంతి పంపాము. “అభినందనాలు, కానీ హైరాన్ మీద సుల్కావర్షను తడిగా ఉంచండి” అని ఆ తంజి. అందులో మువ్వరమూ సంతకాలు చేశాము. మా పిచ్చిపనిచూచి ఆ పెద్దమనిషి ఏమి అనుకున్నాడో తెలుసుకోవాలి అని కొంత కుతూహలం ఉండేది నాకు.

అలాగే రెండు పోనులను మేము పందెం వేసి నష్టపెట్టుకోవడం భారత “నష్ట”మంటారా? అలాగే ఈయన “భారత విజయం” మాత్రం ముప్పై అయిదుకోట్ల భారతీయులకూ ఏంలాభం చేస్తుంది. ఆగాఖాన్ డర్బీ గెలిచాడనైనా భారతీయులు ఎరుగుదురా?

అసలు డర్బీ అంటే ఏమిటి? ఆగాభాను ఎవ్వరు? ఆయనకూ వారికి ఏమిటి సంబంధం? ఆతనెన్ని బియ్యంమూటల ఖరీదు? మొత్తంమీద ఆగాభాణ్ గారిని ఇండియాలోకన్నా ఇంగ్లాండులోనే చాలామంది యెఱుగుచురని నాకు అనుమానరహితమైన ఆభిప్రాయం.

నే నిలా అనడం తప్పువచ్చేయాలని కాదు. ఆగాభాణ్ పేరు భారతదేశప్రజ కేమీ అర్థంలేనిపదం. ఆయన కేవలం ఓ చిన్న సంఘమైన భోజావారికి గురువు—ఏ ప్రాదేశిక రాజ్యాధికారాలులేని ఒక వర్గంవారికి మతగురువు. ఈయన వంశం ఈజిప్టు ఖాలీఫాలు “బెనెఫాటిమేటు” వంశాన్నుంచి వచ్చింది. మహమ్మదు ప్రవక్త వ్రక్కై కవుత్తిక ఫాతిమానుంచి ఏడవ ఇమాము ఇస్మాయేలువరకూ తెల్చుకోవచ్చుననేది నిజమే, కానీ దీనివల్ల భారతప్రజాకోట్లకు ఏమి అర్థంఅవుతుంది?

ఆగాభాణ్ అంటే నాకు ఎప్పుడూ ఏమీ అర్థంకాదు. ఎందుకంటే ఈయన జీవితాదర్శాలలో పాశ్చాత్య హృదయంకలవాడు. అలాంటిది గాఢ జాతీయభావాలు తాండవించే ఈ రోజుల్లో భారతీయ నాయకుడుగా ప్రతినీధిగా ఈయన ఎల్లా ఎన్నుకోబడినాడు. గుండ్రబల్ల సమావేశంలో భారత రాజుభారనాయకుడు. ఇంకా అనేకపర్యాయాలు భారత ప్రతినీధి నెం 1 ఇతడు. ఈయన ఉనికే యెఱుగని కోట్లకొలది భారతీయుల ప్రతినీధిగా ఈయనా ప్రతిపెట్టడం?

నెహ్రూ తన పుస్తకంలో ఆగాభాణ్ గారిని తీవ్రంగా ఖండించాడు. ఈయన రాంఘటేబిల్ అధ్యాయాన్నిగూర్చి ఇలా వ్రాశాడు:

“సామ్రాజ్య, భూస్వామి, ధనిక, పాఠశాలమిక, మత, కుల నాయకుల సమావేశంలో బ్రిటిష్ భారత రాయబార నాయకత్వం, ఆగాభాణ మూదనే పడింది. ఆ ప్రయోజనాలన్నీ ఈయనలో అంతో ఇంతో కూడిఉన్నాయిగనక ప్రాతినిధ్యం వహించడం సహజమే. బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యంలోనూ, బ్రిటిష్ అధికారవర్గంలోనూ సన్నిహితుడై, ముఖ్యంగా ఇంగ్లాండులోనే నివసిస్తూఉన్న ఈయన పాలకప్రయోజనాలనూ, బ్రిటిష్ దృక్పథాన్నీ చక్కగా వెల్లడించగలడు. రౌండు టేబిల్ సమావేశంలో ఈయన ఇంగ్లీషు సామ్రాజ్యానికి చక్కగా ప్రాతినిధ్యం వహించి ఉండవలసింది. ఇందులోని విచిత్ర మేమంటే యీయనను భారత ప్రతినిధిగా ఎన్నుకొన్నారట!”

ఆ గాభాణ గూర్చి కేవలం కుతూహలంతోనూ ఆయన వ్యక్తిత్వం అంటే ఉత్సాహం పొందేవాడిని అనటంచేతా ఆయన చరిత్ర రాయడానికి అనుమతికై ఇటీవలనే వ్రాశాను. ఆయనలాగే జన్మతః భారతీయుడూ, దృష్టిలో పాశ్చాత్యుడూ ఆయనవాడు! ఆయన చరిత్ర రాయాలని చాలానాళ్ళనుండి నా మనస్సులో ఉండేది. ఎంత తెలివైనవాడైనాసరే ఈ పని ఇంగ్లీషువాని కివ్వకూడదు. ఇక ఆయన కార్యకలాపంలో తన స్మృతులను రాసుకొంటే అవకాశం ఉండదని అనుకున్నాను. ఈ అవకాశం నావంటి యువకునికివస్తే జీవితంలో ఒకేసారివచ్చే అద్భుతమైన అవకాశమనికూడా నేను అనుకున్నమాట వాస్తవం. ఆగాభాణ గారు వెంటనే దయతో బదులువ్రాసినా నా ఆదృష్టం ఏమీ పండలేదు. తన జీవిత కార్యకలాప మింకా పూర్తికాలేదని ఆయనంతో వినయంగా ఉత్తరం వ్రాశాడు.

ఆయన జవాబుచూచి చాలా ఆలోచించాను. ఆయనంతటివాడలా వ్రాయడం గొప్పదే. తాను చేయదగినంతా చేయలేదని తానే అనుకుంటున్నవాడన్నమాట. కానీ ఆయన లక్ష్యమేమిటి? జీవిత హేమంతంలో భారతప్రజలతో చేరాలని ఏమైనా భావిస్తున్నాడేమో! తన అధికారంతో త్యాగంచేసి దరిద్రనారాయణులకై పోరాడాలనుకుంటున్నాడా? ఆలాచేస్తే భారతప్రజ సంతోషిస్తుంది. ఆయనంతటి సమర్థుడూ ప్రపంచ వ్యాప్త సంబంధం కలవాడు. ఇంగ్లాండులోని "టర్ఫ్ క్లబ్బుల" కన్నా వారి కెక్కువ ఆవసరం. ఆప్పుడే అది బహువిజయంకన్నా నిజంగా ఉత్తమ భారతవిజయం. ఆయన మనసులో ఏముందో కాలమే నిర్ణయించాలి. ఎందుకంటే, ఇటీవల ఆయన నానాజాతీయభక్తుల అధ్యక్షుడుకావడం, అయిదువేల పౌల్ల విందుచేయడంమాత్రమే ఆయననుకున్న జీవిత కార్యకలాపం పూర్తి అని నేను నమ్మజాలను.

పేదతనంపై రాస్తున్న అధ్యాపకంలో ఆ గాఖానాపేరు తెలవడం అసంబద్ధంగా కన్పించవచ్చును. కాని ఎన్నోసార్లీయన భారతప్రజకు సాధికార ప్రతినిధిగా ముగ్ధుడినాడు. భారతదేశం మొత్తంమీద పేదవారి దేశము. ఇవి మనసులో ఉంచుకుంటే ఆ అసంబద్ధత నిలవదు. అదీగాక ఈ దేశంలో చాలామంది, మేముంతా ఆ గాఖానులాంటివారమనీ, ఆధిక ధనవంతులమనీ, మాకందరికీ భారతంలో ప్రాసాదాలున్నవనీ, ఇక్కడ జోన్సులూ, స్మిత్తులూలా పల్లెటూరి ఇళ్ళు అద్దెకు వుచ్చుకుని తర్వాత కొనుక్కొనేవిధం కాదనీ అనుకుంటారు. అది మీరు జ్ఞాపకంచేసుకొంటే ఆ అసంబద్ధత అసలే నిలువదు.

నేను సామాన్యంగా ఇంగ్లాండులో డబ్బులేక ఇబ్బందిపడేవాణ్ణి. నెలనెలకు సొమ్మువచ్చేముందు కొన్ని రోజులు మరీ దారుణంగా కనిపించేవి. ఈ గడ్డురోజులే విద్యార్థిజీవితంలో మంచి మజారోజులు. ఈ మజామసాలా ఒకోతూరి జాస్తీ అవుతుంది. ఆ పాడురోజుల్లో ఓ ముఖ్యమిత్రునింటికి వెళ్ళాను. నా పాత చెక్కుబుక్కులోని ఈవలి కాయితా లాయన స్వంతపేరుకు వన్నెపెట్టినవి. జె. హెచ్. కు ఇవ్వాలి అని ఆ చెక్కులో ఉంది. ఎందుకు జె. ఎచ్. కు డబ్బు ఇవ్వాలి నా బ్యాంకు మేనేజరుకు అర్థంఅయ్యేదికాదు. జె. ఎచ్. నేను ముందువచ్చే తారీఖువేసి చెక్కుఇస్తే అవి అతడు మార్చిపెట్టేవాడు. ఆలా ఎందుకు కావలసివచ్చేది అతనికి అర్థంకాలేదు. కొన్నాళ్ళు నా ఇబ్బంది తీర్చడమే ఆయన చేసిందల్లా. కొన్నాళ్ళు వేచి తన డబ్బు తాను తీసుకోవడం. అంతే! కానీ ఇంగ్లాండుకువచ్చిన ప్రతి విద్యార్థి ముందు తేదీ చెక్కుప్లేకుండా ఉండలేడు. ఆయినా అది దరిద్రమా? భారతంలో దరిద్రంచూచిన మావంటివా రెవరైనా మేము పేదవారమనగలమా?

పట్టాభిషేక సమయంలో, చాలామంది మహారాజులు ఇంగ్లాండుకు వచ్చారు. పెద్ద హోటళ్ళు రిజిస్టర్లన్నీ వీరి పేళ్ళతో నిండిపోయాయి. వారు జీవితంలో ఏంచేశారు? ఎప్పుడైనా వారేంచేశారు? పట్టాభిషేకం చూచేందుకై వీరిలో ఒకాయన తన సేవకునికి స్టలంకోసం ఇరవై అయిదు పౌను లిచ్చాడట. ఆ సేవకునికి అరునెలల్లో ఆనూత్రం జీతంరాదు. ఈ సంగతి విన్నప్పుడు నా కెంతో నొప్పికలిగింది. యూరోపుకువచ్చే ఈ భారత రాకుమారులకు డబ్బుంటే

లెక్కలేదు. వారి యూరోపులోని ఖర్చు లెక్కలో “ఇంగ్లీషు కార్య దర్శికై ఖర్చు...500 పౌండ్లు” అని ఉంటుంది ఒకొక్కప్పుడు.

“ప్రతివాది అనే అపవాదు రాకుండా చేసుకొనేందుకు..... 2000 పౌండ్లు.” ఇలాంటివి చాలా ఉంటాయి ఆ లెక్కలలో. వారు చేసిన కన్యలనుగూర్చి ఎవరో అన్నారు. “వారు సగంమెదడు పాడయి పోయి ఆడవాళ్ళతోలికి వెడతారు. మిగతా సగం ఆమానభంగమైన ఆడవాళ్ళకు డబ్బు ఆర్పించుకొనేందుకు ఉంచుకుంటారు.” బయటపడిన కేసు ఒకటికి ఆరు రాజీపడినారన్నమాట. చేయవలసిందల్లా బట్టెను సవరణే, అందుక్కాకపోతే మంత్రులెందుకింక ?

సంస్థానంలోని ప్రజలు చావుబ్రతుకులమధ్య తగిలి చస్తుంటే, ఇదేమో ఇలా జరుగుతూనే ఉంటుంది. అయినా ఇప్పుడు ఇన్నివళ్ళకు సంస్థానాధీశుల రక్షణకై శాసనాలు చేస్తున్నారు. దానిని రాజకుమార రక్షణచట్టం అంటారు. దీనికి వ్యాఖ్య అనవసరం. ఈ రాక్షసులగూర్చి రాసిన సంగతి అందరికీ చెందదు.. ఇందులో కొందరు చేరరు. మైసూరు బరోడా సంస్థానాధీశులు చేరరు. కానీ అలాంటివా రెందలున్నారు? ప్రజాసౌఖ్యాన్ని ప్రధానంగా ఎవరు పెట్టుకున్నారు? అంతమాత్రం సంస్కారం కలవారలు ఎంతమంది ఉన్నారు? ఆ ఇరువురివలె ప్రజా గౌరవాని కెంతమంది పాత్రులైనారు? ఈ రెండూ ఇంకా కొద్దిపాటివీ సంస్థానాలుమాత్రమే సంస్థానాల సాధారణ సూత్రానికి అపవాదసూత్రాలు. కూలిపోతున్న ఈ సంస్థానాలతో సంపన్న భారత రాజ్యాంగ శాసనంలో రక్షణలు కల్పిస్తారట. వీనివల్ల మాకు ఏమీ ఉపకారం జరగలేదు.

ఇవన్నీ బ్రిటిష్ రాజ్యచ్ఛాయకిందనే ఉన్నవి. ఎంతకాలం బ్రిటిషువారు వారిని రక్షిస్తూఉంటారో అంతకాలమే ఇవి ఉంటాయి.

కొందరు యువకులైన పాలకుల జీవితాన్ని దూరంనుంచి నేను గమనించేవాణ్ణి. ఈ చిట్టిప్రభువులు "లంచి" లోపల లేవరు లేదా కనిపించరు. తర్వాత సభాస్థానాల శాఖలో చేరేవారితో పేకాటకు కూర్చుంటారు. ఇక మధ్యాహ్నం మంత్రులనబడేవారు ఈ చిట్టిప్రభువుల పరిశీలనకై కొన్ని కాగితాలు తెస్తారు. అది కేవలం రోజువారీ చర్య. మరీ సాయంత్రం మరిత ఆటా మరిత తిండి. తర్వాత ఏ అమ్మాయి జోలపాటో వారిని నిద్రైనాకొడుతుంది. లేదూ దేహవాంఛను రేపనైనా రేపుతుంది—ఆ వాంఛ మరుసటి ఉదయానికే అంతా చచ్చిపోతుంది.

పేదతనాన్ని గూర్చి రాసేటప్పుడు, ఆ దారిద్రాన్ని భారత జీవితంలో శాశ్వత భాగంగా చేయడానికి కారణభూతులైన కొందరిని గూర్చి చెప్పకుండా వదలలేను. ఎందుకంటే ఈ చిన్న సంస్థానాలే భారత స్వాతంత్ర్యం రాకూడదని ఆశిచేవి. తాము జీవించిఉండడం కోసం తమ ప్రజల రక్తకణాన్ని వీల్చి పిప్పిచేస్తున్నాయి.

కాబట్టి వీరు సర్వ భారతీయ సంయుక్త రాజ్యంచేరి, ప్రజా ప్రతినిధుల విమర్శకు గురయ్యేందుకు, రాండుటేబిల్ సమావేశంలో చేరడానికి ఒప్పుకోలేదంటే ఆశ్చరంలేదు. బ్రిటిష్ రాజ్యమే వారికి శరణ్యం. గవర్నరు జనరల్ తమ పదవీ త్యాగానికి ఉత్తర్వు ఇచ్చినా ఒప్పుకుంటారుగానీ, ప్రజలవల్ల ఎన్నుకొన్న ప్రజామంత్రులూపని చెయ్యడం వారికిష్టంలేదు. కాబట్టే వైస్రాయి వస్తున్నాడంటే ఎంత ఖర్చయినా సరే లెక్కపెట్టరు అది సంస్థాన ఆర్థిక ప్రతిపత్తికే

దెబ్బయినా అతనికి సంస్థాన మెంతో అధికంగా బాగా ఉన్నదన్న అభిప్రాయం రావాలనేదే వారి కోరిక. ఆయనకు వేట ఇష్టమని తోస్తే, అందు కెంతఖర్చయినాసరే వేటమృగాన్ని ఎక్కణ్ణుంచి తేవలసినాసరే వదలరు. ఉద్యోగం విరమించి తమ భవనాలనిండా మంచి మంచి చర్మాలతో అలంకరించేవారు. వారు అడవుల్లో ఎన్నాళ్లో కాచుకొని వేటాడినారని మీ అభిప్రాయం? ఆ జంతువు స్వేచ్ఛ ఉండగా కాలూరనా? అబ్బే, దాన్ని గోడకు పెట్టి కాలూడం వంటివనే చేస్తారు. బోనురోడ్డన్న ఎలకల్ని పట్టుకోడంవంటిది. ఆలా భారత దేశంలో వేట మధ్యాహ్నం భోజనానికీ, తేయాకునీటి పానానికీ మధ్యలో జరిగిపోతూ ఉంటుంది. ఉద్యోగంలోకి వాహ్యళికి వెళ్లడం వంటిది. అది వాస్తవం అనిపించడానికి చేసే మాంగామా ఆ సంస్థాన ప్రభువుకుకూడ విసువు వస్తూఉంటుంది. సరీగా ఆ సమయాని కాజంతువు రాకపోయిందా, ఆ పనికోసం నియమించినవారిగతి దేవునికే తెలుసు.

ఇదంతా జరుగుతూండడం, నోరు లేని కోట్లకొలది జనం పరికిస్తుంటారు. తమ పాలకులు భారత సంస్థానాధిపతిగానీ, బ్రిటిషు ప్రభుత్వంగానీ వారి హక్కు నేమీ ప్రజలు ప్రశ్నించరు. ఎవ రధి రధి కారంలోఉన్నా భారత దేశ ప్రజలు మాట్లాడకుండా అనుసరిస్తారు. యధారీతి కొన్నాళ్ళకు దానికి ఒక పవిత్రత సంక్రమిస్తుంది.

కాంగ్రెసు వారు ప్రజాసంబంధం కల్పించుకొనేందుకూ, కాంగ్రెసు సంస్థానిర్మాణానికిచే ప్రయత్నాన్ని అర్థం చేసుకోవాలంటే పై తెలిపిన భారత దేశ ప్రజల గుణం జ్ఞాపకముంచుకోవాలి. ఈ నోరులేని ప్రజానీకంలో షోరాటమూ శక్తిని రేకెత్తించేందుకే వారి

ప్రియత్నం. అది లేకుంటే, పేదతనంనుంచీ, శతాబ్దాలనుంచి అనేక వత్సరాలు వృధాపుచ్చినందువల్ల వచ్చిన నిరక్షరాస్యతనుంచీ బయట పడేదారి ప్రజలకు దొరకదు. కాంగ్రెసు లక్ష్యం సంస్థానప్రభువుల అధికారశక్తిని, కోటిశ్వరులైన పారిశ్రామిక సంస్థల అధిపతుల అధికారశక్తిని నాశనంచేయడమే. ఆ కాంగ్రెసు లక్ష్యం నేపథ్యా రావడంతో, సామాజ్యశక్తి విచ్ఛిత్తికీ, మతసమస్య పరిస్కారానికీ, విద్యాభివృద్ధికీ ప్రజాసేవకూ, దరిద్రతా నిర్మూలనానికీ ప్రయత్నిస్తోంది. భారత దేశప్రజలు ఉత్తమ స్వతంత్ర జాతీయత సముపార్జించడానికై చేసే ప్రయత్నాలన్నీ ఉత్తమాధికవ్యవస్థ ఏర్పరచే పై యత్నానికి తప్పవతివయినాయి. అన్ని సమస్యలకూ ఆర్థికంగా ఉత్తమస్థితి ప్రజలకు తీసుకురావడమే కాంగ్రెసు సమాధానం. ముఖ్యంగా దరిద్రమైన దేశంలో వచ్చే సమస్యలకు అదొక్కటే చక్కని సమాధానం.

పేదతనంతో పాటిదే అస్పృశ్యతా సమస్య ఉంది. అది సవాతనులతో మరింత దృఢపడింది. వృత్తులనుబట్టి, తొలుత ఏర్పడ్డ వర్ణవ్యవస్థ దీనికి మూలం. ఈ కులవ్యవస్థ హిందువుల్లో మాత్రమే ఉంది, కానీ వారే అధికసంఖ్యాకులు గనుక భారత దేశానికి అంతా కులాలున్న దేశమని పేరువచ్చింది.

ఈ కులరాజ్యానికి పెద్ద, బ్రాహ్మణుడు. అతనే మతానికి ముఖ్య వ్యాఖ్యాత. సంస్కరణయుగంలో ఇంగ్లాండులో క్రైస్తవ మత గురువులలోలాగా వీరిలోనూ పలుకుబడి సంస్కృతీగలవారున్నారు. తర్వాత వీరో కులంగా గట్టిపడ్డారు. హిందూ మహాసంఘంలో వీరు

అఖండ శక్తిగా పరిణమించారు. ఆ హక్కును తండ్రినుంచి కొడుకు నకు సంక్రమించే హక్కు సంపాదించుకొనినారు.

• ఇలా హిందూమతం ముక్కలు ముక్కలైంది. రాజపుత్రులనే క్షత్రియకులం బయలుదేరింది. వైశ్యులు, వ్యాపారమూ అప్పివ్వడమూ వీరివృత్తి. ఇక చెప్పలుకుట్టవృత్తివారూ తోటి పనిచేసేవారు మలినవృత్తులబట్టి అంటరానివారుగా పరిగణితులై నారు. “పరిశుభ్రత” అనేది తెలియదుగనక, కొందరు వట్టణం పగిశుద్ధం చేయడానికి కావలసివచ్చారు. వీరు కసవూగట్రా మలంకూడా ఊళ్ళు కొనిపోవాలి. ఆ మురికితో సంబంధించినవారితో మిగతావారు కలుసుకోవడం మానివేశారు. బజారులో అతను కనిపిస్తే సహజంగా వైదొలుగుతాము, అలాగే అతని భార్యపుత్రులతోకూడా. ఇక పిల్లలు పెద్దలైతే తండ్రివృత్తే ఆవలంబించేవారు. అందుకని కొన్నాళ్ళకు ఇదో కులంగా తయారయింది.

పరిశుద్ధతవిధానం రావడమూ చదువు రావడమూ వీనితో ఈ కులంవారు తమ్ము కుష్టురోగులుగా తమ మతస్థులే చూడడం ఒప్పుకోలేదు. హిందువులందరికీ ఒకడైన దేవుని దేవాలయాల్లోకి వీరిని వెళ్ళి పూజల చేయనీయలేదు సంఘం. దేవునిదృష్టిలో అందఱూ ఒకటేననీ తా మంతకుముందుచేస్తున్న పని ఇప్పుడు చేయకున్నప్పటికీ తమ్ము వెనకటివలెనే చూడడం అన్యాయమనీ, ఇలా వారినీ వారి సంతానాన్నీ శాశ్వతంగా అంటరానివారిని చేయడం అన్యాయమనీ అంటరానివారే వాదించారు. అప్పుడది అక్రమమైన సంఘదోషంగా

పరిణమించింది. పూర్వ ముందిగనక ఇప్పుడూ ఉంది, ఎప్పుడూ ఉంటుంది అన్న దే ఈ సితికి ఆధారవాదం.

సంస్కరణలూ కాస్త స్వపరిపాలన వచ్చేప్పటికి, తమకూ శాసనసభలలోనూ ప్రభుత్వ కార్యవర్గాలలోనూ తప్పక ప్రాతినిధ్యం కావాలన్నారు. తమకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలిస్తే, తప్పకుండా కొంత ప్రాతినిధ్యమైనా ఉంటుందని ఆశించారు. స్వపరిపాలనలో తమకూ భాగం కావాలన్నారు. ఈ అస్పృశ్యతేకాక దరిద్రమూ వారి పాలబడింది. ఉత్తమకుల హిందువులు వారితో సంబంధం పెట్టుకోరుకాబట్టి వారికి ఉద్యోగాలులేవు. ఇంక వారిగతి, తమ పూర్వీకులు చేసినపనే వారికి దిక్కు అని కనబడింది. ఆర్థిక నిర్మాణ పునస్సంస్కరణలో వారిని తప్పక జాగ్రత్తగా చూడవలసివచ్చింది.

వారి సితిని చక్కబరచేందుకు రెండు మార్గాలను సూచిస్తున్నారు. ఈ కులాల ముఖ్య ప్రతినిధులు ఎవ్వరినీ నమ్మలేకున్నారు. తమ హిందూసంఘం ఏమిచేస్తుందో వారికి ఆనుభవపూర్వకంగా తెలుసు. తమకోసం ఇతరమతాలవారు జోక్యం తీసుకోరని వారికి తెలుసు. కాబట్టి దేశపాలన స్వాధీనమయినప్పుడు తమకు రక్షణ కావాలని కోరుతున్నారు ఓక కక్షవారు. కానీ మిగతా గాంధీజీవంటి వారు మరింత దూరదృష్టితో చూచారు. ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యం ఉండవలసినందుకు కారణాలు చెప్పవచ్చుకానీ, ఈ ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యంవల్ల వీరు ప్రత్యేకమై ఎప్పుడూ దూరంగా ఉండే సంఘం ఆయిపోవడంలేదా? ఈ స్వరాజ్యన వయుగాన్ని ఈ కేటాజంపుతో ఆరంభించాలా? అని వీరి వాదం.

ఆ దురదృష్టవంతుల దీనస్థితి ఈ వాదనలలో దేనివల్ల బాగుపడుతుందో చెప్పడం కష్టం. రెండూ హృదయపూర్వకమైనవి, రెండూ పరస్పర విరుద్ధమైనవి. గట్టిగా చెప్పడం కష్టం. భారత స్వతంత్ర సంగ్రామంలో భాగంగా, తమ్మపై పెద్దకులాలవారురుద్దిన బానిసత్వం పోగొట్టుకునేందుకై హరిజనులు చేసే పోరాటమూ ప్రారంభమైనది.

నెహ్రూ హరిజన సమస్య కొక్కటే పరిష్కారం ఉండంటాడు. అది జనుల ఆర్థికస్థితి శృంఖలానివృత్తే! అదే భారత సమస్య అన్నిటినీ — మత సామాజిక రాజకీయాలన్నింటినీ అదే నివారించేది. అతడు నిర్మాణంచేయ ఆశించే భారత దేశంలో ఎక్కడ బయలుదేరిన వారూ ఒకే సాయికి వస్తారు. వారందరూ ఒకే మార్గంవట్టాలని అతని ఆశయం. ప్రజాకోటిని స్వతంత్ర రాజధానికి కొనిపోయే ఈ రైల్వే హరిజనులకు ప్రత్యేకంపెట్టెలు వద్దంటాడీయన.

తన దేశపు మహాత్సామాజిక సమస్యకు గాంధీజీ, ఈ సమాధానంతో తృప్తి పడలేదు. ప్రత్యేక నియోజకభావమూ ఆయన వప్పుకోలేదు. కుల సంకుచితత్వంతో ఏర్పడిన హరిజనస్థితి ఒక్క ఆర్థిక విప్లవంతో బాగుపడుతుందని ఆయన ఒప్పుకోలేదు.

తన మహాద్రాజకీయ జీవితాధ్యాయం తర్వాత గాంధీజీ అతి ప్రముఖమైన హరిజన సేవకై జీవితాన్ని ఆర్పిస్తానన్న ప్రకటన చేశాడు. ఆయన ఆశ్రమ మిక ముఖ్య రాజకీయ నిర్ణయరంగంకాదు. మానవ సమానతారంగమయింది. తన జీవితం పూర్తిగా అప్పగించిన స్వతంత్రంలో ఏ కళంకమూ ఉండడం మాయన కిష్టంలేదు. తాము స్వతంత్రాన్ని గుంజుకొన్నవారు స్వతంత్రులయ్యేవరకూ, ఇండియా స్వతంత్రాని కర్తవ్యంకాదు. తాను భూమి దున్ని వితనాలు వేశాడు అదే

నందనవనం కావాలి. ఆ ఉత్తమ మహావనపాలకుడు తన తర్వాత వచ్చే చిన్నవానికి ఆ శిక్షణ గలపి వదిలివేశాడు. నెహ్రూగారు దేశాన్నప్పగించి, తాను పొలంలో తిరుగుతూ కనిపించిన చోట్లా కలుపులాగివేసి, అస్పృశ్యతను కూకటివేళ్ళతో పీకివేస్తూ, చుట్టూ తిరుగుతున్నాడు. ఈ ముసలాయన తిరిగి పొలంలో తిరగడమే హృదయాన్ని ఆర్ద్రతచేసే పవిత్ర దృశ్యం.

హరిజనుల పక్షంగా ఈయన చేసిన విజ్ఞప్తికివచ్చే సమాధానం దేశానికి పరీక్ష కాగలదు. భారతప్రజకే ఈయన తన యావజ్జీవం సమర్పించాడు. వారి కోర్కెల వెల్లడించాడు, తన మాట వినబడాలని ఉపవాసవ్రతాలు చేశాడు. రక్తవాతం లేకుండా ఎలా పోరాడాలో వారికి నేర్పాడు. తాను పరిపూర్ణంగా నేర్చుకున్న అహింసా విధానంలో దేశాని కంతకూ శిక్షణ సాచాడు. దీనికి అధికారులేమి నిరోధమార్గం కనిపెట్టలేకపోయారు. ఫ్రెంచి రష్యావిప్లవాలూ భిన్నమైనవి. తమ స్వతంత్రానికి వారెంతో త్యాగం చెయ్యవలసివచ్చింది, కానీ భారత ప్రజావిజయం, ఆతిస్వల్ప ప్రాణనష్టంతో జరిగింది.

తానివన్నీ భారతానికి చేశాడు, ప్రతిగా వర్ణాచార బానిసలైన హరిజనులకు స్వతంత్ర మివ్వమని కోరాడు. ఈ అమానుషమైన కులవిభేదాలు పోవాలన్నాడు. అవి జన్మహక్కునే విరళం చేస్తున్నాయన్నాడు. ఆఖరుకు దేవాలయంలోనైనా మానవులు సమానులయ్యేట్లు చేయమన్నాడు. తన ఆశ్రమంలో వారి అవసరాలు చూచాడు, తన శిష్యులూ ఆలా చేయాలని. విషరీతంగా వాడుకున్న కులవృత్తి కోటగోడలు ఆర్థిక విప్లవంతో కూలిపోవని గాంధీజీకి తెలుసు.

మన ఈ జాతీయ చరిత్రాధ్యాయంలో భావి హరిజనస్థితి ఎలా ఉంటుందో చెప్పడం కష్టం. మనలోకూడా ఉద్యమంలో కష్టపడిన వీరు స్వతంత్ర్యఫలాన్ని నుభవిస్తారా? స్వతంత్ర సంగ్రామానంతరం కూడా వీరికా అనుభవాన్ని మనం ఇవ్వనిరాకరిస్తే భగవంతుని మహాగ్రహణికి మరింత పాత్రులవుతాము.

ఇలా మా ఆదర్శప్రాప్తికి, దరిద్రమూ అసూయా రెండూ పెద్ద అడ్డంకులుగా పరిణమించినవి. దేశ భవిష్యత్తు ఆధారపడిఉన్న తరంవారికున్న వేచా మా తరంవారి ఆశయాలున్నా? ఎన్ని దెబ్బలు తిన్నా సనాతనబలం దేశంలో నశించలేదు, గాంధీనికూడా దాటి అసూయ చెలరేగుతున్నది. నెహ్రూ చెప్పేదానిలో బహుశా ఏదో ఉండాలి. ఏమీ చెప్పలేము ఇప్పుడే జాతీయ ఆత్మపునరుద్ధారణలో ఆత్మోద్ధరణం మాకు! కులవిభజనభావం ఏమీ మేలు చెయ్యలేదని ఏదోరోజున గ్రహిస్తాము. దరిద్రాన్ని ఇన్నాళ్ళూ ఏమరిడెన్నందుకు అచ్చుకోవాలనీ తెక్కలు చూచుకొని ఫలం అనుభవించాలనీ గ్రహిస్తాము.

ఈ అసూయవైఖరులు కొన్ని అతి రాక్షసంగా నాకు కన్పించినవి. దక్షిణ భారతంలోని మలబారులో నాయర్ కులం బలమైనదనీ, అందుచే నిమ్నజాతులస్థితి అతి శోచనీయమనీ విన్నాను. వాయు రొకడు వీధికో వస్తాంటే, అస్పృశ్యుడు ఆతని దారి దాటరాదు. అది అవమానం. కాబట్టి ఆ మచ్చపడిన కులంవాడు వెళ్ళిపోవాలి

వెనక్కు. నాయరు నడిచే భూమిని అతడు మెలపరచరాదు,
 అసూయ అంటే ఏమో, భారతంలో కులం అంటే ఏమిటో, మేము
 అరంచేసుకొన మొదలిడినాము. దీనిని విధ్వంసం చేసేందుకు
 ప్రభుత్వమూ సనాతనులూ ఉత్సాహం చూపకపోవడం వల్ల మా
 భావికర్తవ్యం నిర్ణయించేసుకున్నాము.

“ ఇంకా ముగియలేదు ”

భారతదేశాన్ని గూర్చి నా భావాలు ఇవి! అవి వట్టి భావ చిత్రమే, మరేమీకాదు. ఇది నా ఆత్మకథాకాదు, మా దేశపు అధికార వివరణమూకాదు. నా వయసులో రెంటికీ ప్రయత్నించలేను. స్వదేశంలో తన్నెదుర్కొన్న శక్తులనూ, విదేశాలలోని అనూయనూ ఎదుర్కొనే ఒక వ్యక్తి పోరాటాన్ని చూపడంమటుకే నా కోరిక. నన్నూ నా దేశాన్నీ అర్థంచేసుకొనడానికి ఇది ఒక ప్రయత్నం. జీవిత స్వాభిమానదశలో, తానూ, తనకు చెందినవీ అన్న ధోరణి కనిపించేది. స్వార్థభావము — విమర్శకు పాత్ర మవుతుంది. ఇంగ్లాండులో చదువుకున్న నానంటి యువకులు స్వార్థ పరులు కాజూస్తారు — విరుద్ధాశయాలకు ఇటూ ఆటూ లాగబడు తూంటాము మేము. ఇళ్ళకు పోతూనే, ఆశయాలకు పరిసరాలు సరి పడవు. మా సానుభూతి విభక్తమవుతుంది. మా చిన్న ప్రపంచము తూర్పు పడమరల సంకరమై కనిపిస్తుంది. మమ్ములను ఇరువురూ సగంకూడా వాళ్లవాళ్లు అని వప్పుకోరు.

పాస్ పోర్టుతో బ్రిటిషు దేశస్థుణ్ణి అయినా “ గూల్ బ్రిటా నియా ” పాట విన్నప్పుడు మహా సంకటపడుతుంటాను. ఇప్పుడు దానికి బానిసత్వం అర్థం. మమ్ములను చిన్నతనంలో నావికుల దుస్తులు వేసి ఆపాట పాడేటట్టు చేసేవారు. ఇప్పుడదివింటే, మా ప్రజల స్వతంత్ర సంగ్రామ తీవ్రతా, కత్తినిచూపి భయపెట్టి మాపై బలవంతంగా రుద్దిన రాజభక్తి విడగొట్టుకొనేవారి ప్రయత్నమూ కనిపిస్తాయి. అయినా

మా దేశీయులను కొందరినిచూస్తే, ఎంత హీనస్థితికివచ్చారా అని వారు మావారు అనుకునేందుకే సిగ్గువుతుంది నాకు. మా దేశీయుల భావాన్నుంచీ నేనే జారిపోతున్నట్టుగా తోస్తుంది. వారి స్థాయిలో నన్ను కొలవడం ఒప్పుకోను. వారి నీతిభావాలు నన్ను ఆగ్రహవేశిని చేస్తాయి. చవ వూ సంస్కారమూలేని సంకుచిత స్వభావులు నాకై జీవితశాసనాలుచేస్తే నేను అంగీకరించను. వారి మతనిర్వచనం, ది కాదు. వారి ప్రార్థనామార్గం నా ఆత్మకు శాంతినివ్వదు. కర్మకాండకూ ఆచార సిషేధాలకూ నాకూ పడదు. నాకూ వారికీ ఉన్న దృఢబంధ మొక్కటే, నేనూ వారిలాగే నల్లగా వుట్టాను.

ఇదే నాకూ, నా జాతికీ, నా జనానికీ చెందిన అతి ముఖ్యమైన సంబంధం. మిగతావన్నీ సడలిపోయినవి, మా నాగరికతను కూడా మేము పశ్చిమాన్ని వరవడిగా చేసుకొనడంవల్ల తోసిపారవేసినాము. కాక ఇప్పటి మా స్థితి, పశ్చిమంమీదే తప్పక ఆధారపడవలసివస్తుంది. విజ్ఞానమనే తుపావుముక్క మా పేకలో లేదు, దాన్ని పశ్చిమంనుంచి ఎరువు తెచ్చుకోవాలి. నా జీవిత దృక్పథం కూడా, పశ్చిమంలో ఆకుస్థర్లు, లండను, పారిస్ లతో. ఏడేళ్ళ సంబంధంవల్ల వచ్చిందే. ఇండియాలోని నిషేధాలను తప్పించుకొని పారిపోయి వచ్చినవానిమీద ఆ పట్టణాలు ఎంత మాఝతెస్తాయో! ఆ తర్వాత తెల్లవారు చూపించే అసూయను తప్పించుకొనే దుకు ఆ పట్టణాలు వదిలి ఇండియాకు పరువెత్తగా కల్గిన భావాలు మావి. జీవితం అంతా ప్రతీచీ ఆశయాలనుంచి ప్రాచ్యా శయాలకు, ప్రాచ్యంనుంచి ప్రతీచీ ఆశయాలకూ పారిపోతూ ఉండడమే అని అనిపిస్తుంది.

మా జ్ఞాతి నాకంటేముందు కేంబ్రిడ్జికి వెళ్ళివచ్చి నాతో అన్నాడు. ఇంగ్లాండు, ఆక్సుఫర్డు, పశ్చిమాల ఆశయాలు ఎంత ఎక్కువగా అరిగించుకుంటే అంత ఎక్కువగా విచారపడతావన్నాడు. అది నిజం. నీ జీవితమీదా, నీ బంధువులమీదా, నీమీదా అతృప్తి అందువల్లనే బయలుదేరుతుంది. నీలో ఏదో విచిత్రవాంఛ మొలకెత్తుతుంది. దాన్ని తృప్తిపరచడం కష్టం. ఇండియా నిజరూపం ఏమిటి? దాని ఆదర్శమేమి? అదెందుకు పనిచేస్తుంది? అని ప్రశ్నలు ఉద్భవిస్తాయి.

ఒకొక్క సమయంలో కూచుని గంగాతీరంలో అస్తమయం గూర్చి కలలుకంటూంటాను. అది భారతానికి సంకేతమా అనిపిస్తుంది. తాజ్ మహాలూ, అజంతా గుహలూ, భరత దేశమా? లేక కాసాయవస్త్రాల్లో నుదుట గంధపుపూత పూసుకున్న సన్యాసి భరత దేశమా? కాని, ఈ భావచిత్రాలు మాయమైపోయి నాలోని సంశయాత్మక బయటపడుతుంది. నూటు వేసుకుని భారత దేశ విద్యార్థి ఒకడు హ్యూమెర్ స్మిత్ ఆస్టోరియాలో తన యింటామె కొమరితతో "డాన్సు" చేస్తూండే దృశ్యం కనబడి కడుపులో కలబెట్టినట్టవుతుంది. 'మేమలాగే ఉన్నాము—అటూ ఇటూ కాకుండా! నవ్య భారతంలో విరాడంబరతా, సౌందర్యమూ, అలౌకిక భావమూ ఉంది. వానితో పాటు మోటుతనం, పచ్చితనం, అసహ్యము కలిగిస్తుంటవి.

ఇందులో కష్టమేమిటంటే, ఈ రెండిటినీ నేనభినందిస్తూ ఉన్నాను. కాస్త ఇంగ్లీషు చదువుకొని, మరీకాస్త సారస్వతం తెలుసుకున్నవారు కథలు చెబుతుంటే వినబుద్ధి అవుతుంది. ఈకారాన్ని

ఇకారంచేసే పార్సీ పెద్దమనిషినోట బడేప్పటికి. స్కీట్ వేధి "ఫ్లిట్" వీధి అయి అందులోఉన్న హోటాలు "భిఫ్" కూ "చిజ్" కూ ప్రసిద్ధమవుతుంది. నీవు జాగ్రత్తగా బ్రెటన్ లో వెళ్ళకపోతే "బిచ్" లో పడిపోతావు అన్నాడు. "నిప్పల్సు"లో చనిపోయిన యువకుణ్ణి గూర్చి చెబుతూ అతని శరీరం "ఎంబాస్" చేయవలసివచ్చిందన్నాడు. ఇవన్నీ వింటూ ఉంటూ, ఎందుకంటే నాకు, నా చదువుకు స్వాతి శయం కలుగుతుందిగనకా. దీనివల్ల నాలాగే మాట్లాడలేనివారిని "పాపం" అనుకునేవాడిని. తీవ్రంగా చదువుకునే సనాతన విద్యార్థికి మాకూ భేదముంది. అతను కుటుంబ సంప్రదాయాన్ని నిలబెట్టడానికి తగిన నియమాలతో వచ్చిఉంటాడు. వానికి ముఖ్యంగా పాశ్చాత్య మయిన సంశయాత్మక దృష్టి కలగదు. వారు ఇంగ్లాండులో ఉన్నప్పుడు, సున్నితమయిన యంత్రాలను గూర్చి, దంత వైద్యాన్ని గూర్చి నేర్చుకుంటారు. తిరిగి పోయేటప్పుడు యథాప్రకారమే పోతారు; ఏ కాస్త వేషంలో భేదంతప్పితే ఇంకోటిలేదు.

కప్పులేని రెండంతస్తుల బస్సులు లండనులోఉన్న రోజుల్లో మాజ్జాతి ఒకడు బస్సుపైన కూర్చునిఉన్న భారతదేశ విద్యార్థిని కనిపెట్టాడు. ఆ బస్సువక్కనే అతని బస్సు ఆగింది. అతను పావరు హాట్ పెట్టుకొని వున్నాడు. మావాడు అతనికి తగిలేట్టును బంతివేసే ధైర్యం లేదని తన స్నేహితుణ్ణి కవ్వించాడు. అతడు వేస్తానని పందెం వేసుకున్నాడు. ఆ స్నేహితుడు తనదగ్గిరఉన్న సాయంకాల పత్రిక చుట్టి వానిపై వేశాడు. మా దురదృష్టవశాత్తూ బస్సులు త్వరగా పోకపోవడంవల్ల కండక్టరూ, పోలీసువారూ రంగంలో దిగారు. ఆ భారతదేశ విద్యార్థి ఆ దెబ్బతో చెవులవరకూ వచ్చిన

హాటును సర్దుకుంటూ క్రిందికి దిగివచ్చాడు. కథ అడ్డంతిరిగేట్టుందని మావాడు గ్రహించి గబగబా అతని దగ్గరకు వెళ్ళి అన్నాడు, “చాలా విచారంగా ఉండయ్యా సేహితుడా, నువ్వు మేము బాగా ఎరిగిఉన్న సేహితు డొకడని అనుకున్నాం” అన్నాడు. అది బాగా పనిచేసింది. ఆ భారత దేశ విద్యార్థి అతి సూక్ష్మమయిన తన అసమ్మతి నిలా తెలిపాడు, “అరే మనషీ, ఏమిట్టోయ్ ఇద్దేనా ఏమిటి దగ్గర సేహితుణ్ణి చేసేవిధాన్నం” అని వత్తుల ఇంగ్లీషులో అన్నాడు.

దీనినిబట్టి మా నోరు వాయీలేని స్వ దేశీయుల నెలా మేము ఆల్లరిచేస్తామా తెలుచున్నది. అదే ఏ ఇంగ్లీషుమనుష్యుడో భారతీయునిటోపీ ఎగరగొటివుంటే ఈ ఇద్దరు యువకులే ఆ తెల్లతోలును ము స్టు ల తో మర్దించేవారు. అత్యవసర సమయం వచ్చినప్పుడు మాకూ తెల్లవారికీ ఉండే అసలుతేడా, మేము నల్లగా పుట్టాము అన్నదే, కాబట్టి మాలో మాకు ఏకీభావం గట్టిగా కలుగుతుంది. అప్పుడు మా పడమటి పైపూత మరచిపోయి ఎంత బౌలర్ హాటు పెట్టుకున్నా, మహా ఘోరమయిన తీవ్ర ముఖభంగిమతో ఉన్న భారత దేశ విద్యార్థి మాలో ఒకడై పోశాడు.

ఇదే ఒకచోట కొంచెం తేడాగా సంభవించడం చూచాను. పారిస్ బోయటీరో ఒక క్రైంచిబాలిక తనతో నాట్యం చేయకుండా ఒక రంగువానితో ఒప్పుకున్నందుకు ఒక ఇంగ్లీషు యనకు కోపం వచ్చింది. ఆమె సహచరుడూ తనబల్ల దాటిపోతూండగా ఆ ఇంగ్లీషువతను పక్కభానినిచూచి గట్టిగా “ది బ్లడ్ నిగ్గర్” అని అరిచాడు.

పక్క బల్లవద్ద కూర్చున్న ప్రసిద్ధికెక్కిన ఒక నీగ్రో మల్లుడు ఈ మాట విన్నాడు. ఇంగ్లీషు యనవైపు తిరిగి అంత కటువుగా

మాట్లాడవద్దన్నాడు. ఇంగ్లీషువాడు మరీ ఆ మాట అన్నాడు. నీగ్రో మల్లుడు లేచి తన బల్లవద్దఉన్న ఆడవాళ్ళకు ఊమాపణచెప్పి ఇంగ్లీషువానివద్దకు వచ్చాడు. వాని కోటుకాలరు దొరుకబుచ్చుకొని చౌడకు ఒక ముష్టిఘాతం తగిలించాడు. గబగబా పరుగెత్తుకొని వచ్చిన హోటల్ యజమాని స్పృహ తప్పిపోయిన ఇంగ్లీషువానినను వట్టుకున్నాడు. ఏదో యద్ధం జరుగుతుందనుకున్నాను. సామాన్యంగా హోటల్ యజమానులు దెబ్బతిన్నవానివై పే వుంటారనుకున్నాను. అయితే ఎవరు దెబ్బ తిన్న వారు గా పరిగణింపబడుతారో నాకు తెలియలేదు. కాని మెల్లగా ఇంగ్లీషువాణ్ణి బయటికి మోశారు. మానే జరు నీగ్రోవద్దకువచ్చి ముష్టి నుపయోగించే అవసరం వచ్చినందుకు చాలా ఊమాపణ చెప్పుకున్నాడు. ఆ నీగ్రోబలవంతుడు దాని కొప్పు కొని అన్నాడు “అదీసరే, ఆతడు నా కేమీచేయలేదు. కేనలం సిద్ధాంతానికే” అని అన్నాడు. అంతే వాస్తవంగా. తెల్లవానివిషయంలో, నల్లవాడూ నల్లవాడూ ఏకంకావాలి. ఆలాంటప్పుడు మానవులు సహజంగా అలాజట్టలుగా అవుతారు.

కొన్నాళ్ళు విశ్వవిద్యాలయంలోనో, సాండుహార్సుల్ సైనికాలయంలోనో, క్రామ్ వెల్ లోనో గడపిన మాలో కొందరు భారత దేశానికి తిరిగి వెళ్ళేటప్పటికి, “వాగుస్” అని పిలవబడతారు. అంటే “వెస్ట్రెన్ స్టేట్స్ ఓరియంటల్ జంటల్ మాన్” — పాశ్చాత్యుడైన ప్రాచ్యం పెద్దమనిషి — కొందరి నలా అనవలసిందే. అంత కటువుగా అనిపించుకోవడం సరిపడదు మాకు. నేను వారికంటే విభిన్నుడని పించుకోవాలని ఉన్నా, ఇతరులు విమర్శించే పనులనే నేనూ చేస్తుంటాను. సంప్రదాయంలోని వెయ్యాలనుకుంటే పోదు, అదైనా

కేవలం ప్రదర్శనంచేసుకొనే జబ్బు. ఉద్దేశ్యాలను కాస్త విభేదించి అంశలలో తేడా చూపించగలను. అదొక రకమైన సంతృప్తికోసం నేను "సుల్కా" షర్టు వేసుకుంటాను. క్రాపుకోసం "డెల్టాజ్" మంగలిషావుకు వెళ్ళితే అక్కడ లోషన్ సీసాలపై ఆతికించిన ప్రసిద్ధికెక్కినవారి పేరుచూచి కొంచెం గొప్ప అనుభవించా ననుకో దానికి ధైర్యం చాలదు. నేను "బెర్కిలీ" కి వెడితే, ఫెర్రో నే నెవరో తెలియకున్నా నన్ను కాస్త జాగ్రత్తగా చూడాలని కోరిక ఉందనీ ఒప్పుకోలేను. అయినా ఇవన్నీ నా కిష్టం. ఇంకోచోట చొకగా దొరికినా, ఓ మాస్టరు (నత్తలు) "ప్రూనియర్సు" లోనే తినాలనీ యిష్టం నాకు. సాయంత్రం దుస్తులో కోటుగుండీకి "గార్డెనియా" తగిలించుకోవాలనుకుంటాను. ఓ అమ్మాయి మాట్లాడిస్తూఉంటే, నైట్ క్లబ్బులో తెల్లవారగట్ల వద్దేనా సారాయి త్రాగుతూఉండాలని కోర్కె నాకు. ఫారిన్ కు ప్రతి వారాంతమూ వెళ్ళాలనీ, నా ఫారిన్ ను గూర్చి అనుభవించిన గాఢానందము ఇతరులుకూడా నేను చేసే పనినే చేస్తున్నా వాళ్ళకన్న ఆ పనులలో నేను ఎక్కువ అనుభవించాలని కోర్కె. అయినా, వీటన్నిటివెనకా ప్రదర్శనానై జమే నాలో ఉన్నదని నేను గ్రహించుకొన్నాను. ఈలాంటి పనులు చేసేవారి మల్లనే నేనుకూడా ఆనీ గ్రహించాను. ఈ అతి తెలివితేటలవాళ్ళలోనే నా కానందము. అది ఓ టిదే అనుకొనండి. గట్టిగాఉన్న భారత దేశ పరిసరాలు నాకు విసుగెత్తిస్తాయి. జీవితంలో ఇవి ప్రధానం కాదని తెలిసినా, "కొక్కెళ్" మొదలగు మత్తుపదార్థాలవలెనే ఇవీ ఉత్సాహం కల్గించి, ఒక నీరసత్వబారినుండి ఇంకొకదానికి నన్ను నడుపుతుం

టాయి అనుకుంటాను. ఇందులో ఉన్న ఉత్సాహంతో ఏమిటి అంటే వెనకటివి ఏమీ సరే అని ఒప్పుకోనూ లేను గనుకనే. ఒకోతూరి నివ్వెరపడి నిల్చిపోయి, మరో ఆర్థకౌను (ఒకనాణెం) ఎక్కడనుంచీ వస్తుందా అని ఊపిరి బిగపట్టి ఆశ్చర్యంపడుతూ ఎదురుచూస్తాను. నా వెండి సిగరెట్టు పెట్టె కుదువ పెట్టడమూ — కొంతకాలానికి అది విడిపించుకోడమూ, ఈలా జీవితం సాగిపోతూ ఉంది. ఈలాగే కుదువలూ విడిపించుకోవడా లే. ఆ జీవితమే ఆనందం ఇస్తుంది నాకు. అప్పుడే జీవితానికి ఆర్థం కనబడుతుంది. పడకకూ, కూర్చునేందుకు ఒకటయిన నా గది పెద్ద స్టూడియో మందిర లా పెరిగిపోవాలని కలలు కంటూ ఉంటాను. ఆ మందిరంలో తెరలు జరీబుటావు పనిచేసిన గాఢ నీలపు మొఖమల్ వి అయిఉండాలనీ, నా సిగరెట్టు బూడిద దులుపుకొనే గిన్నెలు అతి పెద్దవై నేను సాగి దులుపుకొన నక్కరలేకుండా ఉంటాయనీ కలలు కనేవాడిని. ఆ కలలలోనే కూర్చునే పడకగది నా మంచం అంత చిన్నదై పోవాలనీ కాంక్షిస్తాను. ఈ రెంటిలో ఏదైనా సరే కావాలి గాని, నా జీవితం యావత్తూ ఆ కూర్చునే పడకగదిలోనే తృప్తిగా అధివసించి ఉండాలనిమాత్రం కోరను.

కాని మా ఇంటిదగ్గర వా రెవరికైనా ఈనా భావం అరమవుతుందా? భద్రతారక్షణ అక్కరలేదనే యువకుడు అవినీతిపరుడు కానక్కరలేదనీ, ఈ నవ్యయుగంలో “నీతి” అనే పదానికి భావం మారిపోయిందనీ, మా తాతా దంపతులకు దారుణంగా కనబడేవి అన్నీ ఈనాటి సర్వసాధారణ సంఘటనలనీ వారి కెప్పుడైనా వెలుస్తుందా? ఇంతవరకు రావాసులు అయిన మార్గాలు వదలి కొత్త దారులు చూద్దామనుకొనేటటువంటి, సనాతన నీతిశాసనాలు వదలివేద్దామనే

టటువంటి నాబోటి యువకులకు—యువకులు తమ హక్కులు కావాలి అనే కోర్కెను పెద్దలు నిరాకరించడానికి వీలులేదనీ, ఇవాళకాకపోతే రేపేనా తనయువకులు సనాతనభావ ఆధికారంపై న తిరుగుబాటుచేస్తారనే భావానికి భరతదేశం అలవాటుపడాలనీ, ఈసారి సనాతనత్వమే తలవంచాలనీ—పెద్దలకు చెప్పి ఒప్పించడమనే గడ్డు సమస్య ఎదుర్కొంటున్నది. మేము చిన్నవాళ్ళమని మాకు జీవితం అనుభవించే హక్కును నిరాకరిస్తే, నాబోటి యువకులు ఎదుర్కోవలసిన పోరాటంలోని ఒక ముఖ్యంశమిది.

సంవత్సరంక్రితం ఎనిమిదవ ఎడ్వర్డురాజు ఇంగ్లీషు సామ్రాజ్య సింహాసనంనుండి దిగివచ్చాడని రాత్రి చాలా పొద్దుపోయిన వెనుక వార్త వచ్చిన సమయం నాకు శాగా జ్ఞాపకంఉంది. అతను చేయవలసిన సరైన పనేమిటని ప్రపంచంలో అన్ని కుటుంబాలలాగే మా కుటుంబమూ చర్చిస్తున్నది. పెద్దవారేమో రాజ్యాంగదృష్టిని తీసుకున్నారు. చిన్నలేమో ఎవడెనా తనసంగతి తానే నిర్ధారించుకోవాలన్న వ్యక్తి స్వతంత్రదృష్టిని తీసుకున్నారు. ఈ విరుద్ధాభిప్రాయాలు వింటూ నా గదిలో నేను ఒక బొంబాయి పత్రికకై వ్యాసం “స్త్రీయా, రాజ్యమా?” అన్న శీర్షికతో వ్రాస్తున్నాను నాకు వ్యవధిలేదు. ఇంగ్లండుకు నేను వెళ్ళబోతున్నాను గనుక మరు ఉదయమే కరాచీపోయి మా నాన్నగార్ని వీడుకోలు చెప్పిరావాలి. సమయం తక్కువ. ఓడకు బోటులోపోతూ ఆ వ్యాసం దిద్దాను. మనసారా ఎడ్వర్డు నభినందిస్తూ ఆ వ్యాసం పూర్తిచేశాను. పదవీ త్యాగం విచారకరమే. కాని మాలో ఒక్కడైనా తన ఆభిప్రాయాన్ని సనాతన సంకుచితసూతానికి ఎదురునొలిచి చెప్పాడుగా అని సంకోచం.

ఆదృష్టితో చూస్తే, ఈ విరుద్ధభావాల తగాదా చరిత్రలో మహద్దిన మది. ఆ శుభదినాన్ని ప్రపంచ యువకులంతా ఉత్సవం చేయాలి. సనాతనులే పైకి విజయమందినట్టూ, సుప్రదాయం నిలబెట్టినట్టూ, ఇంగ్లీషు రాజ్యాంగశాసనం రక్షితమైనట్టూ కనిపించినా, నైతిక విజయం యువకులదే. రాచరికంలోనైనా “ఎడ్వర్డు” కొత్తనానికీ చిహ్నం, అదే విజయవంతమైంది.

కాబట్టి, సనాతన విరుద్ధ సంగ్రామం కేవలం భారతంలోనే జరుగడంలేదు.

అయినా భారతదేశంలో ఈ పోరాటభావం అనేక గూఢాలుగా తాల్చింది. ధనికులతో దరిదుల పోరాటం, స్వనర్ణులతో అవగ్ణుల పోరాటం, బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యంతో, నాయక నియంతృత్వంతో, తమ్ము ముందుకుపోకుండా అరికట్టాలని ఆ సీచస్టితిలో ఉంచాలనే ప్రతీగామి సర్వస్వంతో. జనసామాన్యమంతా చేసే పోరాటం. ఈ మహాదేశంలో చిన్న చిన్న నల్ల చుక్కలులా ఉన్న కోటానుకోట్ల జనులగతి ఏంకావాలన్నదే భారత సమస్య! ఎవరు ఆ సమస్యకు తీర్పు చెప్పగలరు?

ఒక జాతి భవిష్యత్తు ఆదృష్టమూ, ఒక దేశ భవిష్యత్తు అదృష్టమూ కాని, ఎవరు జోస్యం చెప్పగలరు. బాగా గణించితేల్చిన లెక్కలను ఒక యుద్ధం తారుమారు చేయవచ్చును. పాత జర్మనీ అధినేత కైజర్ రెండవ విల్హెల్ముడూరక ప్రనాసంలో తన వార్త క్యము గడవవలసి వస్తుందని. ఎవరనుకున్నారు. జర్మనీ అంతలో ప్రజాప్రభుత్వమూ ఆవుతుందనీ, ఇంతలో పాసిఫ్టు నియంతృత్వ రాజ్యం ఆఫ్ లు హిట్లరుక్రీడ ఆవుతుందని ఎవరనుకున్నారు?

అయినా ఇవన్నీ జరిగాయి. కొన్నాళ్ళయ్యేసరికి వీని వింత పోయి పాతబడిపోతాయి. జర్మనీలో యూదుల హింస ప్రారంభమైతే, ప్రపంచం దీని కోర్చుకోదన్నార, కానీ అదీ జరిగింది. అబిసీనియాపై ఇటలీషడీతే నానాజాతీసమితి ఏమో చేస్తుందన్నారు, కానీ అబిసీనియాను ఇటలీ ఆక్రమించుకొనడం పూర్తి చేయనే చేసింది. తర్వాత స్పెయిన్ అంతర్యుద్ధం ప్రాచ్యదేశ యుద్ధాలు మన జోస్యాలను తారుమారు చేసినవి. ఇవన్నీ మన పెద్దలు ఊహించలేలేదు. కడకు తమ దేశంలోనే ఇలాంటి నూత్న రాజకీయవేత్తలు వుండతారనీ, బ్రిటిషువారి మహత్తరమైన నిరంకుశత్వాన్ని నాశనం చేస్తారనీ వారు గ్రహించలేకపోయారు. ఆలా ఊహిస్తే ఆ పెద్దలు బ్రిటిషు ప్రభుత్వానికి భక్తిగలబంటు లెందుకవుతారు?

కాబట్టి ముందంతా ఆ అనిశ్చయతే! ఏమి జరుగుతుందో దేవునికి తెలుసునేమోకాని, ఏమి జరిగిందో మాకు తెలుసు మా దృక్పథం ప్రకారం ఇదీ భారతదేశ భవిష్యత్తు, మేము వాచి చే భవిష్యత్తు, జరుగుతుండని ఆనుకొనతగిన భవిష్యత్తు ఆధునిక భారతదేశ చరిత్రలో నూతనాధ్యాయం, నెహ్రూ తర్జునలో రానున్న సాంఘిక వాదాన్ని గూర్చి తెలిసిన కాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసంతో ఆరంభమయిందని నా ఉద్దేశ్యము. అది కాంగ్రెస్ సంస్థతరపున తాను చెప్పడంలేదనీ, కాకున్నా తన్ను నాయకుడుగా ఎప్పుడున్న పార్టీకి తన అభిప్రాయం స్పష్టంగా చెప్పడం ధర్మమనీ తెలిపినాడు. ఆయన ఆవలంభి. పడలచిన మార్గం అదీ. ఆ మార్గమే భారతదేశం ఆయన నాయకత్వాన అవలంభింపదలచిన మార్గము

సోషలిజం! (సాంఘికవాదం) - భారతదేశంలో ఆ మాటంటే కాస్త భయపడేవారు. చీకటికి బిడ్డలు భయపడినట్లుగా, మంచి మేధావంతులూ ఆ పదానికి బెదిరిపోయేవారు. దాని అర్థమేమిటో, అది ఏ రాజకీయవిధానాన్ని తెలియజేస్తుందో తెలియదుగనుక వారి కది చీకటిలోకి వెళ్ళడంవంటిదే! భారతదేశ సమాజం మార్పులకు త్వరగా అలవాటుపడదు. అందుకే సాంఘికవాదులంటే నిర్వహించడంలో ప్రమాదభూయిష్టమూ, బోధనలో అసభ్యమూ అని వారు అనుమానంపడినారు. సోవియట్ రాజ్యస్థాపనంచూచి ఇంగ్లీషువారు బెదిరినట్టే భారతీయులూ సోషలిజం అంటే బెదిరిపోతారు. సోవియట్ ప్రథమ రాయబారి సెట్ డేమ్ము రాజసభలో ప్రత్యక్షమవడం ఇంగ్లీషువారు సహించలేకపోయారు. కమ్యూనిష్టు విప్లవ చరిత్రలో వాస్తవంగా జరిగినట్లు వారు అంగీకరించలేకపోయారు. కానీ కాలం ఆ బాధలన్నీ మార్చివేసింది. ఇప్పుడు, రాజకీయ మర్యాదగా నైగావస్తే స్టాలిన్ రెండు చెక్కిళ్ళనూ ముద్దిపొక్కునోదుకు తమ రాజ్యాంగ కార్యదర్శులను, ఇంగ్లీషువారు పంపుతున్నారు. సనాతన ఇంట్లాండు కమ్యూనిష్టుల ఆస్తిత్వాన్ని ఒప్పుకున్నా, తనలో ఉన్న సాంఘికవాదాన్ని భారతదేశ మొకా అంగీకరించలేకున్నది.

సాంఘికవాద ప్రచారమంటే, అధికారులొప్పుకోరు. సనాతనులకూ, ప్రభుత్వానికి సాంఘికవాదు పనికిరాదు. ప్రతి వినాశదశలోనూ కాసు మేఘానికి తెల్లటి అంచులా ఏదో భాగ్యము ఏ మలుపులోనన్నా ఎదురిపడవాలని వారు మా సమస్యలన్నిటికీ చెప్పుతారు. భగవద్విశ్వాసంలో మొక్కుబళ్ళు చెల్లించి దానికై

ఎదురుచూడండని ఈ జీవిత వేదాంతాన్ని వారు ఉపదేశంచేయ చూస్తారు. ఆర్థిక సిద్ధాంతాలకంతా ఇదే వారి ప్రాతిపదిక. వారి మతంకూడా అదే!

సాంఘికవాదం అంటే ఒకవైపు కలిసి మెలిసి ఉండడమనీ, మరోపక్క విప్లవమూ, సామ్యవాదమూ అనీ కంగాళీపడుతున్నారనేకులు. "గిగోలా" అంటే ఏదో స్వజాతి కామ విచిత్రప్రవృత్తి అని కంగారుపడతారు. అలాగే సాంఘికవాదంకూడా ఒక విచిత్ర రాజకీయ ఆశయం అనీ, మర్యాదనది కాదనీ వారి భావం.

కానీ అదొక్కటే భారతదేశ ప్రజా తారకమని నెహ్రూ అన్నాడు. ఆదో మహోత్త మసమయ నిర్ణయం. దీన్నిగూర్చి సాధారణులభావాలు కనుక్కోడం సరదాగానేఉంటుంది. దేశంఅంతా సాంఘికవాదాన్ని ఖండించసాగినారు. వారి కది అంటే అర్థం అయితేగా! మా మతమూ, మా సంస్కృతీ, మా పవిత్ర భావాలు దీనితో ఆఖరన్నారు. సంస్కృతి అట! మన మితవాదులు ఆమాట అంటూ ఉంటే హాస్యంగా తోచదా?

సర్ కోవాష్టి జహంగీరుగారికి మీటింగులో, వందన సమర్పణసమయంలో లిబరల్ పార్టీనిగూర్చి నేను మాట్లాడిన మాటలు మళ్ళీ చెప్పకుండా ఉండలేను. "ఆక్సుఫర్డులో ఎవరో ఆనాటి జాతీయ మిశ్రమప్రభుత్వంగూర్చి ఇలాఅనడం విన్నను: "జాతీయ ప్రభుత్వంగూర్చి వెదకడం ఎలాంటిదంటే, కటిక రాత్రిలో చిమ్మచీకటి గదిలో అక్కడ రేనట్టి, నల్ల పిల్లికోసం వెదకడంవంటిది" అని! అది జాతీయ ప్రభుత్వంగూర్చి సరిపడకపోవచ్చునేమో గానీ, ఇండియాలో మితవాదపక్షంగూర్చిమాత్రం నిజం. వారి రొట్టె కిరుప్రక్కలా వెన్న బూసుకోవా

అని ఇష్టపడతారు. ఒక ప్రక్క కాంగ్రెసు కార్యాలయం స్వరాజ్య భవనానికి, ప్రభుత్వ భవనానికి మధ్య వీరు తిరుగుతారు. ఇలా ఉండడంలో ఎవని అధికారంలోకివస్తే వారు వీరిని చూడకుండా పోరని వీరి ఆశ."

నెహ్రూ వీరినిగూర్చి అన్నమాట చెప్పవలసిందే: "వారికి నిర్ణీత భావాలు లేవుగనుక వాగ్వివాదం ఏమిటో సరీగా చెప్పడం కష్టము! వారు కొద్దిమ దేడున్నా, పరస్పరం విభిన్నాభిప్రాయాలు గలవారు. "వద్దు" అనడంనే వారు గట్టివారు. ప్రతిచోటా తప్పలే చూచి వాటిని తప్పించుకొనడానికి ప్రయత్నంచేస్తారు. ఆలా చెప్పి సత్యరీక్షణ చేస్తామనుకుంటారు. వారికి సత్యము రెడుచివరల మధ్య ఉంటుంది. ఆతివాదమనుకున్న ప్రతిదాన్ని విమర్శించడంతో, తాము గుణవంతులమూ, సత్పురుషులమూ, మితవాదులమూ అనుకుంటారు. ఇందువల్ల, ప్రతివిషయమూ, ఆలోచించుకునే కష్టమూ, బాధా, తప్పిపోతుంది. తమకు సిర్మాగాయుత భావాలు లేకనే సరిపోతుంది. యూరపులో ధనతత్త్వం విజయం సొందలేని ఆస్పష్టభావాలు కలిగిఉంటారు అందులో కొందరు. ఇక సోషలిజం, ధనకులందరినీ డెబ్బతీస్తుందిగనక ఇదీ చెడ్డదే అనుకుంటారు కొందరు."

తెలివిగలవాళ్ళుగా తామూ, ఇతరులు కొందరూ భావించుకునే కొందరి సోషలిజమునుగూర్చి దృష్టి ఇది. కాబట్టి, సోషలిజం వస్తుందన్న నెహ్రూగారి శాంబు పడేప్పటికీ, దానికి భయపడేవారు దిగ్భ్రాంతిలోనూ, సోషలిజం అంటే ఏమిటో అర్థంకానివారు వట్టి వాగుడుగానూ భావించారు.

నెహ్రూ అధ్యక్షప్రసంగం చేస్తున్న సమయంలోనే నేను, కొన్ని పాత ఆకుఫర్డు సూక్తాలను, బొంబాయి రోటరీక్లబ్బులో “యువజనసమస్య” అన్న ఉపన్యాసానికి ఉపోద్ఘాతంగా చదువుతున్నాను. తర్వాత కొన్నాళ్ళు మా జ్ఞాతి ఒకడు, ఉత్తర హిందూసానంలో అదగూ ఖాగా చదివే లాహూరు ప్రతిక కత్తిరింపొకటి పంపాడు. “మబ్బూ, తెలివీ” అని సంవాదకీయం శీర్షిక, “పండిత జవహర్లాలు నెహ్రూతో పాటూ మేఘాల్లో ప్రయాణం చేసిన తర్వాత, డి. యఫ్. కరకాతో గట్టి నేలమీదికి అమ్మయ్యా అని దిగుతాము” అని.

ప్రపంచ వ్యక్తి అయిన నెహ్రూ తో నన్ను పోల్చిన ఈ సంవాదకీయం చదివినప్పుడు కలిగినంత సిగ్గు, కష్టమూ నా కెన్నడూ కలగలేదు అంత ప్రఖ్యాతుడు కాకుండా సాధారణంగా ఉన్నవానితో అర్హతగా పోల్చడం చాలా సంబరపడేవాణ్ణి. భారత భాగ్య విధాతగా నేను పరిగణించే నెహ్రూ తో నా దారుణంకాదూ! పైగా ఆ సంవాదకీయంలో, నెహ్రూ ఆకసంలో ఉన్నాడనీ, నాది చాలా తెలివనీ రాయడంతో మరింత మనస్సుకు కష్టం కలిగింది. దాంతో నా అల్పత్వము గోచరించింది. ఒకప్పుడు, పెద్దవారితో పోలికను అపేక్షించేవాణ్ణి కానీ, ఇప్పుడది నా కిష్టంలేదని అరమయింది. ఎందుకంటే, నే నేది చెప్పాలనుకున్నానో దానినే నెహ్రూ మరింత నిఖరంగా, స్పష్టంగా, మరింత ఘాటుగా, అధికారయుతంగా చెప్పాడు. నేను చిన్నవాణ్ణిగనకా, భారతదేశ రాజకీయాల్లో అనుభవం లేదుగనకా. ఎక్కువ చెప్పడానికి జగకాను!

అదే నెహ్రూకూ, భరతదేశంలో సోషలిజం తేవాలనుకున్న మావంటి యువకులకూ ఉన్న భేదం. మేము జంతులాము, ఆయన జంకడు. తా ననుకున్న ఆదర్శ రాజ్యాగాన్ని తేవడంలో ఆయన ఏమీ ఆటంకంవచ్చినా ఆగడు. మేము కమ్యూనిస్టు విప్లవం తేవడం కన్నా, నిరీక్షిస్తూ కూచోవడానికే నిర్ణయించుకుంటాము. మాకు రక్తపాతమంటే హడలు. మాకు హింసంటే గిట్టదు. కొంతవరకూ పిటికీవాళ్లమూ గనుకనూ, కొంతవరకూ మా స్వతంత్రమూ, గౌరవమూ అంత మూల్యముపెట్టి సంపాదించుకొన దలచుకోలేదుగనకనూ! యావ్వనంలో చనిపోయి వీరులుగా పూజితులు కావడంకన్న. బతకాలనుకొన్నందుకు మనం వాళ్ళను దూషించకూడదు. అదే మాకున్న నిజమైన భేదం. ఆదర్శాలను ఆచరణలోనికి తీసుకొని మార్గాలలో ఉన్న విభిన్నతే మా పోలిక. ఆ సంపాదకీగానికి తగిన శ్రీక "ధైర్యమూ, భీరుత్వమూ" అని ఉంటే గాగుండేది.

అయినా నన్ను పిరికివాడు అని నేను పిలచుకొనడమూ కష్టమే, భయంలేని శాంతివాదు అనిపించుకోవాలనుకొనే మమ్ము గామ్యమూ ప్రపంచమేమో భీరువులంటుంది. ఆ క్షుభద్ధలోని "రాజూ, దేశమూ" అన్న వాదోపన్యాసంతర్వాత, నివిధంగా వాదించి కొంతాళాలు చెప్పినాసరే, శాంతివాదులు ధీరుల దృష్టిలో భీరువులే. ధీరులంటే మమ్మును భీరువులనేవారంతానూ. శాము పోరదలచుకున్న నినాదం చక్కనిదైనప్పుడు ఎవరైనాగాని ఎందుకు యువం చేయ దలచుకోరో, కొందరికి అర్థమేకాదు. "రాజూ, దేశమూ" నుంచి నినాదమే, అది వింటూనే చాలామంది ఉత్సాహ ప్రపూర్ణులు తారు.

కానీ నా దృక్పథంలో దీని కర్తమేమిటి? ఆ దృష్టిలో నేను చూచాను. అలాగే అందరు నల్లవారూ చూస్తారు. మనకు దాని లబ్ధి ఏమిటి? మన దేశాన్నీ, మన ప్రజలనూ మనం రక్షించుకొంటున్నామా? మన యిళ్ళనూ, గుళ్ళనూనా? కాని, భారతదేశం మీదికే దాడివస్తే నేను కుర్చీకానుకొని “ఊహూ నేను శాంతి వాదినీ” అని ఊరకుంటానా అనేది వట్టిమాట. నావలెనే రంగు వారికీ అందులో భాధపడేవారికోసమని యుద్ధంచేస్తాను. త్వరలో చావడం నాకు జగుప్సాకరమైనా, అలాంటిదానికోసం నేను పోరాడ గలను. మనమంతా తెల్లవారూ, నల్లవారూ సమానులుగా ఒక్క సమయంలో, మరణంలో పరిగణితు లౌతామనుకుంటాను—అందులో సమానులనుచేసే గుణముంది. శివగృహంలో అందరూ “మృతులే”. అక్కడ వీరు జర్మకృతులూ, ఫ్రెంచి మృతులూ, వీరు ఇంగ్లీషు మృతులూ, వీరు ఇంకోమృతులూ అనము. తెల్లమృతులూ, నల్ల మృతులూ అనము. వారిలో కనబడేది ఒకే సంఘటన—మృతి. కుల మత వర్ణభేదము చూడకుండా మృతిపొందిన వారికిచ్చే గౌరవం ఇస్తాము. ఇదే ఆశ్చర్యకరమైన విషయం. కాని అది వాసవం.

అయినా మృతి ఒక్కటే సమానతాస్థాపకమూ జనస్వతంత్ర దాయకమూనా? భారతంలో నూతనార్థిక వ్యవస్థాస్థాపనకు, మన మంతమూరం పోవాలా?

వీని అన్నిటికీ గుండెతీసిన బంటులూ బదులు చెప్పడం కష్టం. ఆయా పరిస్థితుల్లో సమాజోద్రేకంతో మనం విభిన్నంగా ప్రవర్తించవచ్చు. మన యెదుట కనబడే సంగతులు మరింత దారుణంగా కనిపిస్తే, మా ఆదర్శాలన్నిటినీ, మా ఆహ్వాన నంతటినీ కట్టిపెట్టేటట్లు చేయ

వచ్చును మా ప్రజల కష్టాలను మనం గుర్తిస్తే, మా జీవితాలు త్యాగంచేయడానికి మేము సిద్ధపడవచ్చును. కానీ మా రక్షణా ప్రాకారాల్లో దూరంగా కూరుచుంటే మాత్రం బాధపడే భారత దేశాన్ని చూడలేము. ఒక్కొక్కసారి మనలనుమించి పైకి చూడడం మనకు తెలుసునా అనీ, మా శుష్క జీవితం మార్చుకోవడానికి ప్రయత్నించామా అనీ అనిపిస్తుంది. మనం సాంఘికవాదమంటే ఏమో, దాన్ని ఎలా సంపాదించాలో తెలియకుండానే, సాంఘికవాదం భారతప్రజలకు తారకమని చెబితే లాభంలేదు. ఇక భారతంలో అధికారులు. సాంఘికవాదమంటే ఏదో తెలియనేర్చుకొనేవారికి వెలుసుకోనీయకుండా చూస్తారు. సోషలిజంమీద ఏమాత్రం ఇష్టం కనబరచేవారినైనా ప్రభుత్వం అతి జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తుంది. ఇండియన్ సి. ఐ. డి. కళ్ళిబడకుండా ఎవరూ సోవియట్ రష్యాకు పోలేరు. కస్తమ్యు అధికారులకు తెలియకుండా వస్తే తప్పా, ఎవరూ కారిల్ మార్కును చదవలేరు. సోషలిస్టు సారస్వతం అంతా రాజద్రోహకర. గా మా దేశంలోని ఇంగ్లీషువారేకాదు, అధికారంలోని భారతీయులుకూడా భావిస్తారు. ఏండ్లతరబడి దాస్యం నల్ కలిగిన సలీత మేమంటే, స్వతంత్రం అంటే మాకే భయం వేస్తుంది — మాకు ఇష్టం ఉన్న చోటికి పోయేందుకు, చదివేందుకు, వెలుసుకొనేందుకు మాకు భయం.

స్వతంత్రం అంటే భయం "ఎమిలీ జోలా" అనే అమెరికన్ సినీనూ చిత్రంలో చక్కగా చిత్రించారు. దెయ్యాల దీవిలో "డ్రైవ్" ఫైదుకొట్టటం ఉంటాను. చాలా యేళ్ళ తర్వాత. అతనికి విమదల ఉత్తర్వు వచ్చింది. వాకిళ్ళు తీశారు, నీవు స్వతంత్రుడై నావని అతనికి చెబుతారు. డ్రైవ్ వెబుపలికి పోతాడు, స్వతంత్రమంటే

ఏమో తెలియక మళ్ళీ కొట్టులోనికి వస్తాడు. ఏళ్ళ శిక్షతో స్వతంత్ర మంటే అతను మఱచిపోయాడు. అది తెలియక కొట్టులోకి పదేపదే వస్తూనే ఉంటాడు. మేము కొన్ని విధాలా ఆలాగే ఉన్నాం. భారత దేశ దుస్థితికి సేమూ కొంత కారణం.

లాద్దు విలింగ్డన్ బొంబాయి గవర్నరయ్యాడు. ప్రజలు ప్రభుత్వ భవనం చూడవచ్చునని చెప్పేసరికి వారూ వీరూ వెళ్ళి, ఆ మహాప్రభువు సంపాదించిన వందల కాలిజోళ్ల జతలను అతి భక్తితో చూచి ధన్యుల మైనామనుకునేవాళ్ళు. అతని అధికారాని కది సంకేతం కావచ్చు; బహుశా అది మొఖమల్ ముష్టిత్రాణం చుట్టిన ఇనుప ముష్టిచిహ్నమేమో (తేనెపూసిన కత్తిలా) లేక తక్కువవానిని నలిపివేసే బూలుకు సంకేతమేమో? ఈ జోళ్ళ బారుల దర్శనానికి మావాళ్ళు బారులుతీరడం చూడండి! మేమా జోళ్ళలో ఒకటి సంపాదించాం, దానిపేరు "విలింగ్డన్ జోడు" అని! అదేమిచిత్రమో, అందులో గోధుమరంగూ తెలుపురంగూ కలిసి ఉంది. విచిత్రమైన కలయిక, అందులో తెలుపూ గోధుమరంగూ మన రెండుజాతుల చిహ్నాలూ ఇంగ్లీషువాని జోడులో పొడగడం మరింత చిత్రం. ఇందులో మా భారతీయులను త్రొక్కేందుకు ఇంగ్లీషువారికి మేమే ఎలా తోడ్పడినామో చిహ్నమై తెలుస్తుంది. భారత దేశ చరిత్ర ఇలాంటి సంఘటనలతోనే నిండిఉన్నదనే నా అనుమానం!

మా దేశప్రజలకు స్వాతంత్ర్యం తేవాలని చేసే ఉద్యమములో మా దేశస్తులే మాకు ఎదిరిగా చేరారు. మాయువకుల స్వతంత్ర

ఉద్యమ ప్రయత్నాలకు మా తలిదండ్రులే అడ్డుపడినట్లు. కాబట్టి స్వతంత్రోద్యమమూ, యువసంగ్రామమూ సాగుతూనే ఉన్నాయి. ఇంకా ముగియలేదు — చాలాకాలంవరకు భరత దేశానికి సాంఘిక వాదం రాదు. తమ జీవితంయూ వత్తూ పరిశ్రమలలో లాభం తెచ్చేటందుకు ప్రయత్నించే మా పారిశ్రామికేశులు, ఓ రాత్రి రాత్రిలో వాడకంకోసమే పరిశ్రమ అన్న సిద్ధాంతానికి మా గిపోతారనా? అస్పృశ్యుడు పూజచేసే దేవాలయంలోనే ఉత్తమ కులజుడైన బ్రాహ్మణుడు పూజచేస్తాడనా? కులతత్త్వరహితమైన సంఘము మహా సంఘర్షణలేకుండా ఉద్భవించదు. సంస్థానాధిపతులు తమకు వచ్చే సంపూర్ణ రాజ్యాధికారం ఉంచుకోడంకోసం నాశనం అయ్యే దాకా పోరి తీరుతారు. బీదవాళ్ళు భరత దేశ విశాలత్వంపై నల్ల చుక్కలులానే ఉంటారు. వచ్చిన అధికారాన్ని చూక్కున వదులు కొనేటంత విలువ లేనిదా అదిమరి. దాని శక్తి మా యువకులు సనాతనత్వంతో, సాధారణ ప్రజాభిప్రాయంతో, పెద్దలతో, సంప్రదాయంతో, ఆచారమర్యాదలైన నీతిబావాలతో పోరాడే సమయంలో మేమూ తెలుసుకున్నాము. ఒకనాడు అధికారిగోటను మేము చేదించగలము. ఆ ఉద్యమంలో మాలో చాలామంది నాశనం అయి పోయారు. ఇంకా నాశనం అయిపోతారు, కాని పోరాటం సాగుతూనే ఉంటుంది.

వ్యక్తిగతమైన ఈ పోరాటమూ, యువకుల తిరుగుబాటూ రెండూకూడా తెల్లజాతులపైన, రంగుజాతులవారు సాగించే పోరాటం ముందు కొంచెం వెనక్కుపోతాయి. ఈ రకంగా నా దేశ స్థులు చాలామంది ఆనాటికన్న ఆనాటికి ఎక్కువగా ఇలా అనుకుంటు

న్నారని. నాకు తోచడంచేత, నా ముందుదారి తూర్పుననే ఉందని ఆశిస్తున్నాను. నేను ప్రాచ్యసంతానంలా నల్లగా పుట్టాను, కాబట్టి మా ఆశియాజాతు లందరిలో సమానత ఉదయిస్తున్నది.

ముందు ఉద్యమించేవారిస్థితి తలుచుకుని గడగడ వణుకుతాను. మా బిడ్డలుకాని, వారి బిడ్డలుకాని ఆ మహాఖండంలోనికి స్వాతంత్ర్యంతో పెరుగుతూ సర్వసమత్వంగల ప్రజలు విలసిల్లే ఒక దేశాన్ని మేము ఉద్యమింపచేశామని చెప్పుకుంటారనితోస్తే, ఆ స్వాతంత్ర్యం ముందు వచ్చేవారికే అయినాసరే నేను యుద్ధంలోకి ఉడుకుతాను.

త్వరలో ఆ దినం వస్తుందని మాలో కొందరినమ్మకం. ఆ దినం నాడు ఏ ఇంగ్లీషు వాడైనా ఇండియాలో మిగులుతాడా, లేక సామ్రాజ్య మకుటంలోని అమూల్య రత్నం, నల్లబిడ్డలకు ఆటలకు తావయిందని వదిలివేసిపోతాడా అని నాకు చాలాసార్లు ఆలోచన కలుగుతూ ఉంటుంది.

కలకత్తాలో ప్రకటితమయ్యే "ది ఇంగ్లీషుమాన్" అనే పత్రికలో ఎన్నో సంవత్సరాలు ఎరిగిఉన్న ఈ దేశంనుండి సెలవు పుచ్చుకునే ఆఖరు సంవాదకీయం జ్ఞాపకముంది. ఆ సెలవులో ఏదో అనుకంప ఉన్నది, తాను పూనుకున్న ఆదర్శాలు ఇంక లేవన్న విషాదపూరితమైన అనుకంప! పాత కాలంనాటి సామ్రాజ్యభావం మాయమయింది. మొదట ఇనుపముప్పి, తర్వాత మొఖమల్ త్రాణంలో ఇనుపముప్పి, తర్వాత ఇనుపముప్పినే పయత్నంచారు, ఆ వెనక మొఖమల్ త్రాణమే ఉపయోగించారు. ఆ తర్వాత ముప్పి లేదు, త్రాణమూ లేదు. అదీ "ఇంగ్లీషుమాన్" పత్రిక విచారం. అలాగే చాలామంది ఇండియాలో ఉండే ఇంగ్లీషువారి భావమూ! ఎప్పటిదో చెప్పలేకున్నా

ఆ వ్యాసంమాత్రం నాకు బాగా జ్ఞాపకముంది. తాము తొలుతవచ్చి నప్పటి బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాధికార మహాబలము చెప్పి వారి సమర్థతనూ వివరించి తర్వాత భారత ప్రజలూ, కాంగ్రెసు సంస్థాభివృద్ధి ఆ అభివృద్ధిలోని భావము చెప్పతూ కాంగ్రెసువారి బలానికి విచారిస్తూ సంపాదకీయం ముగిసింది.

అందులో విచారమున్నా కృతఘ్నత ధ్వనిస్తున్నది మనిషి కుండే కృతఘ్నత నీచం, ఎన్నేళ్ళో టుథార్తులైన భారతదేశ దీన ప్రజలమీద బదికి వారిని పీల్చుకు తిని, ఇంక తినలేనివారివిషయంలో కృతఘ్నత ఎంత నీచమో వర్ణించలేము. అలాంటివారిని వర్ణించేపదం ఒకటి హిందూస్తానీ భాషలో ఉంది. “ నమ్మక్ హారామ్ ” అంటారు — వారి ఉప్పుతిని వారికే ద్రోహం తలచేవారన్నమాట! ఉప్పు జీవితానికి ముఖ్యం గనక, ఆమాట అతినికృష్టుసిగా చూడడానికి వాడతాము. ఆ భావమే ఆ సంపాదకీయం తల్చుకున్నప్పుడు నాకు కలుగుతుంది.

ఇప్పుడు ఇండియాకు వెళ్ళే ఇంగ్లీషువారు. ఈనాటి భారత దేశము వెనకటి భారతదేశంకాదని కళ్ళు తెరుచుకొనే వస్తారు. ఆ మాఝు గమనించి వచ్చేవారికి మేమానందంతో స్వాగతమిస్తాము. ఇప్పుడు దేశం వారు కుర్చీమీద వెనక్కు వాలి దరిద్ర భారతీయులు “ ఛస్తున్నా మేము మీకు దండంపెడుతున్నాము ” అని చెప్పే నాటి ఇంగ్లీషువారి భారతదేశంకాదు. ఆ వాత మొక్కు బడి విధానం వచ్చింది, పోయింది. ఇనపచేతితో రాజ్యంచేసినకాలం మళ్ళీరాదని నా దృఢనమ్మకం. లార్డు ఇర్విన్ (హాలిఫాక్సిప్పుడు) గారి వెనక వై ప్రాయిగా విల్లింగ్డ్ వచ్చి, బలప్రయోగ పాలనానికి ఆఖరు చచ్చు ప్రయత్నం చేశాడు. ప్రచ్ఛన్న నిరంకుశత్వానికదే ఆఖరు.

ఈ మూర్ఖులకు అలవాటుకాని చాలామంది ఇంగ్లీషువారు
 వెళ్ళిపోవలసివస్తుం దనడంలో నా కే మా త్ర ౦ సందేహంలేదు.
 వ చిన్న దానికి కోపంవచ్చినా క్రిందివారిని “సువ్వర్ కా బచ్చా”అనే
 అలవాటు పడినవాడుగనుక ఆ అలవాటు వదిలిపెట్టడం చాలా కష్టం.
 ఆఖరుకు తొలగిపోయేప్పుడైనా కొంతమందిలాకాక, కాస్త గౌర
 వంగాపోతే మంచిది. ఎన్నో తరాలుగా వారికీ, వారి భార్యలకూ,
 బిడ్డలకూ తిండిపెట్టి, వాళ్ళ దేశంలో వారికి దిక్కు లేకపోయినా
 ఉద్యోగాలిచ్చి పోషించిన దేశంపైన ఒకసారైనా వారు కృతజ్ఞత
 చూపడం మంచిది. మే మిచ్చినవాటికోసం కాకపోయినా వారు
 తీసుకొన్నవానికోసమైనా వారు కృ త జ్ఞ త చూపడం మంచిది.
 ఎందుకంటే ఏదో ఓనాడు మేం వారికి అవసరంకామా!

ఈ పరమదృశ్యం స్వప్నజీవులైన మాకు ప్రత్యక్ష మవుతూ
 ఉంటుంది. నల్లనె, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యంకలిగి, తనకడకు తెల్లవారు
 నిరంకుశులూ, దౌర్జన్యపూరితులూగాకాక మిత్రులుగా, ఆహ్వానితు
 లుగా వచ్చే భరతదేశ ప వి త్ర దృ శ్య మ ది . తక్కిన స్వప్నాలు
 మోమామరీచికలు. ఇదే మాకు నాక్షాత్కరించవలసిన దృ శ్య ం .
 మూకుమల్లే నల్ల గా పు ట్టే వారు కాబట్టి ఇదే మా బిడ్డలూ
 దర్శింపవలసిన దృశ్యం!

